

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

2. Ο Κανόνας της διαγωγής - Σχόλια (2. Vinaya Piṭaka - Aṭṭhakathā)
1. Σχόλια για την απέλαση (1. Pārājikakaṇḍa-aṭṭhakathā)
 1. Η ενότητα για την απέλαση (1. Pārājikakaṇḍam)

PaliVerse

1. Σχόλια για την απέλαση

1. Pārājikakaṇḍaṃ

1. Paṭhamapārājikaṃ

Sudinnabhāṇavāraṇṇanā

24. Ito paraṃ tena kho pana samayena vesāliyā avidūretiādi yebhuyyena uttānatthaṃ. Tasmā anupadavaṇṇanaṃ pahāya yattha yattha vattabbaṃ atthi, taṃ tadeva vaṇṇayissāma. Kalandagāmoti kalandakā vuccanti kāḷakā, tesāṃ vasena laddhanāmo gāmo. Kalandaputtoti gāmavasena laddhanāmassa rājasammatassa cattālīsakoṭivibhavassa kalandasetṭhino putto. Yasmā pana tasmīṃ gāme aññepi kalandanāmakā manussā atthi, tasmā kalandaputtoti vatvā puna seṭṭhiputtoti vuttaṃ. Sambahulehīti bahukehi. Sahāyakehīti sukhadukkhāni saha āyanti upagacchantīti sahāyā, sahāyā eva sahāyakā, tehi sahāyakehi. Saddhinti ekato. Kenacideva karaṇīyenāti kenacideva bhaṇḍappayojanauddhārasāraṇādinā kiccena; kattikanakkhattakīlākiccenāti vadanti. Bhagavā hi kattikajuṇhapakkhe vesāliṃ sampāpuṇi. Kattikanakkhattakīlā cettha uḷārā hoti. Tadatthaṃ gatoti veditabbo.

Addasa khoti kathaṃ addasa? So kira nagarato bhuttaṭātarāsaṃ suddhuttarāsaṅgaṃ mālāgandhavilepanahatthaṃ buddhadassanatthaṃ dhammasavanatthañca nikkhamantaṃ mahājanaṃ disvā “kva gacchathā”ti pucchi. “Buddhadassanatthaṃ dhammasavanatthañcā”ti. Tena hi “ahampi gacchāmi”ti gantvā catubbidhāya parisāya parivutaṃ brahmassarena dhammaṃ desentaṃ bhagavantaṃ addasa. Tena vuttaṃ - “addasa kho...pe... desenta”nti. Disvānassāti disvāna assa. Etadahosīti pubbe katapuññatāya codiyamānassa bhabbakulaputtassa etaṃ ahosi. Kiṃ ahosi? Yaṃnūnāhampi dhammaṃ suṇeyyanti. Tattha yannūnāti parivitakkadassanametaṃ. Evaṃ kirassa parivitakko uppanno “yamayaṃ parisā ekaggacittā dhammaṃ suṇāti, aho vatāhampi taṃ suṇeyya”nti.

Atha kho sudinno kalandaputto yena sā parisāti idha kasmā “yena bhagavā”ti avatvā “yena sā parisā”ti vuttanti ce. Bhagavantañhi parivāretvā uḷāruḷārajanā mahatī parisā nisinnā, tatra na sakkā iminā pacchā āgatena bhagavantaṃ upasaṅkamitvā nisīdituṃ. Parisāya pana ekasmiṃ padese sakkāti so taṃ parisāmyeva upasaṅkamanto. Tena vuttaṃ - “atha kho sudinno kalandaputto yena sā parisā”ti. Ekamantaṃ nisinnassa kho sudinnassa kalandaputtassa etadahosīti na nisinnamattasseva ahosi, atha kho bhagavato sittayūpasamhitāṃ thokaṃ dhammakathaṃ sutvā; taṃ panassa yasmā ekamantaṃ nisinnasseva ahosi. Tena vuttaṃ - “ekamantaṃ nisinnassa kho sudinnassa kalandaputtassa etadahosī”ti. Kiṃ ahosīti? Yathā yathā khotiādi.

Tatrāyaṃ saṅkhepakathā - ahaṃ kho yena yena ākārena bhagavatā dhammaṃ desitaṃ ājānāmi, tena tena me upaparikkhato evaṃ hoti yadetaṃ sittayabrahmacariyaṃ ekampi divasaṃ akhaṇḍaṃ katvā carimakacittaṃ pāpetabbatāya ekantaparipuṇṇaṃ caritabbaṃ, ekadivasampi ca kilesamalena amalīnaṃ katvā carimakacittaṃ pāpetabbatāya ekantaparisuddhaṃ. Saṅkhalikhitaṃ

likhitasāṅkhasadisam dhotasāṅkhasappaṭibhāgaṃ caritabbam. Idam na sukaram agāram ajjhāvasatā agāramajjhe vasantena ekantaparipuṇṇam...pe... caritum. Yamnūnāham kese ca massuñca ohāretvā kasāyarasapītātāya kāsāyāni brahmacariyaṃ carantānaṃ anucchavikāni vatthāni acchādetvā paridahitvā agārasmā nikkhamitvā anagāriyaṃ pabbajeyyanti. Ettha ca yasmā agārassa hitaṃ kasivāṇijjādikammaṃ agāriyanti vuccati, tañca pabbajjāya natthi; tasmā pabbajjā “anagāriyā”ti ñātabbā. Taṃ anagāriyaṃ pabbajjam. Pabbajeyyanti paribbajeyyam.

25. Aciravutṭhitāya parisāya yena bhagavā tenupasaṅkamīti sudinno avutṭhitāya parisāya na bhagavantaṃ pabbajjam yāci. Kasmā? Tatrassa bahū ñātisālohitā mittāmaccā santi, te “tvam mātāpitūnaṃ ekaputtako, na labbhā tayā pabbajitu’nti bāhāyampi gahetvā ākaḍḍheyyum, tato pabbajjāya antarāyo bhavissatī”ti saheva parisāya utṭhahitvā thokaṃ gantvā puna kenaci sarīrakiccalesena nivattitvā bhagavantaṃ upasaṅkamma pabbajjam yāci. Tena vuttaṃ - “atha kho sudinno kalandaputto aciravutṭhitāya parisāya...pe... pabbājetu maṃ bhagavā”ti.

Bhagavā pana yasmā rāhulakumārassa pabbajitato pabhuti mātāpitūhi ananuññātaṃ puttaṃ na pabbājeti, tasmā naṃ pucchi - “anuññātosī pana tvam sudinna mātāpitūhi...pe... pabbajjāyā”ti.

26. Ito param paṭhānusāreneva gantvā taṃ karaṇīyaṃ tīretvāti ettha evamattho veditabbo - dhuranikkhepeneva taṃ karaṇīyaṃ niṭṭhāpetvāti; na hi pabbajjāya tibbacchandassa bhaṇḍappayojanauddhārasāraṇādīsu vā nakkhattakīlāyaṃ vā cittaṃ namati. Amma tātāti ettha pana ammāti mātaraṃ ālapati; tātāti pitaraṃ. Tvam khosīti tvam kho asi. Ekaputtakoti ekova puttako; añño te jeṭṭho vā kaniṭṭho vā natthi. Ettha ca “ekaputto”ti vattabbe anukampāvasena “ekaputtako”ti vuttaṃ. Piyoti pītijananako. Manāpoti manavaḍḍhanako. Sukhedhitoti sukhena edhito; sukhasaṃvaḍḍhitoti attho. Sukhaparihatoti sukhena parihato; jātakālato pabhuti dhātīhi aṅkato aṅkaṃ haritvā dhāriyamāno assakarathakādīhi bālakīlanakehi kīlamāno sādurasabhojanaṃ bhojiyamāno sukhena parihato.

Na tvam, tāta sudinna, kiñci dukkhassa jānāsīti tvam tāta sudinna kiñci appamattakampi kalabhāgaṃ dukkhassa na jānāsī; atha vā kiñci dukkhena nānubhosīti attho. Karaṇatthe sāmivacanaṃ, anubhavanatthe ca jānanā; atha vā kiñci dukkhaṃ nassarasīti attho. Upayogatthe sāmivacanaṃ, saraṇatthe ca jānanā. Vikappadvayepi purimapadassa uttarapadena samānavibhattilopo daṭṭhabbo. Taṃ sabbam saddasatthānusārena ñātabbam. Maraṇenapi mayaṃ te akāmakā vinā bhavissāmāti sacepi tava amhesu jīvamānesu maraṇaṃ bhavēyya, tena te maraṇenapi mayaṃ akāmakā anicchakā na attano ruciyā, vinā bhavissāma; tayā viyogaṃ vā pāpuṇissāmāti attho. Kiṃ pana mayaṃ tanti evaṃ sante kiṃ pana kiṃ nāma taṃ kāraṇaṃ yena mayaṃ taṃ jīvantaṃ anujānissāma; atha vā kiṃ pana mayaṃ tanti kena pana kāraṇena mayaṃ taṃ jīvantaṃ anujānissāmāti evamettha attho daṭṭhabbo.

27. Tatthevāti yattha naṃ ṭhitaṃ mātāpitaro nānujāniṃsu, tattheva ṭhāne. Anantarahitāyāti kenaci attharaṇena anattatāya.

28. Paricārehīti gandhabbanaṭaṇāṭakādīni paccupaṭṭhāpetvā tattha sahāyakehi saddhiṃ yathāsukhaṃ indriyāni cārehi sañcārehi; ito cito ca upanehīti vuttaṃ hoti. Atha vā paricārehīti gandhabbanaṭaṇāṭakādīni paccupaṭṭhāpetvā tattha sahāyakehi saddhiṃ laḷa, upalaḷa, rama, kīlassūtipi vuttaṃ hoti. Kāme paribhuñjantoti attano

puttadārehi saddhiṃ bhoge bhuñjanto. Puññāni karontoti buddhañca dhammañca saṅghañca ārabha dānappadānādāni sugatimaggasodhakāni kusalakammāni karonto. Tuṇhī ahoṣīti kathānuppabandhavicchedanattamaṃ nirālāpasallāpo ahoṣi. Athassa mātāpitaro tikkhattuṃ vatvā paṭivacanampi alabhamānā sahāyake pakkosāpetvā “esa vo sahāyako pabbajitukāmo, nivāretha na”nti āhaṃsu. Tepi taṃ upasaṅkamitvā tikkhattuṃ avocuṃ, tesampi tuṇhī ahoṣi. Tena vuttaṃ - “atha kho sudinnassa kalandaputtassa sahāyakā...pe... tuṇhī ahoṣī”ti.

29. Athassa sahāyakānaṃ etadahosi - “sace ayaṃ pabbajjaṃ alabhamāno marissati na koci guṇo bhavissati. Pabbajitaṃ pana naṃ mātāpitaropi kālena kālaṃ passissanti. Mayampi passissāma. Pabbajjāpi ca nāmesā bhāriyā, divase divase mattikāpattaṃ gahetvā piṇḍāya caritabbaṃ. Ekaseyyaṃ ekabhattaṃ brahmacariyaṃ atidukkaraṃ. Ayañca sukhumālo nāgarikajātiyo, so taṃ carituṃ asakkonto puna idheva āgamissati. Handassa mātāpitaro anujānāpessāmā”ti. Te tathā akaṃsu. Mātāpitaropi naṃ anujāniṃsu. Tena vuttaṃ - “atha kho sudinnassa kalandaputtassa sahāyakā yena sudinnassa kalandaputtassa mātāpitaro...pe... anuññātosi mātāpitūhi agārasmā anagāriyaṃ pabbajjāyā”ti.

30. Haṭṭhoti tuṭṭho. Udaggoti pītivasena abbhunnatakāyacitto. Katipāhanti katipayāni divasāni. Balaṃ gāhetvāti sappāyabhojanāni bhuñjanto, ucchādananhāpanādīhi ca kāyaṃ pariharanto, kāyabalaṃ janetvā mātāpitaro vanditvā assumukhaṃ ñātiparivaṭṭaṃ pahāya yena bhagavā tenupasaṅkami...pe... pabbājetu maṃ bhante bhagavāti. Bhagavā samīpe ṭhitaṃ aññātaraṃ piṇḍacārikaṃ bhikkhuṃ āmantesi - “tena hi bhikkhu sudinnaṃ pabbājehi ceva upasampādehi cā”ti. “Sādhū, bhante”ti kho so bhikkhu bhagavato paṭissuṇitvā sudinnaṃ kalandaputtaṃ jinadattiyaṃ saddhivihārikaṃ laddhā pabbājesi ceva upasampādesi ca. Tena vuttaṃ - “alattha kho sudinno kalandaputto bhagavato santike pabbajjaṃ, alattha upasampada”nti.

Ettha pana ṭhatvā sabbaaṭṭhakathāsu pabbajjā ca upasampadā ca kathitā. Mayaṃ pana yathāṭṭhitapālivaseneva khandhake kathayissāma. Na kevalaṅcetaṃ, aññampi yaṃ khandhake vā parivāre vā kathetabbaṃ aṭṭhakathācariyehi vibhaṅgekathitaṃ, taṃ sabbaṃ tattha tattheva kathayissāma. Evañhi kathiyamāne pālīkkameneva vaṇṇanā katā hoti. Tato tena tena vinicchayena atthikānaṃ pālīkkameneva imaṃ vinayasamvaṇṇanaṃ oloketvā so so vinicchayo suviññeyyo bhavissatīti.

Acirūpasampannoti aciraṃ upasampanno hutvā; upasampadato nacirakāleyevāti vuttaṃ hoti. Evarūpeti evaṃvidhe evaṃjātike. Dhutaguṇeti kilesaniddhunanake guṇe. Samādāya vattatīti samādiyitvā gaṇhitvā vattati carati viharati. Āraññiko hotīti gāmantasenāsaṃ paṭikkhipitvā āraññikadhutaṅgavasena araññavāsiko hoti. Piṇḍapātikoti atirekalābhapaṭikkhepena cuddasa bhattāni paṭikkhipitvā piṇḍapātikadhutaṅgavasena piṇḍapātiko hoti. Paṃsukūlikoti gahapaticīvaraṃ paṭikkhipitvā paṃsukūlikadhutaṅgavasena paṃsukūliko hoti. Sapadānacārikoti loluppacāraṃ paṭikkhipitvā sapadānacārikadhutaṅgavasena sapadānacāriko hoti; gharapaṭipāṭiyā bhikkhāya pavisati. Vajjigāmaṃti vajjīnaṃ gāmaṃ vajjīsu vā gāmaṃ.

Aḍḍhā mahaddhanātiādīsu upabhogaparibhogūpakaraṇamahantatāya aḍḍhā; ye hi tesam upabhogā yāni ca upabhogūpakaraṇāni, tāni mahantāni bahulāni sārakānīti vuttaṃ hoti. Nidhetvā ṭhapitadhamamahantatāya mahaddhanā. Mahābhogāti divasaparibbayasaṅkhātābhogamahantatāya mahābhogā. Aññehi upabhogehi jātarūparajatasseva pahūtatāya pahūtajātarūparajatā. Alaṅkārabhūtasā

vittūpakaraṇassa pītipāmojjakaraṇassa pahūtātāya pahūtavittūpakaraṇā.
Vohāravasena parivattentassa dhanadhañṇassa pahūtātāya pahūtadhanadhañṇāti
veditabbā.

Senāsanam saṃsāmetvāti senāsanam paṭisāmetvā; yathā na vinassati tathā nam
suṭṭhu ṭhapetvāti attho. Saṭṭhimatte thālipāketi gaṇanaparicchedato saṭṭhithālipāke.
Ekameko cettha thālipāko dasannam bhikkhūnam bhattam gaṇhāti. Tam sabbampi
channam bhikkhusatānam bhattam hoti. Bhattābhīhāram abhihariṃsūti ettha
abhihariyatīti abhihāro. Kim abhihariyati? Bhattam. Bhattameva abhihāro
bhattābhīhāro, tam bhattābhīhāram. Abhihariṃsūti abhimukhā hariṃsu. Tassa
santikam gahetvā āgamaṃsūti attho. Etassa kim pamāṇanti? Saṭṭhi thālipākā. Tena
vuttam - “saṭṭhimatte thālipāke bhattābhīhāram abhihariṃsū”ti. Bhikkhūnam
vissajjetvāti sayam ukkaṭṭhapiṇḍapātikattā sapadānacāram caritukāmo bhikkhūnam
paribhogatthāya pariccajitvā datvā. Ayaṃ hi āyasmā “bhikkhū ca lābham lacchanti
ahañca piṇḍakena na kilamissāmī”ti etadatthameva āgato. Tasmā attano
āgamanānurūpam karonto bhikkhūnam vissajjetvā sayam piṇḍāya pāvisi.

31. Nātidāsīti nātakānam dāsī. Ābhidosikanti pārivāsikam ekarattātikkantam
pūtibhūtam. Tatrāyam padattho - pūtibhāvadosena abhibhūtoti abhidoso, abhidosova
ābhidosiko, ekarattātikkantassa vā nāmasañṇā esā, yadidaṃ ābhidosikoti, tam
ābhidosikam. Kummāsanti yavakummāsam. Chaḍḍetukāmā hotīti yasmā antamaso
dāsakammakarānampi gorūpānampi aparibhogāraho, tasmā tam kacavaram viya
bahi chaḍḍetukāmā hoti. Sacetanti sace etaṃ. Bhaginīti ariyavohārena nātidāsīm
ālapati. Chaḍḍanīyadhammanti chaḍḍetabbasabhāvam. Idaṃ vuttam hoti - “bhagini,
etaṃ sace bahi chaḍḍanīyadhammam nissatṭhapariggaham, tam idha me patte
ākirā”ti.

Kim pana evaṃ vuttam labbhati, viññatti vā payuttavācā vā na hotīti? Na hoti.
Kasmā? Nissatṭhapariggahattā. Yañhi chaḍḍanīyadhammam nissatṭhapariggaham,
yattha sāmikā anālayā honti, tam sabbam “detha āharatha idha ākirathā”ti vuttam
vaṭṭati. Tathā hi aggaariyavaṃsiko āyasmā raṭṭhapālopi “chaḍḍanīyadhammam
kummāsam idha me patte ākirā”ti avaca. Tasmā yaṃ evarūpam
chaḍḍanīyadhammam aññaṃ vā apariggahitam vanamūlaphalabhesajjādikam tam
sabbam yathāsukham āharāpetvā paribhuñjitabbam, na kukkucāyitabbam.
Hatthānanti bhikkhāggahaṇattham pattam upanāmayato maṇibandhato pabhuti
dvinnampi hatthānam. Pādānanti nivāsanantato paṭṭhāya dvinnampi pādānam.
Sarassāti “sacetam bhaginī”ti vācam nicchārayato sarassa ca. Nimittam aggaheṣīti
gihikāle sallakkhitapubbam ākāram aggaheṣi sañjāni sallakkhesi. Sudinno hi
bhagavato dvādasame vasse pabbajito vīsati vasse nātikulam piṇḍāya pavitṭho
sayam pabbajjāya aṭṭhavassiko hutvā; tena nam sā nātidāsī disvā na sañjāni,
nimittam pana aggaheṣīti.

Sudinnassa mātaram etadavocāti atigarunā pabbajjūpagatena sāmiputtana saddhim
“tvam nu kho me, bhante, ayyo sudinno”ti ādivacanam vuttam avisahantī vegena
gharam pavisitvā sudinnassa mātaram etaṃ avoca. Yaggheti ārocanatthe nipāto.
Sace je saccanti ettha jeti ālapane nipāto. Evañhi tasmim dese dāsijanam ālapanti,
tasmā “tvam, bhoti dāsi, sace saccam bhaṇasī”ti evamettha attho daṭṭhabbo.

32. Aññataram kuṭṭamūlanti tasmim kira dese dānapatīnaṃ gharesu sālā honti, āsanāni cettha paññattāni honti, upaṭṭhāpitaṃ udakakañjiyaṃ; tattha pabbajitā piṇḍāya caritvā nisīditvā bhuñjanti. Sace icchanti, dānapatīnampi santakaṃ gaṇhanti. Tasmā tampi aññatarassa kulassa īdisāya sālāya aññataram kuṭṭamūlanti veditabbaṃ. Na hi pabbajitā kapaṇamanussā viya asāruppe ṭhāne nisīditvā bhuñjantīti.

Atthi nāma tātāti ettha atthīti vijjamānatthe; nāmāti pucchanatthe maññanatthe ca nipāto. Idañhi vuttaṃ hoti - “atthi nu kho, tāta sudinna, amhākaṃ dhanam, na mayaṃ niddhanāti vattabbā, yesaṃ no tvaṃ īdise ṭhāne nisīditvā ābhidosikaṃ kummāsaṃ paribhuñjissasi”; tathā “atthi nu kho, tāta sudinna, amhākaṃ jīvitaṃ, na mayaṃ matāti vattabbā, yesaṃ no tvaṃ īdise ṭhāne nisīditvā ābhidosikaṃ kummāsaṃ paribhuñjissasi”; tathā “atthi maññe, tāta sudinna, tava abbhantare sāsanaṃ nissāya paṭiladdho samaṇaguṇo, yaṃ tvaṃ subhojanarasasaṃvaḍḍhitopi imaṃ jigucchaneyyaṃ ābhidosikaṃ kummāsaṃ amatamiva nibbikāro paribhuñjissasi”ti.

So pana gahapati dukkhābhitunnatāya etamatthaṃ paripuṇṇaṃ katvā vattumasakko “atthi nāma, tāta sudinna, ābhidosikaṃ kummāsaṃ paribhuñjissasi”ti ettakameva avoca. Akkharacintakā panettha imaṃ lakkhaṇaṃ vadanti - anokappanāmarisanatthavasena etaṃ atthināmasadde upapade “paribhuñjissasi”ti anāgatavacanaṃ kataṃ. Tassāyamattho - atthi nāma...pe... paribhuñjissasi, idaṃ paccakkhampi ahaṃ na saddahāmi na marisayāmīti. Tatāyaṃ ābhidosikoti tato tava gehato ayaṃ ābhidosiko kummāso laddhoti attho. Tatoyantipi pāṭho. Tadāyantipi paṭhanti, taṃ na sundaraṃ. Yena sakapitu nivesananti yena sakassa pitu attano pitu nivesananti attho; thero pitari pemeneva subbaco hutvā agamāsi. Adhivāsesīti thero ukkaṭṭhapiṇḍapātikopi samāno “sace ekabhattampi na gahessāmi, ativiya nesaṃ domanassaṃ bhavissati”ti ñātīnaṃ anukampāya adhivāsesi.

33. Opuñjāpetvāti upalimpāpetvā. Ekaṃ hiraññassāti ettha hiraññanti kahāpaṇo veditabbo. Purisoti nātidīgho nātirasso majjhimappamāṇo veditabbo. Tirokaraṇīyanti karaṇatthe bhummaṃ; sāṇipākārena parikkhipitvāti attho. Atha vā tiro karonti etenāti tirokaraṇīyaṃ, taṃ parikkhipitvā; samantato katvāti attho. Tena hīti yasmā ajja sudinno āgamissati tena kāraṇena. Hi iti padapūraṇamatte nipāto. Tenāti ayampi vā uyyojanatthe nipātoyeva.

34. Pubbaṇhasamayanti ettha kiñcāpi pāliyaṃ kālārocanaṃ na vuttaṃ, atha kho ārociteyeva kāle agamāsīti veditabbo. Idaṃ te tātāti dve puñje dassento āha. Mātūti janettiyā. Mattikanti mātito āgataṃ; idaṃ te mātāmahiyaṃ mātu imaṃ gehaṃ āgacchantiyā dinnadhananti attho. Itthikāya itthidhananti hīlento āha. Itthikāya nāma itthiparibhogānaṃyeva nhānacūṇṇādīnaṃ atthāya laddhaṃ dhanam kittakaṃ bhavēyya. Tassāpi tāva parimāṇaṃ passa. Atha vā idaṃ te tāta sudinna mātu dhanam, tañca kho mattikaṃ, na mayā dinnam, tava mātuyeva santakanti vuttaṃ hoti. Taṃ panetaṃ na kasiyā na vaṇijjāya sambhūtaṃ, apica kho itthikāya itthidhanaṃ. Yaṃ itthikāya ñātikulato sāmikakulaṃ gacchantiyā laddhabbaṃ nhānacūṇṇādīnaṃ atthāya itthidhanaṃ, taṃ tāva ettakanti evamettha attho datṭhabbo.

Aññaṃ pettikaṃ aññaṃ pitāmahanti yaṃ pana te pitu ca pitāmahānañca santakaṃ, taṃ aññaṃyeva. Nihitañca payuttañca ativiya bahu; ettha ca pitāmahanti taddhitalopaṃ katvā veditabbaṃ. Petāmahanti vā pāṭho. Labbhā tāta sudinna hīnāyāvattitvāti tāta, sudinna, uttamaṃ ariyaddhajaṃ pabbajitaliṅgaṃ pahāya hīnāya gihibhāvāya āvattitvā labbhā bhogaṃ bhuñjitum, nālabbhā bhuñjitum, na tvaṃ rājabhīto pabbajito, na iñāyikehi palibuddho hutvāti. Tāta na ussahāmīti ettha pana tātāti vacanaṃ gehasitapemena āha, na samaṇatejena. Na ussahāmīti na sakkomi. Na visahāmīti nappahomi, na samatthomhi.

“Vadeyyāma kho taṃ gahapati”ti idaṃ pana vacanaṃ samaṇatejenāha. Nātikaḍḍheyyāsīti yaṃ te mayi pemaṃ patitṭhitam, taṃ kodhavasena na atikaḍḍheyyāsī; sace na kujjheyyāsīti vuttaṃ hoti. Tato seṭṭhi “putto me saṅghaṃ maññe kattukāmo”ti udaggacitto āha - “vadehi tāta sudinnā”ti. Tenahīti uyyojanatthe vibhattipatirūpako nipāto. Tatonidānanti taṃnidānaṃ taṃhetukanti paccattavacanassa to-ādeso veditabbo; samāse cassa lopābhāvo. Bhayaṃ vāti “kinti me bhoge neva rājāno hareyyu”ntiādinā nayena vuttaṃ rājādibhayaṃ; cittutrāsoti attho. Chambhitattanti rājūhi vā corehi vā “dhanaṃ dehi”ti kammakāraṇaṃ kāriyamānassa kāyiñjanaṃ kāyakampo hadayamaṃsacalanaṃ. Lomahaṃsoti uppanne bhaye lomānaṃ haṃsanaṃ uddhaggabhāvo. Ārakkhoti anto ca bahi ca rattiñca divā ca ārakkhaṇaṃ.

35. Tena hi vadhūti seṭṭhi gahapati dhanaṃ dassetvā puttaṃ attanā gihibhāvatthāya palobhetum asakkonto “mātugāmasadisāṃ dāni purisānaṃ bandhanaṃ natthī”ti maññitvā tassa purāṇadutiyikaṃ āmantesi - “tena hi vadhū”ti. Purāṇadutiyikanti purāṇaṃ dutiyikaṃ pubbe gihikāle dutiyikaṃ, gehasitasukhupabhogasahāyikaṃ bhūtapubbabhariyanti attho. Tena hīti yena kāraṇena mātugāmasadisāṃ bandhanaṃ natthi. Pādesu gahetvāti pāde gahetvā; upayogatthe bhumavacanāṃ, pādesu vā taṃ gahetvā. “Kīdisā nāma tā ayyaputta accharāyo”ti kasmā evamāha? Tadā kira sambahule khattiyakumārepi brāhmaṇakumārepi seṭṭhiputtepi mahāsampattiyo pahāya pabbajante disvā pabbajjāguṇaṃ ajānantā kathaṃ samuṭṭhāpenti - “kasmā ete pabbajanti”ti. Athaññe vadanti - “devaccharānaṃ devanāṭakānaṃ kāraṇā”ti. Sā kathā vitthārikā ahoṣi. Taṃ gahetvā ayaṃ evamāhāti. Thero taṃ paṭikkhipanto na kho ahaṃ bhaginīti āha. Samudācaratīti voharati vadeti. Tattheva mucchitā papatāti naṃ bhaginivādena samudācarantaṃ disvā “anattiko dāni mayā ayaṃ yo maṃ pajāpatiṃ samānaṃ attanā saddhiṃ ekamātukucchiyā sayitadārikaṃ viya maññatī”ti samuppannabalavasokā hutvā tasmīṃyeva padese mucchitā papatā; patitāti attho.

Mā no viheṭṭhayitthāti mā amhe dhanaṃ dassetvā mātugāmañca uyyojetvā viheṭṭhayittha; vihesā hesā pabbajitānanti. Tena hi tāta sudinna bījakampi dehīti ettha tena hīti abhiratiyaṃ uyyojeti. Sace tvaṃ abhirato brahmacariyaṃ carasi, caritvā ākāse nisīditvā parinibbāyitā hohi, amhākaṃ pana kulavaṃsabījakaṃ ekaṃ puttaṃ dehi. Mā no aputtakam sāpateyyaṃ licchavayo atiharāpesunti mayañhi licchavīnaṃ gaṇarājūnaṃ rajje vasāma, te te pituno accayena imaṃ sāpateyyaṃ evaṃ mahantaṃ amhākaṃ vibhavaṃ aputtakam kuladhanarakkhakena puttena virahitaṃ attano rājantepuraṃ atiharāpeyyunti, taṃ te mā atiharāpesum, mā atiharāpentūti.

Etaṃ kho me, amma, sakkā kātunti kasmā evamāha? So kira cintesi - “etesam sāpateyyassa ahameva sāmī, añño natthi. Te maṃ sāpateyyarakkhaṇatthāya niccaṃ anubandhissanti; tenāhaṃ na lacchāmi appossukko samaṇadhammaṃ kātum, puttakaṃ pana labhitvā oramissanti, tato ahaṃ yathāsukhaṃ samaṇadhammaṃ

karissāmī”ti imaṃ namaṃ passanto evamāhāti.

36. Pupphanti utukāle uppannalohitassa nāmaṃ. Mātugāmassa hi utukāle gabbhapatiṭṭhānaṭṭhāne lohitavaṇṇā piḷakā saṇṭhahitvā satta divasāni vaḍḍhitvā bhijjanti, tato lohitam paggharati, tassetam nāmaṃ “puppha”nti. Taṃ pana yāva balavaṃ hoti bahu paggharati, tāva dinnāpi paṭisandhi na tiṭṭhati, doseneva saddhiṃ paggharati; dose pana paggharite suddhe vatthumhi dinnā paṭisandhi khippam patiṭṭhāti. Pupphamsā uppajjīti puppham assā uppajji; akāralopena sandhi purāṇadutiyikāya bāhāyaṃ gahetvāti purāṇadutiyikāya yā bāhā, tatra naṃ gahetvāti attho.

Apaññatte sikkhāpadeti paṭhamapārājikasikkhāpade aṭṭhapite. Bhagavato kira paṭhamabodhiyaṃ vīsati vassāni bhikkhū cittaṃ ārādhayaṃsu, na evarūpaṃ ajjhācāramakaṃsu. Taṃ sandhāyeva idaṃ suttaṃ māha - “ārādhayaṃsu vata me, bhikkhave, bhikkhū ekaṃ samayaṃ citta”nti. Atha bhagavā ajjhācāram apassanto pārājikaṃ vā saṅghādisesaṃ vā na paññapesi. Tasmim tasmim pana vatthusmim avasese pañca khuddakāpattikkhandhe eva paññapesi. Tena vuttaṃ - “apaññatte sikkhāpade”ti.

Anādīnavadassoti yaṃ bhagavā idāni sikkhāpadaṃ paññapento ādīnavaṃ dassessati, taṃ apassanto anavajjasāññi hutvā. Sace hi “ayaṃ idaṃ na karaṇīyanti vā mūlacchejjāya vā samvattatī”ti jāneyya, saddhāpabbajito kulaputto tatonidānaṃ jīvitakkhayaṃ pāpuṇantopi na kareyya. Ettha pana ādīnavaṃ apassanto niddosasaññi ahoṣi. Tena vuttaṃ - “anādīnavadasso”ti. Purāṇadutiyikāyāti bhumma vacanaṃ. Abhiviññāpesīti pavattesi; pavattanāpi hi kāyaviññātticopanato “viññāpanā”ti vuccati. Tikkhattum abhiviññāpanaṃ cesa gabbhasaṇṭhānasanniṭṭhānatthamakāsīti veditabbo.

Sā tena gabbhaṃ gaṇhīti sā ca teneva ajjhācārena gabbhaṃ gaṇhi, na aññathā. Kiṃ pana aññathāpi gabbhaggahaṇaṃ hotīti? Hoti. Kathaṃ? Kāyasaṃsaggena, coḷaggahaṇena, asucipānena, nābhiparāmasanena, rūpadassanena, saddena, gandhena. Itthiyo hi ekaccā utusamaye chandarāgarattā purisānaṃ hatthaggaḥa-veṇiggāha-aṅgapaccaṅgaparāmasanaṃ sādiyantiyopi gabbhaṃ gaṇhanti. Evaṃ kāyasaṃsaggena gabbhaggahaṇaṃ hoti.

Udāyittherassa pana purāṇadutiyikā bhikkhunī taṃ asuciṃ ekadesaṃ mukhena aggahesi, ekadesaṃ coḷakeneva saddhiṃ aṅgajāte pakkhipi. Sā tena gabbhaṃ gaṇhi. Evaṃ coḷaggahaṇena gabbhaggahaṇaṃ hoti.

Migasiṅgatāpasassa mātā migī utusamaye tāpasassa passāvaṭṭhānaṃ āgantvā sasambhavaṃ passāvaṃ pivi. Sā tena gabbhaṃ gaṇhitvā migasiṅgaṃ vijāyi. Evaṃ asucipānena gabbhaggahaṇaṃ hoti.

Sāmassa pana bodhisattassa mātāpitūnaṃ cakkhuparihāniṃ ñatvā sakko puttaṃ dātukāmo dukūlapaṇḍitaṃ āha - “vaṭṭati tumhākaṃ methunadhammo”ti? “Anatthikā mayaṃ etena, isipabbajjaṃ pabbajitāmhā”ti. “Tena hi imissā utusamaye aṅguṭṭhena nābhiṃ parāmaseyyāthā”ti. So tathā akāsi. Sā tena gabbhaṃ gaṇhitvā sāmāṃ tāpasadāraṃ vijāyi. Evaṃ nābhiparāmasanena gabbhaggahaṇaṃ hoti. Eteneva nayena maṇḍabyassa ca caṇḍapajjotassa ca vatthu veditabbaṃ.

Kathaṃ rūpadassanena hoti? Idhekaccā itthī utusamaye purisasamsaggaṃ alabhamānā chandarāgavasena antogehagatāva purisaṃ upanijjhāyati rājorodhā viya, sā tena gabbhaṃ gaṇhāti. Evaṃ rūpadassanena gabbhaggahaṇaṃ hoti.

Balākāsu pana puriso nāma natthi, tā utusamaye meghasaddaṃ sutvā gabbhaṃ gaṇhanti. Kukkuṭiyopi kadāci ekassa kukkuṭassa saddaṃ sutvā bahukāpi gabbhaṃ gaṇhanti. Tathā gāvī usabhassa. Evaṃ saddena gabbhaggahaṇaṃ hoti.

Gāvī eva ca kadāci usabhagandhena gabbhaṃ gaṇhanti. Evaṃ gandhena gabbhaggahaṇaṃ hoti.

Idha panāyaṃ ajjhācārena gabbhaṃ gaṇhi. Yaṃ sandhāya vuttaṃ - “mātāpitāro ca sannipatitā honti, mātā ca utunī hoti, gandhabbo ca paccupaṭṭhito hoti, evaṃ tiṇṇaṃ sannipātā gabbhassāvakkanti hoti”ti.

Bhumma devā saddamanussāvesunti yasmā natthi loke raho nāma pāpakammaṃ pakubbato. Sabbapaṭhamamāṃ hissa taṃ pāpaṃ attanā jānāti, tato ārakkhadevatā, athaññāpi paracittaviduniyo devatā. Tasmāssa paracittavidū sakalavanasaṇḍanissitā bhumma devā taṃ ajjhācāraṃ disvā saddaṃ anussāvesuṃ. Yathā aññepi devā suṇanti, tathā nicchāresuṃ. Kinti? Nirabbudo vata, bho...pe... ādīnava uppāditoti. Tassattho verañjakaṇḍe vuttanayeneva veditabbo.

Bhummaṇaṃ devānaṃ saddaṃ sutvā cātumahārājikāti ettha pana bhummaṇaṃ devānaṃ saddaṃ ākāsaṭṭhadevatā assosuṃ; ākāsaṭṭhānaṃ cātumahārājikāti ayamanukkamo veditabbo. Brahmakāyikāti asaññasatte ca arūpāvacare ca ṭhapetvā sabbepi brahmāno assosuṃ; sutvā ca saddamanussāvesunti veditabbo. Itiha tena khaṇenāti evaṃ tena sudinnassa ajjhācārakkhaṇena. Tena muhuttanāti ajjhācāramuhutteneva. Yāva brahmalokāti yāva akaniṭṭhabrahmalokā. Abbhuggacchīti abhiuggacchi abbhutṭhāsi ekakolāhamahosīti.

Puttaṃ vijāyīti suvaṇṇabimbasaḍisaṃ pacchimabhavikasattaṃ janesi. Bījakoti nāmamakaṃsūti na aññaṃ nāmaṃ kātumadaṃsu, “bījakampi dehī”ti mātāmahiya vuttabhāvassa pākaṭṭhā “bījako tvevassa nāmaṃ hotū”ti “bījako”ti nāmamakaṃsu. Puttassa pana nāmavaseneva ca mātāpitūnampissa nāmamakaṃsu. Te aparena samayenāti bījakañca bījakamātarañca sandhāya vuttaṃ. Bījakassa kira sattaṭṭhavassakāle tassa mātā bhikkhunīso so ca bhikkhūso pabbajitvā kalyāṇamitte upanissāya arahatte patiṭṭhahiṃsu. Tena vuttaṃ - “ubho agārasmā anagāriyaṃ pabbajitvā arahattaṃ sacchākaṃsū”ti.

37. Evaṃ mātāputtānaṃ pabbajjā saphalā ahosi. Pitā pana vipphaṇṣārābhībhūto vihāsi. Tena vuttaṃ - “atha kho āyasmato sudinnassaahudeva kukkucca”ntiādi. Tattha ahudevāti ahu eva, dakāro padasandhikaro. Ahosiyevāti attho. Kukkuccanti ajjhācārahetuko pacchānutāpo. Vipphaṇṣārotipi tasseva nāmaṃ. So hi viññūhi akattabbatāya kucchitakiriyaabhāvato kukkuccaṃ. Kataṃ ajjhācāraṃ nivattetuṃ asamatthatāya taṃ paṭicca virūpaṃ saraṇabhāvato vipphaṇṣāroti vuccati. Alābhā vata meti mayhaṃ vata alābhā; ye jhānādīnaṃ guṇānaṃ alābhā nāma, te mayhaṃ, na aññassāti adhippāyo. Na vata me lābhāti yepi me paṭiladdhā pabbajjasaraṇagamanasikkhāsamādānaguṇā, tepi neva mayhaṃ lābhā ajjhācāramalīnattā. Dulladdhaṃ vata meti idaṃ sāsanaṃ laddhampi me dulladdhaṃ. Na vata me suladdhanti yathā aññesaṃ kulaputtānaṃ, evaṃ na vata me suladdhaṃ. Kasmā? Yamahaṃ evaṃ svākkhātedhammavinaye...pe... brahmacariyaṃ caritunti.

Brahmacariyanti sikkhattayasaṅgahitaṃ maggabrahmacariyaṃ. Kiso ahosīti khādituṃ vā bhuñjituṃ vā asakkonto tanuko ahosi appamaṃsalohito. Uppañduppañdukajātoti sañjātuppañduppañdukabhāvo paṇḍupalāsappaṭibhāgo. Dhamanisanthatagattoti pariyādinnaṃsalohitattā sirājāleneva santharitagatto. Antomanoti anusocanavasena abbhantareyeva ṭhitacitto. Hadayavatthuṃ nissāya pavattanavasena pana sabbepi antomanāyeva. Līnamanoti uddese paripucchāya kammaṭṭhāne adhiṣīle adhicitte adhipaññāya vattapaṭipattipūraṇe ca nikkhattadhuro avipphāriko aññadatthu kosajavaseneva līno saṅkucito mano assāti līnamano. Dukkhiṭi cetodukkheṇa dukkhī. Dummanoti dosena duṭṭhamano, virūpamano vā domanassābhibhūtatāya. Pajjhāyīti vippaṭisārasena vahačchinno viya gadrabho taṃ taṃ cintayi.

38. Sahāyakā bhikkhūti taṃ evaṃbhūtaṃ gaṇasaṅgaṇikāpapañcena vītināmentaṃ disvā yassa viśāsikā kathāphāsukā bhikkhū te naṃ etadavocuṃ. Pīṇindriyoti pasādapatiṭṭhānokāsassa sampuñṇattā paripuñṇacakkhuādiindriyo. So dāni tvanti ettha dānīti nipāto, so pana tvanti vuttaṃ hoti. Kaccino tvanti kacci nu tvaṃ. Anabhiratoti ukkaṇṭhito; gihibhāvaṃ patthayamānoti attho. Tasmā tameva anabhiratiṃ paṭikkhipanto āha - “na kho ahaṃ, āvuso, anabhirato”ti. Adhikusalānaṃ pana dhammānaṃ bhāvanāya abhiratova ahanti. Atthi me pāpakammaṃ katanti mayā kataṃ ekaṃ pāpakammaṃ atthi upalabbhati saṃvijjati, niccakālaṃ abhimukhaṃ viya me tiṭṭhati. Atha naṃ pakāsentō “purāṇadutiyaikāyā”tiādimāha.

Alañhi te, āvuso sudinna, kukkucāyāti āvuso sudinna, tuyhetāṃ pāpakammaṃ alaṃ samatthaṃ kukkucāya; paṭibalaṃ kukkucaṃ uppādetunti vuttaṃ hoti. Yaṃ tvanti ādimhi yena pāpena tvaṃ na sakkhissasi brahmacariyaṃ carituṃ, taṃ te pāpaṃ alaṃ kukkucāyāti evaṃ sambandho veditabbo. Atha naṃ anusāsantā “nanu āvuso bhagavatā”tiādimāhaṃsu. Tattha nanūti anumattiggaṇatthe nipāto. Anekapariyāyenāti anekakāraṇena. Virāgāyāti virāgatthāya. No sarāgāyāti no rāgena rajjanatthāya. Bhagavatā hi “imaṃ me dhammaṃ sutvā sattā sabbabhavabhogesu virajjissanti, no rajjissanti” etadatthāya dhammo desitoti adhippāyo. Esa nayo sabbapadesu. Idaṃ panettha pariyāyavacanamattaṃ. Viśāyogāyāti kilesehi viśāyujjanatthāya. No saṃyogāyāti na saṃyujjanatthāya. Anupādānāyāti aggahaṇatthāya. No saupādānāyāti na saṅgahaṇatthāya.

Tattha nāma tvanti tasmīṃ nāma tvaṃ. Sarāgāya cetessasīti saha rāgena vattamānāya methunadhammāya cetessasi kappessasi pakappessasi; etadatthaṃ vāyamissasīti attho. Esa nayo sabbattha. Puna rāgavirāgādīni nava padāni nibbattitalokuttaranibbānameva sandhāya vuttāni. Tasmā rāgavirāgāyāti vā madanimmadānāyāti vā vuttepi “nibbānatthāyā”ti evameva attho daṭṭhabbo. Nibbānañhi yasmā taṃ āgama ārabba paṭicca rāgo virajjati na hoti, tasmā rāgavirāgoti vuccati. Yasmā pana taṃ āgama mānamada-purisaṃmadādayo madā nimmadā amadā honti vinassanti, tasmā madanimmadānanti vuccati. Yasmā ca taṃ āgama sabbāpi kāmapipāsā vinayaṃ abbatthaṃ yāti, tasmā pipāsavinayoti vuccati. Yasmā pana taṃ āgama pañca kāmaguṇālayā samugghātaṃ gacchanti, tasmā ālayasamugghātoti vuccati. Yasmā ca taṃ āgama tebhūmakavaṭṭaṃ upacchijjati, tasmā vaṭṭupacchedoti vuccati. Yasmā pana taṃ āgama sabbaso taṇhā khayāṃ gacchati virajjati nirujjhati ca, tasmā taṇhakkhaya virāgo nirodhoti vuccati. Yasmā panetaṃ catasso yoniyo, pañca gatiyo, satta viññāṇaṭṭhitiyo, nava ca

sattāvāse, aparāparabhāvāya vinanato ābandhanato saṃsibbanato vānanti laddhavohārāya taṇhāya nikkhantaṃ nissaṭṭaṃ viṣaṃyuttaṃ, tasmā nibbānanti vuccatīti.

Kāmānaṃ pahānaṃ akkhātanti vatthukāmānaṃ, kilesakāmānañca pahānaṃ vuttaṃ. Kāmasaññaṇaṃ pariññāti sabbāsampi kāmasaññaṇaṃ ñātātīraṇapahānavasena tividdhā pariññā akkhātā. Kāmapipāsānanti kāmesu pātabyatānaṃ kāme vā pātumicchānaṃ. Kāmavitakkānanti kāmupasañhitānaṃ vitakkānaṃ. Kāmaparijāhānanti pañcakāmaguṇīkarāgavasena uppannaparijāhānaṃ antodāhānaṃ. Imesu pañcasu tṭhānesu kilesakkhayakaro lokuttaramaggova kathito. Sabbapaṭhamesu pana tīsu tṭhānesu lokiya lokuttaramissako maggo kathitoti veditabbo.

Netam āvusoti na etaṃ āvuso, tava pāpakammaṃ appasannānañca pasādāya evarūpānaṃ pasādatthāya na hoti. Atha khvetanti atha kho etaṃ. Atha kho tantipi pāṭho. Aññathattāyāti pasādaññathābhāvāya vipphaṇṇasārāya hoti. Ye maggena anāgatasaddhā, tesam vipphaṇṇasāraṃ karoti - “īdisepi nāma dhammavinaye mayaṃ pasannā, yatthevaṃ duppaṭipannā bhikkhū”ti. Ye pana maggenāgatasaddhā, tesam sineru viya vātehi acalo pasādo īdisepi vatthūhi ito vā dāruṇatarehi. Tena vuttaṃ - “ekaccānaṃ aññathattāyā”ti.

39. Bhagavato etamatthaṃ ārocesunti bhagavato etaṃ atthaṃ ācikkhiṃsu paṭivedayaṃsu. Ārocayamānā ca neva piyakamyatāya na bheda purekkhāratāya, na tassāyasmato avaṇṇapakāsanatthāya, na kalisāsanāropanatthāya, nāpi “idaṃ sutvā bhagavā imassa sāsane paṭiṭṭhaṃ na dassati, nikkadḍhāpessati na”nti maññaṃānā ārocesuṃ. Atha kho “imaṃ sāsane uppannaṃ abbudaṃ ñatvā bhagavā sikkhāpadaṃ paññāpessati, vemaṃ mariyādaṃ āṇaṃ tṭhapessati”ti ārocesuṃ.

Etasmiṃ nidāne etasmiṃ pakaraṇeti ettha sudinnassa ajjhācāravītikamo sikkhāpadapaññattiyā kāraṇattā nidānañceva pakaraṇaṇcāti vuttoti veditabbo. Kāraṇaṇhi yasmā nideti attano phalaṃ “gaṇhātha na”nti dassentaṃ viya appeti, pakaroti ca naṃ kattuṃ ārabhati, karotiyeva vā; tasmā nidānañceva pakaraṇaṇcāti vuccati. Vigarahi buddho bhagavāti buddho bhagavā vigarahi nindi; yathā taṃ vaṇṇāvaṇṇārahānaṃ vaṇṇaṇca avaṇṇaṇca bhaṇantesu aggapuggalo. Na hi bhagavato sīlavītikkaṃ kammaṃ puggalaṃ disvā “ayaṃ jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā ganthena vā dhutaṅgena vā ñāto yasassī īdisaṃ puggalaṃ rakkhituṃ vaṭṭati”ti cittaṃ uppajjati, nāpi pesalaṃ guṇavantaṃ disvā tassa guṇaṃ paṭicchādetuṃ cittaṃ uppajjati. Atha kho garahitabbaṃ garahati eva, pasamsitabbañca pasamsati eva, ayañca garahitabbo; tasmā taṃ tādīlakkaṇaṃ tṭhito avikampamānena cittaṃ vigarahi buddho bhagavā “ananucchavika”nti ādīhi vacanehi.

Tatthāyaṃ atthavaṇṇanā - yadidaṃ tayā, moghapurisa, tucchamanussa kammaṃ kataṃ, taṃ samaṇakaraṇānaṃ dhammānaṃ maggaphalanibbānasāsanānaṃ vā na anucchavikaṃ, tesam chaviṃ chāyaṃ sundarabhāvaṃ na anveti nānugacchati, atha kho ārakāva tehi dhammehi. Ananucchavikattā eva ca ananulomikaṃ, tesam na anulometi; atha kho vilomaṃ paccaṇīkabhāve tṭhitaṃ. Ananulomikattā eva ca appatirūpaṃ, patirūpaṃ sadisaṃ paṭibhāgaṃ na hoti, atha kho asadisam appaṭibhāgameva. Appatirūpattā eva ca assāmaṇakaṃ, samaṇānaṃ kammaṃ na hoti. Assāmaṇakattā akappiyaṃ. Yañhi samaṇakammaṃ na hoti, taṃ tesam na

kappati. Akappiyattā akaraṇīyaṃ. Na hi samaṇā yaṃ na kappati, taṃ karonti. Tañcetaṃ tayā kataṃ, tasmā ananucchavikaṃ te, moghapurisa, kataṃ...pe... akaraṇīyanti. Kathañhi nāmāti kena nāma kāraṇena, kiṃ nāma kāraṇaṃ passantoti vuttaṃ hoti. Tato kāraṇābhāvaṃ dassento parato “nanu mayā moghapurisa”tiādimāha. Taṃ sabbaṃ vuttatthameva.

Idāni yasmā yaṃ tena pāpakammaṃ kataṃ, taṃ vipaccamānaṃ ativiya dukkhavipākaṃ hoti, tasmāssa taṃ vipākaṃ dassetuṃ katāparādhaṃ viya puttaṃ anukampakā mātāpitara dayālukena cittaṇa sudinnaṃ paribhāsanto “varam te moghapurisa”tiādimāha. Tattha āsu sīghaṃ etassa viṣaṃ āgacchatīti āsīviso. Ghoram caṇḍamassa visanti ghoraviso, tassa āsīvisassa ghoravisassa. “Pakkhitta”nti etassa “vara”nti iminā sambandho. Idissassa āsīvisassa ghoravisassa mukhe aṅgajātaṃ varam pakkhittaṃ; sace pakkhittaṃ bhavye, varam siyā; sundaram sādhu suṭṭhu siyāti attho. Na tvevāti na tu eva varam na sundarameva na sādhumeva na suṭṭhumeva. Esa nayo sabbattha. Kaṇhasappassāti kālāsappassa. Aṅgārakāsuyāti aṅgārapuṇṇakūpe, aṅgārārāsīmhi vā. Ādittāyāti padittāya gahitaaggivaṇṇāya. Sampajjalitāyāti samantato pajjalitāya acciyo muccantiyā. Sajotibhūtāyāti sappabhāya. Samantato utṭhitāhi jālāhi ekappabhāsamudayabhūtāyāti vuttaṃ hoti.

Taṃ kissa hetūti yaṃ mayā vuttaṃ “vara”nti taṃ kissa hetu, katarena kāraṇenāti ce? Maraṇaṃ vā nigaccheyyāti yo tattha aṅgajātaṃ pakkhipeyya, so maraṇaṃ vā nigaccheyya maraṇamattaṃ vā dukkhaṃ. Itonidānañca kho...pe... upapajjeyyāti yaṃ idaṃ mātugāmaṃ aṅgajāte aṅgajātapakkhipanaṃ, itonidānaṃ tassa kārako puggalo nirayaṃ upapajjeyya; evaṃ kammaṃ mahāsāvajjattaṃ passanto taṃ garahi, na tassa dukkhāgamaṃ icchamāno. Tattha nāma tvanti tasmiṃ nāma evarūpe kamme evaṃ mahāsāvajje samānēpi tvaṃ. Yaṃ tvanti ettha yanti hīḷanatthe nipāto. Tvanti taṃ-saddassa vevacanaṃ; dvīhi yaṃ vā taṃ vā hīḷitamavaññātanti vuttaṃ hoti. Asaddhammanti asataṃ nīcajanānaṃ dhammaṃ; tehi sevittabanti attho. Gāmadhammanti gāmānaṃ dhammaṃ; gāmaṃvāsikamanussānaṃ dhammanti vuttaṃ hoti. Vasaladhammanti pāpadhamme vasanti paggharantīti vasalā, tesam vasalānaṃ hīnapurisaṃ dhammaṃ, vasalaṃ vā kilesapaggharaṇakaṃ dhammaṃ. Duṭṭhullanti duṭṭhu ca kilesadūṣitaṃ thūlañca asukhumam, anipuṇanti vuttaṃ hoti. Odakantikanti udakakiccaṃ antikaṃ avasānaṃ assāti odakantiko, taṃ odakantikaṃ. Rahassanti rahobhavaṃ, paṭicchanne okāse uppajjanakaṃ. Ayañhi dhammo jigucchanīyattā na sakkā āvi aññesaṃ dassanavisaye kātuṃ, tena vuttaṃ - “rahassa”nti. Dvayaṃdvayasamāpattinti dvīhi dvīhi samāpajjitabbaṃ, dvayaṃ dvayaṃ samāpattintipi pāṭho. Dayaṃ dayaṃ samāpattintipi pāṭhanti, taṃ na sundaram. Samāpajjissasīti etaṃ “tattha nāma tva”nti ettha vuttanāmasaddena yojetabbaṃ “samāpajjissasi nāmā”ti.

Bahūnaṃ kho...pe... ādikattā pubbaṅgamoti sāsanaṃ sandhāya vadati. Imasmiṃ sāsane tvaṃ bahūnaṃ puggalānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ ādikattā, sabbapaṭhamam kārato; pubbaṅgamo sabbapaṭhamam etaṃ maggaṃ paṭipannattā; dvāraṃdado, upāyadassakoti vuttaṃ hoti. Imañhi lesaṃ laddhā tava anusikkhamānā bahū puggalā nānappakārake makkaṭṭiyā methunapaṭisevanādike akusaladhamme karissantīti ayamettha adhippāyo.

Anekapariyāyenāti imehi “ananucchavika”ntiādinā nayena vuttehi, bahūhi kārāṇehi. Dubbharatāya...pe... kosajjassa avaṇṇaṃ bhāsivāti dubbharatādīnaṃ vatthubhūtaṃ asaṃvarassa avaṇṇaṃ nindaṃ garaṃ bhāsivāti attho. Yasmā hi asaṃvare

ṭhitassa puggalassa attā dubbharatañceva dupposatañca āpajjati, tasmā asaṃvaro “dubbharatā, dupposatā”ti ca vuccati. Yasmā pana asaṃvare ṭhitassa attā catūsu paccayesu mahicchataṃ sinerupparamāṇepi ca paccaye laddhā asantuṭṭhitam āpajjati, tasmā asaṃvaro “mahicchata, asantuṭṭhitā”ti ca vuccati. Yasmā ca asaṃvare ṭhitassa attā gaṇasaṅgaṇikāya ceva kilesasaṅgaṇikāya ca saṃvattati, kosajjānugato ca hoti aṭṭhakusītavatthupāripūriyā saṃvattati, tasmā asaṃvaro “saṅgaṇikā, ceva kosajjañcā”ti vuccati.

Subharatāya...pe... vīriyārambhassa vaṇṇaṃ bhāsivāti subharatādīnaṃ vatthubhūtaṃ saṃvarassa vaṇṇaṃ bhāsivāti attho. Yasmā hi asaṃvaram pahāya saṃvare ṭhitassa attā subharo hoti suposo, catūsu ca paccayesu appicchataṃ nittaṇhabhāvaṃ āpajjati, ekamekasmiñca paccaye yathālābha-yathābala-yathāsāruppavasena tippabhedāya santuṭṭhiyā saṃvattati, tasmā saṃvaro “subharatā ceva suposatā ca appiccho ca santuṭṭho cā”ti vuccati.

Yasmā pana asaṃvaram pahāya saṃvare ṭhitassa attā kilesasallekhanatāya ceva niddhunanatāya ca saṃvattati, tasmā saṃvaro “sallekho ca dhuto cā”ti vuccati.

Yasmā ca asaṃvaram pahāya saṃvare ṭhitassa attā kāyavācānaṃ appāsādikaṃ appasādanīyaṃ asantaṃ asāruppaṃ kāyavacīduccaritaṃ cittassa appāsādikaṃ appasādanīyaṃ asantaṃ asāruppaṃ akusalavitakkattayañca anupagamma tabbiparītaṃ kāyavacīsucaritaṃ ceva kusala vitakkattayaṃ ca pāsādikassa pasādanīyassa santassa sārūpassa pāripūriyā saṃvattati, tasmā saṃvaro “pāsādiko”ti vuccati.

Yasmā pana asaṃvaram pahāya saṃvare ṭhitassa attā sabbakilesāpacayabhūtaṃ, vivaṭṭāya, aṭṭhavīriyārambhavatthupāripūriyā ca saṃvattati, tasmā saṃvaro “apacayo ceva vīriyārambho cā”ti vuccatīti.

Bhikkhūnaṃ tadanucchavikaṃ tadanulomikanti tattha sannipatitānaṃ bhikkhūnaṃ yaṃ idāni sikkhāpadaṃ paññapessati, tassa anucchavikañceva anulomikañca. Yo vā ayaṃ subharatādīhi saṃvaro vutto, tassa anucchavikañceva anulomikañca saṃvarappahānapaṭisaṃyuttaṃ asuttantavinibaddhaṃ pāḷivinimuttaṃ okkantikadhammadesanaṃ katvāti attho. Bhagavā kira īdisesu ṭhānesu pañcavaṇṇakusumamālaṃ karonto viya, ratanadāmaṃ sajento viya, ca ye paṭikkhipanādhippāyā asaṃvarābhiraṭā te samparāyikena vaṭṭabhayena tajento anekappakāraṃ ādīnavaṃ dassento, ye sikkhākāmā saṃvare ṭhitā te appekacce arahatte patiṭṭhapento appekacce anāgāmi-sakadāgāmi-sotāpattiphalesu upanissayavirahitepi saggamagge patiṭṭhapento dīghanikāyappamāṇampi majjhimanikāyappamāṇampi dhammadesanaṃ karoti. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ - “bhikkhūnaṃ tadanucchavikaṃ tadanulomikaṃ dhammiṃ kathaṃ katvā”ti.

Tena hīti tena sudinnassa ajjhācārena kāraṇabhūtena. Sikkhāpadanti ettha sikkhitabbāti sikkhā, pajjate imināti padaṃ, sikkhāya padaṃ sikkhāpadaṃ; sikkhāya adhigamupāyoti attho. Atha vā mūlaṃ nissayo patiṭṭhāti vuttaṃ hoti. Methunaviratiyā methunasamvarassetam adhivacanaṃ. Methunasamvaro hi tadanñesaṃ sikkhāsaṅkhātānaṃ sīlavipassanājhānamaggadhammānaṃ vuttatthavasena padattā idha “sikkhāpada”nti adhippeto. Ayañca attho sikkhāpadavibhaṅge vuttanayeneva veditabbo. Apica tassatthassa dīpakaṃ vacanampi “sikkhāpada”nti veditabbaṃ. Vuttampi cetam - “sikkhāpadanti yo tattha nāmakāyo padakāyo niruttikāyo byañjanakāyo”ti. Atha vā yathā “anabhijjhā dhammapada”nti vutte anabhijjhā eko

dhammakotṭhāsoti attho hoti, evamidhāpi “sikkhāpada”nti sikkhākotṭhāso sikkhāya eko padesotipi attho veditabbo.

Dasa atthavase paṭiccāti dasa kāraṇavase sikkhāpadapaññattihetu adhigamanīye hitavisesse paṭicca āgama ārabba, dasannaṃ hitavisesānaṃ nipphattiṃ sampassamānoti vuttaṃ hoti. Idāni te dasa atthavase dassento “saṅghasuṭṭhutāyā”tiādimāha. Tattha saṅghasuṭṭhutā nāma saṅghassa suṭṭhubhāvo, “suṭṭhu devā”ti āgataṭṭhāne viya “suṭṭhu, bhante”ti vacanasampannicchanabhāvo. Yo ca tathāgatassa vacanaṃ sampannicchatī, tassa taṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya hoti, tasmā saṅghassa “suṭṭhu, bhante”ti mama vacanasampannicchanatthaṃ paññāpessāmi, asampannicchane ādīnavaṃ sampannicchane ca ānisaṃsaṃ dassetvā, na balakkārena abhibhavītvāti etamatthaṃ āvikaronto āha - “saṅghasuṭṭhutāyā”ti. Saṅghaphāsutāyāti saṅghassa phāsubhāvāya; sahaṇīvitāya sukhavīhāratthāyāti attho.

Dummaṅkūnaṃ puggalānaṃ niggahāyāti dummaṅkū nāma dussīlapuggalā; ye maṅkutaṃ āpādiyamānāpi dukkhena āpajjanti, vītikkaṃ karontā vā katvā vā na lajjanti, tesāṃ niggahatthāya; te hi sikkhāpade asati “kiṃ tumhehi diṭṭhaṃ, kiṃ suttaṃ - kiṃ amhehi kataṃ; katarasmiṃ vatthusmiṃ katamaṃ āpattiṃ āropetvā amhe niggahatthā”ti saṅghaṃ viheṭhessanti, sikkhāpade pana sati te saṅgho sikkhāpadaṃ dassetvā dhammena vinayena satthusāsanena niggahessati. Tena vuttaṃ - “dummaṅkūnaṃ puggalānaṃ niggahāyā”ti.

Pesalānaṃ bhikkhūnaṃ phāsuvīhārāyāti pesalānaṃ piyasīlānaṃ bhikkhūnaṃ phāsuvīhāratthāya. Piyasīlā hi bhikkhū kattabbākattabbaṃ sāvajjānavajjaṃ velaṃ mariyādaṃ ajānantā sikkhattapāripūriyā ghaṭamānā kilamanti, sandiṭṭhamānā ubbāḷhā honti. Kattabbākattabbaṃ pana sāvajjānavajjaṃ velaṃ mariyādaṃ nātvā sikkhattapāripūriyā ghaṭamānā na kilamanti, sandiṭṭhamānā na ubbāḷhā honti. Tena nesaṃ sikkhāpadapaññāpanā phāsuvīhārāya saṃvattati. Yo vā dummaṅkūnaṃ puggalānaṃ niggaho, sveva etesaṃ phāsuvīhāro. Dussīlapuggale nissāya hi uposatho na tiṭṭhati, pavāraṇā na tiṭṭhati, saṅghakammāni nappavattanti, sāmaggī na hoti, bhikkhū anekaggā uddesaparipucchākammaṭṭhānādīni anuyuñjituṃ na sakkonti. Dussīlesu pana niggahitesu sabbopi ayaṃ upaddavo na hoti. Tato pesalā bhikkhū phāsu viharanti. Evaṃ “pesalānaṃ bhikkhūnaṃ phāsu vihārāyā”ti ettha dvidhā attho veditabbo.

Diṭṭhadhammikānaṃ āsavānaṃ saṃvarāyāti diṭṭhadhammikā āsavā nāma asaṃvare ṭhiteṇa tasmiṃñeva attabhāve pattabbā paṇippahāra-daṇḍappahāra-hatthaccheda-pādaccheda-akitti-ayasavipatti-sārādayo dukkhavisesā. Iti imesaṃ diṭṭhadhammikānaṃ āsavānaṃ saṃvarāya pidhānāya āgamanamaggathakanāyāti attho.

Samparāyikānaṃ āsavānaṃ paṭighātāyāti samparāyikā āsavā nāma asaṃvare ṭhiteṇa katapāpakammamūlakā samparāye narakādīsu pattabbā dukkhavisesā, tesāṃ paṭighātathāya paṭippassambhanatthāya vūpasamatthāyāti vuttaṃ hoti.

Appasannānaṃ pasādāyāti sikkhāpadapaññattiyā hi sati sikkhāpadapaññattiṃ nātvā vā yathāpaññattaṃ paṭipajjamāne bhikkhū disvā vā yepi appasannā paṇḍitamanussā, te “yāni vata loke mahājanassa rajjana-dussana-muyhanatṭhānāni, tehi ime samaṇā

sakyaputtiyā ārakā viratā viharanti, dukkaraṃ vata karonti, bhāriyaṃ vata karonti”ti pasādaṃ āpajjanti, vinayapiṭake potthakaṃ disvā micchādiṭṭhika-tivedī brāhmaṇo viya. Tena vuttaṃ - “appasannānaṃ pasādāyā”ti.

Pasannānaṃ bhiyyobhāvāyāti yepi sāsane pasannā kulaputtā tepi sikkhāpadapaññattiṃ ñatvā yathāpaññattaṃ paṭipajjamāne bhikkhū vā disvā “aho ayyā dukkarakārino, ye yāvajīvaṃ ekabhattaṃ brahmacariyaṃ vinayasaṃvaram anupālentī”ti bhiyyo bhiyyo pasīdanti. Tena vuttaṃ - “pasannānaṃ bhiyyobhāvāyā”ti.

Saddhammaṭṭhitiyāti tividho saddhammo - pariyattisaddhammo, paṭipattisaddhammo, adhigamasaddhammoti. Tattha piṭakattayasaṅgahitaṃ sabbampi buddhavacanaṃ “pariyattisaddhammo” nāma. Terasa dhutaguṇā, cuddasa khandhakavattāni, dveasīti mahāvattāni, sīlasamādhivipassanāti ayaṃ “paṭipattisaddhammo” nāma. Cattāro ariyamaggā cattāri ca sāmāññaphalāni nibbānañcāti ayaṃ “adhigamasaddhammo” nāma. So sabbopi yasmā sikkhāpadapaññattiyā sati bhikkhū sikkhāpadañca tassa vibhaṅgañca tadatthajotanattaṃ aññañca buddhavacanaṃ pariyāpuṇanti, yathāpaññattañca paṭipajjamānā paṭipattiṃ pūretvā paṭipattiyā adhigantabbaṃ lokuttaradhammaṃ adhigacchanti, tasmā sikkhāpadapaññattiyā ciraṭṭhitiko hoti. Tena vuttaṃ - “saddhammaṭṭhitiyā”ti.

Vinayānuggahāyāti sikkhāpadapaññattiyā hi sati saṃvaravinayo ca pahānavinayo ca samathavinayo ca paññattivinayo cāti catubbidhopi vinayo anuggahito hoti upatthambhito sūpatthambhito. Tena vuttaṃ - “vinayānuggahāyā”ti.

Sabbāneva cetāni padāni “sikkhāpadaṃ paññapessāmi”ti iminā vacanena saddhiṃ yojetabbāni. Tatrāyaṃ paṭhamapacchimapadayaṇā - “saṅghasutṭhutaṃ sikkhāpadaṃ paññapessāmi, vinayānuggahāya sikkhāpadaṃ paññapessāmi”ti.

Api cettha yaṃ saṅghasutṭhu taṃ saṅghaphāsu, yaṃ saṅghaphāsu taṃ dummaṅkūnaṃ puggalānaṃ niggahāyāti evaṃ saṅkhalikanayaṃ; yaṃ saṅghasutṭhu taṃ saṅghaphāsu, yaṃ saṅghasutṭhu taṃ dummaṅkūnaṃ puggalānaṃ niggahāyāti evaṃ ekekapadamūlikaṃ dasakkhattuṃ yojanaṃ katvā yaṃ vuttaṃ parivāre -

“Atthasataṃ dhammasataṃ, dve ca niruttisatāni;
Cattāri ñāṇasatāni, atthavase pakaraṇe”ti.

Taṃ sabbam veditabbaṃ. Taṃ panetaṃ yasmā parivāreyeva āvi bhavissati, tasmā idha na vaṇṇitanti.

Evaṃ sikkhāpadapaññattiyā ānisaṃsaṃ dassetvā tasmim sikkhāpade bhikkhūhi kattabbakiccaṃ dīpento “evaṃ pana, bhikkhave, imaṃ sikkhāpadaṃ uddiseyyāthā”ti āha. Kiṃ vuttaṃ hoti? Bhikkhave, imaṃ pana mayā iti sandassitānisaṃsaṃ sikkhāpadaṃ evaṃ pātimokkhuddese uddiseyyātha ca pariyāpuṇeyyātha ca dhāreyyātha ca aññesaṃ vāceyyāthāti. Atirekānayanattho hi ettha ca saddo, tenāyamattho ānīto hotīti.

Idāni yaṃ vuttaṃ “imaṃ sikkhāpada”nti taṃ dassento “yo pana bhikkhu methunaṃ dhammaṃ paṭiseveyya, pārājiko hoti asaṃvāso”ti āha. Evaṃ mūlacchejjasena daḷhaṃ katvā paṭhamapārājike paññatte aparaṃpi anupaññattatthāya makkaṭṭivatthu

udapādi. Tassuppattidīpanatthametam vuttam - evañcidaṃ bhagavatā bhikkhūnaṃ sikkhāpadaṃ paññattaṃ hotīti. Tassattho - bhagavatā bhikkhūnaṃ idaṃ sikkhāpadaṃ evaṃ paññattaṃ hoti ca, idañca aññaṃ vatthu udapādīti.

Paṭhamapaññattikathā niṭṭhitā.

Sudinnabhāṇavāraṃ niṭṭhitam.

Makkaṭṭivattukathā

40. Idāni yaṃ taṃ aññaṃ vatthu uppannaṃ, taṃ dassetuṃ “tena kho pana samayenā”tiādimāha. Tatrāyaṃ anuttānapadavaṇṇanā - makkaṭṭiṃ āmisenāti mahāvane bhikkhūnaṃ khantimettādiguṇānubhāvena nirāsaṅkacittā bahū migamorakukkuṭamakkaṭṭādayo tiracchānā padhānāgāraṭṭhānesu vicaranti. Tatra ekaṃ makkaṭṭiṃ āmisenā yāgubhattakhajjakādīnā upalāpetvā, saṅgaṇhitvāti vuttam hoti. Tassāti bhumma vacanaṃ. Paṭisevatīti pacurapaṭisevano hoti; pacuratthe hi vattamānavacanaṃ. So bhikkhūti so methunadhammapaṭisevanako bhikkhu. Senāsanacārikaṃ āhiṇḍantāti te bhikkhū āgantukā buddhadassanāya āgatā pātova āgantukabhattāni labhitvā katabhattakiccā bhikkhūnaṃ nivāsanaṭṭhānāni passissāmāti vicariṃsu. Tena vuttam - “senāsanacārikaṃ āhiṇḍantā”ti. Yena te bhikkhū tenupasaṅkamīti tiracchānagatā nāma ekabhikkhunā saddhiṃ vissāsaṃ katvā aññesupi tādisaññeva cittaṃ uppādentī. Tasmā sā makkaṭṭi yena te bhikkhū tenupasaṅkami; upasaṅkamitvā ca attano vissāsikabhikkhusseva tesampi taṃ vikāraṃ dassesi.

Cheppanti naṅguṭṭham. Oḍḍīti abhimukhaṃ ṭhapesi. Nimittampi akāsīti yena niyāmena yāya kiriyāya methunādhippāyaṃ te jānanti taṃ akāsīti attho. So bhikkhūti yassāyaṃ vihāro. Ekamantaṃ nilīyimsūti ekasmiṃ okāse paṭicchannā acchiṃsu.

41. Saccam, āvusoti sahoḍḍhaggahito coro viya paccakkham disvā coditattā “kiṃ vā mayā kata”ntiādinī vattum asakkonto “saccam, āvuso”ti āha. Nanu, āvuso, tatheva taṃ hotīti āvuso yathā manussitthiyā, nanu tiracchānagatitthiyāpi taṃ sikkhāpadaṃ tatheva hoti. Manussitthiyāpi hi dassanampi gahaṇampi āmasanampi phusanampi ghaṭṭanampi duṭṭhullameva. Tiracchānagatitthiyāpi taṃ sabbaṃ duṭṭhullameva. Ko ettha viseso? Alesatṭhāne tvam lesaṃ oḍḍesi.

42. Antamaso tiracchānagatāyapi pārājiko hoti asaṃvāsoti tiracchānagatāyapi methunaṃ dhammaṃ paṭisevitvā pārājiko yeva hotīti daḷhataraṃ sikkhāpadamakāsi. Duvidhañhi sikkhāpadaṃ - lokavajjaṃ, paṇṇattivajjañca. Tattha yassa sacittakapakkhe cittaṃ akusalameva hoti, taṃ lokavajjaṃ nāma. Sesam paṇṇattivajjaṃ. Tattha lokavajje anupaññatti uppajjamānā rundhantī dvāraṃ pidahantī sotaṃ pacchindamānā gāḷhataraṃ karontī uppajjati, aññatra adhimānā, aññatra supinantāti ayaṃ pana vītikkamābhāvā abbohārikattā ca vuttā. Paṇṇattivajje akate vītikkame uppajjamānā sithilaṃ karontī mocentī dvāraṃ dadamānā aparāparampi anāpattiṃ kurumānā uppajjati, gaṇabhojanaparamparabhojanādīsu anupaññattiyo viya. “Antamaso taṅkhaṇikāyapī”ti evarūpā pana kate vītikkame uppannattā paññattigatikāva hoti. Idaṃ pana paṭhamasikkhāpadaṃ yasmā lokavajjaṃ, na paṇṇattivajjaṃ; tasmā ayamanupaññatti rundhantī dvāraṃ pidahantī sotaṃ pacchindamānā gāḷhataraṃ karontī uppajji.

Evam dvepi vatthūni sampiṇḍetvā mūlacchejjavasena daḷhataṃ katvā paṭhamapārājike paññatte aparampi anupaññattatthāya vajjiputtakavatthu udapādi. Tassupattidassanattametaṃ vuttaṃ - “evañcidaṃ bhagavatā bhikkhūnaṃ sikkhāpadaṃ paññattaṃ hoti”ti. Tassattho - bhagavatā bhikkhūnaṃ idaṃ sikkhāpadaṃ evaṃ paññattaṃ hoti ca idaṃca aññampi vatthu udapādīti.

Makkaṭivattukathā niṭṭhitā.

Santhatabhāṇavāro

Vajjiputtakavatthuvaṇṇanā

43-44. Idāni yaṃ taṃ aññampi vatthu uppannaṃ, taṃ dassetuṃ “tena kho pana samayenā”tiādimāha. Tatrāpi ayamanuttānapadavaṇṇanā - vesālikāti vesālivāsino. Vajjiputtakāti vajjiraṭṭhe vesāliyaṃ kulānaṃ puttā. Sāsane kira yo yo upaddavo ādīnava abbudamuppajji, sabbaṃ taṃ vajjiputtake nissāya. Tathā hi devadattopi vajjiputtake pakkhe labhitvā saṅghaṃ bhindi. Vajjiputtakā eva ca vassasataparinibbute bhagavati uddhammaṃ ubbinayaṃ satthusāsanaṃ dīpesuṃ. Imepi tesāṃ yeva ekacce evaṃ paññattepi sikkhāpade yāvadatthaṃ bhuñjimsu...pe... methunaṃ dhammaṃ paṭiseviṃsūti.

Ñātibyaśanenapīti ettha aśanaṃ byasanaṃ vikkhepo viddhamśanaṃ vināsoti sabbametaṃ ekatthaṃ. Ñātīnaṃ byasanaṃ ñātibyaśanaṃ, tena ñātibyaśanena, rājadaṇḍabyādhimaraṇavippavāśanimittena ñātivināśenāti attho. Esa nayo dutiyapadepi. Tatiyapade pana ārogyavināśako rogo eva rogabyasanaṃ. So hi ārogyaṃ byasati vikkhipati vināsetīti byasanaṃ. Rogova byasanaṃ rogabyasanaṃ, tena rogabyasanaṃ. Phuṭṭhāti adhipannā abhibhūtā samannāgatāti attho.

Na mayaṃ, bhante ānanda, buddhagarahinoti bhante ānanda, mayaṃ na buddhaṃ garahāma, na buddhassa dosaṃ dema. Na dhammagarahino, na saṅghagarahino. Attagarahino mayanti attānameva mayaṃ garahāma, attano dosaṃ dema. Alakkhikāti nissirikā. Appapuññāti parittapuññā. Vipassakā kusalānaṃ dhammānanti ye aṭṭhatimsārammaṇesu vibhattā kusalā dhammā, tesāṃ vipassakā; tato tato ārammaṇato vuṭṭhāya teva dhamme vipassamānāti attho. Pubbarattāpararattanti rattiyaṃ pubbaṃ pubbarattaṃ, rattiyaṃ aparaṃ apararattaṃ, paṭhamayāmañca pacchimayāmañcāti vuttaṃ hoti. Bodhipakkhikānanti bodhissa pakkhe bhavānaṃ, arahattamaggañāṇassa upakārakānanti attho. Bhāvanānuyoganti vaḍḍhanānuyogaṃ. Anuyuttā vihareyyāmāti gihipalibodhaṃ āvāsapalibodhañca pahāya vivittesu senāśanesu yuttapayuttā anaññakiccā vihareyyāma.

Evamāvusoti therō etesaṃ āśayaṃ ajānanto idaṃ nesaṃ mahāgajjitaṃ sutvā “sace ime īdisā bhavissanti, sādhu”ti maññamāno “evamāvuso”ti sampatiṇchi. Aṭṭhānametaṃ anavakāsoti ubhayampetaṃ kāraṇapaṭikkhepavacanāṃ. Kāraṇaṃhi yasmā tattha tadāyattavuttibhāvena phalaṃ tiṭṭhati. Yasmā cassa taṃ okāso hoti tadāyattavuttibhāvena, tasmā “ṭhānañca avakāso cā”ti vuccati, taṃ paṭikkhipanto āha - “aṭṭhānametaṃ, ānanda, anavakāso”ti. Etaṃ ṭhānaṃ vā okāso vā natthi. Yaṃ tathāgatoti yena tathāgato vajjīnaṃ vā...pe... samūhaneyya, taṃ kāraṇaṃ natthīti attho. Yadi hi bhagavā etesaṃ “labheyyāma upasampada”nti yācantānaṃ upasampadaṃ dadeyya, evaṃ sante “pārājiko hoti asaṃvāso”ti paññattaṃ samūhaneyya. Yasmā panetaṃ na samūhanati, tasmā “aṭṭhānameta”ntiādimāha.

So āgato na upasampādetabboti “yadi hi evaṃ āgato upasampadaṃ labheyya, sāsane agāravo bhaveyya. Sāmaṇerabhūmiyaṃ pana t̥hito sagāravo ca bhavissati, attatthañca karissatī”ti ñatvā anukampamāno bhagavā āha - “so āgato na upasampādetabbo”ti. So āgato upasampādetabboti evaṃ āgato bhikkhubhāve t̥hatvā avipannasīlatāya sāsane sagāravo bhavissati, so sati upanissaye nacirasseva uttamatthaṃ pāpuṇissatīti ñatvā upasampādetabboti āha.

Evaṃ methunaṃ dhammaṃ paṭisevitvā āgatesu anupasampādetabbañca upasampādetabbañca dassetvā tīṇipi vatthūni samodhānetvā paripuṇṇaṃ katvā sikkhāpadaṃ paññāpetukāmo “evañca pana, bhikkhave, imaṃ sikkhāpadaṃ uddiseyyāthā”ti vatvā “yo pana bhikkhu...pe... asaṃvāso”ti paripuṇṇaṃ sikkhāpadaṃ paññāpesi.

Vajjiputtakavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Catubbidhavinayakathā

45. Idānissa atthaṃ vibhajanto “yo panāti, yo yādiso”tiādimāha. Tasmim̐ pana sikkhāpade ca sikkhāpadavibhaṅge ca sakale ca vinayavinicchaye kosallaṃ patthayantena catubbidho vinayo jānitabbo -

Catubbidhañhi vinayaṃ, mahātherā mahiddhikā;
Nīharitvā pakāsesuṃ, dhammasaṅgāhakā purā.

Katamaṃ catubbidhaṃ? Suttaṃ, suttānulomaṃ, ācariyavādaṃ, attanomatinti. Yaṃ sandhāya vuttaṃ - “āhaccapadena rasena ācariyavaṃsena adhippāyā”ti, ettha hi āhaccapadanti suttaṃ adhippettaṃ, rasoti suttānulomaṃ, ācariyavaṃsoti ācariyavādo, adhippāyoti attanomati.

Tattha suttaṃnāma sakale vinayapiṭake pāḷi.

Suttānulomaṃ nāma cattāro mahāpadesā; ye bhagavatā evaṃ vuttā - “yaṃ, bhikkhave, mayā ‘idaṃ na kappatī’ti appaṭikkhittaṃ, taṃ ce akappiyaṃ anulometi; kappiyaṃ paṭibāhati, taṃ vo na kappati. Yaṃ, bhikkhave, mayā ‘idaṃ na kappatī’ti appaṭikkhittaṃ, taṃ ce kappiyaṃ anulometi; akappiyaṃ paṭibāhati, taṃ vo kappati. Yaṃ, bhikkhave, mayā ‘idaṃ kappatī’ti ananuññātaṃ, taṃ ce akappiyaṃ anulometi, kappiyaṃ paṭibāhati; taṃ vo na kappati. Yaṃ, bhikkhave, mayā ‘idaṃ kappatī’ti ananuññātaṃ, taṃ ce kappiyaṃ anulometi, akappiyaṃ paṭibāhati; taṃ vo kappatī”ti.

Ācariyavādo nāma dhammasaṅgāhakehi pañcahi arahantasatehi t̥hapitā pāḷivinimuttā okkantavinicchayappavattā aṭṭhakathātanti.

Attanomati nāma sutta-suttānuloma-ācariyavāde muñcitvā anumānena attano anubuddhiyā nayaggāhena upaṭṭhitākārakathanāṃ.

Apica suttantābhidhammavinayaṭṭhakathāsu āgato sabbopi theravādo “attanomati” nāma. Taṃ pana attanomatim̐ gahetvā kathentena na daḷhaggāhaṃ gahetvā voharitaḍḍhaṃ. Kāraṇaṃ sallakkhetvā atthena pāḷim̐, pāḷiyā ca atthaṃ saṃsanditvā kathetabbaṃ. Attanomati ācariyavāde otāretabbā. Sace tattha otarati ceva sameti ca, gahetabbā. Sace neva otarati na sameti, na gahetabbā. Ayañhi attanomati nāma sabbadubbālā. Attanomatito ācariyavādo balavatāro.

Ācariyavādopi suddhānūlome otāretabbo. Tattha otaranto samentoyeva gahetabbo, itaro na gahetabbo. Ācariyavādato hi suddhānūlomaṃ balavataraṃ.

Suddhānūlomampi sutte otāretabbaṃ. Tattha otarantaṃ samentameva gahetabbaṃ, itaraṃ na gahetabbaṃ. Suddhānūlomato hi suddhameva balavataraṃ. Suttañhi appaṭivattiyaṃ kārakasaṅghasadisamaṃ buddhānaṃ ṭhitakālasadisamaṃ. Tasmā yadā dve bhikkhū sākacchanti, sakavādī suttaṃ gahetvā katheti, paravādī suddhānūlomaṃ. Tehi aññamaññaṃ khepaṃ vā garaḥaṃ vā akatvā suddhānūlomaṃ sutte otāretabbaṃ. Sace otarati sameti, gahetabbaṃ. No ce, na gahetabbaṃ; suddhānūlomeva ṭhātabbaṃ. Athāyaṃ suttaṃ gahetvā katheti, paro ācariyavādaṃ. Tehipi aññamaññaṃ khepaṃ vā garaḥaṃ vā akatvā ācariyavādo sutte otāretabbo. Sace otarati sameti, gahetabbo. Anotaranto asamento ca gārayhācariyavādo na gahetabbo; suddhānūlomeva ṭhātabbaṃ.

Athāyaṃ suttaṃ gahetvā katheti, paro attanomaṭiṃ. Tehipi aññamaññaṃ khepaṃ vā garaḥaṃ vā akatvā attanomaṭi sutte otāretabbā. Sace otarati sameti, gahetabbā. No ce, na gahetabbā. Suddhānūlomeva ṭhātabbaṃ.

Atha panāyaṃ suddhānūlomaṃ gahetvā katheti, paro suttaṃ. Suttaṃ suddhānūlome otāretabbaṃ. Sace otarati sameti, tisso saṅgītiyo ārūḷhaṃ pāḷiāgataṃ paññāyati, gahetabbaṃ. No ce tathā paññāyati na otarati na sameti, bāhirakasuttaṃ vā hoti siloko vā aññaṃ vā gārayhasuttaṃ guḷhāvessantaraguḷhavinayavedallādīnaṃ aññatarato āgataṃ, na gahetabbaṃ. Suddhānūlomasmiṃyeva ṭhātabbaṃ.

Athāyaṃ suddhānūlomaṃ gahetvā katheti, paro ācariyavādaṃ. Ācariyavādo suddhānūlome otāretabbo. Sace otarati sameti, gahetabbo. No ce, na gahetabbo. Suddhānūlomeyeva ṭhātabbaṃ.

Athāyaṃ suddhānūlomaṃ gahetvā katheti, paro attanomaṭiṃ. Attanomaṭi suddhānūlome otāretabbā. Sace otarati sameti, gahetabbā. No ce, na gahetabbā. Suddhānūlomeyeva ṭhātabbaṃ.

Atha panāyaṃ ācariyavādaṃ gahetvā katheti, paro suttaṃ. Suttaṃ ācariyavāde otāretabbaṃ. Sace otarati sameti, gahetabbaṃ. Itaraṃ gārayhasuttaṃ na gahetabbaṃ. Ācariyavādeyeva ṭhātabbaṃ.

Athāyaṃ ācariyavādaṃ gahetvā katheti, paro suddhānūlomaṃ. Suddhānūlomaṃ ācariyavāde otāretabbaṃ. Otaraṃ samentameva gahetabbaṃ, itaraṃ na gahetabbaṃ. Ācariyavādeyeva ṭhātabbaṃ.

Athāyaṃ ācariyavādaṃ gahetvā katheti, paro attanomaṭiṃ. Attanomaṭi ācariyavāde otāretabbā. Sace otarati sameti, gahetabbā. No ce, na gahetabbā. Ācariyavādeyeva ṭhātabbaṃ.

Atha panāyaṃ attanomaṭiṃ gahetvā katheti, paro suttaṃ. Suttaṃ attanomaṭiyaṃ otāretabbaṃ. Sace otarati sameti, gahetabbaṃ. Itaraṃ gārayhasuttaṃ na gahetabbaṃ. Attanomaṭiyameva ṭhātabbaṃ.

Athāyaṃ attanomaṭiṃ gahetvā katheti, paro suddhānūlomaṃ. Suddhānūlomaṃ attanomaṭiyaṃ otāretabbaṃ. Otaraṃ samentameva gahetabbaṃ, itaraṃ na gahetabbaṃ. Attanomaṭiyameva ṭhātabbaṃ.

Athāyaṃ attanomatim gahetvā katheti, paro ācariyavādaṃ. Ācariyavādo attanomatīyaṃ otāretabbo. Sace otarati sameti, gahetabbo; itaro gārayhācariyavādo na gahetabbo. Attanomatīyameva thātabbaṃ. Attano gahaṇameva baliyaṃ kātappaṃ. Sabbatthānesu ca khapo vā garahā vā na kātabbāti.

Atha panāyaṃ “kappiya”nti gahetvā katheti, paro “akappiya”nti. Sutte ca suttānulome ca otāretappaṃ. Sace kappiyaṃ hoti, kappiye thātabbaṃ. Sace akappiyaṃ, akappiye thātabbaṃ.

Athāyaṃ tassa kappiyabhāvasādhakaṃ suttato bahuṃ kāraṇaṇca vinicchayaṇca dasseti, paro kāraṇaṃ na vindati. Kappiyeva thātabbaṃ. Atha paro tassa akappiyabhāvasādhakaṃ suttato bahuṃ kāraṇaṇca vinicchayaṇca dasseti, anena attano gahaṇanti katvā dāḷhaṃ ādāya na thātabbaṃ. “Sādhū”ti sampañcchitvā akappiyeva thātabbaṃ. Atha dvinnampi kāraṇacchāyā dissati, paṭikkhittabhāvoyeva sādhu, akappiye thātabbaṃ. Vinayaṇhi patvā kappiyākappiyavicāraṇamāgamma rundhitappaṃ, gāḷhaṃ kattappaṃ, sotam pacchinditappaṃ, garukabhāveyeva thātabbaṃ.

Atha panāyaṃ “akappiya”nti gahetvā katheti, paro “kappiya”nti. Sutte ca suttānulome ca otāretappaṃ. Sace kappiyaṃ hoti, kappiye thātabbaṃ. Sace akappiyaṃ, akappiye thātabbaṃ.

Athāyaṃ bahūhi suttavinicchaya kāraṇehi akappiyabhāvaṃ dasseti, paro kāraṇaṃ na vindati, akappiye thātabbaṃ. Atha paro bahūhi suttavinicchaya kāraṇehi kappiyabhāvaṃ dasseti, ayaṃ kāraṇaṃ na vindati, kappiye thātabbaṃ. Atha dvinnampi kāraṇacchāyā dissati, attano gahaṇaṃ na vissajjetappaṃ. Yathā cāyaṃ kappiyākappiye akappiyakappiye ca vinicchayo vutto; evaṃ anāpattiāpattivāde āpattānāpattivāde ca, lahukagarukāpattivāde garukalahukāpattivāde cāpi vinicchayo veditabbo. Nāmamattaṃyeva hi ettha nānaṃ, yojanānaye nānaṃ natthi, tasmā na vitthāritaṃ.

Evaṃ kappiyākappiyādivinicchaye uppanne yo sutta-suttānuloma ācariyavāda attanomatīsu atireka kāraṇaṃ labhati, tassa vāde thātabbaṃ. Sabbaso pana kāraṇaṃ vinicchayaṃ alabhantena suttaṃ na jahitappaṃ, suttasmīyeva thātabbanti. Evaṃ tasmim sikkhāpade ca sikkhāpadavibhaṅge ca sakale ca vinayavinicchaye kosallaṃ patthayantena ayaṃ catubbidho vinayo jānitabbo.

Imaṇca pana catubbidhaṃ vinayaṃ ṇatvāpi vinayadharena puggalena tilakkhaṇasamannāgatena bhavitappaṃ. Tīṇi hi vinayadharassa lakkhaṇāni icchitabbāni. Katamāni tīṇi? “Suttaṇcassa svāgataṃ hoti suppvatti suvinicchitaṃ suttato anubyañjanato”ti idamekaṃ lakkhaṇaṃ. “Vinaye kho pana thito hoti asaṃhīro”ti idaṃ dutiyaṃ. “Ācariyaparamparā kho panassa suggahitā hoti sumanasikatā sūpadhāritā”ti idaṃ tatiyaṃ.

Tattha suttaṃ nāma sakalaṃ vinayapiṭakaṃ. Taṇcassa svāgataṃ hotīti suṭṭhu āgataṃ. Suppvattīti suṭṭhu pavattaṃ paguṇaṃ vācuggataṃ suvinicchitaṃ. Suttato anubyañjanatoti pālito ca paripucchato ca aṭṭhakathāto ca suvinicchitaṃ hoti, kaṅkhacchedaṃ katvā uggahitaṃ.

Vinaye kho pana t̥hito hotīti vinaye lajjībhāvena patit̥thito hoti. Alajjī hi bahussutopi samāno lābhagarutāya tantim̐ visamvādetvā uddhammaṃ ubbinayaṃ satthusāsaṇaṃ dīpetvā sāsane mahantaṃ upaddavaṃ karoti. Saṅghabhedampi saṅgharājimpī uppādeti. Lajjī pana kukkuccako sikkhākāmo jīvitahetupi tantim̐ avisaṃvādetvā dhammameva vinayameva ca dīpeti, satthusāsaṇaṃ garuṃ katvā t̥hapeti. Tathā hi pubbe mahātherā tikkhattuṃ vācaṃ nicchāresuṃ - “anāgate lajjī rakkhissati, lajjī rakkhissati, lajjī rakkhissatī”ti. Evaṃ yo lajjī, so vinayaṃ avijahanto avokkamanto lajjībhāvena vinaye t̥hito hoti suppatit̥thitoti. Asaṃhīroti saṃhīro nāma yo pālīyaṃ vā aṭṭhakathāyaṃ vā heṭṭhato vā uparito vā padapaṭipāṭiyā vā pucchiyamāno vitthunati vipphandati santit̥thituṃ na sakkoti; yaṃ yaṃ parena vuccati taṃ taṃ anujānāti; sakavādaṃ chaḍḍetvā paravādaṃ gaṇhāti. Yo pana pālīyaṃ vā aṭṭhakathāya vā heṭṭhupariyena vā padapaṭipāṭiyā vā pucchiyamāno na vitthunati na vipphandati, ekekalomaṃ saṇḍāsena gaṇhanto viya “evaṃ mayaṃ vadāma; evaṃ no ācariyā vadantī”ti vissajjeti; yaṃhi pālī ca pālīvinicchayo ca suvaṇṇabhājane pakkhittasīhavasā viya parikkhayaṃ pariyādānaṃ agacchanto tit̥thati, ayaṃ vuccati “asaṃhīro”ti.

Ācariyaparamparā kho panassa suggahitā hotīti theraparamparā vaṃsaparamparā cassa suu gahitā hoti. Sumanasikatāti suṭṭhu manasikatā; āvajjitamatte ujjalitapadīpo viya hoti. Sūpadhāritāti suṭṭhu upadhāritā pubbāparānusandhito atthato kāraṇato ca upadhāritā; attano matim̐ pahāya ācariyasuddhiyā vattā hoti “mayhaṃ ācariyo asukācariyassa santike uggaṇhi, so asukassā”ti evaṃ sabbaṃ ācariyaparamparaṃ theravādaṅgaṃ āharitvā yāva upālitthero sammāsambuddhassa santike uggaṇhīti pāpetvā t̥hapeti. Tatopi āharitvā upālitthero sammāsambuddhassa santike uggaṇhi, dāsakatthero attano upajjhāyassa upālittherassa, soṇakatthero attano upajjhāyassa dāsakattherassa, siggavatthero attano upajjhāyassa soṇakattherassa, moggaliputtatissatthero attano upajjhāyassa siggavattherassa caṇḍavajjittherassa cāti. Evaṃ sabbaṃ ācariyaparamparaṃ theravādaṅgaṃ āharitvā attano ācariyaṃ pāpetvā t̥hapeti. Evaṃ uggahitā hi ācariyaparamparā suggahitā hoti. Evaṃ asakkontena pana avassaṃ dve tayo parivaṭṭā uggahetabbā. Sabbapacchimena hi nayena yathā ācariyo ca ācariyācariyo ca pālīñca paripucchañca vadanti, tathā ñātuṃ vaṭṭati.

Imehi ca pana tīhi lakkhaṇehi samannāgatena vinayadharena vatthuvinicchayatthaṃ sannipatite saṅghe otiṇṇe vatthusmim̐ codakena ca cuditakena ca vutte vattabbe sahasā avinicchinitvāva cha t̥hānāni oloketabbāni. Katamāni cha? Vatthu oloketabbaṃ, mātikā oloketabbā, padabhājanīyaṃ oloketabbaṃ, tikaparichedo oloketabbo, antarāpatti oloketabbā, anāpatti oloketabbāti.

Vatthuṃ olokontopi hi “tiṇena vā paṇṇena vā paṭicchādetvā āgantabbaṃ, na tveva naggena āgantabbaṃ; yo āgaccheyya, āpatti dukkaṭassā”ti evaṃ ekaccaṃ āpattim̐ passati. So taṃ suttaṃ ānetvā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamessati.

Mātikaṃ olokontopi “sampajānamusāvāde pācittiya”ntiādinā nayena pañcannaṃ āpattīnaṃ aññataraṃ āpattim̐ passati, so taṃ suttaṃ ānetvā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamessati.

Padabhājanīyaṃ olokontopi “akkhayaite sarīre methunaṃ dhammaṃ paṭisevati, āpatti pārājikassa. Yebhuyyena khayite sarīre methunaṃ dhammaṃ paṭisevati, āpatti thullaccayassā”tiādinā nayena sattannaṃ āpattīnaṃ aññataraṃ āpattim̐ passati, so

padabhājanīyato suttaṃ ānetvā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamessati.

Tikaparicchedaṃ olokontopi tikasaṅghādisesaṃ vā tikapācittiyaṃ vā tikadukkaṭaṃ vā aññataraṃ vā āpattiṃ tikaparicchede passati, so tato suttaṃ ānetvā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamessati.

Antarāpattiṃ olokontopi “paṭilātaṃ ukkhipati, āpatti dukkaṭassa”ti evaṃ yā sikkhāpadantaresu antarāpatti hoti taṃ passati, so taṃ suttaṃ ānetvā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamessati.

Anāpattiṃ olokontopi “anāpatti bhikkhu asādiyantassa, attheyyacittassa, na maraṇādhippāyassa, anullapanādhippāyassa, na mocanādhippāyassa, asaṅcicca, assatiyā, ajānantassā”ti evaṃ tasmīṃ tasmīṃ sikkhāpade niddiṭṭhaṃ anāpattiṃ passati, so taṃ suttaṃ ānetvā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasamessati.

Yo hi bhikkhu catubbidhavinayakovidō tilakkhaṇasampanno imāni cha ṭhānāni oloketvā adhikaraṇaṃ vūpasamessati, tassa vinicchayo appaṭivattiyo, buddhena sayaṃ nisīditvā vinicchitasadiso hoti. Taṃ cevaṃ vinicchayakusalaṃ bhikkhuṃ koci katasikkhāpadavītikkamo bhikkhu upasaṅkamtivā attano kukkucçaṃ puccheyya; tena sādhukaṃ sallakkhetvā sace anāpatti hoti, “anāpatti”ti vattabbaṃ. Sace pana āpatti hoti, “āpatti”ti vattabbaṃ. Sā desanāgāminī ce, “desanāgāminī”ti vattabbaṃ. Vuṭṭhānagāminī ce, “vuṭṭhānagāminī”ti vattabbaṃ. Athassa pārājikacchāyā dissati, “pārājikāpatti”ti na tāva vattabbaṃ. Kasmā? Methunadhammavītikkamo hi uttarimanussadhammavītikkamo ca oḷāriko. Adinnādānamanussaviggahavītikkamā pana sukhumā cittalahukā. Te sukhumeneva āpajjati, sukhumena rakkhati, tasmā visesena taṃvatthukaṃ kukkucçaṃ pucchiyamāno “āpatti”ti avatvā sacassa ācariyo dharati, tato tena so bhikkhu “amhākaṃ ācariyaṃ pucchā”ti pesetabbo. Sace so puna āgantvā “tumahākaṃ ācariyo suddato natto oloketvā ‘satekiccho’ti maṃ āhā”ti vadati, tato anena so “sādhu suṭṭhu yaṃ ācariyo bhaṇati taṃ karohī”ti vattabbo. Atha panassa ācariyo natthi, saddhiṃ uggahitatthero pana atthi, tassa santikaṃ pesetabbo - “amhehi saha uggahitatthero gaṇapāmomkko, taṃ gantvā pucchā”ti. Tenāpi “satekiccho”ti vinicchite “sādhu suṭṭhu tassa vacanaṃ karohī”ti vattabbo. Atha saddhiṃ uggahitattheropi natthi, antevāsiko paṇḍito atthi, tassa santikaṃ pesetabbo - “asukadaharaṃ gantvā pucchā”ti. Tenāpi “satekiccho”ti vinicchite “sādhu suṭṭhu tassa vacanaṃ karohī”ti vattabbo. Atha daharassāpi pārājikacchāyāva upaṭṭhāti, tenāpi “pārājikosī”ti na vattabbo. Dullabho hi buddhuppādo, tato dullabhatarā pabbajjā ca upasampadā ca. Evaṃ pana vattabbo - “vivittaṃ okāsaṃ sammajjitvā divāvihāraṃ nisīditvā sīlāni sodhetvā dvattiṃsākāraṃ tāva manasi karohī”ti. Sace tassa arogaṃ sīlaṃ kammaṭṭhānaṃ ghaṭayati, saṅkhārā pākāṭā hutvā upaṭṭhahanti, upacārappanāppattaṃ viya cittampi ekaggaṃ hoti, divasaṃ atikkantampi na jānāti. So divasātikkame upaṭṭhānaṃ āgato evaṃ vattabbo - “kīdisā te cittappavattī”ti. Ārocitāya cittappavattiyā vattabbo - “pabbajjā nāma cittavisuddhatthāya, appamatto samaṇadhammaṃ karohī”ti.

Yassa pana sīlaṃ bhinnaṃ hoti, tassa kammaṭṭhānaṃ na ghaṭayati, patodābhitunnaṃ viya cittaṃ vikampati, vipaṭisāragginā ḍayhati, tattapāsāṇe nisinna viya taṅkhaṇaññeva vuṭṭhāti. So āgato “kā te cittappavattī”ti pucchitabbo. Ārocitāya cittappavattiyā “natthi loke raho nāma pāpakammaṃ pakubbato.

Sabbapaṭhamañhi pāpaṃ karonto attanā jānāti, athassa ārakkhadevatā paracittavidū samaṇabrāhmaṇā aññā ca devatā jānanti, tvaṃyeva dāni tava sotthiṃ pariyesāhi”ti vattabbo.

Niṭṭhitā catubbidhavinayakathā

Vinayadharassa ca lakkaṇādikathā.

Bhikkhupadabhājanīyavaṇṇanā

Idāni sikkhāpadavibhaṅgassa atthaṃ vaṇṇayissāma. Yaṃ vuttaṃ yo panāti yo yādisotiādi. Ettha yo panāti vibhajitabbapadaṃ; yo yādisotiādini tassa vibhajanapadāni. Ettha ca yasmā panāti nipātamattaṃ; yoti atthapadaṃ; tañca aniyamena puggalaṃ dīpeti, tasmā tassa atthaṃ dassento aniyamena puggaladīpaṃ yo saddameva āha. Tasmā ettha evamattho veditabbo - yo panāti yo yokocīti vuttaṃ hoti. Yasmā pana yo yokoci nāma, so avassaṃ liṅga-yutta-jāti-nāma-gotta-sīla-vihāra-gocaravayesu ekenākārena paññāyati, tasmā taṃ tathā ñāpetuṃ taṃ pabheduṃ pakāsento “yādiso”tiādimāha. Tattha yādisoti liṅgavasena yādiso vā tādiso vā hotu; dīgho vā rasso vā kāḷo vā odāto vā maṅguracchavi vā kiso vā thūlo vāti attho. Yathāyuttoti yogavasena yena vā tena vā yutto hotu; navakammayutto vā uddesayutto vā vāsadhurayutto vāti attho. Yathājaccoti jātivasena yaṃjacco vā taṃjacco vā hotu; khattiyo vā brāhmaṇo vā vesso vā suddo vāti attho. Yathānāmoti nāmavasena yathānāmo vā tathānāmo vā hotu; buddharakkhito vā dhammarakkhito vā saṅgharakkhito vāti attho. Yathāgottoti gottavasena yathāgotto vā tathāgotto vā yena vā tena vā gottena hotu; kaccāyano vā vāsītṭho vā kosiyo vāti attho. Yathāsīloti sīlesu yathāsīlo vā tathāsīlo vā hotu; navakammāsīlo vā uddesāsīlo vā vāsadhurasīlo vāti attho. Yathāvihārīti vihāresupi yathāvihārī vā tathāvihārī vā hotu; navakammavihārī vā uddesavihārī vā vāsadhuravihārī vāti attho. Yathāgocaroti gocaresupi yathāgocarō vā tathāgocarō vā hotu; navakammagocarō vā uddesagocarō vā vāsadhuragocarō vāti attho. Thero vāti ādīsu vayovuḍḍhādīsu yo vā so vā hotu; paripuṇṇadasavassatāya thero vā ūnapaṇcavassatāya navo vā atirekapaṇcavassatāya majjhimo vāti attho. Atha kho sabbova imasmiṃ atthe eso vuccati “yo panā”ti.

Bhikkhuniddese bhikkhatīti bhikkhako; labhanto vā alabhanto vā ariyāya yācanāya yācatīti attho. Buddhādīhi ajjhupagataṃ bhikkhācariyaṃ ajjhupagatatā bhikkhācariyaṃ ajjhupagato nāma. Yo hi koci appaṃ vā mahantaṃ vā bhogakkhandhaṃ pahāya agāasmā anagāriyaṃ pabbajito, so kasigorakkhādīhi jīvikakappaṇaṃ hitvā liṅgasampatīcchaneneva bhikkhācariyaṃ ajjhupagatoti bhikkhu. Parapaṭibaddhajīvikattā vā vihāramajjhe kājabhattaṃ bhuñjamānopi bhikkhācariyaṃ ajjhupagatoti bhikkhu; piṇḍiyālopabhojanaṃ nissāya pabbajjāya ussāhajātattā vā bhikkhācariyaṃ ajjhupagatoti bhikkhu. Agghaphassavaṇṇabhedena bhinnaṃ paṭaṃ dhāretīti bhinnapaṭadharo. Tattha satthakacchedanena agghabhedo veditabbo. Sahassagghanakopi hi paṭo satthakena khaṇḍākhaṇḍikaṃ chinno bhinnaggho hoti. Purimagghato upaḍḍhampi na agghati. Suttasamsibbanena phassabhedo veditabbo. Sukhasamphassopi hi paṭo suttehi samsibbito bhinnaphasso hoti. Kharasamphassataṃ pāpuṇāti. Sūcimalādīhi vaṇṇabhedo veditabbo. Suparisuddhopi hi paṭo sūcikammato paṭṭhāya sūcimalena, hatthasedamalajallikāhi,

avasāne rajanakappakaraṇehi ca bhinnavaṇṇo hoti; pakativāṇṇaṃ vijahati. Evaṃ tīhākārehi bhinnapaṭadhāraṇato bhinnapaṭadharoti bhikkhu. Gihivatthavisabhāgānaṃ vā kāsāvānaṃ dhāraṇamatteneva bhinnapaṭadharoti bhikkhu.

Samaññāyāti paññattiyā vohārenāti attho. Samaññāya eva hi ekacco “bhikkhū”ti paññāyati. Tathā hi nimantanādimhi bhikkhūsu gaṇiyamānesu sāmaṇerepi gahetvā “sataṃ bhikkhū sahaṣsaṃ bhikkhū”ti vadanti. Paṭiññāyāti attano paṭijānanena paṭiññāyapi hi ekacco “bhikkhū”ti paññāyati. Tassa “ko etthāti? Ahaṃ, āvuso, bhikkhū”ti evamādīsu sambhavo daṭṭhabbo. Ayaṃ pana ānandattherena vuttā dhammikā paṭiññā. Rattibhāge pana dussīlāpi paṭipathaṃ āgacchantā “ko etthā”ti vutte adhammikāya paṭiññāya abhūtāya “mayaṃ bhikkhū”ti vadanti.

Ehi bhikkhūti ehi bhikkhu nāma bhagavato “ehi bhikkhū”ti vacanamattena bhikkhubhāvaṃ ehibhikkhūpasampadaṃ patto. Bhagavā hi ehibhikkhubhāvāya upanissayasampannaṃ puggalaṃ disvā rattapaṃsukūlantarato suvaṇṇavaṇṇaṃ dakkhiṇahatthaṃ nīharitvā brahmaghosāṃ nicchārento “ehi, bhikkhu, cara brahmacariyaṃ sammā dukkhassa antakiriyāyā”ti vadati. Tassa saheva bhagavato vacanena gihiliṅgaṃ antaradhāyati, pabbajjā ca upasampadā ca ruhati. Bhaṇḍu kāsāyavasano hoti. Ekaṃ nivāsetvā ekaṃ pārutipvā ekaṃ aṃse ṭhapetvā vāmaṃsakūṭe āsattanīluppalavaṇṇamattikāpatto -

“Ticīvaraṇca patto ca, vāsi sūci ca bandhanaṃ;
Parissāvanena aṭṭhete, yuttayogassa bhikkhuno”ti.

Evaṃ vuttehi aṭṭhahi parikkhārehi sarīre paṭimukkehiyeva saṭṭhivassikatthero viya iriyāpathasampanno buddhācariyako buddhupajjhāyako sammāsambuddhaṃ vandamānoyeva tiṭṭhati. Bhagavā hi paṭhamabodhiyaṃ ekasmiṃ kāle ehibhikkhūpasampadāya eva upasampādeti. Evaṃ upasampannāni ca sahaṣsupari ekacattālīsuttarāni tīṇi bhikkhusatāni ahesuṃ; seyyathidaṃ - pañca pañcavaggiyattherā, yaso kulaputto, tassa parivārā catupaṇṇāsa sahāyakā, tiṃsa bhaddavaggiyā, sahaṣsapurāṇajaṭilā, saddhiṃ dvīhi aggasāvakehi aḍḍhateyyasatā paribbājakā, eko aṅgulimālattheroti. Vuttañhetuṃ aṭṭhakathāyaṃ -

“Tīṇi sataṃ sahaṣsaṇca, cattālīsaṃ punāpare;
Eko ca thero sappañño, sabbe te ehibhikkhukā”ti.

Na kevalaṇca ete eva, aññepi bahū santi. Seyyathidaṃ - tisataparivāro selo brāhmaṇo, sahaṣsaparivāro mahākappino, dasasahassā kapilavatthuvāsino kulaputtā, soḷasasahassā pārāyanikabrāhmaṇāti evamādayo. Te pana vinayapiṭake pāliyaṃ na niddiṭṭhattā na vuttā. Ime tattha niddiṭṭhattā vuttāti.

“Sattavīsa sahaṣsāni, tīṇiyeva satāni ca;
Etepi sabbe saṅkhātā, sabbe te ehibhikkhukā”ti.

Tīhi saraṇagamanehi upasampannoti “buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi”tiādinā nayena tikkhattuṃ vācaṃ bhinditvā vuttehi tīhi saraṇagamanehi upasampanno. Ayañhi upasampadā nāma aṭṭhavidhā - ehibhikkhūpasampadā, saraṇagamanūpasampadā, ovādapatiḍḍiggaṇūpasampadā, pañhabyākaraṇūpasampadā, garudhammapatiḍḍiggaṇūpasampadā, dūtenūpasampadā, aṭṭhavācīkūpasampadā, ñatticatutthakammūpasampadāti. Tattha ehibhikkhūpasampadā, saraṇagamanūpasampadā ca vuttā eva.

Ovādapāṭiggahaṇūpasampadā nāma “tasmātiha te, kassapa, evaṃ sikkhitabbaṃ - ‘tibbaṃ me hirottappaṃ paccupaṭṭhitaṃ bhavissati thesesu navesu majjhimesu cā’ti. Evañhi te, kassapa, sikkhitabbaṃ. Tasmātiha te, kassapa, evaṃ sikkhitabbaṃ - ‘yaṃ kiñci dhammaṃ sossāmi kusalūpasamhitam, sabbaṃ taṃ aṭṭhiṃ katvā manasi katvā sabbacetasā samannāharitvā ohitasoto dhammaṃ sossāmī’ti. Evaṃ hi te, kassapa, sikkhitabbaṃ. Tasmātiha te, kassapa, evaṃ sikkhitabbaṃ - ‘sātasahagatā ca me kāyagatāsati na vijahissatī’ti. Evañhi te, kassapa, sikkhitabba’nti iminā ovādapāṭiggahaṇena mahākassapattherassa anuññātaupasampadā.

Pañhabyākaraṇūpasampadā nāma sopākassa anuññātaupasampadā. Bhagavā kira pubbārāme anucaṅkamantaṃ sopākasāmaṇeraṃ “‘uddhumātakasaññā’ti vā, sopāka, ‘rūpasaññā’ti vā ime dhammā nānatthā nānābyañjanā, udāhu ekatthā, byañjanameva nāna’nti dasa asubhanissite pañhe pucchi. So te byākāsi. Bhagavā tassa sādhu-kāraṃ datvā “kativassosi tvaṃ, sopākā’ti pucchi. “Sattavassohaṃ, bhagavā’ti. “Sopāka, tvaṃ mama sabbaññutaññāṇena saddhiṃ saṃsanditvā pañhe byākāsi’ti āradhacitto upasampadaṃ anujāni. Ayaṃ pañhabyākaraṇūpasampadā.

Garudhammapāṭiggahaṇūpasampadā nāma mahāpajāpatiyā aṭṭhagarudhammassa paṭiggahaṇena anuññātaupasampadā.

Dūtenūpasampadā nāma aḍḍhakāsiyā gaṇikāya anuññātaupasampadā.

Aṭṭhavācīkūpasampadā nāma bhikkhuniyā bhikkhunisaṅghato ñatticatutthena bhikkhusaṅghato ñatticatutthenāti imehi dvīhi kammehi upasampadā.

Ñatticatutthakammūpasampadā nāma bhikkhūnaṃ etarahi upasampadā. Imāsu aṭṭhasu upasampadāsu “yā sā, bhikkhave, mayā tīhi saraṇagamanehi upasampadā anuññātā, taṃ ajjatagge paṭikkhipāmi. Anujānāmi, bhikkhave, ñatticatutthena kammena upasampādetu’nti evaṃ anuññātāya imāya upasampadāya upasampannoti vuttaṃ hoti.

Bhadroti apāpako. Kalyāṇaputhujjanādayo hi yāva arahā, tāva bhadrena sīlena samādhinā paññāya vimuttiyā vimuttiññāḍassanena ca samannāgatattā “bhadro bhikkhū’ti saṅkhyam gacchanti. Sāroti tehiyeva sīlasārādīhi samannāgatattā nīlasamannāgamaṇa nīlo paṭo viya “sāro bhikkhū’ti veditabbo.

Vigata-kilesa-peggubhāvato vā khīṇāsavova “sāro’ti veditabbo. Sekhoti puthujjanakalyāṇakena saddhiṃ satta ariyā tisso sikkhā sikkhantīti sekhā. Tesu yo koci “sekho bhikkhū’ti veditabbo. Na sikkhatīti asekho. Sekkhadhamme atikkamma aggaphale ṭhito, tato uttari sikkhitabbābhāvato khīṇāsavo “asekho’ti vuccati. Samaggena saṅghenāti sabbantimena pariyāyena pañcavaggakaraṇīye kamme yāvatikā bhikkhū kammappattā, tesam āgatattā chandārahānaṃ chandassa āhaṭattā, sammukhībhūtānañca appaṭikkosanato ekasmiṃ kamme samaggabhāvaṃ upagatena. Ñatticatutthenāti tīhi anussāvanāhi ekāya ca ñattiyā kātābbaṇa. Kammenāti dhammikenā vinayakammena. Akuppenāti vatthu-ñatti-anussāvana-sīmā-parisasampattisampannattā akopetabbataṃ appaṭikkositabbatañca upagatena. Ṭhānārahenāti kāraṇārahena satthusāsanārahena. Upasampanno nāma uparibhāvaṃ samāpanno, pattoti attho. Bhikkhubhāvo hi uparibhāvo, tañcesa yathāvuttena kammena samāpannattā “upasampanno’ti vuccati. Ettha ca ñatticatutthakamma ekameva āgataṃ. Imasmiṃ pana ṭhāne ṭhatvā cattāri saṅghakammāni nīharitvā vitthārato kathetabbānīti sabbaaṭṭhakathāsu vuttaṃ. Tāni ca “apalokanakamma ñattikamma ñattidutiyakamma ñatticatutthakamma’nti paṭipāṭiyā ṭhapetvā

vitthārena khandhakato parivārāvasāne kammavibhaṅgato ca pāḷiṃ āharitvā kathitāni. Tāni mayaṃ parivārāvasāne kammavibhaṅgeyeva vaṇṇayissāma. Evañhi sati paṭhamapārājikavaṇṇanā ca na bhāriyā bhavissati; yathāṭṭhitāya ca pāḷiyā vaṇṇanā suviññeyyā bhavissati. Tāni ca ṭhānāni asuññāni bhavissanti; tasmā anupadavaṇṇanameva karoma.

Tatrāti tesu “bhikkhako”tiādinā nayena vuttesu bhikkhūsu. Yvāyaṃ bhikkhūti yo ayaṃ bhikkhu. Samaggena saṅghena...pe... upasampannoti aṭṭhasu upasampadāsu ñatticatuttheneva kammena upasampanno. Ayaṃ imasmiṃ atthe adhippeto bhikkhūti ayaṃ imasmiṃ “methunaṃ dhammaṃ paṭisevitvā pārājiko hoti”ti atthe “bhikkhū”ti adhippeto. Itare pana “bhikkhako”ti ādayo atthuddhāravasena vuttā. Tesu ca “bhikkhako”ti ādayo niruttivasena vuttā, “samaññāya bhikkhu, paṭiññāya bhikkhū”ti ime dve abhilāpavasena vuttā, “ehi bhikkhū”ti buddhena upajjhāyena paṭiladdhaupasampadāvasena vutto. Saraṇagamanabhikkhu anuppannāya kammavācāya upasampadāvasena vutto, “bhadro”tiādayo guṇavasena vuttāti veditabbā.

Bhikkhupadabhājanīyaṃ niṭṭhitam.

Sikkhāsājīvapadabhājanīyavaṇṇanā

Idāni “bhikkhūna”nti idaṃ padaṃ visesatthābhāvato avibhajitvāva yaṃ sikkhañca sājīvañca samāpannattā bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpanno hoti, taṃ dassento sikkhātiādimāha. Tattha sikkhitabbāti sikkhā. Tissoti gaṇanaparicchedo. Adhisīlasikkhāti adhikaṃ uttamaṃ sīlanti adhisīlaṃ; adhisīlañca taṃ sikkhitabbato sikkhā cāti adhisīlasikkhā. Esa nayo adhicitā-adhipaññāsikkhāsu.

Katamaṃ panettha sīlaṃ, katamaṃ adhisīlaṃ, katamaṃ cittaṃ, katamaṃ adhicittaṃ, katamā paññā, katamā adhipaññāti? Vuccate - pañcaṅgadasaṅgasīlaṃ tāva sīlameva. Tañhi buddhe uppannepi anuppannepi loke pavattati. Uppanne buddhe tasmīṃ sīle buddhāpi sāvakāpi mahājanaṃ samādapenti. Anuppanne buddhe paccekabuddhā ca kammavādino ca dhammikā samaṇabrāhmaṇā cakkavattī ca mahārājāno mahābodhisattā ca samādapenti. Sāmaṃ paṇḍitā samaṇabrāhmaṇā samādiyanti. Te taṃ kusalaṃ dhammaṃ paripūretvā devesu ca manussesu ca sampattiṃ anubhonti. Pātimokkhasaṃvarasīlaṃ pana “adhisīla”nti vuccati, tañhi sūriyo viya pajjotānaṃ sineru viya pabbatānaṃ sabbalokiyasīlānaṃ adhikañceva uttamañca, buddhuppādeyeva ca pavattati, na vinā buddhuppādā. Na hi taṃ paññattiṃ uddharitvā añño satto ṭhapetuṃ sakkoti, buddhāyeva pana sabbaso kāyavacīdvāraajjhācārasotaṃ chinditvā tassa tassa vītikkamassa anucchavikaṃ taṃ sīlasaṃvaraṃ paññapenti. Pātimokkhasaṃvaratopi ca maggaphalasampayuttameva sīlaṃ adhisīlaṃ, taṃ pana idha anadhippetam. Na hi taṃ samāpanno bhikkhu methunaṃ dhammaṃ paṭisevati.

Kāmāvacarāni pana aṭṭha kusalacittāni, lokiyaatṭhasamāpatticittāni ca ekajjhaṃ katvā cittamevāti veditabbāni. Buddhuppādānuppāde cassa pavatti, samādapanam samādānañca sīle vuttanayeneva veditabbam. Vipassanāpādakam aṭṭhasamāpatticittam pana “adhicitā”nti vuccati. Tañhi adhisīlam viya sīlānaṃ sabbalokiyacittānaṃ adhikañceva uttamañca, buddhuppādeyeva ca hoti, na vinā buddhuppādā. Tatopi ca maggaphalacittameva adhicittaṃ, taṃ pana idha anadhippetam. Na hi taṃ samāpanno bhikkhu methunaṃ dhammaṃ paṭisevati.

“Atthi dinnam, atthi yiṭṭha”nti -ādinayappavattam pana kammassakataññaṃ pañña, sā hi buddhe uppannepi anuppannepi loke pavattati. Uppanne buddhe tassā paññaṃ buddhāpi buddhasāvakāpi mahājānam samādapenti. Anuppanne buddhe paccekabuddhā ca kammavādino ca dhammikā samaṇabrāhmaṇā cakkavattī ca mahārājāno mahābodhisattā ca samādapenti. Sāmampi paṇḍitā sattā samādiyanti. Tathā hi añkuro dasavassasahassāni mahādānaṃ adāsi. Velāmo, vessantaro, añṇe ca bahū paṇḍitamanussā mahādānāni adamsu. Te taṃ kusalam dhammam paripūretvā devesu ca manussesu ca sampattim anubhaviṃsu. Tilakkhaṇākāraparicchedakam pana vipassanāññaṃ “adhipañña”ti vuccati. Sā hi adhisīla-adhicittāni viya sīlacittānaṃ sabbalokiyapaññaṃ adhikā ceva uttamā ca, na ca vinā buddhuppādā loke pavattati. Tatopi ca maggaphalapaññaṃ adhipañña, sā pana idha anadhippetā. Na hi taṃ samāpanno bhikkhu methunaṃ dhammam paṭisevatīti.

Tatrāti tāsu tīsu sikkhāsu. Yāyaṃ adhisīlasikkhāti yā ayam pātimokkhasīlasaṅkhātā adhisīlasikkhā. Etaṃ sājīvaṃ nāmāti etaṃ sabbampi bhagavatā vinaye ṭhapitaṃ sikkhāpadaṃ, yasmā ettha nānādesajātigottādibhedabhinnā bhikkhū saha jīvanti ekajīvikā sabhāgajīvikā sabhāgavuttino honti, tasmā “sājīva”nti vuccati. Tasmim sikkhatīti taṃ sikkhāpadaṃ cittassa adhikaraṇam katvā “yathāsikkhāpadaṃ nu kho sikkhāmi na sikkhāmi”ti cittena olokeno sikkhati. Na kevalaṇcāyame tasmim sājīvasaṅkhāte sikkhāpadeyeva sikkhati, sikkhāyapi sikkhati, “etaṃ sājīvaṃ nāmā”ti imassa pana anantarassa padassa vasena “tasmim sikkhatī”ti vuttaṃ. Kiñcāpi taṃ evaṃ vuttaṃ, atha kho ayamettha attho daṭṭhabbo - tassā ca sikkhāya sikkham paripūrento sikkhati, tasmīṇca sikkhāpade avītikkamanto sikkhatīti. Tena vuccati sājīvasamāpannoti idampi anantarassa sājīvapadasseva vasena vuttaṃ. Yasmā pana so sikkhampi samāpanno, tasmā sikkhāsamāpannotipi atthato veditabbo. Evañhi sati “sikkhāsājīvasamāpanno”ti etassa padassa padabhājanampi paripuṇṇam hoti.

Sikkhāsājīvapadabhājanīyaṃ niṭṭhitaṃ.

Sikkhāpaccakkhānavibhaṅgavaṇṇanā

Sikkham appaccakkhāya dubbalyaṃ anāvikatvāti sikkhañca appaṭikkhipitvā dubbalabhāvañca appakāsetvā. Yasmā ca dubbalye āvikatepi sikkhā appaccakkhātāva hoti, sikkhāya pana paccakkhātāya dubbalyaṃ āvikatameva hoti. Tasmā “dubbalyaṃ anāvikatvā”ti iminā padena na koci visesattho labbhati. Yathā pana “dirattatirattaṃ sahaseyyaṃ kappeyyā”ti vutte dirattavacanena na koci visesattho labbhati, kevalaṃ lokavohāravasena byañjanasiliṭṭhatāya mukhārūḷhatāya etaṃ vuttaṃ. Evamidampi vohāravasena byañjanasiliṭṭhatāya mukhārūḷhatāya vuttanti veditabbaṃ.

Yasmā vā bhagavā sātthaṃ sabyañjanaṃ dhammaṃ deseti, tasmā “sikkham appaccakkhāyā”ti iminā atthaṃ sampādetvā “dubbalyaṃ anāvikatvā”ti iminā byañjanaṃ sampādeti. Parivārapadavirahitañhi ekameva atthapadaṃ vuccamānaṃ parivāravirahito rājā viya, vatthālaṇkāravirahito viya ca puriso na sobhati; parivārakena pana atthānulomena sahāyapadena saddhim taṃ sobhatīti.

Yasmā vā sikkhāpaccakkhānassa ekaccaṃ dubbalyāvikammaṃ attho hoti, tasmā taṃ sandhāya “sikkham appaccakkhāyā”tipadassa atthaṃ vivaranto “dubbalyaṃ anāvikatvā”ti āha.

Tattha siyā yasmā na sabbam dubbalyāvikammaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ, tasmā “dubbalyaṃ anāvikatvā”ti paṭhamam vatvā tassa atthaniyamanattham “sikkham appaccakkhāyā”ti vattabbanti, tañca na; kasmā? Atthānukkamābhāvato. “Sikkhāsājīvasamāpanno”ti hi vuttattā yaṃ sikkham samāpanno, taṃ appaccakkhāyāti vuccamāno anukkameneva attho vutto hoti, na aññathā. Tasmā idameva paṭhamam vuttanti.

Apica anupaṭipāṭiyāpi ettha attho veditabbo. Kathaṃ? “Sikkhāsājīvasamāpanno”ti ettha yaṃ sikkham samāpanno taṃ appaccakkhāya yañca sājīvaṃ samāpanno tattha dubbalyaṃ anāvikatvāti.

Idāni sikkhāpaccakkhānadubbalyāvikammānaṃ visesāvisesaṃ sikkhāpaccakkhānalakkhaṇaṇca dassento “atthi bhikkhave”tiādimāha. Tattha atthi bhikkhavetiādīni dve mātikāpadāni; tāni vibhajanto “kathaṇca bhikkhave”tiādimāha. Tatrāyaṃ anuttānapadavaṇṇanā - kathanti kena ākārena. Dubbalyāvikammañcāti dubbalyassa āvikammañca. Idhāti imasmiṃ sāsane. Ukkaṇṭhitoti anabhiratiyā imasmiṃ sāsane kicchajīvikappatto. Atha vā aṇṇa yāmi, sve yāmi, ito yāmi, ettha yāmīti uddham kaṇṭham katvā viharamāno, vikkhitto anekaggoti vuttaṃ hoti. Anabhiratoti sāsane abhiraṭivirahito.

Sāmaññā cavitukāmoti samaṇabhāvato apagantukāmo. Bhikkhubhāvanti bhikkhubhāvena. Karaṇatthe upayogavacanaṃ. “Kaṇṭhe āsattena aṭṭiyeyyā”tiādīsu pana yathālakkaṇaṃ karaṇavacaneneva vuttaṃ. Aṭṭiyamānoti aṭṭam pīḷitam dukkhitam viya attānaṃ ācaramāno; tena vā bhikkhubhāvena aṭṭo kariyamāno pīḷiyamānoti attho. Harāyamānoti lajjamāno. Jigucchamānoti asuciṃ viya taṃ jigucchanto. Gihibhāvaṃ patthayamānotiādīni uttānatthāniyeva. Yaṃnūnāhaṃ buddham paccakkheyyanti ettha yaṃnūnāti parivitakkadassane nipāto. Idaṃ vuttaṃ hoti - “sacāhaṃ buddham paccakkheyyaṃ, sādhu vata me siyā”ti. Vadati viññāpetīti imamattham etehi vā aññehi vā byañjanehi vacībhedaṃ katvā vadati ceva, yassa ca vadati, taṃ viññāpeti jānāpeti. Evampīti uparimatthasampiṇḍanatto pikāro. Evampi dubbalyāvikammañceva hoti sikkhā ca appaccakkhātā, aññathāpi.

Idāni taṃ aññathāpi dubbalyāvikammaṃ sikkhāya ca appaccakkhānaṃ dassento “atha vā panā”tiādimāha. Taṃ sabbam atthato uttānameva. Padato panettha ādito paṭṭhāya “buddham paccakkheyyaṃ, dhammaṃ, saṅghaṃ, sikkham, vinayaṃ, pātimokkham, uddesaṃ, upajjhāyaṃ, ācariyaṃ, saddhivihārikaṃ, antevāsikaṃ, samānupajjhāyakaṃ, samānācariyakaṃ, sabrahmacāriṃ paccakkheyya”nti imāni cuddasa padāni paccakkhānākārena vuttāni.

Gihī assantiādīni “gihī, upāsako, ārāmiko, sāmaṇero, titthiyo, titthiyasāvako, assamaṇo, asakyaputtiyo assa”nti imāni aṭṭha padāni “assa”nti iminā bhāvavikappākārena vuttāni. Evaṃ “yaṃnūnāha”nti iminā paṭisaṃyuttāni dvāvīsati padāni.

46. Yathā ca etāni, evaṃ “yadi panāhaṃ, apāhaṃ, haṇḍāhaṃ, hoti me”ti imesu ekamekena paṭisaṃyuttāni dvāvīsati sabbāneva satañca dasa ca padāni honti.

47. Tato paraṃ saritabbavatthudassananayena pavattāni “mātaraṃ sarāmī”tiādīni sattarasa padāni. Tattha khattanti sālikhattādiṃ. Vatthunti tiṇapaṇṇasākaphalāphalasamuṭṭhānaṭṭhānaṃ. Sippanti kumbhakārapesakārasippādikaṃ.

48. Tato paraṃ sakiñcanasapalibodhabhāvadassanavasena pavattāni “mātā me atthi, sā mayā poṣetabbā”tiādīni nava padāni.

49. Tato paraṃ sanissayasappatiṭṭhabhāvadassanavasena pavattāni “mātā me atthi, sā maṃ poṣessatī”tiādīni soḷasa padāni.

50. Tato paraṃ ekabhaddaekaseyyabrahmacariyānaṃ dukkarabhāvadassanavasena pavattāni “dukkara”ntiādīni aṭṭha padāni.

Tattha dukkaranti ekabhaddādīnaṃ karaṇe dukkarataṃ dasseti. Na sukaranti sukarabhāvaṃ paṭikkhipati. Evaṃ duccaraṃ na sucaranti ettha. Na ussahāmīti tattha ussābhāvaṃ asakkuṇeyyataṃ dasseti. Na visahāmīti asayhataṃ dasseti. Na ramāmīti ratiyā abhāvaṃ dasseti. Nābhiramāmīti abhiratiyā abhāvaṃ dasseti. Evaṃ imāni ca paññāsa, purimāni ca dasuttarasatanti saṭṭhisataṃ padāni dubbalyāvikammavāre vuttānīti veditabbāni.

51. Sikkhāpaccakkhānavārepi “kathañca bhikkhave”ti ādi sabbaṃ atthato uttānameva. Padato panetthāpi “buddhaṃ paccakkhāmi, dhammaṃ, saṅghaṃ, sikkhaṃ, vinayaṃ, pātimokkhaṃ, uddesaṃ, upajjhāyaṃ, ācariyaṃ, saddhivihārikaṃ, antevāsikaṃ, samānupajjhāyakaṃ, samānācariyakaṃ, sabrahmacāriyaṃ paccakkhāmi”ti imāni cuddasa padāni sikkhāpaccakkhānavacanasambandhena pavattāni. Sabbapadesu ca “vadati viññāpeti”ti vacanassa ayamatto -vacībhedaṃ katvā vadati, yassa ca vadati taṃ teneva vacībhedenā “ayaṃ sāsanaṃ jahitukāmo sāsanaṃ muccitukāmo bhikkhubhāvaṃ cajitukāmo imaṃ vākyabhedaṃ karotī”ti viññāpeti sāveti jānāpeti.

Sace panāyaṃ “buddhaṃ paccakkhāmi”ti vattukāmo padapaccābhaṭṭhaṃ katvā “paccakkhāmi buddha”nti vā vadeyya. Milakkhabhāsāsu vā aññatarabhāsāya tamatthaṃ vadeyya. “Buddhaṃ paccakkhāmi”ti vattukāmo uppaṭipāṭiyā “dhammaṃ paccakkhāmi”ti vā “sabrahmacāriyaṃ paccakkhāmi”ti vā vadeyya, seyyathāpi uttarimanussadhammavibhaṅge “paṭhamāṃ jhānaṃ samāpajjāmi”ti vattukāmo “dutiyaṃ jhāna”nti vadati, sace yassa vadati so “ayaṃ bhikkhubhāvaṃ cajitukāmo etamatthaṃ vadatī”ti ettakamattampi jānāti, viraddhaṃ nāma natthi; khattameva otiṇṇaṃ, paccakkhātāva hoti sikkhā. Sakkattā vā brahmattā vā cutasatto viya cutova hoti sāsanaṃ.

Sace pana “buddhaṃ paccakkhi”nti vā, “buddhaṃ paccakkhissāmi”ti vā, “buddhaṃ paccakkheyya”nti vāti atītānāgataparikkappavacanēhi vadati, dūtaṃ vā pahīṇāti, sāsanaṃ vā peseti, akkharaṃ vā chindati, hatthamuddāya vā tamatthaṃ āroceti, appaccakkhātā hoti sikkhā. Uttarimanussadhammārocanaṃ pana hatthamuddāyapi sīsaṃ eti. Sikkhāpaccakkhānaṃ manussajātikasattassa santike cittasampayuttaṃ vacībhedaṃ karontasseva sīsaṃ eti. Vacībhedaṃ katvā viññāpentopi ca yadi “ayameva jānātū”ti ekaṃ niyametvā āroceti, tañca soyeva jānāti, paccakkhātā hoti sikkhā. Atha so na jānāti, añño samīpe ṭhito jānāti, appaccakkhātā hoti sikkhā. Atha dvinnāṃ ṭhitatthāne dvinnampi niyametvā “etesāṃ āroce”ti vadati, tesu ekasmiṃ jānantepi dvīsu jānantesupi paccakkhātāva hoti sikkhā. Evaṃ sambahulesupi veditabbaṃ.

Sace pana anabhiratiyā pīḷito sabhāge bhikkhū parisāṅkamāno “yo koci jānātū”ti uccasaddaṃ karonto “buddhaṃ paccakkhāmi”ti vadati, tañca avidūre ṭhito navakammiko vā añño vā samayaññū puriso sutvā “ukkaṇṭhito ayaṃ samaṇo

gihibhāvaṃ pattheti, sāsanato cuto”ti jānāti, paccakkhātāva hoti sikkhā. Taṅkhaṇaṇṇeva pana apubbaṃ acarimaṃ dujjānaṃ, sace āvajjanasamaye jānāti; yathā pakatiyā loke manussā vacanaṃ sutvā jānanti, paccakkhātā hoti sikkhā. Atha aparabhāge “kiṃ iminā vutta”nti kaṅkhanto cirena jānāti, appaccakkhātā hoti sikkhā. Idaṇhi sikkhāpaccakkhānaṃ upari abhūtārocanaduṭṭhullavācā-attakāmaduṭṭhadosabhūtā-rocanasikkhāpadāni ca ekaparicchedāni. Āvajjanasamaye ñāte eva sīsaṃ enti, “kiṃ ayaṃ bhaṇatī”ti kaṅkhatā cirena ñāte sīsaṃ na enti. Yathā cāyaṃ “buddhaṃ paccakkhāmī”ti pade vinicchaye vutto; evaṃ sabbapadesu veditabbo.

Yasmā ca yadā sikkhā paccakkhātā hoti, tadā “yaṃnūnāhaṃ buddhaṃ paccakkheyya”ntiādīni avadatāpi dubbalyaṃ āvikatameva hoti; tasmā sabbesaṃ padānaṃ avasāne vuttaṃ - “evampi, bhikkhave, dubbalyāvikammaṇceva hoti sikkhā ca paccakkhātā”ti.

Tato paraṃ gihīti maṃ dhārehīti ettha sacepi “gihī bhavissāmī”ti vā “gihī homī”ti vā “gihī jātomhī”ti vā “gihimhī”ti vā vadati, appaccakkhātā hoti sikkhā. Sace pana “ajja paṭṭhāya gihīti maṃ dhārehī”ti vā “jānāhī”ti vā “sañjānāhī”ti vā “manasi karohī”ti vā vadati, ariyakena vā vadati milakkhakena vā; evametasmaṃ atthe vutte yassa vadati, sace so jānāti, paccakkhātā hoti sikkhā. Esa nayo sesesupi “upāsako”tiādīsu sattasu padesu. Evaṃ imāni ca aṭṭha, purimāni ca cuddasāti dvāvīsati padāni honti.

52. Ito paraṃ purimāneva cuddasa padāni “alaṃ me, kinnu me, na mamattho, sumuttāha”nti imehi catūhi yojetvā vuttāni chappaṇṇāsa honti. Tattha alanti hotu, pariyattanti attho. Kiṃnu meti kiṃ mayhaṃ kiccaṃ, kiṃ karaṇīyaṃ, kiṃ sādhetabbanti attho. Na mamatthoti natthi mama attho. Sumuttāhanti sumutto ahaṃ. Sesamettha vuttanayameva. Evaṃ imāni ca chappaṇṇāsa purimāni ca dvāvīsati aṭṭhasattati padāni sarūpeneva vuttāni.

53. Yasmā pana tesam vevacanehipi sikkhāpaccakkhānaṃ hoti, tasmā “yāni vā panaṇṇānipī”tiādīmāha. Tattha yāni vā panaṇṇānipīti pāḷiyaṃ “buddha”ntiādīni āgatapadāni ṭhapetvā yāni aññāni atthi. Buddhavacanaṃ vāti buddhassa vā pariyāyanāmāni...pe... asakyauputtīyassa vā. Tattha vaṇṇapaṭṭhāne āgataṃ nāmasahassaṃ upāligāthāsu nāmasataṃ aññāni ca guṇato labbhamānāni nāmāni “buddhavacanaṃ”ti veditabbāni. Sabbānipi dhammassa nāmāni dhammavacanaṃ veditabbāni. Esa nayo sabbattha.

Ayaṃ panettha yojanā - buddhaṃ paccakkhāmīti na vevavacanena paccakkhānaṃ yathārutameva. “Sammāsambuddhaṃ paccakkhāmī, anantabuddhiṃ, anomabuddhiṃ, bodhipaṇṇāṇaṃ, dhīraṃ, vigatamohaṃ, pabhinnaṃ, vijitavijayaṃ paccakkhāmī”ti evamādivacanaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ.

Dhammaṃ paccakkhāmīti na vevacanena paccakkhānaṃ, yathārutameva. “Svākkhātāṃ dhammaṃ paccakkhāmī, sandiṭṭhikaṃ, akālikaṃ, ehipassikaṃ, opaneyyikaṃ, paccattaṃ veditabbaṃ viññūhi dhammaṃ paccakkhāmī. Asaṅkhatāṃ dhammaṃ paccakkhāmī; virāgaṃ, nirodhaṃ, amataṃ dhammaṃ paccakkhāmī, dīghanikāyaṃ paccakkhāmī, brahmajālaṃ majjhimanikāyaṃ, mūlapariyāyaṃ, saṃyuttanikāyaṃ, oghataraṇaṃ, aṅguttaranikāyaṃ, cittapariyādānaṃ, khuddakanikāyaṃ, jātaṃ, abhidhammaṃ, kusalaṃ dhammaṃ, akusalaṃ dhammaṃ, abyākataṃ dhammaṃ, satipaṭṭhānaṃ, sammappadhānaṃ, iddhipādaṃ, indriyaṃ, balaṃ, bojjhaṅgaṃ, maggaṃ, phalaṃ, nibbānaṃ paccakkhāmī”ti

caturāsītidhammakkhandaśahasasū ekadhammakkhandaśasāpi nāmaṃ dhammavevacaṇaṃ. Evaṃ dhammavevacaṇaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Saṅghaṃ paccakkhāmīti na vevacaṇaṃ paccakkhānaṃ. “Suppaṭipannaṃ saṅghaṃ paccakkhāmi, ujuppaṭipannaṃ, ñāyappaṭipannaṃ, sāmīcippaṭipannaṃ saṅghaṃ, catupurisayugaṃ saṅghaṃ, aṭṭhapurisapuggalaṃ saṅghaṃ, āhuneyyaṃ saṅghaṃ, pāhuneyyaṃ, dakkhiṇeyyaṃ, añjalikaraṇīyaṃ, anuttaraṃ puññakkhettaṃ saṅghaṃ paccakkhāmī”ti evaṃ saṅghavevacaṇaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Sikkhaṃ paccakkhāmīti na vevacaṇaṃ paccakkhānaṃ. “Bhikkhusikkhaṃ paccakkhāmi, bhikkhunīsikkhaṃ, adhisīlasikkhaṃ, adhiccitasikkhaṃ, adhipaññāsikkhaṃ paccakkhāmī”ti evaṃ sikkhāvevacaṇaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Vinayaṃ paccakkhāmīti na vevacaṇaṃ paccakkhānaṃ. “Bhikkhuvinayaṃ paccakkhāmi, bhikkhunīvinayaṃ, paṭhamaṃ pārājikaṃ, dutiyaṃ tatiyaṃ catutthaṃ pārājikaṃ, saṅghādisesaṃ, thullaccayaṃ, pācittiyaṃ, pāṭidesanīyaṃ, dukkaṭaṃ, dubbhāsitaṃ paccakkhāmī”ti evaṃ ādivinaya vevacaṇaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Pātimokkhaṃ paccakkhāmīti na vevacaṇaṃ paccakkhānaṃ. “Bhikkhupātimokkhaṃ bhikkhunīpātimokkhaṃ paccakkhāmī”ti evaṃ pātimokkhavevacaṇaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Uddesaṃ paccakkhāmīti na vevacaṇaṃ paccakkhānaṃ.

“Bhikkhupātimokkhuddesaṃ, bhikkhunīpātimokkhuddesaṃ, paṭhamaṃ pātimokkhuddesaṃ, dutiyaṃ tatiyaṃ catutthaṃ pañcamaṃ pātimokkhuddesaṃ, sammāsambuddhuddesaṃ, anantabuddhiuddesaṃ, anomabuddhiuddesaṃ, bodhipaññāṇuddesaṃ, dhīruddesaṃ, vigatamohuddesaṃ, pabhinnakhīluddesaṃ, vijitavijayuddesaṃ paccakkhāmī”ti evaṃ ādiuddesa vevacaṇaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Upajjhāyaṃ paccakkhāmīti na vevacaṇaṃ paccakkhānaṃ. “Yo maṃ pabbājesi, yo maṃ upasampādesi, yassa mūlenāhaṃ pabbajito, yassa mūlenāhaṃ upasampanno, yassamūlikā mayhaṃ pabbajjā, yassamūlikā mayhaṃ upasampadā tāhaṃ paccakkhāmī”ti evaṃ upajjhāyavevacaṇaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Ācariyaṃ paccakkhāmīti na vevacaṇaṃ paccakkhānaṃ. “Yo maṃ pabbājesi, yo maṃ anussāvesi, yāhaṃ nissāya vasāmi, yāhaṃ uddisāpemi, yāhaṃ paripucchāmi, yo maṃ uddisati, yo maṃ paripucchāpeti tāhaṃ paccakkhāmī”ti evaṃ ācariyavevacaṇaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Saddhivihārikaṃ paccakkhāmīti na vevacaṇaṃ paccakkhānaṃ. “Yāhaṃ pabbājesiṃ, yāhaṃ upasampādesiṃ, mayhaṃ mūlena yo pabbajito, mayhaṃ mūlena yo upasampanno, mayhammūlikā yassa pabbajjā, mayhaṃ mūlikā yassa upasampadā tāhaṃ paccakkhāmī”ti evaṃ saddhivihārikavevacaṇaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Antevāsikaṃ paccakkhāmīti na vevacaṇaṃ paccakkhānaṃ. “Yāhaṃ pabbājesiṃ, yāhaṃ anussāvesiṃ, yo maṃ nissāya vasati, yo maṃ uddisāpeti, yo maṃ paripucchati, yassāhaṃ uddisāmi, yāhaṃ paripucchāpemi taṃ paccakkhāmī”ti evaṃ antevāsikavevacaṇaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Samānupajjhāyakaṃ paccakkhāmīti na vevacanena paccakkhānaṃ. “Mayhaṃ upajjhāyo yaṃ pabbājesi, yaṃ upasampādesi, yo tassa mūlena pabbajito, yo tassa mūlena upasampanno, yassa tammūlikā pabbajjā, yassa tammūlikā upasampadā taṃ paccakkhāmī”ti evaṃ samānupajjhāyakavevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Samānācariyakaṃ paccakkhāmīti na vevacanena paccakkhānaṃ. “Mayhaṃ ācariyo yaṃ pabbājesi, yaṃ anussāvesi, yo taṃ nissāya vasati, yo taṃ uddisāpeti paripucchati, yassa me ācariyo uddisati, yaṃ paripucchāpeti taṃ paccakkhāmī”ti evaṃ samānācariyakavevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Sabrahmacāriṃ paccakkhāmīti na vevacanena paccakkhānaṃ. “Yenāhaṃ saddhiṃ adhisīlaṃ sikkhāmi, adhiccittaṃ adhipaññaṃ sikkhāmi taṃ paccakkhāmī”ti evaṃ sabrahmacārivevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Gihīti maṃ dhārehīti na vevacanena paccakkhānaṃ. “Āgārikoti maṃ dhārehi, kassako, vāṇijo, gorakkho, okallako, moḷibaddho, kāmaguṇīkoti maṃ dhārehī”ti evaṃ gihivevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Upāsakoti maṃ dhārehīti na vevacanena paccakkhānaṃ. “Dvevāciko upāsakoti maṃ dhārehi, tevāciko upāsako, buddhaṃ saraṇagamaniko, dhammaṃ saṅghaṃ saraṇagamaniko, pañcasikkhāpadiko dasasikkhāpadiko upāsakoti maṃ dhārehī”ti evaṃ upāsakavevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Ārāmikoti maṃ dhārehīti na vevacanena paccakkhānaṃ. “Kappiyakārakoti maṃ dhārehi, veyyāvaccakaro, appaharitaṅkārako, yāgubhājako, phalabhājako, khajjakabhājakoti maṃ dhārehī”ti evaṃ ārāmikavevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Sāmaṇeroti maṃ dhārehīti na vevacanena paccakkhānaṃ. “Kumārakoti maṃ dhārehi, cellako, ceṭako, moḷigallo, samaṇuddeso’ti maṃ dhārehī”ti evaṃ sāmaṇeravevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Titthiyoti maṃ dhārehīti na vevacanena paccakkhānaṃ. “Nigaṇṭhoti maṃ dhārehi, ājīvako, tāpaso, paribbājako, paṇḍaraṅgoti maṃ dhārehī”ti evaṃ titthiyavevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Titthiyasāvakoti maṃ dhārehīti na vevacanena paccakkhānaṃ. “Nigaṇṭhasāvakoti maṃ dhārehi” ājīvaka tāpasa paribbājaka paṇḍaraṅgasāvakoti maṃ dhārehīti evaṃ titthiyasāvakavevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Assamaṇoti maṃ dhārehīti na vevacanena paccakkhānaṃ. “Dussīloti maṃ dhārehi, pāpadhammo, asucisaṅkassarasamācāro, paṭicchannakammanto, assamaṇo samaṇapaṭiñño, abrahmacārī brahmacāriṇi, antopūti, avassuto, kasambujāto, koṇṭho’ti maṃ dhārehī”ti evaṃ assamaṇavevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Asakyaputtiyoti maṃ dhārehīti na vevacanena paccakkhānaṃ. “Na sammāsambuddhaputtoti maṃ dhārehi, na anantabuddhiputto, na anomabuddhiputto, na bodhipaññaṇaputto, na dhīraputto, na vigatamohaputto, na pabhinnaṅkhiputto, na vijitavijayaputtoti maṃ dhārehī”ti evamādiasakyaputtiyavevacanena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti.

Tehi ākārehi tehi līngehi tehi nimित्तेhīti tehi “buddhavevacanāni vā”tiādīnā nayena vuttehi buddhādīnaṃ vevacanehi. Vevacanāni hi sikkhāpaccakkhānassa kāraṇattā ākāraṇi, buddhādīnaṃ saṅghānadīpanattā sikkhāpaccakkhānasaṅghānattā eva vā līngāni, sikkhāpaccakkhānassa sañjānanahetuto manussānaṃ tilakādīni viya nimittānīti vuccanti. Evaṃ kho bhikkhaveti ito paraṃ aññaṃ sikkhāpaccakkhānakāraṇassa abhāvato niyamento āha. Ayañhettha attho, evameva dubbalyāvikammañceva hoti sikkhāpaccakkhānañca, na ito paraṃ kāraṇamatthīti.

54. Evaṃ sikkhāpaccakkhānalakkhaṇaṃ dassetvā appaccakkhāne asammohatthaṃ tasveva ca sikkhāpaccakkhānalakkhaṇassa puggalādivasena vipattidassanatthaṃ “kathaṇca, bhikkhave, appaccakkhātā”tiādimāha. Tattha yehi ākārehītiādi vuttanayameva. Ummattakoti yakkhummatto vā pittummatto vā yo koci viparītasāñño, so sace paccakkhāti, appaccakkhātā hoti sikkhā. Ummattakassāti tādisasseva ummattakassa; tādisassa hi santike sace pakatatto sikkhaṃ paccakkhāti, ummattako na jānāti, appaccakkhātāva hoti sikkhā. Khittacittoti yakkhummatto vuccati. Purimape pana ummattakasāmaññaṇa vuttaṃ “yakkhummatto vā pittummatto vā”ti. Ubhinnaṃpi viseso anāpattivāre āvi bhavissati. Evaṃ khittacitto sikkhaṃ paccakkhāti, appaccakkhātāva hoti. Tassa santike paccakkhātāpi tamhi ajānante appaccakkhātāva hoti.

Vedanāṭṭoti balavatiyā dukkhavedanāya phuṭṭho mucchāpareto; tena vilapantena paccakkhātāpi appaccakkhātāva hoti. Tassa santike paccakkhātāpi tamhi ajānante appaccakkhātā hoti.

Devatāya santiketi bhummadevataṃ ādiṃ katvā yāva akaniṭṭhadevatāya santike paccakkhātāpi appaccakkhātāva hoti. Tiracchānagatassāti nāgamāṇavakassa vā supaṇṇamāṇavakassa vā kinnara-hatthi-makkaṭṭādīnaṃ vā yassa kassaci santike paccakkhātāpi appaccakkhātāva hoti. Tatra ummattakādīnaṃ santike ajānanabhāvena appaccakkhātāti āha. Devatāya santike atikhippaṃ jānanabhāvena. Devatā nāma mahāpañña tihetukapaṭisandhikā atikhippaṃ jānanti, cittaṇca nāmetam lahuparivattaṃ. Tasmā cittalahukassa puggalassa cittavaseneva “mā atikhippaṃ vināso ahoṣī”ti devatāya santike sikkhāpaccakkhānaṃ paṭikkhipi.

Manussesu pana niyamo natthi. Yassa kassaci sabhāgassa vā visabhāgassa vā gahaṭṭhassa vā pabbajitassa vā viññussa santike paccakkhātā paccakkhātāva hoti. Sace pana so na jānāti, appaccakkhātāva hotīti etamatthaṃ dassento “ariyakenā”tiādimāha. Tattha ariyakaṃ nāma ariyavohāro, māgadhabhāsā. Milakkhakaṃ nāma yo koci anariyako andhadamiḷādi. So ca na paṭivijjānātīti bhāsantare vā anabhiññatāya, buddhasamaye vā akovidatāya “idaṃ nāma atthaṃ esa bhaṇatī”ti nappaṭivijjānāti. Davāyāti sahasā aññaṃ bhaṇitukāmo sahasā “buddhaṃ paccakkhāmī”ti bhaṇati. Ravāyāti ravābhaññaṇa, “aññaṃ bhaṇissāmī”ti aññaṃ bhaṇanto. Purimena ko visesoti ce? Purimaṃ paṇḍitassāpi sahasāvasena aññabhaṇanaṃ. Idaṃ pana mandattā momūhattā apakataññuttā pakkhalantassa “aññaṃ bhaṇissāmī”ti aññabhaṇanaṃ.

Asāvetukāmo sāvetīti imassa sikkhāpadassa pāliṃ vāceti paripucchati uggaṇhāti sajjhāyaṃ karoti vaṇṇeti, ayaṃ vuccati “asāvetukāmo sāvetī”ti. Sāvetukāmo na sāvetīti dubbalabhāvaṃ āvikatvā sikkhaṃ paccakkhanto vacībhedaṃ na karoti, ayaṃ vuccati “sāvetukāmo na sāvetī”ti. Avīññussa sāvetīti mahallakassa vā potthakarūpasadisassa, garumedhassa vā samaye akovidassa, gāmadārakānaṃ vā

aviññutaṃ pattānaṃ sāveti. Viññussa na sāveti ti paṇḍitassa ñātuma samatthassa na sāveti. Sabbaso vā panāti “buddhaṃ paccakkhāmī” ti adīsu yena yena pariyāyena sikkhā paccakkhātā hoti, tato ekampi vacībhedaṃ katvā na sāveti. Evaṃ khoti appaccakkhānalakkhaṇaṃ niyāmeti. Ayaṃ hettha attho - “evameva sikkhā appaccakkhātā hoti, na aññena kāraṇenā” ti.

Sikkhāpaccakkhānavibhaṅgaṃ niṭṭhitaṃ.

Mūlapaññattivaṇṇanā

55. Idāni “methunaṃ dhammaṃ paṭiseveyyā” ti adīnaṃ atthadassanātthaṃ “methunadhammo nāmā” ti adimāha. Tattha methunadhammo nāmāti idaṃ niddisitaḥḥassa methunadhammassa uddesapadaṃ. Asaddhammoti asataṃ nīcajanānaṃ dhammo. Gāmadhammoti gāmaṃvāsīnaṃ sevanadhammo. Vasaladhammoti vasalānaṃ dhammo; kilesavassanato vā sayameva vasalo dhammoti vasaladhammo. Duṭṭhullanti duṭṭhuñca kilesehi duṭṭhattā, thūlañca anipuṇabhāvatoti duṭṭhullaṃ. Ito paṭṭhāya ca tīsu padesu “yo so” ti idaṃ parivattetvā “yaṃ ta” nti katvā yojetabbaṃ - “yaṃ taṃ duṭṭhullaṃ, yaṃ taṃ odakantikaṃ, yaṃ taṃ rahassa” nti. Ettha ca yasmā tassa kammaṃsa parivārabhūtaṃ dassanampi gahaṇampi āmasanampi phusanampi ghaṭṭanampi duṭṭhullaṃ, tasmāpi taṃ kammaṃ duṭṭhullaṃ. Yaṃ taṃ duṭṭhullaṃ so methunadhammo. Udaḥḥaṃ assa ante suddhatthaṃ ādīyatīti udakantaṃ, udakantameva odakantikaṃ; yaṃ taṃ odakantikaṃ, so methunadhammo. Raho paṭicchanne okāse kattabbatāya rahassaṃ. Yaṃ taṃ rahassaṃ, so methunadhammoti evaṃ yojanā veditabbā.

Dvayena dvayena samāpajjitabbato dvayaṃdvayasamāpatti. Tattha yojanā - “yā sā dvayaṃdvayasamāpatti so methunadhammo nāmā” ti. Idha pana taṃ sabbaṃ ekajjhaṃ nigamento āha “eso methunadhammo nāmā” ti. Kiṃ kāraṇā vuccati methunadhammoti? Ubhinnaṃ rattānaṃ sārattānaṃ avassutānaṃ pariyuṭṭhitānaṃ ubhinnaṃ sadisānaṃ dhammoti, taṃ kāraṇā vuccati methunadhammoti.

Paṭisevati nāmāti idaṃ “paṭiseveyyā” ti ettha yenākārena paṭiseveyyāti vuccati, tassākārassa dassanātthaṃ mātikāpadaṃ. Yo nittena nimittanti adīsu yo bhikkhu itthiyā nimittena attano nimittaṃ, itthiyā aṅgajātena attano aṅgajātaṃ sabbantimena pamāṇena ekatilaḥḥamattampi vātena asaṃphuṭṭhe allokāse paveseti, eso paṭisevati nāma; ettakena sīlabhedaṃ pāpuṇāti, pārājiko hoti.

Ettha ca itthinimitte cattāri passāni, vemajjhañcāti pañca ṭhānāni labbhanti. Purisanimitte cattāri passāni, majjhaṃ, uparicāti cha. Tasmā itthinimitte heṭṭhā pavesentopi pārājiko hoti. Uparito pavesentopi, ubhohi passehi pavesentopi cattāri ṭhānāni muñcitvā majjhena pavesentopi pārājiko hoti. Purisanimittaṃ pana heṭṭhābhāgena chupantaṃ pavesentopi pārājiko hoti. Uparibhāgena chupantaṃ pavesentopi, ubhohi passehi chupantaṃ pavesentopi, majjheneva chupantaṃ pavesentopi samañchitaṅguliṃ viya majjhimapabbapiṭṭhiyā saṅkocetvā uparibhāgena chupantaṃ pavesentopi pārājiko hoti. Tattha tulādaṇḍasadiṣaṃ pavesentassāpi cattāri passāni, majjhañcāti pañca ṭhānāni; saṅkocetvā pavesentassāpi cattāri passāni, uparibhāgamajjhañcāti pañca ṭhānāni - evaṃ sabbānipi purisanimitte dasa ṭhānāni honti.

Nimitte jātaṃ anaṭṭhakāyappasādaṃ cammakhīlaṃ vā piḷakaṃ vā paveseti, āpatti pārājikassa. Naṭṭhakāyappasādaṃ matacammaṃ vā sukkhapiḷakaṃ vā paveseti, āpatti dukkaṭassa. Methunassādena lomaṃ vā aṅguli-aṅguṭṭhabījādīni vā pavesentassāpi dukkaṭameva. Ayañca methunakathā nāma yasmā duṭṭhullā kathā asabbhikathā, tasmā etaṃ vā aññaṃ vā vinaye īdisaṃ ṭhānaṃ kathentena paṭikkūlamanasikārañca samaṇasaññañca hirottappañca paccupaṭṭhapetvā sammāsambuddhe gāravaṃ uppādetvā asamakāruṇikassa lokanāthassa karuṇāguṇaṃ āvajjetvā kathetabbaṃ. So hi nāma bhagavā sabbaso kāmehi vinivattamānasopi sattānuddayaṃ lokānukampāya sattesu kāruṇṇataṃ paṭicca sikkhāpadapaññaṇaṭṭhāya īdisaṃ kathaṃ kathesi. “Aho satthu karuṇāguṇo”ti evaṃ lokanāthassa karuṇāguṇaṃ āvajjetvā kathetabbaṃ.

Apica yadi bhagavā sabbākārena īdisaṃ kathaṃ na katheyya, ko jāneyya “ettakesu

Ṭhānesu pārājikaṃ, ettakesu thullaccayaṃ, ettakesu dukkaṭa”nti. Tasmā suṇantenapi kathentenapi bijakena mukhaṃ apidhāya dantavidamaṣakaṃ hasamānena na nisīditabbaṃ. “Sammāsambuddhenāpi īdisaṃ kathita”nti paccavekkhitvā gabbhitena hirottappasampannena satthupaṭibhāgena hutvā kathetabbanti.

Mūlapaññaṭṭaṃ niṭṭhitaṃ.

Anupaññattivāre - antamasoti sabbantimena paricchena. Tiracchānagatāyapīti paṭisandhivasena tiracchānesu gatāyapī. Pageva manussitthiyāti paṭhamataraṃ manussajātikāya itthiyā. Pārājikavatthubhūtā eva cettha tiracchānagatitthī tiracchānagatāti gahetabbā, na sabbā. Tatrāyaṃ paricchedo -

Apadānaṃ ahi macchā, dvipadānañca kukkuṭi;
Catuppadānaṃ majjārī, vatthu pārājikassimāti.

Tattha ahiggahaṇena sabbāpi ajagaragonasādibhedā dīghajāti saṅgahitā. Tasmā dīghajātīsu yattha tiṇṇaṃ maggānaṃ aññatarasmiṃ sakkā tilaphalamattampi pavesetuṃ, sā pārājikavatthu. Avasesā dukkaṭavatthūti veditabbā. Macchaggahaṇena sabbāpi macchakacchapamaṇḍūkādibhedā odakajāti saṅgahitā. Tatrāpi dīghajātiyaṃ vuttanayeneva pārājikavatthu ca dukkaṭavatthu ca veditabbaṃ. Ayaṃ pana viseso - pataṅgamukhamaṇḍūkā nāma honti tesaṃ mukhasaṇṭhānaṃ mahantaṃ, chiddaṃ appakaṃ, tattha pavesanaṃ nappahoti; mukhasaṇṭhānaṃ pana vaṇasaṅkhepaṃ gacchati, tasmā taṃ thullaccayavatthūti veditabbaṃ. Kukkuṭiggahaṇena sabbāpi kākakapotādibhedā pakkhijāti saṅgahitā. Tatrāpi vuttanayeneva pārājikavatthu ca dukkaṭavatthu ca veditabbaṃ. Majjāriggahaṇena sabbāpi rukkhasunakha-muṅgusa-godhādibhedā catuppadajāti saṅgahitā. Tatrāpi vuttanayeneva pārājikavatthu ca dukkaṭavatthu ca veditabbaṃ.

Pārājikoti parājito, parājayaṃ āpanno. Ayañhi pārājikasaddo sikkhāpadāpattipuggalesu vattati. Tattha “aṭṭhānametaṃ, ānanda, anavakāso yaṃ tathāgato vajjīnaṃ vā vajjiputtakānaṃ vā kāraṇā sāvakānaṃ pārājikaṃ sikkhāpadaṃ paññaṭṭaṃ samūhaneyyā”ti evaṃ sikkhāpade vattamāno veditabbo. “Āpattiṃ tvaṃ, bhikkhu, āpanno pārājika”nti evaṃ āpattiyaṃ. “Na mayaṃ pārājikā, yo avahaṭo so pārājiko”ti evaṃ puggale vattamāno veditabbo. “Pārājikena dhammena anuddhamseyyā”tiādīsu pana dhamme vattatīti vadanti. Yasmā pana tattha dhammoti katthaci āpatti, katthaci sikkhāpadameva adhippetam, tasmā so viṣuṃ na

vattabbo. Tattha sikkhāpadaṃ yo taṃ atikkamati, taṃ parājeti, tasmā “pārājika”nti vuccati. Āpatti pana yo naṃ ajjhāpajati, taṃ parājeti, tasmā “pārājikā”ti vuccati. Puggalo yasmā parājito parājayamāpanno, tasmā “pārājiko”ti vuccati. Etameva hi atthaṃ sandhāya parivārepi -

“Pārājikanti yaṃ vuttaṃ, taṃ suṇohi yathātathaṃ;
Cuto paraddho bhaṭṭho ca, saddhammā hi niraṅkato;
Saṃvāsopi tahiṃ natthi, tenetaṃ iti vuccatī”ti vuttaṃ.

Ayañhettha attho - “taṃ sikkhāpadaṃ vītikkamanto āpattiñca āpanno puggalo cuto hotīti sabbam yojetabbaṃ. Tena vuccatīti yena kāraṇena assamaṇo hoti asakyauputtiyo paribhaṭṭho chinno parājito sāsanato, tena vuccati. Kinti? “Pārājiko hotī”ti.

Saha vasanti etthāti saṃvāso, taṃ dassetuṃ “saṃvāso nāmā”ti vatvā “ekakamma”ntiādimāha. Tatrāyaṃ saddhiṃ yojanāya vaṇṇanā - catubbidhampi saṅghakammaṃ sīmāparicchinnehi pakatattehi bhikkhūhi ekato kattabbattā ekakammaṃ nāma. Tathā pañcavidhopi pātimokkhuddeso ekato uddisitabbattā ekuddeso nāma. Paññattaṃ pana sikkhāpadaṃ sabbehipi lajjipuggalehi samaṃ sikkhitabbabhāvato samasikkhatā nāma. Ettha yasmā sabbehi lajjino etesu kammādīsu saha vasanti, na ekopi tato bahiddhā sandissati, tasmā tāni sabbānipi gahetvā “eso saṃvāso nāmā”ti āha. So ca vuttappakāro saṃvāso tena puggalena saddhiṃ natthi, tena kāraṇena so pārājiko puggalo asaṃvāsoti vuccatīti.

56. Evaṃ uddiṭṭhasikkhāpadaṃ padānukkamena vibhajitvā idāni yaṃ taṃ “paṭiseveyyā”ti ettha yenākārena paṭiseveyyāti vuccati, tassākārassa dassanatthaṃ “paṭisevati nāmā”ti idaṃ mātikāpadaṃ ṭhapetvā “nimittena nimittaṃ aṅgajātena aṅgajāta”nti vuttaṃ. Tattha yasmā na kevalaṃ itthiyā eva nimittaṃ pārājikavatthu, na ca manussitthiyā eva, suvaṇṇarajatādimayānañca itthīnampi nimittaṃ vatthumeva na hoti; tasmā yaṃ yaṃ vatthu hoti, taṃ taṃ dassetuṃ “tisso itthiyo”tiādinā nayena yesaṃ nimittāni vatthūni honti, te satte vatvā “manussitthiyā tayo magge”tiādinā nayena tāni vatthūni āha.

Tattha tisso itthiyo, tayo ubhatobyañjanakā, tayo paṇḍakā, tayo purisāti pārājikavatthūnaṃ nimittānaṃ nissayā dvādasa sattā honti. Tesu itthipurisā pākaṭā eva. Paṇḍakaubhatobyañjanakabhedo pabbajjākhandaḥkavaṇṇanāyaṃ pākaṭo bhavissati.

Manussitthiyā tayo magge methunaṃ dhammaṃ paṭisevantassāti ettha ca manussitthiyā tisu maggesūti attho veditabbo. Evaṃ sabbattha. Sabbe eva cete manussitthiyā tayo maggā, amanussitthiyā tayo, tiracchānagatitthiyā tayoti nava; manussaubhatobyañjanakādīnaṃ nava; manussapaṇḍakādīnaṃ dve dve katvā cha; tathā manussapurisādīnanti samatiṃsa maggā honti. Etesu nimittasaṅkhātesu yattha katthaci attano aṅgajātaṃ tilaphalamattampi pavesetvā methunaṃ dhammaṃ paṭisevanto pārājikaṃ āpajjati.

Paṭhamacatukkakathāvaṇṇanā

57. Āpajjanto pana yasmā sevanacitteneva āpajjati, na vinā tena; tasmā taṃ lakkhaṇaṃ dassento bhagavā “bhikkhusa sevanacittaṃ upaṭṭhite”tiādimāha. Tattha bhikkhussāti methunasevanakassa bhikkhusa. Sevanacittaṃ upaṭṭhiteti

bhummatthe paccattavacanam, sevanacitte paccupaṭṭhiteti attho. Vaccamaggaṃ aṅgaḷātaṃ pavesentassāti yena maggena vaccaṃ nikkhamati taṃ maggaṃ attano aṅgaḷātaṃ purisanimittaṃ tilaphalamattampi pavesentassa. Āpatti pārājikassāti āpatti pārājikā assa hotīti attho. Atha vā āpattīti āpajjanam hoti. Pārājikassāti pārājikadhammassa. Esa nayo sabbattha.

58. Evaṃ sevanacitteneva pavesentassa āpattiṃ dassetvā idāni yasmā taṃ pavesanam nāma na kevalaṃ attūpakkameneva, parūpakkamenāpi hoti. Tatrāpi ca sādiyantasseva āpatti paṭisevanacittasamaṅgissa, na itarassa. Tasmā ye saddhāpabbajitā kulaputtā sammāpaṭipannakā parūpakkamena pavesanepi sati na sādiyanti, tesam rakkhaṇatthaṃ “bhikkhupaccatthikā manussitthi”ntiādimāha.

Tattha paṭipakkaṃ atthayanti icchantīti paccatthikā, bhikkhū eva paccatthikā bhikkhupaccatthikā; visabhāgānaṃ veribhikkhūnametaṃ adhivacanam. Manussitthiṃ bhikkhusa santike ānetvāti issāpakatā taṃ bhikkhuṃ nāsetukāmā āmisena vā upalāpetvā mittasanthavavasena vā “idaṃ amhākaṃ kiccaṃ karohī”ti vatvā kañci manussitthiṃ rattibhāge tassa bhikkhusa vasanokāsaṃ ānetvā. Vaccamaggena aṅgaḷātaṃ abhinisīdentīti taṃ bhikkhuṃ hatthapādasīsādīsu suggahitaṃ nipparipphandaṃ gahetvā itthiyā vaccamaggena tassa bhikkhuno aṅgaḷātaṃ abhinisīdenti; sampayojentīti attho.

So cetiādīsu so ce bhikkhu vaccamaggabbhantaram attano aṅgaḷātassa pavesanam sādiyati adhivāseti tasmīṃ khaṇe sevanacittaṃ upaṭṭhāpeti. Paviṭṭhaṃ sādiyati adhivāseti, paviṭṭhakāle sevanacittaṃ upaṭṭhāpeti. Ṭhitaṃ sādiyati adhivāseti, ṭhānappattakāle sukkavissatṭhisamaye sevanacittaṃ upaṭṭhāpeti. Uddharaṇam sādiyati adhivāseti, nīharaṇakāle paṭisevanacittaṃ upaṭṭhāpeti. Evaṃ catūsu ṭhānesu sādiyanto “mama verisamaṇehi idaṃ kata”nti vattum na labhati, pārājikāpattimeva āpajjati. Yathā ca imāni cattāri sādiyanto āpajjati; evaṃ purimaṃ ekaṃ asādiyitvā tīṇi sādiyantopi, dve asādiyitvā dve sādiyantopi, tīṇi asādiyitvā ekaṃ sādiyantopi āpajjatiyeva. Sabbaso pana asādiyanto āsīvisamukhaṃ viya aṅgārakāsum viya ca paviṭṭhaṃ aṅgaḷātaṃ maññamāno nāpajjati. Tena vuttaṃ - “pavesanam na sādiyati...pe... uddharaṇam na sādiyati, anāpattī”ti. Imañhi evarūpaṃ āraddhavipassakaṃ kāye ca jīvite ca anapekkhaṃ ekādasahi aggīhi sampajjalitāni ca sabbāyatanāni ukkhittāsike viya ca vadhake pañca kāmagaṇe passantaṃ puggalaṃ rakkhanto bhagavā paccatthikānañcassa manorathavighātaṃ karonto imaṃ “pavesanam na sādiyati”tiādikaṃ catukkaṃ nīharitvā ṭhapesīti.

Paṭhamacatukkakathā niṭṭhitā.

Ekūnasattatidvisatacatukkakathā

59-60. Evaṃ paṭhamacatukkaṃ dassetvā idāni yasmā bhikkhupaccatthikā itthiṃ ānetvā na kevalaṃ vaccamaggeneva abhinisīdenti, atha kho passāvamaggenapi mukhenapi. Itthiṃ ānetvāpi ca keci jāgaranti ānenti, keci suttaṃ, keci mattaṃ, keci ummattaṃ, keci pamattaṃ aññavihiṭaṃ vikkhattacittanti attho. Keci mataṃ akkhāyitaṃ, soṇasiṅgālādīhi akkhāyitanimittanti attho. Keci mataṃ yebhuyyena akkhāyitaṃ, yebhuyyena akkhāyitā nāma yassā nimitte vaccamagge passāvamagge mukhe vā bahutaro okāso akkhāyito hoti. Keci mataṃ yebhuyyena khāyitaṃ, yebhuyyena khāyitā nāma yassā vaccamaggādiṇi nimitte bahuṃ khāyitaṃ hoti, appaṃ akkhāyitaṃ. Na kevalaṃ manussitthimeva ānenti, atha kho amanussitthimpi

tiracchānagatitthimpi. Na kevalaṇca vuttappakāraṃ itthimeva, ubhatobyañjanakampi paṇḍakampi purisampi ānenti. Tasmā tesam vasena aññānīpi catukkāni dassento “bhikkhupaccatthikā manussitthiṃ jāgaranti”ntiādimāha.

Tattha pāliya āsammohatthaṃ vuttacatukkāni evaṃ saṅkhyāto veditabbāni - manussitthiya tiṇṇaṃ maggānaṃ vasena tīṇi suddhikacatukkāni, tīṇi jāgarantīcatukkāni, tīṇi suttacatukkāni, tīṇi mattacatukkāni, tīṇi ummattacatukkāni, tīṇi pamattacatukkāni, tīṇi mataakkhāyitacatukkāni, tīṇi yebhuyyena akkhāyitacatukkāni, tīṇi yebhuyyena khāyitacatukkānīti sattavīsati catukkāni. Tathā amanussitthiya; tathā tiracchānagatitthiyāti itthivāre ekāsīti catukkāni. Yathā ca itthivāre evaṃ ubhatobyañjanakavāre. Paṇḍakapurisavāresu pana dvinnāṃ maggānaṃ vasena catupaṇṇāsa catupaṇṇāsa honti. Evaṃ sabbānīpi dvesatāni, sattati ca catukkāni honti, tāni uttānatthāniyeva.

Sabbavāresu panettha “mataṃ yebhuyyena akkhāyitaṃ khāyita”nti etasmim̐ thāne ayaṃ vinicchayo - tambapaṇṇidīpe kira dve vinayadharā samānācariyakā therā ahesuṃ - upatissatthero ca, phussadevatthero ca. Te mahābhaye uppanne vinayapiṭakaṃ pariharantā rakkhiṃsu. Tesu upatissatthero byattataro. Tassāpi dve antevāsikā ahesuṃ - mahāpadumatthero ca mahāsumatthero ca. Tesu mahāsumatthero nakkhattuṃ vinayapiṭakaṃ assosi, mahāpadumatthero tena saddhiṃ navakkhattuṃ, visuṇca ekakova navakkhattunti aṭṭhārasakkhattuṃ assosi; ayameva tesu byattataro. Tesu mahāsumatthero navakkhattuṃ vinayapiṭakaṃ sutvā ācariyaṃ muñcitvā aparagaṅgaṃ agamāsi. Tato mahāpadumatthero āha - “sūro vata, re, esa vinayadharo yo dharamānakam̐yeva ācariyaṃ muñcitvā aññattha vasitabbaṃ maññati. Nanu ācariye dharamāne vinayapiṭakaṇca aṭṭhakathā ca anekakkhattuṃ gahetvāpi na vissajjetabbaṃ, niccakālaṃ sotabbaṃ, anusamvaccharaṃ sajjhāyitabba”nti.

Evaṃ vinayagarukānaṃ bhikkhūnaṃ kāle ekadivasam̐ upatissatthero mahāpadumattherappamukhānaṃ pañcannaṃ antevāsikasatānaṃ paṭhamapārājikasikkhāpade imaṃ padesaṃ vaṇṇento nisinno hoti. Taṃ antevāsikā pucchiṃsu - “bhante, yebhuyyena akkhāyite pārājikaṃ, yebhuyyena khāyite thullaccayaṃ, upaḍḍhakkhāyite kena bhavitabba”nti? Thero āha - “āvuso, buddhā nāma pārājikaṃ paññapentā na sāvasesaṃ katvā paññapenti, anavasesam̐yeva katvā sabbaṃ pariyādiyivā sotaṃ chinditvā pārājikavatthusmim̐ pārājikameva paññapenti. Idañhi sikkhāpadaṃ lokavajjaṃ, na paṇṇattivajjaṃ. Tasmā yadi upaḍḍhakkhāyite pārājikaṃ bhaveyya, paññapeyya sammāsambuddho. Pārājikacchāyā panettha na dissati, thullaccayaṃeva dissatī”ti.

Apica matasarīre pārājikaṃ paññapento bhagavā yebhuyyena akkhāyite ṭhapesi “tato paraṃ pārājikaṃ natthī”ti dassetuṃ. Thullaccayaṃ paññapento yebhuyyena khāyite ṭhapesi “tato paraṃ thullaccayaṃ natthī”ti dassetuntipi veditabbaṃ. Khāyitākhāyitaṇca nāmetaṃ matasarīrasmiṃyeva veditabbaṃ, na jīvamāne. Jīvamāne hi nakhapiṭṭhippamāṇepi chavimaṃse vā nhārumhi vā sati pārājikameva hoti. Yadi pi nimittaṃ sabbaso khāyitaṃ chavicammaṃ natthi, nimittasaṇṭhānaṃ paññāyati, pavesanaṃ jāyati, pārājikameva. Nimittasaṇṭhānaṃ pana anavasesetvā sabbasmim̐ nimitte chinditvā samantato tacchetvā uppāṭite vaṇasaṅkhepavasena thullaccayaṃ. Nimittato patitāya maṃsapesiyā upakkamantassa dukkaṭaṃ. Matasarīre pana yadi pi sabbaṃ sarīraṃ khāyitaṃ hoti, yadi pi akkhāyitaṃ, tayo pana maggā akkhāyitā, tesu upakkamantassa pārājikaṃ. Yebhuyyena akkhāyite

pārājikameva. Upaḍḍhakkhāyite ca yebhuyyena khāyite ca thullaccayaṃ.

Manussānaṃ jīvamānakasaṃsāre akkhiṇāsakaṇṇacchiddavattikosesu satthakādīhi katavaṇe vā methunarāgena tilaphalamattampi aṅgajātaṃ pavesentassa thullaccayaṃ. Avasesasaṃsāre upakacchakādīsu dukkaṭaṃ. Mate allasaṃsāre pārājikakkhetto pārājikaṃ, thullaccayakkhetto thullaccayaṃ, dukkaṭakkhetto dukkaṭaṃ. Yadā pana saṃsāraṃ uddhumātakaṃ hoti kuthitaṃ nīlamakkhikasamākiṇṇaṃ kimikulasamākulaṃ navahi vaṇamukhehi paggaḷitaṃ pubbakūṇapabhāvena upagantumpi asakkūṇeyyaṃ, tadā pārājikavatthuṇca thullaccayavatthuṇca vijahati; tādise saṃsāre yattha katthaci upakkamato dukkaṭameva. Tiracchānagatānaṃ hatthi-assa-goṇa-gadhabha-oṭṭhamahimsādināṃ nāsāya thullaccayaṃ. Vatthikose thullaccayaṃ. Sabbesaṃsāre tiracchānagatānaṃ akkhiṇāṇaṇesaṃ dukkaṭaṃ, avasesasaṃsārepi dukkaṭameva. Matānaṃ allasaṃsāre pārājikakkhetto pārājikaṃ, thullaccayakkhetto thullaccayaṃ, dukkaṭakkhetto dukkaṭaṃ.

Kuthitakuṇape pana pubbe vuttanayeneva sabbattha dukkaṭaṃ. Kāyasaṃsaggarāgena vā methunarāgena vā jīvamānakapurisassa vatthikosaṃ appavesento nimittena nimittaṃ chupati, dukkaṭaṃ. Methunarāgena itthiyā appavesento nimittena nimittaṃ chupati, thullaccayaṃ. Mahāaṭṭhakathāyaṃ pana “itthinimittaṃ methunarāgena mukhena chupati thullaccaya”nti vuttaṃ. Cammakhandhake “chabbaggiyā bhikkhū aciravatiyā nadiyā gāvīnaṃ tarantīnaṃ visāṇesupi gaṇhanti, kaṇṇesupi gaṇhanti, gīvāyapi gaṇhanti, cheppāyapi gaṇhanti, piṭṭhimpī abhiruhanti, rattacittāpi aṅgajātaṃ chupantī”ti imissā aṭṭhuppattiyā avisesena vuttaṃ - “na ca, bhikkhave, rattacittena aṅgajātaṃ chupitabbaṃ, yo chupeyya, āpatti thullaccayassā”ti. Taṃ sabbampi saṃsanditvā yathā na virujjhati tathā gahetabbaṃ. Kathaṇca na virujjhati? Yaṃ tāva mahāaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ “methunarāgena mukhena chupati”ti. Tatra kira nimittamukhaṃ mukhanti adhippetā. “Methunarāgenā”ti ca vuttattāpi ayameva tattha adhippāyoti veditabbo. Na hi itthinimittē pakatimukhena methunupakkamo hoti. Khandhakepi ye piṭṭhiṃ abhiruhantā methunarāgena aṅgajātena aṅgajātaṃ chupimsu, te sandhāya thullaccayaṃ vuttanti veditabbaṃ. Itarathā hi dukkaṭaṃ siyā. Keci paṇāhu “khandhakepi mukheneva chupanaṃ sandhāya oḷārikattā kammaṃ thullaccayaṃ vuttaṃ. Aṭṭhakathāyaṃpi taṃ sandhāyabhāsitaṃ gahetvāva methunarāgena mukhena chupati thullaccayanti vutta”nti. Tasmā suṭṭhu sallakkhetvā ubhosu vinicchayesu yo yuttataro so gahetabbo. Vinayaṇṇū pana purimaṃ pasamsanti. Kāyasaṃsaggarāgena pana pakatimukhena vā nimittamukhena vā itthinimittaṃ chupantassa saṅghādiseso. Tiracchānagatitthiyā passāvamaggaṃ nimittamukhena chupantassa vuttanayeneva thullaccayaṃ. Kāyasaṃsaggarāgena dukkaṭanti.

Ekūnasattatidvisatacatukkakathā niṭṭhitā.

Santhatacatukkabhedaṭṭhakathā

61-62. Evaṃ bhagavā paṭipannakassa bhikkhuno rakkhaṇatthaṃ sattatidvisatacatukkāni nīharitvā “idāni ye anāgate pāpabhikkhū ‘santhataṃ imaṃ na kiñci upādinnaṃ upādinnaṃ phusati, ko ettha doṣo’ti sañcicca lesaṃ oḍḍessanti, tesāṃ sāsane patitṭhā eva na bhavissati”ti disvā tesu sattatidvisatacatukkesu ekamekaṃ catukkaṃ catūhi santhatātibhedehi bhinditvā

dassento bhikkhupaccatthikā manussitthim bhikkhussa santike ānetvā vaccamaggena passāvamaggena mukhena aṅgajātaṃ abhinisīdenti santhatāya asanthatassātiādīmāha.

Tattha santhatāya asanthatassātiādīsū santhatāya itthiyā vaccamaggena passāvamaggena mukhena asanthatassa bhikkhussa aṅgajātaṃ abhinisīdenti iminā nayena yojanā veditabbā. Tattha santhatā nāma yassā tīsu maggesu yo koci maggo paliveṭhetvā vā anto vā pavesetvā yena kenaci vatthena vā paṇṇena vā vākaṇṇena vā cammena vā tipusīsādīnaṃ paṭṭena vā paṭicchanno. Santhato nāma yassa aṅgajātaṃ tesameva vatthādīnaṃ yena kenaci paṭicchannaṃ. Tattha upādinnaṃ vā anupādinnaṃ ghaṭṭiyatu, anupādinnaṃ vā upādinnaṃ, anupādinnaṃ vā anupādinnaṃ, upādinnaṃ vā upādinnaṃ, sace yattake pavittṭhe pārājikaṃ hotīti vuttaṃ, tattakaṃ pavisati, sabbattha sādīyantaṃ pārājikakkhetṭe pārājikaṃ; thullaccayakkhetṭe thullaccayaṃ, dukkaṭakkhetṭe dukkaṭameva hoti. Sace itthinimittaṃ khāṇuṃ katvā santhatāṃ, khāṇuṃ ghaṭṭentaṃ dukkaṭaṃ. Sace purisanimittaṃ khāṇuṃ katvā santhatāṃ, khāṇuṃ pavesentaṃ dukkaṭaṃ. Sace ubhayaṃ khāṇuṃ katvā santhatāṃ, khāṇuṃ ghaṭṭentaṃ dukkaṭaṃ. Sace itthinimittaṃ veḷunaḷapabbādīnaṃ kiñci pakkhittaṃ, tassa heṭṭhābhāgaṃ cepi phusanto tilaphalamattaṃ paveseti, pārājikaṃ. Uparibhāgaṃ cepi ubhosu passesu ekapassaṃ cepi phusanto paveseti, pārājikaṃ. Cattāripi passāni aphasanto pavesetvā tassa talāṃ cepi phusati, pārājikaṃ. Yadi pana passesu vā tale vā aphasanto ākāśagataṃ katvā pavesetvā nīharati, dukkaṭaṃ. Bahiddhā khāṇuke phusati dukkaṭameva. Yathā ca itthinimittaṃ vuttaṃ, evaṃ sabbattha lakkhaṇaṃ veditabbanti.

Santhatacatukkabhedakathā niṭṭhitā.

Bhikkhupaccatthikacatukkabhedavaṇṇanā

63-64. Evaṃ santhatacatukkabhedāṃ vatvā idāni yasmā na kevalaṃ manussitthiādi ke bhikkhussa eva santike ānenti. Atha kho bhikkhūpi tāsaṃ santike ānenti, tasmā tappabhedāṃ dassento “bhikkhupaccatthikā bhikkhūṃ manussitthiyā santike”ti ādinā nayena sabbāni tāni catukkāni punapi nīharitvā dassesi. Tesu vinicchayo vuttanayeneva veditabboti.

Bhikkhupaccatthikavasena catukkabhedavaṇṇanā niṭṭhitā.

Rājapaccatthikādicatukkabhedakathā

65. Yasmā pana na bhikkhupaccatthikā eva evaṃ karonti, rājapaccatthikādayopi karonti. Tasmā tampi pabhedāṃ dassento “rājapaccatthikā”tiādīmāha. Tattha rājāno eva paccatthikā rājapaccatthikā. Te ca sayāṃ ānentāpi aññehi āṇāpentāpi ānenti evāti veditabbā. Corā eva paccatthikā corapaccatthikā. Dhuttāti methunupasaṃhitakhiḍḍāpasutā nāgarikakerāṭṭiyapurisā, itthidhuttasurādihuttādayo vā; dhuttā eva paccatthikā dhuttapaccatthikā. Gandhanti hadayaṃ vuccati, taṃ uppāṇenti uppālagandhā, uppālagandhā eva paccatthikā uppālagandhapaccatthikā. Ete kira na kasavañijjādīhi jīvanti, panthaghātāgāmaghātādīni katvā puttadāraṃ posenti. Te kammaṃsiddhiṃ patthayaṃnā devatānaṃ āyācetvā tāsaṃ balikammaṃtaṃ manussānaṃ hadayaṃ uppāṇenti. Sabbakāle ca manussā dullabhā. Bhikkhū pana araṇṇe viharantā sulabhā honti. Te sīlavantaṃ bhikkhūṃ gahetvā “sīlavato vadho nāma bhāriyo hoti”ti maññaṃnā tassa sīlavināsanatthaṃ

manussitthiādike vā ānenti; taṃ vā tattha nenti. Ayamettha viseso. Sesam vuttanayeneva veditabbaṃ. Bhikkhupaccatthikavāre vuttanayeneva ca imesu catūsupi vāresu catukkāni veditabbāni. Pāḷiyam pana saṃkhittena vuttāni.

Sabbākārena catukkabheda kathā niṭṭhitā.

Āpattānāpattivāraṇṇanā

66. Idāni yaṃ vuttaṃ “manussitthiyā tayo magge methunaṃ dhammaṃ paṭisevantassā”tiādi, ettha asammohatthaṃ “maggena magga”ntiādimāha. Tattha maggena magganti itthiyā tīsu maggesu aññatarena maggena attano aṅgajātaṃ paveseti atha vā sambhinnesu dvīsu maggesu passāvamaggena vaccamaggaṃ vaccamaggena vā passāvamaggaṃ paveseti. Maggena amagganti passāvādimaggena pavesetvā tassa sāmantaṃ vaṇena nīharati. Amaggena magganti maggasāmantaṃ vaṇena pavesetvā maggena nīharati. Amaggena amagganti dvīsu sambhinnavāṇesu ekena vaṇena pavesetvā dutiyena nīharati. Imassa suttassa anulomavasena sabbattha vaṇasaṅkhepe thullaccayaṃ veditabbaṃ.

Idāni yaṃ parato vakkhati “anāpatti ajānantassa asādiyantassā”ti, tattha asammohatthaṃ “bhikkhu suttabhikkhumhī”tiādimāha. Tatrāyaṃ adhippāyo - yo paṭibuddho sādīyati so “suttamhi mayi eso vipaṭipajji, nāhaṃ jānāmī”ti na muccati. Ubho nāsetabbāti cettha dvepi liṅganāsanena nāsetabbā. Tatra dūsakassa paṭiññākaraṇaṃ natthi, dūsito pucchitvā paṭiññāya nāsetabbo. Sace na sādīyati, na nāsetabbo. Esa nayo sāmaṇeravārepi.

Evaṃ tattha tattha taṃ taṃ āpattiñca anāpattiñca dassetvā idāni anāpattimeva dassento “anāpatti ajānantassā”tiādimāha. Tattha ajānanto nāma yo mahāniddaṃ okkanto parena kataṃ upakkamampi na jānāti vesāliyaṃ mahāvane divāvihāragato bhikkhu viya. Evarūpassa anāpatti. Vuttampi cetam - “nāhaṃ bhagavā jānāmī”ti; ‘anāpatti, bhikkhu, ajānantassā’”ti. Asādiyanto nāma yo jānitvāpi na sādīyati, tattheva sahasā vuṭṭhitabhikkhu viya. Vuttampi cetam - “nāhaṃ bhagavā sādīyī”nti. ‘Anāpatti, bhikkhu, asādiyantassā’”ti.

Ummattako nāma pittumattako. Duvidhañhi pittaṃ - baddhapittaṃ, abaddhapittañcāti. Tattha abaddhapittaṃ lohitaṃ viya sabbaṅgagataṃ, tamhi kupite sattānaṃ kaṇḍukacchusarīrakampādīni honti. Tāni bhesajjakiriyāya vūpasamanti. Baddhapittaṃ pana pittakosake ṭhitaṃ. Tamhi kupite sattā ummattakā honti vipallatthasaññā hirottappaṃ chaḍḍetvā asāruppācāraṃ caranti. Lahukagarukāni sikkhāpadāni maddantāpi na jānanti. Bhesajjakiriyāyapi atekicchā honti. Evarūpassa ummattakassa anāpatti.

Khittacitto nāma vissatṭhacitto yakkhumattako vuccati. Yakkhā kira bheravāni vā ārammaṇāni dassetvā mukhena hatthaṃ pavesetvā hadayarūpaṃ vā maddantā satte vikkhittacitte vipallatthasaññā karonti. Evarūpassa khittacittassa anāpatti. Tesam pana ubhinnaṃ ayaṃ viseso - pittumattako niccameva ummattako hoti, pakatisaññaṃ na labhati. Yakkhumattako antarantarā pakatisaññaṃ paṭilabhatīti. Idha pana pittumattako vā hotu yakkhumattako vā, yo sabbaso muṭṭhassati kiñci na jānāti, aggimpi suvaṇṇampi gūthampi candanampi ekasadiyaṃ maddantova vicarati, evarūpassa anāpatti. Antarantarā saññaṃ paṭilabhitvā ñatvā karontassa pana āpattiyeva.

Vedanāṭṭo nāma yo adhimattāya dukkhavedanāya āturo kiñci na jānāti, evarūpassa anāpatti.

Ādikammiko nāma yo tasmiṃ tasmiṃ kamme ādibhūto. Idha pana sudinnatthero ādikammiko, tassa anāpatti. Avasesānaṃ makkaṭṭisamaṇavajjiputtakādīnaṃ āpattiyevāti.

Padabhājanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pakiṇṇakakathā

Imasmiṃ pana sikkhāpade kosallatthaṃ idaṃ pakiṇṇakaṃ veditabbaṃ -

“Samuṭṭhānañca kiriyā, atho saññā sacittakaṃ;
Lokavajjañca kammañca, kusalaṃ vedanāya cā”ti.

Tattha “samuṭṭhāna”nti sabbasaṅgāhakavasena cha sikkhāpadasamuṭṭhānāni. Tāni parivāre āvi bhavissanti. Samāsato pana sikkhāpadaṃ nāma - atthi chasamuṭṭhānaṃ, atthi catusamuṭṭhānaṃ, atthi tisamuṭṭhānaṃ, atthi kathinasamuṭṭhānaṃ, atthi eḷakalomasamuṭṭhānaṃ, atthi dhuranikkhepādisamuṭṭhānanti.

Tatrāpi kiñci kiriyato samuṭṭhāti, kiñci akiriyato samuṭṭhāti, kiñci kiriyākiriyato samuṭṭhāti, kiñci siyā kiriyato, siyā akiriyato samuṭṭhāti, kiñci siyā kiriyato siyā kiriyākiriyato samuṭṭhāti.

Tatrāpi atthi saññāvimokkhaṃ, atthi nosaññāvimokkhaṃ. Tattha yaṃ cittaṅgaṃ labhatiyeva, taṃ saññāvimokkhaṃ; itaraṃ nosaññāvimokkhaṃ.

Puna atthi sacittakaṃ, atthi acittakaṃ. Yaṃ saheva cittena āpajjati, taṃ sacittakaṃ; yaṃ vināpi cittena āpajjati, taṃ acittakaṃ. Taṃ sabbampi lokavajjaṃ paṇṇattivajjanti duvidhaṃ. Tesam lakkhaṇaṃ vuttameva.

Kammakusalavedanāvasenāpi cettha atthi sikkhāpadaṃ kāyakammaṃ, atthi vacīkammaṃ. Tattha yaṃ kāyadvārikaṃ, taṃ kāyakammaṃ; yaṃ vacīdvārikaṃ, taṃ vacīkammanti veditabbaṃ. Atthi pana sikkhāpadaṃ kusalaṃ, atthi akusalaṃ, atthi abyākataṃ. Dvattiṃseva hi āpattisamauṭṭhāpakacittāni - atṭha kāmāvacarakusalāni, dvādasa akusalāni, dasa kāmāvacarakiriyacittāni, kusalaṃ ca kiriyato ca dve abhiññācittānīti. Tesu yaṃ kusalaṃ cittaṃ āpajjati, taṃ kusalaṃ; itarehi itaraṃ. Atthi ca sikkhāpadaṃ tivedanaṃ, atthi dvivedanaṃ, atthi ekavedanaṃ. Tattha yaṃ āpajjanto tisu vedanāsu aññataravedanāsamaṅgī hutvā āpajjati, taṃ tivedanaṃ; yaṃ āpajjanto sukhasamaṅgī vā upekkhāsamaṅgī vā āpajjati, taṃ dvivedanaṃ; yaṃ āpajjanto dukkhavedanāsamaṅgīyeva āpajjati, taṃ ekavedananti veditabbaṃ. Evaṃ -

“Samuṭṭhānañca kiriyā, atho saññā sacittakaṃ;
Lokavajjañca kammañca, kusalaṃ vedanāya cā”ti.

Imaṃ pakiṇṇakaṃ viditvā tesu samuṭṭhānādīsu idaṃ sikkhāpadaṃ samuṭṭhānato ekasamuṭṭhānaṃ. Aṅgasena dukkasamuṭṭhānaṃ, kāyacittato samuṭṭhāti. Kiriyasamuṭṭhānañca karontoyeva hi etaṃ āpajjati. Methunapaṭisaṃyuttāya kāmasaññāya abhāvena muccanato saññāvimokkhaṃ. “Anāpatti ajānantassa asādiyantassā”ti hi vuttaṃ. Methunacitteneva naṃ āpajjati, na vinā cittenāti sacittakaṃ. Rāgavaseneva āpajjitabbato lokavajjaṃ. Kāyadvāreneva samuṭṭhānato kāyakammaṃ. Cittaṃ panettha aṅgamattaṃ hoti, na tassa vasena kammabhāvo

labbhati. Lobhacittena āpajjitabbato akusalacittam. Sukhasamaṅgī vā upekkhāsamaṅgī vā tam āpajjatīti dvivedananti veditabbam. Sabbañcetaṃ āpattiyaṃ yujjati. Sikkhāpadasīsenā pana sabbaatṭhakathāsudesanā ārūḷhā, tasmā evaṃ vuttaṃ.

Pakiṇṇakakathā niṭṭhitā.

Vinītavatthuvaṇṇanā

Makkaṭī vajjiputtā ca...pe... vuḍḍhapabbajito migoti idaṃ kiṃ? Imā vinītavatthūnaṃ bhagavatā sayam vinicchitānaṃ tesam tesam vatthūnaṃ uddānagāthā nāma. Tāni vatthūni “sukhaṃ vinayadharā uggaṇhissanti”ti dhammasaṅgāhakattherehi ṭhapitāni. Vatthugāthā pana dharamāneyeva bhagavati upālittherena ṭhapitā “iminā lakkhaṇena āyatiṃ vinayadharā vinayaṃ vinicchinissanti”ti. Tasmā ettha vuttalakkaṇaṃ sādhuṃ sallakkhetvā paṭhamasikkhāpadaṃ vinicchinitabbaṃ. Dutiyādīnaṃ vinītavatthūsu vuttalakkaṇena dutiyādīni. Vinītavatthūni hi sippikānaṃ paṭicchannakarūpāni viya vinayadharānaṃ paṭicchannakavatthūni hontīti.

67. Tattha purimāni dve vatthūni anupaññattiyaṃyeva vuttatthāni. Tatiye vatthumhi gihiliṅgenāti gihivesena odātavattho hutvā. Catutthe natthi kiñci vattabbaṃ. Tato paresu sattasu vatthūsu kusacīranti kuse ganthetvā katacīraṃ. Vākacīraṃ nāma tāpasānaṃ vakkalaṃ. Phalakacīraṃ nāma phalakasaṅghānāni phalakāni sibbitvā katacīraṃ. Kesakambaloti kesehi tante vāyitvā katakambalo. Vālakambaloti camaravālehi vāyitvā katakambalo. Ulūkapakkhikanti ulūkasakuṇassa pakkhehi katanivāsanaṃ. Ajinakkhipanti salomaṃ sakhuraṃ ajinamigacammaṃ. Dvādasame vatthumhi sārattoti kāyasamsaggarāgena sāratto; tam rāgaṃ ñatvā bhagavā “āpatti saṅghādisesassā”ti āha.

68. Terasame vatthumhi uppalavaṇṇāti sā therī sāvattiyaṃ seṭṭhidhītā sataśassakappe abhinīhārasampannā. Tassā pakatīyāpi atidassanīyā nīluppalavaṇṇā kāyacchavi, abbhantare pana kilesasantāpassa abhāvena ativiya virocati. Sā tāyeva vaṇṇapokkharatāya “uppalavaṇṇā”ti nāmaṃ labhi. Paṭibaddhacittoti gihikālato paṭṭhāya rattacitto; so kira tassā ñātidārako hoti. Atha khoti anantaratthe nipāto; mañcake nisinnānantaramevāti vuttaṃ hoti. Divā bāhirato āgantvā dvāraṃ pidhāya nisinnānañhi paṭhamaṃ andhakāraṃ hoti. So yāvassā tam andhakāraṃ na nassati, tāvadeva evamakāsīti attho. Dūsesīti padhamsesi. Therī pana anavajjā attano samaṇasaññaṃ paccupaṭṭhapetvā asādiyantī nisīdi asaddhammādhippāyena parāmaṭṭhā aggikkhandha-silāthambha-khadirasārakhāṇukā viya. Sopi attano manorathaṃ pūretvā gato. Tassā theriyā dassanapathaṃ vijahantasseva ayaṃ mahāpathavī sinerupabbataṃ dhāretuṃ samatthāpi tam pāpapurisaṃ byāmamattakaḷevaram dhāretuṃ asakkontī viya bhijjitvā vivaramadāsi. So taṅkhaṇaṇṇeva avīcijālānaṃ indhanabhāvaṃ agamāsi. Bhagavā tam sutvā “anāpatti, bhikkhave, asādiyantiyā”ti vatvā therī sandhāya dhammapade imaṃ gāthaṃ abhāsi -

“Vāri pokkharapatteva, āraggeriva sāsapo;

Yo na limpanti kāmesu, tamahaṃ brūmi brāhmaṇa”nti.

69. Cuddasame vatthumhi itthiliṅgaṃ pātubhūtanti rattibhāge niddaṃ okkantassa purisaṅghānaṃ massudāṭhikādi sabbaṃ antarahitaṃ itthisaṅghānaṃ uppannaṃ.

Tameva upajjhaṃ tameva upasampadanti pubbe gahitaupajjhāyameva pubbe kataupasampadameva anujānāmi. Puna upajjhā na gahetabbā; upasampadā na kātabbāti attho. Tāniyeva vassānīti bhikkhuupasampadato pabhuti yāva vassagaṇanā, taṃyeva vassagaṇanaṃ anujānāmi. Na ito paṭṭhāya vassagaṇanā kātabbāti attho. Bhikkhunīhi saṅgamitunti bhikkhunīhi saddhiṃ saṅgamituṃ saṅgantuṃ samaṅgī bhavituṃ anujānāmīti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti - appatirūpaṃ dānissā bhikkhūnaṃ majjhe vasituṃ, bhikkhunupassayaṃ gantvā bhikkhunīhi saddhiṃ vasatūti. Yā āpattiyo bhikkhūnaṃ bhikkhunīhi sādharmaṇāti yā desanāgāminiyo vā vuṭṭhānagāminiyo vā āpattiyo bhikkhūnaṃ bhikkhunīhi saddhiṃ sādharmaṇā. Tā āpattiyo bhikkhunīnaṃ santike vuṭṭhātunti tā sabbāpi bhikkhunīhi kātabbaṃ vinayakammaṃ katvā bhikkhunīnaṃ santike vuṭṭhātuṃ anujānāmīti attho. Tāhi āpattihi anāpattihi yā pana bhikkhūnaṃ bhikkhunīhi asādhamaṇā sukkavissatṭhi-ādikā āpattiyo, tāhi anāpatti. Liṅgaparivattanena tā āpattiyo vuṭṭhitāva honti. Puna pakatiliṅge uppannepi tāhi āpattihi tassa anāpattiyevāti ayaṃ tāvettha pāḷiviniṇṇayo.

Ayaṃ pana pāḷimutto okkantikavinicchayo - imesu tāva dvīsu liṅgesu purisaliṅgaṃ uttamaṃ, itthiliṅgaṃ hīnaṃ; tasmā purisaliṅgaṃ balavaakusalena antaradhāyati. Itthiliṅgaṃ dubbalakusalena patitṭhāti. Itthiliṅgaṃ pana antaradhāyantaṃ dubbalaakusalena antaradhāyati. Purisaliṅgaṃ balavakusalena patitṭhāti. Evaṃ ubhayampi akusalena antaradhāyati, kusalena paṭilabbhati.

Tattha sace dvinnaṃ bhikkhūnaṃ ekato sajjhāyaṃ vā dhammasākacchaṃ vā katvā ekāgāre nipajjitvā niddaṃ okkantānaṃ ekassa itthiliṅgaṃ pātubhavati, ubhinnampi sahaseyyāpatti hoti. So ce paṭibujjhitvā attano taṃ vippakāraṃ disvā dukkhī dummano rattibhāgeyeva itarassa āroceyya, tena samassāsetabbo - “hotu, mā cintayittha. Vaṭṭasseveso doso. Sammāsambuddhena dvāraṃ dinnaṃ, bhikkhu vā hotu bhikkhunī vā, anāvaṇṇo dhammo avārito saggamaggo”ti. Samassāsetvā ca evaṃ vattabbaṃ - “tumhehi bhikkhunupassayaṃ gantuṃ vaṭṭati. Atthi vo kāci sanditṭhā bhikkhuniyo”ti. Sacassā honti tādisā bhikkhuniyo atthīti, no ce honti natthīti vatvā so bhikkhu vattabbo - “mama saṅgahaṃ karotha; idāni maṃ paṭhamaṃ bhikkhunupassayaṃ nethā”ti. Tena bhikkhunā taṃ gahetvā tassā vā sanditṭhānaṃ attano vā sanditṭhānaṃ bhikkhunīnaṃ santikaṃ gantabbaṃ. Gacchantena ca na ekakena gantabbaṃ. Catūhi pañcahi bhikkhūhi saddhiṃ jotikañca kattaradaṇḍaṇca gahetvā saṃvidhanaṃ parimocetvā “mayaṃ asukaṃ nāma ṭhānaṃ gacchāmā”ti gantabbaṃ. Sace bahigāme dūre vihāro hoti, antarāmagge gāmantara-nadīpāra-rattivippavāsa-gaṇaohīyanāpattihi anāpatti. Bhikkhunupassayaṃ gantvā tā bhikkhuniyo vattabbā - “asukaṃ nāma bhikkhuṃ jānāthā”ti? “Āma, ayyā”ti. “Tassa itthiliṅgaṃ pātubhūtaṃ, saṅgahaṃ dānissa karoṭhā”ti. Tā ce “sādhu, ayyā, idāni mayampi sajjhāyissāma, dhammaṃ sossāma, gacchatha tumhe”ti vatvā saṅgahaṃ karonti, ārādhikā ca honti saṅgāhikā lajjiniyo, tā kopetvā aññattha na gantabbaṃ. Gacchati ce, gāmantara-nadīpāra-rattivippavāsa-gaṇaohīyanāpattihi na muccati. Sace pana lajjiniyo honti, na saṅgāhikāyo; aññattha gantuṃ labbhati. Sacepi alajjiniyo honti, saṅgahaṃ pana karonti; tāpi pariccajitvā aññattha gantuṃ labbhati. Sace lajjiniyo ca saṅgāhikā ca, ñātikā na honti, āsannagāme pana aññā ñātikāyo honti paṭijagganikā, tāsampi santikaṃ gantuṃ vaṭṭatīti vadanti. Gantvā sace bhikkhubhāvepi nissayapaṭipanno, patirūpāya bhikkhuniyā santike nissayo gahetabbo. Mātikā vā vinayo vā uggahito suggahito, puna uggaṇhanakāraṇaṃ natthi. Sace bhikkhubhāve parisāvacaro, tassa santikeyeva upasampannā sūpasampannā.

Aññassa santike nissayo gahetabbo. Pubbe taṃ nissāya vasantehipi aññassa santikeyeva nissayo gahetabbo. Paripuṇṇavassasāmaṇerenāpi aññassa santikeyeva upajjhā gahetabbā.

Yaṃ panassa bhikkhubhāve adhiṭṭhitaṃ ticīvarañca patto ca, taṃ adhiṭṭhānaṃ vijahati, puna adhiṭṭhātabbaṃ. Saṅkaccikā ca udakasāṭikā ca gahetabbā. Yaṃ atirekacīvaraṃ vā atirekapatto vā vinayakammaṃ katvā ṭhapito hoti, taṃ sabbampi vinayakammaṃ vijahati, puna kātabbaṃ. Paṭiggahitatelamadhuphāṇitādīnipi paṭiggahaṇaṃ vijahanti. Sace paṭiggahaṇato sattame divase liṅgaṃ parivattati, puna paṭiggahetvā sattāhaṃ vaṭṭati. Yaṃ pana bhikkhukāle aññassa bhikkhuno santakaṃ paṭiggahitaṃ, taṃ paṭiggahaṇaṃ na vijahati. Yaṃ ubhinnaṃ sādharmaṇaṃ avibhajitvā ṭhapitaṃ, taṃ pakatatto rakkhati. Yaṃ pana vibhattaṃ etasseva santakaṃ, taṃ paṭiggahaṇaṃ vijahati. Vuttampi cetaṃ parivāre -

“Telaṃ madhuṃ phāṇitañcāpi sappiṃ;
Sāmaṃ gahetvāna nikkhipeyya;
Avītivatte sattāhe;
Sati paccaye paribhuñjantassa āpatti;
Pañhā mesā kusalehi cintitā”ti.

Idaṃhi liṅgaparivattanaṃ sandhāya vuttaṃ. Paṭiggahaṇaṃ nāma liṅgaparivattanena, kālaṃkiriyāya, sikkhāpaccakkhānena, hīnāyāvattanena, anupasampannassa dānena, anapekkhavissajjanena, acchinditvā gahaṇena ca vijahati. Tasmā sacepi harītakakhaṇḍampi paṭiggahetvā ṭhapitamatthi, sabbamassa paṭiggahaṇaṃ vijahati. Bhikkhuvihāre pana yaṃkiñcissā santakaṃ paṭiggahetvā vā appaṭiggahetvā vā ṭhapitaṃ, sabbassa sāva issarā, āharāpetvā gahetabbā. Yaṃ panettha thāvaram tassā santakaṃ senāsanaṃ vā uparopakā vā, te yassicchatī tassa dātabbā. Terasasu sammutīsu yā bhikkhukāle laddhā sammuti, sabbā sā paṭippassambhati. Purimikāya senāsanaggāho paṭippassambhati. Sace pacchimikāya senāsane gahite liṅgaṃ parivattati, bhikkhunisaṅgho cassā uppannaṃ lābhaṃ dātukāmo hoti, apaloketvā dātabbo. Sace bhikkhunīhi sādharmaṇāya paṭicchannāya āpattiyā parivasantassa liṅgaṃ parivattati, pakkhamānattameva dātabbaṃ. Sace mānattaṃ carantassa parivattati, puna pakkhamānattameva dātabbaṃ. Sace ciṇṇamānattassa parivattati, bhikkhunīhi abbhānakammaṃ kātabbaṃ. Sace akusalavipāke parikkhīṇe pakkhamānattakāle punadeva liṅgaṃ parivattati, chārattaṃ mānattameva dātabbaṃ. Sace ciṇṇe pakkhamānatte parivattati, bhikkhūhi abbhānakammaṃ kātabbanti.

Anantare bhikkhuniyā liṅgaparivattanavattumhi idha vuttanayeneva sabbo vinicchayo veditabbo. Ayaṃ pana viseso - sacepi bhikkhunīkāle āpannā sañcarittāpatti paṭicchannā hoti, parivāsadānaṃ natthi, chārattaṃ mānattameva dātabbaṃ. Sace pakkhamānattaṃ carantiyā liṅgaṃ parivattati, na tenattho, chārattaṃ mānattameva dātabbaṃ. Sace ciṇṇamānattāya parivattati, puna mānattaṃ adatvā bhikkhūhi abbhetaṃ. Atha bhikkhūhi mānatte adinne puna liṅgaṃ parivattati, bhikkhunīhi pakkhamānattameva dātabbaṃ. Atha chārattaṃ mānattaṃ carantassa puna parivattati, pakkhamānattameva dātabbaṃ. Ciṇṇamānattassa pana liṅgaparivatte jāte bhikkhunīhi abbhānakammaṃ kātabbaṃ. Puna parivatte ca liṅge bhikkhunibhāve ṭhitāyapi yā āpattiyo pubbe paṭippassaddhā, tā suppaṭippassaddhā evāti.

70. Ito parāni “mātuyā methunaṃ dhamma”ntiādīni cattāri vatthūni uttānatthāniyeva.

71. Mudupiṭṭhikavatthumhi so kira bhikkhu naṭapubbako. Tassa sippakosallatthaṃ parikkammakatā piṭṭhi mudukā ahoṣi. Tasmā evaṃ kātuṃ asakkhi.

Lambīvatthumhi tassa bhikkhussa aṅgajātaṃ dīghaṃ hoti lambati, tasmā lambīti vutto.

Ito parāni dve vaṇavatthūni uttānāneva. Lepacittavatthumhi lepacittaṃ nāma cittakammarūpaṃ.

Dārudhītalikavatthumhi dārudhītalikā nāma kaṭṭharūpaṃ. Yathā ca imesu dvīsu evaṃ aññesupi dantarūpa-potthakarūpa-loharūpādīsu anupādinnaṃ itthirūpesu nimitte methunarāgena upakkamantassa asuci muccatu vā mā vā, dukkaṭameva. Kāyasamsaggarāgena upakkamantassāpi tattheva dukkaṭaṃ. Mocanarāgena pana upakkamantassa mutte saṅghādiseso, amutte thullaccayanti.

72. Sundaravatthumhi ayaṃ sundaro nāma rājagahe kuladārako saddhāya pabbajito; attabhāvassa abhirūpatāya “sundaro”ti nāmaṃ labhi. Taṃ rathikāya gacchantam disvā samuppannachandarāgā sā itthī imaṃ vipakāraṃ akāsi. Thero pana anāgāmī. Tasmā so na sādīyi. Aññesaṃ pana avisayo eso.

Ito paresu catūsu vatthūsu te bhikkhū jaḷā dummedhā mātugāmassa vacanaṃ gahetvā tathā katvā pacchā kukkuccāyimsu.

73. Akkhāyitādīni tīṇi vatthūni uttānatthāneva. Dvīsu chinnaśīsavatthūsu ayaṃ vinicchayo - vaṭṭakate mukhe vivaṭe aṅgajātaṃ pavesento sace heṭṭhā vā upari vā ubhayapassehi vā chupantaṃ paveseti, pārājikaṃ. Catūhipi passehi achupantaṃ pavesetvā abbhantare tālukaṃ chupati, pārājikameva. Cattāri passāni tālukañca achupanto ākāsagataṃ katvā paveseti ca nīharati ca, dukkaṭaṃ. Yadi pana dantā suphusitā, antomukhe okāso natthi, dantā ca bahi oṭṭhamasena paṭicchannā, tattha vātena asaṃphuṭṭhaṃ allokāsaṃ tilaphalamattampi pavesentassa pārājikameva. Uppāṭite pana oṭṭhamasē dantesuyeva upakkamantassa thullaccayaṃ. Yopi danto bahi nikkhamitvā tiṭṭhati, na sakkā oṭṭhehi pidahituṃ. Tattha upakkamante pi bahi nikkhantajivhāya upakkamante pi thullaccayaṃ. Jīvamānakasārīre pi bahi nikkhantajivhāya thullaccayaṃ. Yadi pana bahijivhāya paliveṭhetvā antomukhaṃ paveseti, pārājikameva. Uparigīvāya chinnaśīsaṃ adhibhāgena aṅgajātaṃ pavesetvā tālukaṃ chupantassa pārājikameva.

Aṭṭhikavatthumhi susānaṃ gacchantassāpi dukkaṭaṃ. Aṭṭhikāni saṅkaḍḍhantassāpi, nimitte methunarāgena upakkamantassāpi, kāyasamsaggarāgena upakkamantassāpi, muccatu vā mā vā, dukkaṭameva. Mocanarāgena pana upakkamantassa muccante saṅghādiseso, amuccante thullaccayaṃ.

Nāgīvatthumhi nāgamāṇavikā vā hotu kinnarīādīnaṃ vā aññatarā, sabbattha pārājikaṃ.

Yakkhīvatthumhi sabbāpi devatā yakkhīyeva.

Petīvatthumhi nijjhāmatanṇikādipetiyo allīyitumpi na sakkā. Vimānapetiyo pana atthi; yāsaṃ kāḷapakke akusalaṃ vipaccati, juṇhapakke devatā viya sampattiṃ anubhonti. Evarūpāya petiyā vā yakkhiyā vā sace dassana-gaḥaṇa-āmasana-

phusana-ghaṭṭanāni paññāyanti, pārājikaṃ. Athāpi dassanaṃ natthi, itarāni paññāyanti, pārājikameva. Atha dassanagahaṇāni na paññāyanti, āmasanaphusanaghaṭṭanehi paññāyamānehi taṃ puggalaṃ visaññaṃ katvā attano manorathaṃ pūretvā gacchati, ayaṃ avisayo nāma. Tasmā ettha avisayattā anāpatti. Paṇḍakavatthu pākaṭameva.

Upahatindriyavatthumhi upahatindriyoti upahatakāyappasādo khāṇukaṇṭakamiva sukhaṃ vā dukkhaṃ vā na vedayati. Avedayantassāpi sevanacittavasena āpatti.

Chupitamattavatthusmiṃ yo “methunaṃ dhammaṃ paṭisevissāmī”ti mātugāmaṃ gaṇhitvā methune virajjitvā vippaṭisārī hoti, dukkaṭamevassa hoti. Methunadhammassa hi pubbapayogā hatthaggaḥādayo yāva sīsaṃ na pāpuṇāti, tāva dukkaṭe tiṭṭhanti. Sīse patte pārājikaṃ hoti. Paṭhamapārājikassa hi dukkaṭameva sāmantaṃ. Itaresaṃ tiṇṇaṃ thullaccayaṃ. Ayaṃ pana bhikkhu methunadhamme virajjitvā kāyasaṃsaggaṃ sādīyīti veditabbo. Tenāha bhagavā - “āpatti saṅghādisesassā”ti.

74. Bhaddiyavatthusmiṃ bhaddiyaṃ nāma taṃ nagaraṃ. Jātiyāvanaṃ nāma jātipupphagumbānaṃ ussannatāya evaṃ laddhanāmaṃ; taṃ tassa nagarassa upacāre vanaṃ hoti. So tattha nipanno tena vātupatthambhena mahāniddaṃ okkami. Ekarasaṃ bhavaṅgameva vattati. Kilinnaṃ passitvāti asucikiliṭṭhaṃ passitvā.

75. Ito parāni sādīyanapaṭisaṃyuttāni cattāri vatthūni, ajānanavatthu cāti pañca uttānatthāneva.

76. Dvīsu asādīyanavatthūsu sahasā vuṭṭhāsīti āsīvisena daṭṭho viya agginā daḍḍho viya ca turitaṃ vuṭṭhāsī. Akkamitvā pavattesīti appamatto bhikkhu āradhavi-passako upaṭṭhitassati khippaṃ vuṭṭhahantova akkamitvā bhūmiyaṃ vaṭṭento parivaṭṭento viheṭhento pātesi. Puthujjanakalyāṇakena hi evarūpesu ṭhānesu cittaṃ rakkhitabbaṃ. Ayañca tesaṃ aññataro saṅgāmasīsayodho bhikkhu.

77. Dvāraṃ vivaritvā nipannavatthumhi divā paṭisallīyantenāti divā nipajjantena. Dvāraṃ saṃvaritvā paṭisallīyitunti dvāraṃ pidahitvā nipajjitum. Ettha ca kiñcāpi pālīyaṃ “ayaṃ nāma āpatti”ti na vuttā. Vivaritvā nipannadosena pana uppanne vatthusmiṃ “anujānāmi, bhikkhave, divā paṭisallīyantena dvāraṃ saṃvaritvā paṭisallīyitu”nti vuttattā asaṃvaritvā paṭisallīyantassa dukkaṭaṃ vuttaṃ. Bhagavato hi adhippāyaṃ ṇatvā upālittherādīhi atṭhakathā ṭhapitā. “Atthāpatti divā āpajjati no ratti”nti imināpi cetam siddhaṃ.

Kīdisaṃ pana dvāraṃ saṃvaritabbaṃ, kīdisaṃ na saṃvaritabbaṃ? Rukkhapadaraveḷupadarakilañjapaṇṇādīnaṃ yena kenaci kavāṭaṃ katvā heṭṭhā udukkhale upari uttarapāsake ca pavesetvā kataṃ parivattakadvārameva saṃvaritabbaṃ. Aññaṃ gorūpānaṃ vajesu viya rukkhasūcikaṇṭakadvāraṃ, gāmathakanakaṃ cakkalakayuttadvāraṃ, phalakesu vā kiṭṭikāsu vā dve tīṇi cakkalakāni yojetvā kataṃ saṃsaraṇakiṭṭikadvāraṃ, āpaṇesu viya kataṃ ugghāṭanakiṭṭikadvāraṃ, dvīsu tīsu ṭhānesu veṇusalākā goppheṭvā paṇṇakuṭṭisu kataṃ salākahatthakadvāraṃ, dussasāṇidvāranti evarūpaṃ dvāraṃ na saṃvaritabbaṃ. Pattahatthassa kavāṭappaṇāmane pana ekaṃ dussasāṇidvārameva anāpattikaraṃ, avasesāni paṇāmentassa āpatti. Divā paṭisallīyantassa pana parivattakadvārameva āpattikaraṃ, sesāni saṃvaritvā vā asaṃvaritvā vā nipannassa āpatti natthi. Saṃvaritvā pana nipajjitabbaṃ, etaṃ vattaṃ.

Parivattakadvāraṃ pana kittakena saṃvutaṃ hoti? Sūcighaṭṭikādīsu dinnāsu saṃvutameva hoti. Apica kho sūcimattepi dinne vaṭṭati. Ghaṭṭikamattepi dinne vaṭṭati. Dvārabāhaṃ phusitvā pihitamattepi vaṭṭati. Īsakaṃ aphaṣitepi vaṭṭati. Sabbantimena vidhinā yāvatā sīsaṃ nappavisati tāvatā aphaṣitepi vaṭṭatīti. Sace bahūnaṃ vaḷaṇṇanaṭṭhānaṃ hoti, bhikkhuṃ vā sāmaṇeraṃ vā “dvāraṃ, āvuso, jaggāhī”ti vatvāpi nipajjituṃ vaṭṭati. Atha bhikkhū cīvarakammaṃ vā aññaṃ vā kiñci karontā nisinnā honti, “ete dvāraṃ jaggissantī”ti ābhogaṃ katvāpi nipajjituṃ vaṭṭati. Kurundaṭṭhakathāyaṃ pana “upāsakampi āpucchitvā vā, ‘esa jaggissatī’ti ābhogaṃ katvā vā nipajjituṃ vaṭṭati. Kevalaṃ bhikkhuniṃ vā mātugāmaṃ vā āpucchituṃ na vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Atha dvārassa udukkhalaṃ vā uttarapāsako vā bhinnō vā hoti aṭṭhapito vā, saṃvarituṃ na sakkoti, navakammattaṃ vā pana iṭṭhakaṃ puñño vā mattikādīnaṃ vā rāsi antodvāre kato hoti, aṭṭhaṃ vā bandhanti, yathā saṃvarituṃ na sakkoti; evarūpe antarāye sati asaṃvaritvāpi nipajjituṃ vaṭṭati. Yadi pana kavāṭaṃ natthi, laddhakappameva. Upari sayantena nisseṇiṃ āropetvā nipajjitabbaṃ. Sace nisseṇimattake thakanakaṃ hoti, thaketvāpi nipajjitabbaṃ. Gabbhe nipajjantena gabbhadvāraṃ vā pamukhadvāraṃ vā yaṃkiñci saṃvaritvā nipajjituṃ vaṭṭati. Sace ekakuṭṭake gehe dvīsu passesu dvārāni katvā vaḷaṇṇanti, dvepi dvārāni jaggitabbāni.

Tibhūmakepi pāsāde dvāraṃ jaggitabbameva. Sace bhikkhācārā paṭikkamma lohapāsādasadisāṃ pāsādaṃ bahū bhikkhū divāvihāratthaṃ pavisanti, saṅghattherena dvārapālassa “dvāraṃ jaggāhī”ti vatvā vā “dvārajagganaṃ etassa bhāro”ti ābhogaṃ katvā vā pavisitvā nipajjitabbaṃ. Yāva saṅghanavakena evameva kattabbaṃ. Pure pavisantānaṃ “dvārajagganaṃ nāma pacchimānaṃ bhāro”ti evaṃ ābhogaṃ kātumpi vaṭṭati. Anāpucchā vā ābhogaṃ vā akatvā antogabbhe vā asaṃvutadvāre bahi vā nipajjantānaṃ āpatti. Gabbhe vā bahi vā nipajjanakālepi “dvārajagganaṃ nāma mahādvāre dvārapālassa bhāro”ti ābhogaṃ katvā nipajjituṃ vaṭṭatiyeva. Lohapāsādādīsu ākāsatāle nipajjantenāpi dvāraṃ saṃvaritabbameva.

Ayañhettha saṅkhepo - idaṃ divāpaṭisaḷlīyanaṃ yena kenaci parikkhitte sadvārabandhe ṭhāne kathitaṃ. Tasmā abbhokāse vā rukkhamaṇḍale vā maṇḍape vā yattha katthaci sadvārabandhe nipajjantena dvāraṃ saṃvaritvāva nipajjitabbaṃ. Sace mahāpariveṇaṃ hoti, mahābodhiyaṅgaṇalohapāsādaṅgaṇasadisāṃ bahūnaṃ osaraṇaṭṭhānaṃ, yattha dvāraṃ saṃvutampi saṃvutaṭṭhāne na tiṭṭhati, dvāraṃ alabhantā pākāraṃ āruhitvāpi vicaranti, tattha saṃvaraṇakiccaṃ natthi. Rattiṃ dvāraṃ vivaritvā nipanno aruṇe uggate uṭṭhahati, anāpatti. Sace pabujjhivā puna supati, āpatti. Yo pana “aruṇe uggate vuṭṭhahissāmī”ti paricchinditvāva dvāraṃ asaṃvaritvā rattiṃ nipajjati, yathāparicchadameva ca na vuṭṭhāti, tassa āpattiyeva. Mahāpaccariyaṃ pana “evaṃ nipajjanto anādariyadukkaṭāpi na muccatī”ti vuttaṃ.

Yo pana bahudeva rattiṃ jaggitvā addhānaṃ vā gantvā divā kilantarūpo mañce nisinnō pāde bhūmito amocetvāva niddāvasena nipajjati, tassa anāpatti. Sace okkantāniddo ajānantopi pāde mañcakaṃ āropeti, āpattiyeva. Nisīditvā apassāya supantassa anāpatti. Yopi ca “niddaṃ vinodessāmī”ti caṅkamanto patitvā sahasāva vuṭṭhāti, tassāpi anāpatti. Yo pana patitvā tattheva sayati, na vuṭṭhāti, tassa āpatti.

Ko muccati, ko na muccatīti? Mahāpaccariyaṃ tāva “ekabhaṅgena nipannakoyeva muccati. Pāde pana bhūmito mocetvā nipanno yakkhagahitakopi visaññibhūtopi na muccatī”ti vuttaṃ. Kurundaṭṭhakathāyaṃ pana “bandhitvā nipajjāpitova muccatī”ti vuttaṃ. Mahāaṭṭhakathāyaṃ pana “yo caṅkamanto muccitvā patito tattheva supati, tassāpi avisayattā āpatti na dissati. Ācariyā pana evaṃ na kathayanti. Tasmā

āpattiye vāti mahāpadumatttherena vuttaṃ. Dve pana janā āpattito muccantiyeva, yo ca yakkhagahitako, yo ca bandhitvā nipajjāpito”ti.

78. Bhārukacchakavatthumhi anāpatti supinantenāti yasmā supinante avisayattā evaṃ hoti, tasmā upālittthero bhagavatā avinicchitapubbampi imaṃ vatthum nayaggāhena vinicchini. Bhagavāpi ca sutvā “sukathitaṃ, bhikkhave, upālinā; apade padaṃ karonto viya, ākāse padaṃ dassento viya upāli imaṃ pañhaṃ kathesi”ti vatvā therāṃ etadagge ṭhapesi - “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakaṇaṃ bhikkhūnaṃ vinayadharānaṃ yadidaṃ upālī”ti. Ito parāni supabbādīni vatthūni uttānatthāneva.

80. Bhikkhunīsampayojanādīsu te licchavikumārakā khiḍḍāpasutā attano anācārena evaṃ akaṃsu. Tato paṭṭhāya ca licchavīnaṃ vināso eva udapādi.

82. Vuḍḍhapabbajitavatthumhi dassanaṃ agamāsīti anukampāya “taṃ dakkhissāmī”ti gehaṃ agamāsi. Athassa sā attano ca dārakānañca nānappakārehi anāthabhāvaṃ saṃvaṇṇesi. Anapekkhañca naṃ ṇatvā kupitā “ehi vibbhamāhī”ti balakkārena aggahesi. So attānaṃ mocetuṃ paṭikkamanto jarādubbalatāya uttāno paripati. Tato sā attano manaṃ akāsi. So pana bhikkhu anāgāmī samucchinnakāmarāgo tasmā na sādīyīti.

83. Migapotakavatthu uttānatthamevāti.

Vinītavatthu niṭṭhitaṃ.

Samantapāsādikāya vinayaṣaṃvaṇṇanāya

Paṭhamapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

Tatridaṃ samantapāsādikāya samantapāsādikattasmim -

Ācariyaparamparato, nidānavatthupphadadīpanato;
Parasamayavivajjanato, sakasamayavisuddhito ceva.

Byañjanaparisodhanato, padatthato pāliyojanakkamato;
Sikkhāpadanicchayato, vibhaṅganayabhedadassanato.

Sampassataṃ na dissati, kiñci apāsādikaṃ yato ettha;
Viññūnamayaṃ tasmā, samantapāsādikātveva.

Ṣaṃvaṇṇanā pavattā, vinayassa vineyyadamanakusalena;
Vuttassa lokanāthena, lokamanukampamānenāti.

Paṭhamapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyapārājikaṃ

Dutiyāṃ adutiyena, yaṃ jinena pakāsitaṃ;
Pārājikaṃ tassa dāni, patto saṃvaṇṇanākkamo.

Yasmā tasmā suviññeyyaṃ, yaṃ pubbe ca pakāsitaṃ;
Taṃ sabbaṃ vajjayitvāna, hoti saṃvaṇṇanā ayaṃ.

Dhaniyavattahuvaṇṇanā

84. Tena samayena buddho bhagavā rājagahe viharati gijjhakūṭe pabbateti tattha rājagaheti evaṃnāmake nagare, tañhi mandhātu-mahāgovindādīhi pariggahitattā “rājagaha”nti vuccati. Aññepettha pakāre vaṇṇayanti. Kiṃ tehi! Nāmametaṃ tassa nagarassa. Taṃ panetaṃ buddhakāle ca cakkavattikāle ca nagaraṃ hoti. Sesakāle suññaṃ hoti yakkhapariggahitaṃ, tesam vasantavanaṃ hutvā tiṭṭhati. Evaṃ gocaragāmaṃ dassetvā nivāsanaṭṭhānamāha - gijjhakūṭe pabbateti. So ca gijjhā tassa kūṭesu vasiṃsu, gijjhasadisāni vā tassa kūṭāni; tasmā gijjhakūṭoti vuccatīti veditabbo.

Sambahulāti vinayapariyāyena tayo janā sambahulāti vuccanti, tato paraṃ saṅgho. Suttantapariyāyena tayo tayo eva, tato paṭṭhāya sambahulā. Idha pana te suttantapariyāyena sambahulāti veditabbā. Sandiṭṭhāti nātivissāsikā na daḷhamittā; tattha tattha saṅgama diṭṭhattā hi te sandiṭṭhāti vuccanti. Sambhattāti ativissāsikā daḷhamittā; te hi suṭṭhu bhaddā bhajamānā ekasambhogaparibhogāti katvā “sambhattā”ti vuccanti. Isigilipasseti isigili nāma pabbato, tassa passe. Pubbe kira pañcasatamattā paccekabuddhā kāsikosalādīsū janapadesu piṇḍāya caritvā pacchābhaddaṃ tasmīṃ pabbate sannipatitvā samāpattiyā vītināmenti. Manussā te pavisanteva passantī na nikkhamante. Tato āhaṃsu - “ayaṃ pabbato ime isayo gilatī”ti. Tadupādāya tassa “isigili”tveva samañña udapādi, tassa passe pabbatapāde.

Tiṇakuṭiyo karitvāti tiṇacchadanā sadvārabandhā kuṭiyo katvā. Vassaṃ upagacchantena hi nālakaṭṭhapaṇḍitaṃ paṭipannanāpi pañcannaṃ chadanānaṃ aññatarena channeyeva sadvārabandhe senāsane upagantabbaṃ. Vuttañhetam - “na, bhikkhave, asenāsānikena vassaṃ upagantabbaṃ. Yo upagaccheyya, āpatti dukkaṭṭassā”ti. Tasmā vassakāle sace senāsanaṃ labhati, iccetaṃ kusalaṃ; no ce labhati, hatthakammaṃ pariyesiṭvāpi kātābbaṃ. Hatthakammaṃ alabhantena sāmampi kātābbaṃ. Na tveva asenāsānikena vassaṃ upagantabbaṃ. Ayamanudhammatā. Tasmā te bhikkhū tiṇakuṭiyo karitvā rattitṭhānadivāṭṭhānādīni paricchinditvā katikavattāni ca khandhakavattāni ca adhiṭṭhāya tīsu sikkhāsu sikkhamānā vassaṃ upagacchiṃsu.

Āyasmāpi dhaniyoti na kevalaṃ te therāva imassa sikkhāpadassa ādikammiko āyasmā dhaniyopi. Kumbhakāraputtoti kumbhakārassa putto; tassa hi nāmaṃ dhaniyo, pitā kumbhakāro, tena vuttaṃ - “dhaniyo kumbhakāraputto”ti. Vassaṃ upagacchīti tehi therehi saddhiṃ ekaṭṭhāneyeva tiṇakuṭikaṃ karitvā vassaṃ upagacchi. Vassaṃvutthāti purimikāya upagatā mahāpavāraṇāya pavāritā paṭipadadivasato paṭṭhāya “vutthavassā”ti vuccanti. Evaṃ vassaṃvutthā hutvā.

Tiṇakuṭiyo bhinditvāti na daṇḍamuggarādīhi cuṇṇavicuṇṇaṃ katvā, vattasīsena pana tiṇaṅca dāruvalli-ādīni ca oropetvāti attho. Yena hi vihārapaccante kuṭi katā hoti, tena sace āvāsikā bhikkhū honti, te āpucchitabbā. “Sace imaṃ kuṭiṃ paṭijaggitvā koci vasitum ussahati, tassa dethā”ti vatvā pakkamitabbaṃ. Yena araṇṇe vā katā hoti, paṭijagganaṃ vā na labhati, tena “aṇṇesampi paribhogaṃ bhavissatī”ti paṭisāmetvā gantabbaṃ. Te pana bhikkhū araṇṇe kuṭiyo katvā paṭijagganaṃ alabhantā tiṇaṅca kaṭṭhaṅca paṭisāmetvā saṅgopetvāti attho. Yathā ca ṭhapitaṃ taṃ upacikāhi na khajjati, anovassakaṅca hoti, tathā ṭhapetvā “idaṃ ṭhānaṃ āgantvā vasitukāmānaṃ sabrahmacārīnaṃ upakārāya bhavissatī”ti gamiyavattaṃ pūretvā.

Janapadacārikam pakkamimsūti attano attano cittānukūlam janapadam agamaṃsu. Āyasmā pana dhaniyo kumbhakāraputto tattheva vassaṃ vasītiādi uttānatthameva. Yāvatatīyakanti yāvatatīyavāram. Anavayoti anuvayo, sandhivasena ukāralopo. Anu anu avayo, yaṃ yaṃ kumbhakārehi kattabbaṃ nāma atthi, sabbattha anūno paripuṇṇasippoti attho. Saketi attano santake. Ācariyaketi ācariyakamme. Kumbhakārakammeti kumbhakārānaṃ kamme; kumbhakārehi kattabbakammeti attho. Etena sakaṃ ācariyakaṃ sarūpato dassitaṃ hoti. Pariyodātasippoti parisuddhasippo. Anavayattepi sati aññehi asadisasippoti vuttaṃ hoti.

Sabbamattikāmayanti piṭṭhasaṅghāṭakakavāṭasūcighaṭikavāṭapānakavāṭamattaṃ ṭhapetvā avasesaṃ bhittichadaniṭṭhakathambhādibhedaṃ sabbam gehasambhāram mattikāmayameva katvāti attho. Tiṇaṇca kaṭṭhaṇca gomayaṇca saṅkaḍḍhitvā taṃ kuṭikaṃ pacīti taṃ sabbamattikāmayam katvā pāṇikāya ghaṃsitvā sukkhāpetvā telatambamattikāya parimajjitvā anto ca bahi ca tiṇādīhi pūretvā yathā pakkā supakkā hoti, evaṃ paci. Evaṃ pakkā ca pana sā ahosi kuṭikā. Abhirūpāti surūpā. Pāsādikāti pasādanikā. Lohitikāti lohitaṇṇā. Kiṅkaṇikasaddoti kiṅkaṇikajālassa saddo. Yathā kira nānāratanehi katassa kiṅkaṇikajālassa saddo hoti, evaṃ tassā kuṭikāya vāṭapānantarikādīhi pavittihena vātena samāhatāya saddo ahosi. Etenassā anto ca bahi ca supakkabhāvo dassito hoti. Mahāatṭhakathāyaṃ pana “kiṅkaṇikā”ti kaṃsabhājanam, tasmā yathā abhihatassa kaṃsabhājanassa saddo, evamassā vāṭappahatāya saddo ahosī”ti vuttaṃ.

85. Kiṃ etaṃ, bhikkhave, ettha jānantova bhagavā kathāsamutṭhāpanattham pucchi. Bhagavato etamattham ārocesunti sabbamattikāmayāya kuṭikāya karaṇabhāvaṃ ādito paṭṭhāya bhagavato ārocesuṃ. Kathaṇhi nāma so, bhikkhave...pe... kuṭikaṃ karissatīti idaṃ atītatthe anāgatavacanam; akāsīti vuttaṃ hoti. Tassa lakkhaṇam saddasatthato pariyesitabbaṃ. Na hi nāma, bhikkhave, tassa moghapurisassa pāṇesu anuddayā anukampā aviheṣā bhavissatīti ettha anuddayāti anurakkhaṇā; etena mettāpubbabhāgaṃ dasseti. Anukampāti paradukkhena cittakampanā. Aviheṣāti avihiṃsanā; etehi karuṇāpubbabhāgaṃ dasseti. Idaṃ vuttaṃ hoti - “bhikkhave, tassa moghapurisassa pathavīkhaṇanacikkhallaṃ maddanaaggidānesu bahū khuddānukhuddake pāṇe byābādhentassa vināsentassa tesu pāṇesu mettākaruṇānaṃ pubbabhāgamattāpi anuddayā anukampā aviheṣā na hi nāma bhavissati appamattakāpi nāma na bhavissatī”ti. Mā pacchimā janatā pāṇesu pātabyataṃ āpajjīti pacchimo janasamūho pāṇesu pātabyabhāvaṃ mā āpajjī. “Buddhakālepi bhikkhūhi evaṃ kataṃ, īdisesu ṭhānesu pāṇātipātaṃ karontānaṃ natthi doso”ti maññitvā imassa diṭṭhānugatiṃ āpajjamānā pacchimā janatā mā pāṇesu pātabye ghaṃsitabbe evaṃ maññīti vuttaṃ hoti.

Evaṃ dhaniyaṃ garahitvā na ca, bhikkhave, sabbamattikāmayā kuṭikā katabbāti āyatiṃ tādīsāya kuṭikāya karaṇam paṭikkhipi; paṭikkhipitvā ca “yo kareyya āpatti dukkaṭassā”ti sabbamattikāmayakuṭikākaraṇe āpattiṃ ṭhapesi. Tasmā yopi pathavīkhaṇanādīnā pāṇesu pātabyataṃ anāpajjanto tādīsaṃ kuṭikaṃ karoti, sopi dukkaṭam āpajjati. Pathavīkhaṇanādīhi pana pāṇesu pātabyataṃ āpajjanto yaṃ yaṃ vatthum vītikkamati, tattha tattha vuttameva āpattiṃ āpajjati. Dhaniyattherassa ādikammikattā anāpatti. Sesānaṃ sikkhāpadaṃ atikkamitvā karontānampi kataṃ labhitvā tattha vasantānampi dukkaṭameva. Dabbasambhāramissakā pana yathā vā tathā vā missā hotu, vaṭṭati. Suddhamattikāmayāva na vaṭṭati. Sāpi iṭṭhakāhi

giñjakāvasathasañkhepena katā vaṭṭati. Evaṃ bhanteti kho...pe... taṃ kuṭiṃ bhindim̐sūti bhagavato vacanaṃ sampaṭicchitvā kaṭṭhehi ca pāsāṇehi ca taṃ kuṭikaṃ vikirantā bhindim̐su.

Atha kho āyasmā dhaniyotiādimhi ayaṃ sañkhepattho - dhaniyo ekapasse divāvihāraṃ nisinno tena saddena āgantvā te bhikkhū “kissa me tumhe, āvuso, kuṭiṃ bhindathā”ti pucchitvā “bhagavā bhedāpeti”ti sutvā subbacatāya sampaṭicchī.

Kasmā pana bhagavā iminā atimahantena ussāhena attano vasanattamaṃ kataṃ kuṭikaṃ bhedāpesi, nanu etassettha vayakammampi atthīti? Kiñcāpi atthi, atha kho naṃ bhagavā akappiyāti bhindāpesi, titthiyadhajoti bhindāpesi. Ayamettha vinicchayo. Aṭṭhakathāyaṃ pana aññānīpi kāraṇāni vuttāni - sattānuḍḍayāya, pattacīvaraguttatthāya, senāsanabāhullapaasedhanāyātiādīni. Tasmā idānīpi yo bhikkhu bahussuto vinayaññū aññaṃ bhikkhuṃ akappiyaṃ parikkhāraṃ gahetvā vicarantaṃ disvā taṃ chindāpeyya vā bhindāpeyya vā anupavajjo, so neva codetabbo na sāretabbo; na taṃ labbhā vattum “mama parikkhāro tayā nāsito, taṃ me dehī”ti.

Pāḷimuttakavinicchayo

Tatrāyaṃ pāḷimuttako kappiyākappiyaparikkhāravinicchayo - keci tālapaṇṇacchattaṃ anto vā bahi vā pañcavaṇṇena suttena sibbantā vaṇṇamaṭṭhaṃ karonti, taṃ na vaṭṭati. Ekavaṇṇena pana nīlena vā pītakena vā yena kenaci suttena anto vā bahi vā sibbituṃ chattadaṇḍaggāhakaṃ salākapañjaraṃ vā vinandhituṃ vaṭṭati. Tañca kho thirakaraṇatthaṃ, na vaṇṇamaṭṭhatthāya. Chattapaṇṇakesu makaradantakaṃ vā aḍḍhacandakaṃ vā chindituṃ na vaṭṭati. Chattadaṇḍe gehathambhesu viya ghaṭako vā vāḷarūpakaṃ vā na vaṭṭati. Sacepi sabbattha āraggena lekhā dinnā hoti, sāpi na vaṭṭati. Ghaṭakampi vāḷarūpampi bhinditvā dhāretabbaṃ. Lekhāpi ghaṃsitvā vā apanetabbā, suttakena vā daṇḍo veṭhetabbo. Daṇḍabunde pana ahicchattakasaṇṭhānaṃ vaṭṭati. Vāṭappahārena acalanatthaṃ chattamaṇḍalikaṃ rajjukehi gāhetvā daṇḍe bandhanti, tasmīṃ bandhanaṭṭhāne valayamiva ukkiritvā lekhaṃ ṭhapenti, sā vaṭṭati.

Cīvaramaṇḍanatthāya nānāsuttakehi satapadīsadisamaṃ sibbantā āgantukapaṭṭaṃ ṭhapenti, aññaṃpi yaṃkiñci sūcikkammavikāraṃ karonti, paṭṭamukhe vā pariyante vā veṇiṃ vā sañkhalikaṃ vā, evamādi sabbaṃ na vaṭṭati, pakatisūcikkammameva vaṭṭati. Gaṇṭhikapattakāñca pāsakapaṭṭaṃca aṭṭhakoṇampi soḷasakoṇampi karonti, tattha agghiyagayamuggarādīni dassenti, kakkaṭakkhīni ukkiranti, sabbaṃ na vaṭṭati, catukoṇameva vaṭṭati. Koṇasuttapiḷakā ca cīvare ratte duviññeyyarūpā vaṭṭanti. Kañjikapiṭṭhakhaliādīsu cīvaraṃ pakkhipituṃ na vaṭṭati. Cīvarakammakāle pana hatthamalasūcimalādīnaṃ dhovanatthaṃ kilīṭṭhakāle ca dhovanatthaṃ vaṭṭati. Gandhaṃ vā lākhaṃ vā telaṃ vā rajane pakkhipituṃ na vaṭṭati.

Cīvaraṃ rajitvā sañkhena vā maṇinā vā yena kenaci na ghaṭṭetabbaṃ. Bhūmiyaṃ jāṇukāni nihantvā hatthehi gahetvā doṇiyampi na ghaṃsitabbaṃ. Doṇiyaṃ vā phalake vā ṭhapetvā ante gāhāpetvā hatthehi paharituṃ pana vaṭṭati; tampi muṭṭhinā na kātābbaṃ. Porāṇakattherā pana doṇiyampi na ṭhapesuṃ. Eko gahetvā tiṭṭhati; aparo hatthe katvā hatthena paharati. Cīvarassa kaṇṇasuttakaṃ na vaṭṭati, rajitakāle chinditabbaṃ. Yaṃ pana “anujānāmi, bhikkhave, kaṇṇasuttaka”nti evaṃ anuññātaṃ, taṃ anuvāte pāsakaṃ katvā bandhitabbaṃ rajanakāle lagganatthāya. Gaṇṭhikepi sobhākaraṇatthaṃ lekhā vā piḷakā vā na vaṭṭati, nāsetvā

paribhuñjitabbam.

Patte vā thālake vā āraggena lekham karonti, anto vā bahi vā na vaṭṭati. Pattam bhamam āropetvā majjitvā pacanti - “mañivaṇṇam karissāmā”ti, na vaṭṭati; telavaṇṇo pana vaṭṭati. Pattamaṇḍale bhittikammaṃ na vaṭṭati, makaradantakam pana vaṭṭati.

Dhamakaraṇachattakassa upari vā heṭṭhā vā dhamakaraṇakucchiyaṃ vā lekhā na vaṭṭati, chattamukhavaṭṭiyaṃ panassa lekhā vaṭṭati.

Kāyabandhanassa sobhanattham tahiṃ tahiṃ diguṇam suttaṃ koṭṭenti, kakkaṭacchīni utṭhapenti, na vaṭṭati. Ubhosu pana antesu dasāmukhassa thirabhāvāya diguṇam koṭṭetuṃ vaṭṭati. Dasāmukhe pana ghaṭakam vā makaramukham vā deḍḍubhasīsam vā yaṃkiñci vikārarūpaṃ kātuṃ na vaṭṭati. Tattha tattha acchīni dassetvā mālākammalatākammādīni vā katvā koṭṭitakāyabandhanampi na vaṭṭati. Ujukameva pana macchakaṇṭakam vā khajjuripattakam vā maṭṭhapaṭṭikam vā katvā koṭṭituṃ vaṭṭati. Kāyabandhanassa dasā ekā vaṭṭati, dve tīṇi cattāripi vaṭṭanti; tato paraṃ na vaṭṭanti. Rajjukakāyabandhanam ekameva vaṭṭati. Pāmaṇḡasaṇṭhānam pana ekampi na vaṭṭati. Dasā pana pāmaṇḡasaṇṭhānāpi vaṭṭati. Bahurajjuke ekato katvā ekena niraṇṭaram veṭhetvā kataṃ bahurajjukanti na vattabbam, taṃ vaṭṭati.

Kāyabandhanavidhe aṭṭhamaṇḡalādikaṃ yaṃkiñci vikārarūpaṃ na vaṭṭati, paricchedalekhāmattaṃ vaṭṭati. Vidhakassa ubhosu antesu thirakaraṇatthāya ghaṭakam karonti, ayampi vaṭṭati.

Añjaniyaṃ itthipurisacatuppadasakuṇarūpaṃ vā mālākamma-latākammamakaradantaka-gomuttakaadḍhacandakādibhedam vā vikārarūpaṃ na vaṭṭati. Ghaṃsitvā vā chinditvā vā yathā vā na paññāyati, tathā suttena veṭhetvā vaḷaṇṇjetabbā. Ujukameva pana caturaṃsā vā aṭṭhaṃsā vā soḷasaṃsā vā añjanī vaṭṭati. Heṭṭhato pissā dve vā tisso vā vaṭṭalekhāyo vaṭṭanti. Gīvāyampissā pidhānakabandhanattham ekā vaṭṭalekhā vaṭṭati.

Añjanisalākāyapi vaṇṇamaṭṭhakammaṃ na vaṭṭati. Añjanitthavikāyampi yaṃkiñci nānāvaṇṇena suttena vaṇṇamaṭṭhakammaṃ na vaṭṭati. Eseva nayo kuñcikākosakepi. Kuñcikāya vaṇṇamaṭṭhakammaṃ na vaṭṭati, tathā sipāṭikāyaṃ. Ekavaṇṇasuttena panettha yena kenaci sibbituṃ vaṭṭati.

Āraṇṭakepi vaṭṭamaṇikaṃ vā aññaṃ vā vaṇṇamaṭṭham na vaṭṭati. Gīvāyaṃ pana paricchedalekhā vaṭṭati. Pippalikepi maṇikaṃ vā piḷakam vā yaṃkiñci utṭhapetuṃ na vaṭṭati. Daṇḍake pana paricchedalekhā vaṭṭati. Nakhacchedanaṃ valitakamyeva karonti, tasmā taṃ vaṭṭati. Uttarāraṇiyaṃ vā adharāraṇiyaṃ vā araṇidhanuke vā uparipellanaḍḍake vā mālākammādikaṃ yaṃkiñci vaṇṇamaṭṭham na vaṭṭati, pellanadaṇḍakassa pana vemajjhe maṇḍalam hoti, tattha paricchedalekhāmattaṃ vaṭṭati. Sūcisandaṣaṃ karonti, yena sūciṃ ḍaṃsāpetvā ghaṃsanti, tattha makaramukhādikaṃ yaṃkiñci vaṇṇamaṭṭham na vaṭṭati, sūciḍaṃsanattham pana mukhamattaṃ hoti, taṃ vaṭṭati.

Dantakaṭṭhacchedanavāsiyampi yaṃkiñci vaṇṇamaṭṭham na vaṭṭati, ujukameva kappiyalohena ubhosu vā passesu caturaṃsam vā aṭṭhaṃsam vā bandhituṃ vaṭṭati. Kattaraḍḍepi yaṃkiñci vaṇṇamaṭṭham na vaṭṭati, heṭṭhā ekā vā dve vā vaṭṭalekhā upari ahicchattakamakuḷamattañca vaṭṭati.

Telabhājanesu visāṇe vā nāḷiyaṃ vā alābuke vā āmaṇḍasārake vā ṭhapetvā
itthirūpaṃ purisarūpañca avasesaṃ sabbampi vaṇṇamaṭṭhakammaṃ vaṭṭati.

Mañcapīṭhe bhisibimbohane bhūmattharaṇe pādapuñchane caṅkamanabhisiyā
sammuñjaniyaṃ kacavarachaḍḍanaṃ ke rājanadoṇikāya pānīyauḷunke pānīyaghaṭe
pādakathalikāya phalakapīṭhake valayādhārake daṇḍādhārakepattapidhāne tālavaṇṭe
vījaneti - etesu sabbāṃ mālākammādivaṇṇamaṭṭhakammaṃ vaṭṭati. Senāsane pana
dvārakavāṭavāṭapānakavāṭādīsu sabbaratanamayampi vaṇṇamaṭṭhakammaṃ
vaṭṭati.

Senāsane kiñci paṭisedhetabbaṃ natthi, aññatra viruddhasenāsanaṃ.
Viruddhasenāsanaṃ nāma aññesaṃ sīmāya rājavallabhehi katasenāsanaṃ vuccati,
tasmā ye tādisaṃ senāsanaṃ karonti, te vattabbā - “mā amhākaṃ sīmāya
senāsanaṃ karoṭhā”ti. Anādiyitvā karontiyeva, punapi vattabbā - “mā evaṃ akattha,
mā amhākaṃ uposathapavāraṇānaṃ antarāyamakattha, mā sāmaggim bhindittha,
tumhākaṃ senāsanaṃ katampi kataṭṭhāne na ṭhassatī”ti. Sace balakkārena
karontiyeva, yadā tesāṃ lajjiparisā ussannā hoti, sakkā ca hoti laddhuṃ dhammiko
vinicchayo, tadā tesāṃ pesetabbaṃ - “tumhākaṃ āvāsaṃ harathā”ti. Sace yāva
tatiyaṃ pesite haranti, sādhu; no ce haranti, ṭhapetvā bodhiñca cetiyañca
avasesasenāsanaṃ bhinditabbāni, no ca kho aparibhogaṃ karonteḥi, paṭipāṭiyā pana
chadana-gopānasī-iṭṭhakādīni apanetvā tesāṃ pesetabbaṃ - “tumhākaṃ
dabbasambhāre harathā”ti. Sace haranti, sādhu; no ce haranti, atha tesu
dabbasambhāresu himavassavātātapādīhi pūtibhūtesu vā corehi vā haṭesu agginā vā
daḍḍhesu sīmasāmikā bhikkhū anupavajjā, na labbhā codetuṃ “tumhehi amhākaṃ
dabbasambhārā nāsitā”ti vā “tumhākaṃ gīvā”ti vā. Yaṃ pana sīmasāmikehi
bhikkhūhi kataṃ, taṃ sukatameva hotīti.

Pāḷimuttakavinicchayo niṭṭhito.

86. Evaṃ bhinnāya pana kuṭikāya dhaniyassa parivitakkañca puna kuṭikaraṇatthāya
ussāhañca dassetuṃ “atha kho āyasmato”tiādi vuttaṃ. Tattha dārugahe gaṇakoti
rañño dārubhaṇḍāgāre dārugopako. Devagahadārūnīti devena gahitadārūni.
Rājapaṭiggahitabhūtāni dārūnīti attho. Nagarapaṭisaṅkhārīkānīti nagarassa
paṭisaṅkhārūpakaraṇāni. Āpadatthāya nikkhattānīti aggidāhena vā purāṇabhāvena vā
paṭirājūparundhanādinā vā gopuraṭṭālakarājantepurahatthisālādīnaṃ vipatti āpadāti
vuccati. Tadatthaṃ nikkhattānīti vuttaṃ hoti. Khaṇḍākhaṇḍikaṃ chedāpetvāti attano
kuṭiyā pamāṇaṃ sallakkhetvā kiñci agge kiñci majjhe kiñci mūle khaṇḍākhaṇḍaṃ
karonto chedāpesi.

87. Vassakāroṭi tassa brāhmaṇassa nāmaṃ. Magadhamahāmattoti magadharaṭṭhe
mahāmatto, mahatīyā issariyamattāya samannāgato, magadharañño vā mahāmatto;
mahāamaccoti vuttaṃ hoti. Anusaññāyamānoti tattha tattha gantvā
paccavekkhamāno. Bhaṇeti issarānaṃ nīcatṭhānikapurisālapanaṃ. Bandhaṃ
āṇāpesīti brāhmaṇo pakatīyāpi tasmim issāpakatova. So rañño “āṇāpehī”ti vacanaṃ
sutvā yasmā “pakkosāpehī”ti rañño na vuttaṃ, tasmā “naṃ hatthesu ca pādesu ca
bandhaṃ katvā āṇāpessāmī”ti bandhaṃ āṇāpesi. Addasa kho āyasmā dhaniyoti
kathaṃ addasa? So kira attanā lesena dārūnaṃ haṭabhāvaṃ ñatvā “nissamsayaṃ
esa dārūnaṃ kāraṇā rājakulato vadhaṃ vā bandhaṃ vā pāpuṇissati, tadā naṃ
ahameva mocessāmī”ti niccakālaṃ tassa pavattiṃ suṇantoyeva vicarati. Tasmā

takhaṇaṇṇeva gantvā addasa. Tena vuttaṃ - “addasa kho āyasmā dhaniyo”ti. Dārūnaṃ kiccāti dārūnaṃ kāraṇā. Purāhaṃ haññāmi ahaṃ purā haññāmi; yāva ahaṃ na haññāmi, tāva tvaṃ eyyāsīti attho.

88. Ingha, bhante, sarāpehīti ettha inghāti codanatthe nipāto. Paṭhamābhisittoti abhisitto hutvā paṭhamam. Evarūpiṃ vācam bhāsītāti “dinnaṇṇeva samaṇabrāhmaṇānaṃ tiṇakaṭṭhodakaṃ paribhuñjantū”ti imaṃ evarūpiṃ vācam abhisitto hutvā paṭhamameva yaṃ tvaṃ abhāsi, taṃ sayameva bhāsivā idāni sarasi, na sarasīti vuttaṃ hoti. Rājāno kira abhisittamattāyeva dhammabheriṃ carāpentī - “dinnaṇṇeva samaṇabrāhmaṇānaṃ tiṇakaṭṭhodakaṃ paribhuñjantū”ti taṃ sandhāya esa vadati. Tesam mayā sandhāya bhāsītanti tesam appamattakepi kukkuccāyantānaṃ samitabāhitapāpānaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ tiṇakaṭṭhodakaharaṇaṃ sandhāya mayā etaṃ bhāsitaṃ; na tumhādisānanti adhippāyo. Tañca kho araṇṇe apariggahitanti tañca tiṇakaṭṭhodakaṃ yaṃ araṇṇe apariggahitaṃ hoti; etaṃ sandhāya mayā bhāsītanti dīpeti.

Lomena tvaṃ muttosīti ettha lomamiva lomaṃ, kiṃ pana taṃ? Pabbajjāliṅgaṃ. Kiṃ vuttaṃ hoti? Yathā nāma dhuttā “maṃsaṃ khādissāmā”ti mahagghalomaṃ eḷakaṃ gaṇheyyuṃ. Tameṇaṃ aṇṇo viññupuriso disvā “imassa eḷakassa maṃsaṃ kahāpaṇamattaṃ agghati. Lomāni pana lomavāre lomavāre aneke kahāpaṇe agghanti”ti dve alomake eḷake datvā gaṇheyya. Evaṃ so eḷako viññupurisaṃmāgamma lomena mucceyya. Evameva tvaṃ imassa kammaṃ katattā vadhabandhanāraho. Yasmā pana arahaddhajo sabbhi avajjharūpo, tvañca sāsane pabbajitattā yaṃ pabbajjāliṅgabhūtaṃ arahaddhajaṃ dhāresi. Tasmā tvaṃ iminā pabbajjāliṅgalomena eḷako viya viññupurisaṃmāgamma muttosīti.

Manussā ujjhāyantīti raṇṇo parisati bhāsamānassa sammukhā ca parammukhā ca sutvā tattha tattha manussā ujjhāyanti, avajjāyanti, avajānantā taṃ jhāyanti olokenti lāmakato vā cintenti attho. Khiyyanti tassa avaṇṇaṃ kathenti pakāsentī. Vipācentīti vitthārikaṃ karonti, sabbattha pattharanti; ayañca attho saddasatthānusārena veditabbo. Ayaṃ panettha yojanā - “alajjino ime samaṇa sakyaputtiyā”tiādīni cintenti ujjhāyanti. “Natthi imesaṃ sāmāñña”ntiādīni bhaṇantā khiyyanti. “Apagatā ime sāmāñña”tiādīni tattha tattha vitthārentā vipācentīti. Etena nayena imesaṃ padānaṃ ito parampi tattha tattha āgatapadānurūpena yojanā veditabbā. Brahmacārinoti seṭṭhacāriṇo. Sāmāññanti samaṇabhāvo. Brahmaññanti seṭṭhabhāvo. Sesam uttānatthameva.

Raṇṇo dārūnītiādīmhi “adinnaṃ ādiyissatī”ti ayaṃ ujjhāyanattho. Yaṃ panetaṃ adinnaṃ ādiyi, taṃ dassetuṃ “raṇṇo dārūnī”ti vuttaṃ. Iti vacanabhede asammuyhantehi attho veditabbo. Purāṇavohāriko mahāmattoti bhikkhubhāvato purāṇe gihikāle vinicchayavohāre niyuttattā “vohāriko”ti saṅkhaṃ gato mahāamacco.

Atha kho bhagavā taṃ bhikkhuṃ etadavocāti bhagavā sāmaṃyeva lokavohārampi jānāti, atītabuddhānaṃ paññattimpi jānāti - “pubbepi buddhā ettakena pārājikaṃ paññapenti, ettakena thullaccayaṃ, ettakena dukkaṭa”nti. Evaṃ santepi sace aṇṇehi lokavohāraviññūhi saddhiṃ asaṃsanditvā pādamattena pārājikaṃ paññapeyya, tenassa siyuṃ vattāro “sīlasaṃvaro nāma ekabhikkhussapi appameyyo asaṅkhyeyyo mahāpathavī-samudda-ākāsāni viya ativitthiṇṇo, kathaṇhi nāma bhagavā pādamattakena nāsesī”ti! Tato tathāgatassa ṇāṇabalaṃ ajānantā sikkhāpadaṃ

kopeyyum, paññattampi sikkhāpadaṃ yathāṭhāne na tiṭṭheyya. Lokavohāraviññūhi pana saddhiṃ saṃsanditvā paññatte so upavādo na hoti. Aññadatthu evaṃ vattāro honti - “imehi nāma agārikāpi pādamattena coraṃ hanantipi bandhantipi pabbājentipi. Kasmā bhagavā pabbajitaṃ na nāsessati; yena parasantakaṃ tiṇasalākamattampi na gahetabba”nti! Tathāgatassa ca ñāṇabalaṃ jānissanti. Paññattampi ca sikkhāpadaṃ akuppaṃ bhavissati, yathāṭhāne ṭhassati. Tasmā lokavohāraviññūhi saddhiṃ saṃsanditvā paññāpetukāmo sabbāvantam paṇisaṃ anuvilokento atha kho bhagavā avidūre nisinnaṃ disvā taṃ bhikkhuṃ etadavoca “kittakena kho bhikkhu rājā māgadho seniyo bimbisāro coraṃ gahetvā hanati vā bandhati vā pabbājeti vā”ti.

Tattha māgadhoti magadhānaṃ issaro. Seniyoti senāya sampanno. Bimbisāroti tassa nāmaṃ. Pabbājeti vāti raṭṭhato nikkhāmeti. Sesamettha uttānatthameva. Pañcamāsako pādoti tadā rājagahe vīsatiṃsako kahāpaṇo hoti, tasmā pañcamāsako pādo. Etena lakkhaṇena sabbajanapadesu kahāpaṇassa catuttho bhāgo “pādo”ti veditabbo. So ca kho porāṇassa nīlakahāpaṇassa vasena, na itaresaṃ rudradāmakādīnaṃ. Tena hi pādena atītabuddhāpi pārājikaṃ paññāpesum, anāgatāpi paññāpessanti. Sabbabuddhānañhi pārājikavatthumhi vā pārājike vā nānattaṃ natthi. Imāneva cattāri pārājikavatthūni. Imāneva cattāri pārājikāni. Ito ūnaṃ vā atirekaṃ vā natthi. Tasmā bhagavāpi dhaniyaṃ vigarahitvā pādeneva dutiyapārājikaṃ paññāpento “yo pana bhikkhu adinnaṃ theyyasaṅkhātā”ntiādimāha.

Evaṃ mūlacchejjasena daḷhaṃ katvā dutiyapārājike paññatte aparaṃpi anupaññattatthāya rajakabhaṇḍikavatthu udapādi, tassuppattidīpanatthametam vuttaṃ - “evañcidaṃ bhagavatā bhikkhūnaṃ sikkhāpadaṃ paññattaṃ hoti”ti. Tassattho ca anupaññattisambandho ca paṭhamapārājikavaṇṇanāyaṃ vuttanayeneva veditabbo. Yathā ca idha, evaṃ ito paresu sabbasikkhāpadesu. Yaṃ yaṃ pubbe vuttaṃ, taṃ taṃ sabbaṃ vajjetvā uparūpari apubbameva vaṇṇayissāma. Yadi hi yaṃ yaṃ vuttanayaṃ, taṃ taṃ punapi vaṇṇayissāma, kadā vaṇṇanāya antaṃ gamissāma! Tasmā yaṃ yaṃ pubbe vuttaṃ, taṃ taṃ sabbaṃ sādhuṃ upasallakkhetvā tattha tattha attho ca yojanā ca veditabbā. Apubbaṃ pana yaṃkiñci anuttānattham, taṃ sabbaṃ mayameva vaṇṇayissāma.

Dhaniyavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

90. Rajakattharaṇaṃ gantvāti rajakatitthaṃ gantvā; tañhi yasmā tattha rajakā vatthāni attharanti, tasmā rajakattharaṇanti vuccati. Rajakabhaṇḍikanti rajakānaṃ bhaṇḍikaṃ; rajakā sāyanhasamaye nagaraṃ pavisantā bahūni vatthāni ekekaṃ bhaṇḍikaṃ bandhanti. Tato ekaṃ bhaṇḍikaṃ tesam pamādena apassantānaṃ avaharivā thenetvāti attho.

Padabhājanīyavaṇṇanā

92. Gāmo nāmāti evamādi “gāmā vā araññā vā”ti ettha vuttassa gāmassa ca araññassa ca pabhedadassanatthaṃ vuttaṃ. Tattha yasmiṃ gāme ekā eva kuṭi, ekaṃ gehaṃ seyyathāpi malayajanapade; ayaṃ ekakuṭiko gāmo nāma. Etena nayena aparepi veditabbā. Amanusso nāma yo sabbaso vā manussānaṃ abhāvena yakkhapariggahabhūto; yato vā manussā kenaci kāraṇena punapi āgantukāmā eva apakkantā. Parikkhitto nāma iṭṭhakapākāraṃ ādiṃ katvā antamaso kaṇṭakasākhāhipi parikkhitto. Gonisādiniviṭṭho nāma vīthisannivesādivasena anivisitvā yathā gāvo

tattha tattha dve tayo nisīdanti, evaṃ tattha tattha dve tīṇi gharāṇi katvā nivīṭṭho. Satthoti jaṅghasatthasakaṭasatthādīsu yo koci. Imasmiṃca sikkhāpade nigamopi nagarampi gāmaggaṇeṇeva gahitanti veditabbaṃ.

Gāmūpacārotiādi araṇṇaparicchedadassanattaṃ vuttaṃ. Indakhīle ṭhitassāti yassa gāmassa anurādhapurasseva dve indakhīlā, tassa abbhantarime indakhīle ṭhitassa; tassa hi bāhiro indakhīlo ābhidhammikanayena araṇṇasaṅkhepaṃ gacchati. Yassa pana eko, tassa gāmadvārabāhānaṃ vemajjhe ṭhitassa. Yatrāpi hi indakhīlo natthi, tatra gāmadvārabāhānaṃ vemajjhameva “indakhīlo”ti vuccati. Tena vuttaṃ - “gāmadvārabāhānaṃ vemajjhe ṭhitassā”ti. Majjhimaṃsaṭi thāmaṃmajjhimaṃsa, no pamāṇamajjhimaṃsa, neva appathāmaṃsa, na mahāthāmaṃsa; majjhimaṃsaṭi vuttaṃ hoti. Leḍḍupātoti yathā mātugāmo kāke uḍḍāpento ujukameva hatthaṃ ukkhipitvā leḍḍuṃ khipati, yathā ca udakukkhepe udakaṃ khipanti, evaṃ akhipitvā yathā taruṇamanussā attano balaṃ dassentā bāhaṃ pasāretvā leḍḍuṃ khipanti, evaṃ khittassa leḍḍussa patanaṭṭhānaṃ. Patito pana luṭṭhitvā yattha gacchati, taṃ na gahetabbaṃ.

Aparikkhittassa gāmassa gharūpacāre ṭhitassa majjhimaṃsa purisassa leḍḍupātoti ettha pana nibbakosassa udakapātaṭṭhāne ṭhitassa majjhimaṃsa purisassa suppapāto vā musalapāto vā gharūpacāro nāma. Tasmīṃ gharūpacāre ṭhitassa leḍḍupāto gāmūpacāroti kurundaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Mahāpaccariyampi tādisameva. Mahāaṭṭhakathāyaṃ pana “gharaṃ nāma, gharūpacāro nāma, gāmo nāma, gāmūpacāro nāmā”ti mātikaṃ ṭhapetvā nibbakosassa udakapātaṭṭhānabbhantaraṃ gharaṃ nāma. Yaṃ pana dvāre ṭhito mātugāmo bhājanadhovanaudakaṃ chaḍḍeti, tassa patanaṭṭhānaṃca mātugāmeṇeva antogehe ṭhitena pakatiyā bahi khittassa suppassa vā sammunjanīyā vā patanaṭṭhānaṃca, gharassa purato dvīsu koṇesu sambandhitvā majjhe rukkhasūcidvāraṃ ṭhapetvā gorūpānaṃ pavesananivāraṇattaṃ kataparikkhepo ca ayaṃ sabbopi gharūpacāro nāma. Tasmīṃ gharūpacāre ṭhitassa majjhimaṃsa purisassa leḍḍupātabbhantaraṃ gāmo nāma. Tato aññaṃsa leḍḍupātassa abbhantaraṃ gāmūpacāro nāmāti vuttaṃ. Idamettha pamāṇaṃ. Yathā cettha, evaṃ sabbattha yo yo aṭṭhakathāvādo vā theravādo vā pacchā vuccati so pamāṇato daṭṭhabbo.

Yañcetaṃ mahāaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ, taṃ pāḷiyā viruddhamiva dissati. Pāḷiyañhi - “gharūpacāre ṭhitassa majjhimaṃsa purisassa leḍḍupāto”ti ettakameva vuttaṃ. Aṭṭhakathāyaṃ pana taṃ leḍḍupātaṃ gāmasaṅkhepaṃ katvā tato paraṃ gāmūpacāro vuttoti? Vuccate - saccameva pāḷiyaṃ vuttaṃ, adhippāyo panettha veditabbo. So ca aṭṭhakathācariyāṇameva vidito. Tasmā yathā “gharūpacāre ṭhitassā”ti ettha gharūpacāralakkhaṇaṃ pāḷiyaṃ avuttampi aṭṭhakathāyaṃ vuttavasena gahitaṃ. Evaṃ sesampi gahetabbaṃ.

Tatrāyaṃ nayo - idha gāmo nāma duvidho hoti - parikkhitto ca aparikkhitto ca. Tatra parikkhittassa parikkhepoyeva paricchedo. Tasmā tassa viṣuṃ paricchedaṃ avatvā “gāmūpacāro nāma parikkhittassa gāmassa indakhīle ṭhitassa majjhimaṃsa purisassa leḍḍupāto”ti pāḷiyaṃ vuttaṃ. Aparikkhittassa pana gāmassa gāmaparicchedo vattabbo. Tasmā tassa gāmaparicchedadassanattaṃ “aparikkhittassa gāmassa gharūpacāre ṭhitassa majjhimaṃsa purisassa leḍḍupāto”ti vuttaṃ. Gāmaparicchede ca dassite gāmūpacāralakkhaṇaṃ pubbe vuttanayeneva sakkā ñātunti puna “tattha ṭhitassa majjhimaṃsa purisassa leḍḍupāto”ti na vuttaṃ. Yo pana gharūpacāre ṭhitassa leḍḍupātaṃyeva “gāmūpacāro”ti vadati, tassa gharūpacāro gāmoti āpajjati.

Tato gharaṃ, gharūpacāro, gāmo, gāmūpacāroti esa vibhāgo saṅkarīyati. Asaṅkarato cettha vinicchayo veditabbo vikāle gāmappavesanādīsu. Tasmā pāḷiṅca aṭṭhakathaṅca saṃsanditvā vuttanayenevettha gāmo ca gāmūpacāro ca veditabbo. Yopi ca gāmo pubbe mahā hutvā pacchā kulesu naṭṭhesu appako hoti, so gharūpacārato leḍḍupāteneva paricchinditabbo. Purimaparicchedo panassa parikkhittassāpi aparikkhittassāpi appamaṇamevāti.

Araññaṃ nāma ṭhapetvā gāmaṅca gāmūpacāraṅcāti imaṃ yathāvuttalakkhaṇaṃ gāmaṅca gāmūpacāraṅca ṭhapetvā imasmim̐ adinnādānasikkhāpade avasesaṃ “araññaṃ” nāmāti veditabbaṃ. Abhidhamme pana “araññanti nikkhamitvā bahi indakhilā sabbametaṃ araṇṇa”nti vuttaṃ. Āraññakasikkhāpade “āraññaṃ nāma senāsanaṃ pañcadhanusatikaṃ pacchima”nti vuttaṃ. Taṃ indakhilato paṭṭhāya āropitena ācariyadhanunā pañcadhanusatappamaṇanti veditabbaṃ. Evaṃ bhagavatā “gāmā vā araṇṇā vā”ti etassa atthaṃ vibhajantena “gharaṃ, gharūpacāro, gāmo, gāmūpacāro araṇṇa”nti pāpabhikkhūnaṃ lesokāsanisedhanatthaṃ pañca koṭṭhāsā dassitā. Tasmā ghare vā gharūpacāre vā gāme vā gāmūpacāre vā araṇṇe vā pādagghanakato paṭṭhāya sassāmikaṃ bhaṇḍaṃ avaharantassa pārājikamevāti veditabbaṃ.

Idāni “adinnaṃ theyyasaṅkhātāṃ ādiyeyyā”tiādīnaṃ atthadassanatthaṃ “adinnaṃ nāmā”tiādimāha. Tattha adinnanti dantaponasikkhāpade attano santakampi appaṭiggahitaṃ kappiyaṃ ajjhoharaṇīyaṃ vuccati. Idha pana yaṃkiñci parapariggahitaṃ sassāmikaṃ bhaṇḍaṃ, tadetaṃ tehi sāmikehi kāyena vā vācāya vā na dinnanti adinnaṃ. Attano hatthato vā yathāṭṭhitatṭhānato vā na nissatṭhanti anissatṭhaṃ. Yathāṭṭhāne ṭhitampi anapekkhatāya na pariccattanti apariccattaṃ. Ārakkhasaṃvidhānena rakkhitattā rakkhitaṃ. Mañjūsādīsu pakkipitvā gopitattā gopitaṃ. “Mama ida”nti taṇhāmamattena mamāyitattā mamāyitaṃ. Tāhi apariccāgarakkhaṇagopanāhi tehi bhaṇḍasāmikehi parehi pariggahitanti parapariggahitaṃ. Etaṃ adinnaṃ nāma.

Theyyasaṅkhātanti ettha thenoti coro, thenassa bhāvo theyyaṃ; avaharaṇacittassetāṃ adhivacanaṃ. “Saṅkhā, saṅkhāta”nti atthato ekaṃ; koṭṭhāsassetāṃ adhivacanaṃ, “saññānidānā hi papañcasaṅkhā”tiādīsu viya. Theyyaṅca taṃ saṅkhātaṅcāti theyyasaṅkhātāṃ, theyyacittasaṅkhāto eko cittakoṭṭhāsoti attho. Karaṇatthe cetāṃ paccattavacanaṃ, tasmā theyyasaṅkhātenāti atthato datṭhabbaṃ. Yo ca theyyasaṅkhātena ādiyati, so yasmā theyyacitto hoti, tasmā byañjanaṃ anādiyitvā atthameva dassetuṃ theyyacitto avaharaṇacittoti evamassa padabhājanaṃ vuttanti veditabbaṃ.

Ādiyeyya, hareyya, avahareyya, iriyāpathaṃ vikopeyya, ṭhānā cāveyya, saṅketāṃ vītināmeyyāti ettha pana paṭhamapadaṃ abhiyogavasena vuttaṃ, dutiyapadaṃ aññesaṃ bhaṇḍaṃ harantassa gacchato vasena, tatiyapadaṃ upanikkhittabhaṇḍavasena, catutthaṃ saviññāṇakavasena, pañcamaṃ thale nikkhittādivasena, chaṭṭhaṃ parikappavasena vā suṅkaghātavasena vā vuttanti veditabbaṃ. Yojanā panettha ekabhaṇḍavasenapi nānābhaṇḍavasenapi hoti. Ekabhaṇḍavasena ca saviññāṇakeneva labbhati, nānābhaṇḍavasena saviññāṇakāviññāṇakamissakena.

Tattha nānābhaṇḍavasena tāva evaṃ veditabbam - ādiyeyyāti ārāmaṃ abhiyuñjati, āpatti dukkaṭassa. Sāmikassa vimatiṃ uppādeti, āpatti thullaccayassa. Sāmiko “na mayham bhavissatī”ti dhuraṃ nikkhipati, āpatti pārājikassa.

Hareyyāti aññassa bhaṇḍam haranto sīse bhāraṃ theyyacitto āmasati, āpatti dukkaṭassa. Phandāpeti, āpatti thullaccayassa. Khandham oropeti, āpatti pārājikassa.

Avahareyyāti upanikkhittam bhaṇḍam “dehi me bhaṇḍa”nti vuccamāno “nāham gaṇhāmī”ti bhaṇati, āpatti dukkaṭassa. Sāmikassa vimatiṃ uppādeti, āpatti thullaccayassa. Sāmiko “na mayham dassatī”ti dhuraṃ nikkhipati, āpatti pārājikassa.

Iriyāpatham vikopeyyāti “sahabhaṇḍahārakam nessāmī”ti paṭhamam pādam saṅkāmeti, āpatti thullaccayassa. Dutiyam pādam saṅkāmeti, āpatti pārājikassa.

Ṭhānā cāveyyāti thalaṭṭham bhaṇḍam theyyacitto āmasati, āpatti dukkaṭassa. Phandāpeti, āpatti thullaccayassa. Ṭhānā cāveti, āpatti pārājikassa.

Saṅketam vītināmeyyāti parikappitaṭṭhānam paṭhamam pādam atikkāmeti, āpatti thullaccayassa. Dutiyam pādam atikkāmeti, āpatti pārājikassa. Atha vā paṭhamam pādam suṅkaghātam atikkāmeti, āpatti thullaccayassa. Dutiyam pādam atikkāmeti, āpatti pārājikassāti - ayamettha nānābhaṇḍavasena yojanā.

Ekabhaṇḍavasena pana sassāmikam dāsam vā tiracchānam vā yathāvuttena abhiyogādīnā nayena ādiyati vā harati vā avaharati vā iriyāpatham vā vikopeti, ṭhānā vā cāveti, paricchedam vā atikkāmeti - ayamettha ekabhaṇḍavasena yojanā.

Pañcavīsatiavahārakathā

Apica imāni cha padāni vaṇṇentena pañca pañcake samodhānetvā pañcavīsati avahārā dassetabbā. Evaṃ vaṇṇayatā hi idaṃ adinnādānapārājikam suvaṇṇitam hoti. Imasmiñca ṭhāne sabbaaṭṭhakathā ākulā luḷitā duviññeyyavinicchayā. Tathā hi sabbaaṭṭhakathāsu yāni tāni pāḷiyam “pañcahākārehi adinnam ādiyantassa āpatti pārājikassa, parapariggahitañca hotī”tiādīnā nayena avahāraṅgāni vuttāni, tānipi gahetvā katthaci ekam pañcakam dassitam, katthaci “chahākārehi”ti āgatehi saddhiṃ dve pañcakāni dassitāni. Etāni ca pañcakāni na honti. Yattha hi ekekena padena avahāro sijjhati, tam pañcakam nāma vuccati. Ettha pana sabbehipi padehi ekoyeva avahāro. Yāni ca tattha labbhamānāniyeva pañcakāni dassitāni, tesampi na sabbesaṃ attho pakāsito. Evamimasmiṃ ṭhāne sabbaaṭṭhakathā ākulā luḷitā duviññeyyavinicchayā. Tasmā pañca pañcakesamodhānetvā dassiyamānā ime pañcavīsati avahārā sādhuṃ sallakkhetabbā.

Pañca pañcakāni nāma - nānābhaṇḍapañcakam, ekabhaṇḍapañcakam, sāhatthikapañcakam, pubbaṇḍapañcakam, theyyāvahārapañcakanti. Tattha nānābhaṇḍapañcakañca ekabhaṇḍapañcakañca “ādiyeyya, hareyya, avahareyya, iriyāpatham vikopeyya, ṭhānā cāveyyā”ti imesaṃ padānam vasena labbhanti. Tāni pubbe yojetvā dassitanayeneva veditabbāni. Yam panetaṃ “saṅketam vītināmeyyā”ti chaṭṭham padaṃ, tam parikappāvahārassa ca nissaggiyāvahārassa ca sādharānam. Tasmā tam tatiyapañcomesu pañcakesu labbhamānapadavasena yojetabbam. Vuttaṃ nānābhaṇḍapañcakañca ekabhaṇḍapañcakañca.

Katamaṃ sāhatthikapañcakaṃ? Pañca avahārā - sāhatthiko, āṇattiko, nissaggiyo, atthasādhako, dhuranikkhepoti. Tattha sāhatthiko nāma parassa bhaṇḍaṃ sahatthā avaharati. Āṇattiko nāma “asukassa bhaṇḍaṃ avahārā”ti aññaṃ āṇāpeti. Nissaggiyo nāma antosunāghāte tṭhito bahisunāghātaṃ pāṭeti, āpatti pārājikassāti, iminā ca saddhiṃ “saṅketaṃ vītināmeyyā”ti idaṃ padayojanaṃ labhati. Atthasādhako nāma “asukāṃ nāma bhaṇḍaṃ yadā sakkosi, tadā avahārā”ti āṇāpeti. Tattha sace paro anantarāyiko hutvā taṃ avaharati, āṇāpako āṇattikkhaṇeveya pārājiko hoti, avahārako pana avahaṭakāle. Ayaṃ atthasādhako. Dhuranikkhepo pana upanikkhittabhaṇḍavasena veditabbo. Idaṃ sāhatthikapañcakaṃ.

Katamaṃ pubbaṇḍapayogapañcakaṃ? Aparepi pañca avahārā - pubbaṇḍapayogo, saḥapayogo, saṃvidāvahāro, saṅketakammaṃ, nimittakammanti. Tattha āṇattivasena pubbaṇḍapayogo veditabbo. Tṭhānā cāvanavasena saḥapayogo. Itare pana tayo pāḷiyaṃ āgatanayeneva veditabbāti. Idaṃ pubbaṇḍapayogapañcakaṃ.

Katamaṃ theyyāvahārapañcakaṃ? Aparepi pañca avahārā - theyyāvahāro, pasayhāvahāro, parikappāvahāro, paṭicchannāvahāro, kusāvahāro. Te pañcapi “aññataro bhikkhu saṅghassa cīvare bhājiyamāne theyyacitto kusaṃ saṅkāmetvā cīvaraṃ aggaheṣī”ti etasmiṃ kusasaṅkāmanavattusmiṃ vaṇṇayissāma. Idaṃ theyyāvahārapañcakaṃ. Evamimāni pañca pañcakāni samodhānetvā ime pañcavīsati avahārā veditabbā.

Imesu ca pana pañcasu pañcakesu kusaleṇa vinayadhareṇa otiṇṇaṃ vatthuaṃ sahasā avinicchinitvā pañca tṭhānāni oloketabbāni. Yāni sandhāya porāṇā āhu -

“Vatthuaṃ kālaṇḍikaṃ desaṇḍikaṃ, aggaṃ paribhogapañcamāṃ;
Tulayitvā pañca tṭhānāni, dhāreyyatthaṃ vicakkhaṇaṃ”ti.

Tattha vatthuntī bhaṇḍaṃ; avahārakena hi “mayā idaṃ nāma avahaṭa”nti vuttepi āpattiṃ anāropetvā taṃ bhaṇḍaṃ sassāmiṃ vā assāmiṃ vāti upaparikkhitabbaṃ. Sassāmiṃ vā sāmikānaṃ sālāyabhāvo vā nirālāyabhāvo vā upaparikkhitabbo. Sace tesāṃ sālāyakāle avahaṭaṃ, bhaṇḍaṃ agghāpetvā āpatti kātabbā. Sace nirālāyakāle, na pārājikena kāretabbo. Bhaṇḍasāmiṃsu pana bhaṇḍaṃ āharāpentesu bhaṇḍaṃ dātabbaṃ. Ayametta sāmīci.

Imassa panatthassa dīpanatthamidaṃ vatthu - bhātiyārājakāle kira mahācetiyaṇḍiṇi dakkhiṇadisato eko bhikkhu sattahatthaṃ paṇḍukāsāvaṃ aṃse karitvā cetiyaṇḍaṇaṃ pāvisi; taṅkhaṇameva ca rājāpi cetiyavandanatthaṃ āgato. Tattha ussāraṇāya vattamānāya mahājanasammaddo ahoṣi. Atha so bhikkhu janasammaddapīlito aṃsato patantaṃ kāsāvaṃ adisvāva nikkhanto; nikkhamitvā ca kāsāvaṃ aṃsanto “ko īdise janasammaddo kāsāvaṃ lacchati, na dāni taṃ mayha”nti dhuranikkhepaṃ katvā gato. Athaṇṇo bhikkhu pacchā āgacchanto taṃ kāsāvaṃ disvā theyyacittena gahetvā puna vipaṭṭisārī hutvā “assamaṇo dānimhi, vibbhamissāmi”ti citte uppannepi “vinayadhare pucchitvā ṇassāmi”ti cintesi.

Tena ca samayena cūlasumanatthero nāma sabbapariyattidharo vinayācariyapāmoṃkhaṃ mahāvihāre paṭivasati. So bhikkhu therāṃ upasaṅkamitvā vanditvā okāsaṃ kāretvā attano kukkuccaṃ pucchi. Thero tena bhaṭṭhe janakāye pacchā āgantvā gahitabhāvaṃ ṇatvā “atthi dāni ettha okāso”ti cintetvā āha - “sace kāsāvasāmiṃ bhikkhuṃ āneyyāsi, sakkā bhavēyya tava paṭiṭṭhā kātu”nti. “Kathāhaṃ, bhante, taṃ dakkhissāmi”ti? “Tahiṃ tahiṃ gantvā olokehī”ti. So pañcapi

mahāvihāre oloketvā neva addakkhi. Tato naṃ thero pucchi - “katarāya disāya bahū bhikkhū āgacchantī”ti? “Dakkhiṇadisāya, bhante”ti. “Tena hi kāsāvaṃ dīghato ca tiriyañca minitvā ṭhapehi. Ṭhapetvā dakkhiṇadisāya viharapaṭipāṭiyā vicinitvā taṃ bhikkhuṃ ānehī”ti. So tathā katvā taṃ bhikkhuṃ disvā therassa santikaṃ ānesi. Thero pucchi - “tavedaṃ kāsāva”nti? “Āma, bhante”ti. “Kuiṃ te pātita”nti? So sabbam ācikkhi. Thero pana tena kataṃ dhuranikkhepaṃ sutvā itaraṃ pucchi - “tayā idaṃ kuiṃ disvā gahita”nti? Sopi sabbam ārocesi. Tato naṃ thero āha - “sace te suddhacittena gahitaṃ abhavissa, anāpattiyeva te assa. Theyyacittena pana gahitattā dukkaṭaṃ āpannosi. Taṃ desetvā anāpattiko hohi. Idañca kāsāvaṃ attano santakaṃ katvā etasseva bhikkhuno dehi”ti. So bhikkhu amateneva abhisitto paramassāsappatto ahoṣīti. Evaṃ vatthu oloketabbaṃ.

Kālota avahāraḥkālō. Tadeva hi bhaṇḍaṃ kadāci samaggaṃ hoti, kadāci mahaggaṃ. Tasmā taṃ bhaṇḍaṃ yasmiṃ kāle avahaṭaṃ, tasmīṃyeva kāle yo tassa aggaṃ hoti, tena aggena āpatti kāretabbā. Evaṃ kālo oloketabbo.

Desota avahāradeso. Tañhi bhaṇḍaṃ yasmiṃ dese avahaṭaṃ, tasmīṃyeva dese yo tassa aggaṃ hoti, tena aggena āpatti kāretabbā. Bhaṇḍuṭṭhānadese hi bhaṇḍaṃ samaggaṃ hoti, aññattha mahaggaṃ.

Imassāpi ca atthassa dīpanatthamidaṃ vatthu - antarasamudde kira eko bhikkhu susaṇṭhānaṃ nāḷikeraṃ labhitvā bhamam āropetvā saṅkhathālakasadisam manoramaṃ pāṇiyathālakam katvā tattheva ṭhapetvā cetiyagiriṃ agamāsi. Athañño bhikkhu antarasamuddam gantvā tasmīṃ vihāre paṭivasanto taṃ thālakam disvā theyyacittena gahetvā cetiyagirimeva āgato. Tassa tattha yāguṃ pivantassa taṃ thālakam disvā thālakasāmiko bhikkhu āha - “kuto te idaṃ laddha”nti? “Antarasamuddato me ānīta”nti. So taṃ “netam tava santakaṃ, theyyāya te gahita”nti saṅghamajjhaṃ ākaḍḍhi. Tattha ca vinicchayaṃ alabhitvā mahāvihāraṃ agamiṃsu. Tattha bheriṃ paharāpetvā mahācetiyaśamīpe sannipātaṃ katvā vinicchayaṃ ārabhiṃsu. Vinayadharattherā avahāraṃ saññāpesuṃ.

Tasmīñca sannipāte ābhidhammikagodattatthero nāma vinayakusalo hoti. So evamāha - “iminā idaṃ thālakam kuiṃ avahaṭa”nti? “Antarasamudde avahaṭa”nti. “Tatridaṃ kiṃ aggaṭi”ti? “Na kiñci aggaṭi. Tatra hi nāḷikeraṃ bhinditvā miñjaṃ khāditvā kapālaṃ chaḍḍenti, dāruatthaṃ pana pharaṭi”ti. “Imassa bhikkhuno ettha hatthakammaṃ kiṃ aggaṭi”ti? “Māsakaṃ vā ūnamāsakaṃ vā”ti. “Atthi pana katthaci sammāsambuddhena māsakena vā ūnamāsakena vā pārājikaṃ paññatta”nti. Evaṃ vutte “sādhū! Sādhū! Sukathitaṃ suvinicchita”nti ekasādhukāro ahoṣi. Tena ca samayena bhāṭiyarājāpi cetiyavandanatthaṃ nagarato nikkhamanto taṃ saddaṃ sutvā “kiṃ ida”nti pucchitvā sabbam paṭipāṭiyā sutvā nagare bheriṃ carāpesi - “mayi sante bhikkhūnampi bhikkhūnīnampi gihīnampi adhikaraṇam ābhidhammikagodattattherena vinicchitaṃ suvinicchitaṃ, tassa vinicchaye atitṭhamānaṃ rājāñāya ṭhapemi”ti. Evaṃ deso oloketabbo.

Aggaṭi bhaṇḍaggaṃ. Navabhaṇḍassa hi yo aggaṃ hoti, so pacchā parihāyati; yathā navadhoto patto aṭṭha vā dasa vā aggaṭi, so pacchā bhinnō vā chiddo vā āṇigaṇṭhikāhato vā appaggaṃ hoti tasmā na sabbadā bhaṇḍaṃ pakatiaggaṇe vā kātabbanti. Evaṃ aggaṃ oloketabbo.

Paribhogota bhaṇḍaparibhoga. Paribhogenāpi hi vāsiādibhaṇḍassa aggaṃ parihāyati. Tasmā evam upaparikkhitabbaṃ, sace koci kassaci pādaggaṇakaṃ vāsiṃ harati,

tatra vāsisāmiko pucchitabbo - “tayā ayaṃ vāsi kittakena kītā”ti? “Pādena, bhante”ti. “Kiṃ pana te kiṇitvāva ṭhapitā, udāhu taṃ vaḷañjesī”ti? Sace vadati “ekadivasam me dantakaṭṭham vā rajanachallim vā pattapacanakadāruṃ vā chinnaṃ, ghaṃsitvā vā nisitā”ti. Athassā porāṇo aggho bhaṭṭhoti veditabbo. Yathā ca vāsiyā evaṃ añjaniyā vā añjanisalākāya vā kuṇṇikāya vā palālena vā thusehi vā iṭṭhakacuṇṇena vā ekavāraṃ ghaṃsitvā dhovanamattenāpi aggho bhassati. Tipumaṇḍalassa makaradantacchedanenāpi parimajjitamattenāpi, udakasāṭikāya sakiṃ nivāsanapārūpanenāpi paribhogasīsenā aṃse vā sīse vā ṭhapanamattenāpi, taṇḍulādīnaṃ papphoṭanēnāpi tato ekaṃ vā dve vā apanayanenāpi, antamaso ekaṃ pāsānasakkharaṃ uddharitvā chaḍḍitamattenāpi, sappitelādīnaṃ bhājanantarapaavattanēnāpi, antamaso tato makkhikaṃ vā kipillikaṃ vā uddharitvā chaḍḍitamattenāpi, guḷapiṇḍakassa madhurabhāvajānanatthaṃ nakkena vijjhitvā aṇumattaṃ gahitamattenāpi aggho bhassati. Tasmā yaṃkiñci pādagghanakaṃ vuttanayeneva sāmikehi paribhogena ūnaṃ kataṃ hoti, na taṃ avahaṭo bhikkhu pārājikena kātabbo. Evaṃ paribhogo oloketabbo. Evaṃ imāni tulayitvā pañca ṭhānāni dhāreyyatthaṃ vicakkhaṇo, āpattiṃ vā anāpattiṃ vā garukaṃ vā lahukaṃ vā āpattiṃ yathāṭhāne ṭhapeyyāti.

Niṭṭhito “ādiyeyya...pe... saṅketam vītināmeyyā”ti.

Imesaṃ padānaṃ vinicchayo.

Idāni yadidaṃ “yathārūpe adinnādāne”tiādīni vibhajantena “yathārūpaṃ nāmā”tiādi vuttaṃ. Tattha yathārūpanti yathājātikaṃ. Taṃ pana yasmā pādato paṭṭhāya hoti, tasmā “pādaṃ vā pādārahaṃ vā atirekapādaṃ vā”ti āha. Tattha pādena kahāpaṇassa catutthabhāgaṃ akappiyabhaṇḍameva dasseti. Pādārahena pādagghanakaṃ kappiyabhaṇḍam. Atirekapādena ubhayampi. Ettāvatā sabbākārena dutiyapārājikappahonakavatthu dassitaṃ hoti.

Pathabyā rājāti sakalapathaviyā rājā dīpacakkavattī asokasadiso, yo vā panaññopi ekadīpe rājā, sīhaḷarājasadiso. Padesarājāti ekadīpassa padesissaro, bimbisāra-pasenadi-ādāyo viya. Maṇḍalikā nāma ye dīpapadesepi ekamekaṃ maṇḍalaṃ bhuñjanti. Antarabhogikā nāma dvinnaṃ rājūnaṃ antarā katipayagāmasāmikā. Akkhadassāti dhammavinicchanaṃ, te dhammasabhāyaṃ nisīditvā aparādhānurūpaṃ corānaṃ hatthapādacchejjādiṃ anusāsanti. Ye pana ṭhānantarappattā amaccā vā rājakumārā vā katāparādhā honti, te rañño ārocenti, garukaṃ ṭhānaṃ sayam na vinicchanti. Mahāmattāti ṭhānantarappattā mahāamaccā; tepi tattha tattha gāme vā nigame vā nisīditvā rājakiccaṃ karonti. Ye vā panāti aññepi ye rājakulanissitā vā sakissariyanissitā vā hutvā chejjabhejjaṃ anusāsanti, sabbepi te imasmiṃ atthe “rājāno”ti dasseti.

Haneyyunti potheyyuñceva chindeyyuñca. Pabbājeyyunti nīhareyyuṃ. Corosīti evamādīni ca vatvā paribhāseyyuṃ; tenevāha - “paribhāso eso”ti. Purimaṃ upādāyāti methunaṃ dhammaṃ paṭisevitvā pārājikaṃ āpattiṃ āpannaṃ puggalaṃ upādāya. Sesaṃ pubbe vuttanayatā uttānapadatthattā ca pākāṭamevāti.

93. Evaṃ uddiṭṭhasikkhāpadaṃ padānukkamena vibhajitvā idāni yaṃ taṃ ādiyeyyātiādīhi chahi padehi saṅkhepato ādānaṃ dassetvā saṅkhepatoeva “pādaṃ vā pādārahaṃ vā atirekapādaṃ vā”ti ādātābhabhaṇḍam dassitaṃ, taṃ yattha yattha ṭhitaṃ, yathā yathā ādānaṃ gacchati, anāgate pāpabhikkhūnaṃ

lesokāsanirundhanattham tathā tathā vitthārato dassetum “bhūmattham thalaṭṭha”ntiadinā nayena mātikam ṭhapetvā “bhūmattham nāma bhaṇḍam bhūmiyam nikkhittam hotī”tiadinā nayena tassa vibhaṇḍam āha.

Pañcavīsatiavahārakathā niṭṭhitā.

Bhūmatthakathā

94. Tatrāyam anuttānapadavaṇṇanāya saddhiṃ vinicchayakathā. Nikhātanti bhūmiyam khaṇitvā ṭhapitam. Paṭicchannanti paṃsuiṭṭhakādīhi paṭicchannam. Bhūmattham bhaṇḍam...pe... gacchati vā, āpatti dukkaṭassāti tam evam nikhaṇitvā vā paṭicchādetvā vā ṭhapitattā bhūmiyam ṭhitam bhaṇḍam yo bhikkhu kenacideva upāyena ṇatvā “āharissāmī”ti theyyacitto hutvā rattibhāge utthāya gacchati, so bhaṇḍaṭṭhānam appatvāpi sabbakāyavacīvikāresu dukkaṭam āpajjati. Katham? So hi tassa āharaṇatthāya utthahanto yaṃ yaṃ aṇgapaccaṅgam phandāpeti, sabbattha dukkaṭameva. Nivāsanapārūpanam saṇṭhapeti, hatthavāre hatthavāre dukkaṭam. “Mahantaṃ nidhānam na sakkā ekena āharitum, dutiyam pariyesissāmī”ti kassaci sahāyassa santikam gantukāmo dvāram vivarati, padavāre ca hatthavāre ca dukkaṭam. Dvārapidahane pana aññasmim vā gamanassa anupakāre anāpatti. Tassa nipannokāsam gantvā “itthannāmā”ti pakkosati, tamattham ārocetvā “ehi gacchāmā”ti vadati, vācāya vācāya dukkaṭam. So tassa vacanena utthahati, tassāpi dukkaṭam. Utthahitvā tassa santikam gantukāmo nivāsanapārūpanam saṇṭhapeti, dvāram vivaritvā tassa samīpam gacchati, hatthavārapadavāresu sabbattha dukkaṭam. So tam pucchati “asuko ca asuko ca kuhiṃ, asukañca asukañca pakkosāhi”ti, vācāya vācāya dukkaṭam. Sabbe samāgate disvā “mayā asukasmim nāma ṭhāne evarūpo nidhi upaladdho, gacchāma tam gahetvā puññāni ca karissāma, sukhañca jīvissāmā”ti vadati, vācāya vācāya dukkaṭameva.

Evam laddhasahāyo kudālam pariyesati. Sace panassa attano kudālo atthi, “tam āharissāmī”ti gacchanto ca gaṇhanto ca āharanto ca sabbattha hatthavārapadavāresu dukkaṭam āpajjati. Sace natthi, aññam bhikkhum vā gahaṭṭham vā gantvā yācati, yācanto ca sace “kudālam me dehi, kudālena me attho, kiñci kātabbamatthi, tam katvā paccāharissāmī”ti musā abhaṇanto yācati, vācāya vācāya dukkaṭam. Sace “mātikā sodhetabbā atthi, vihāre bhūmikammaṃ kātabbam atthi”ti musāpi bhaṇati, yaṃ yaṃ vacanam musā, tattha tattha pācittiyam. Mahāaṭṭhakathāyam pana saccepi alikepi dukkaṭameva vuttam, tam pamādalikhanti veditabbam. Na hi adinnādānassa pubbapayoge pācittiyaṭṭhāne dukkaṭam nāma atthi. Sace pana kudālassa daṇḍo natthi, “daṇḍam karissāmī”ti vāsim vā pharasum vā niseti, tadatthāya gacchati, gantvā sukkhakaṭṭham chindati tacchati ākoṭeti, sabbattha hatthavārapadavāresu dukkaṭam. Allarukkham chindati, pācittiyam. Tato param sabbapayogesū dukkaṭam. Saṅkhepaṭṭhakathāyam pana mahāpaccariyañca tattha jātakakaṭṭhalatāchedanattham vāsipharasum pariyesantānampi dukkaṭam vuttam. Sace pana tesam evam hoti “vāsipharasukudāle yācantā āsaṅkitā bhavissāma, loham samuṭṭhāpetvā karomā”ti. Tato araṇṇam gantvā lohabījattam pathaviṃ khaṇanti, akappiyapathaviṃ khaṇantānam dukkaṭehi saddhiṃ pācittiyānīti mahāpaccariyam vuttam. Yathā ca idha, evam sabbattha pācittiyaṭṭhāne dukkaṭā na muccati. Kappiyapathaviṃ khaṇantānam dukkaṭāniyeva. Bījam pana gahetvā tato param sabbakiriyāsu payoge payoge dukkaṭam.

Piṭakapariyesanepi hatthavārapadavāresu vuttanayeneva dukkaṭaṃ. Musāvāde pācittiyaṃ. Piṭakaṃ kātukāmatāya vallicchedane pācittiyanti sabbamaṃ purimanayeneva veditabbaṃ. Gacchati vā āpatti dukkaṭassāti evaṃ pariyiṭṭhasahāyakudālapiṭako nidhiṭṭhānaṃ gacchati, padavāre padavāre dukkaṭaṃ. Sace pana gacchanto “imaṃ nidhiṃ laddhā buddhapūjaṃ vā dhammapūjaṃ vā saṅghabhattaṃ vā karissāmi”ti kusalaṃ uppādeti, kusalacittena gamane anāpatti. Kasmā? “Theyyacitto dutiyaṃ vā...pe... gacchati vā, āpatti dukkaṭassā”ti vuttattā. Yathā ca idha, evaṃ sabbattha attheyyacittassa anāpatti. Maggato okkamma nidhānaṭṭhānaṃ gamanaṭṭhāya maggaṃ karonto bhūtagāmaṃ chindati, pācittiyaṃ. Sukkhakaṭṭhaṃ chindati, dukkaṭaṃ.

Tatthajātakanti ciranihitāya kumbhiyā upari jātaṃ. Kaṭṭhaṃ vā lataṃ vāti na kevalaṃ kaṭṭhalatameva, yaṃkiñci allaṃ vā sukkaṃ vā tiṇarukkhalatādiṃ chindantassa saḥapayogattā dukkaṭameva hoti.

Aṭṭhavidhaṃ hetuṃ dukkaṭaṃ nāma imasmiṃ tṭhāne samodhānetvā therehi dassitaṃ - pubbaḥpayogadukkaṭaṃ, saḥapayogadukkaṭaṃ, anāmasadukkaṭaṃ, durupacīṇadukkaṭaṃ, vinayadukkaṭaṃ, ñātadukkaṭaṃ, ñattidukkaṭaṃ, paṭissavadukkaṭanti. Tattha “theyyacitto dutiyaṃ vā kudālaṃ vā piṭakaṃ vā pariyesati gacchati vā, āpatti dukkaṭassā”ti idaṃ pubbaḥpayogadukkaṭaṃ nāma. Ettha hi dukkaṭaṭṭhāne dukkaṭaṃ, pācittiyaṭṭhāne pācittiyameva hoti. “Tatthajātaṃ kaṭṭhaṃ vā lataṃ vā chindati, āpatti dukkaṭassā”ti idaṃ saḥapayogadukkaṭaṃ nāma. Ettha pana pācittiyavattu ca dukkaṭavattu ca dukkaṭaṭṭhāneyeva tiṭṭhati. Kasmā? Avahārassa saḥapayogattāti. Yaṃ pana dasavidhaṃ ratanaṃ, sattavidhaṃ dhaññaṃ, sabbañca āvudhabhaṇḍādiṃ āmasantassa dukkaṭaṃ vuttaṃ, idaṃ anāmasadukkaṭaṃ nāma. Yaṃ kadalīnāḷikerādīnaṃ tatthajātakaphalāni āmasantassa dukkaṭaṃ vuttaṃ, idaṃ durupacīṇadukkaṭaṃ nāma. Yaṃ pana piṇḍāya carantassa patte raje patite pattaṃ appaṭiggahetvā adhovitvā vā tattha bhikkhaṃ gaṇhantassa dukkaṭaṃ vuttaṃ, idaṃ vinayadukkaṭaṃ nāma. “Sutvā na vadanti, āpatti dukkaṭassā”ti idaṃ ñātadukkaṭaṃ nāma. Yaṃ ekādasasu samanubhāsanāsu “ñattiyā dukkaṭa”nti vuttaṃ, idaṃ ñattidukkaṭaṃ nāma. “Tassa, bhikkhave, bhikkhuno purimikā ca na paññāyati, paṭissave ca āpatti dukkaṭassā”ti idaṃ paṭissavadukkaṭaṃ nāma. Idaṃ pana saḥapayogadukkaṭaṃ. Tena vuttaṃ - “yaṃkiñci allaṃ vā sukkaṃ vā tiṇarukkhalatādiṃ chindantassa saḥapayogattā dukkaṭameva hoti”ti.

Sace panassa tatthajātake tiṇarukkhalatādiṃhi chinnepi lajjidhammo okkamati, saṃvaro uppajjati, chedanapaccayā dukkaṭaṃ desetvā muccati. Atha dhuraṇikkhepaṃ akatvā saussāhova paṃsuṃ khaṇati, chedanadukkaṭaṃ paṭippassambhati, khaṇanadukkaṭe paṭiṭṭhāti. Akappiyapathaviṃ khaṇantopi hi idha saḥapayogattā dukkaṭameva āpajjati. Sace panassa sabbadisāsu khaṇitvā kumbhimūlaṃ pattassāpi lajjidhammo okkamati, khaṇanapaccayā dukkaṭaṃ desetvā muccati.

Byūhati vāti atha pana saussāhova paṃsuṃ viyūhati, ekapasse rāsiṃ karoti, khaṇanadukkaṭaṃ paṭippassambhati, viyūhanadukkaṭe paṭiṭṭhāti. Tañca paṃsuṃ tattha tattha puñjaṃ karonto payoge payoge dukkaṭaṃ āpajjati. Sace pana rāsiṃ katvāpi dhuraṇikkhepaṃ karoti, lajjidhammaṃ āpajjati, viyūhanadukkaṭaṃ desetvā muccati. Uddharati vāti atha pana saussāhova paṃsuṃ uddharitvā bahi pāteti, viyūhanadukkaṭaṃ paṭippassambhati, uddharaṇadukkaṭe paṭiṭṭhāti. Paṃsuṃ pana kudālena vā hatthehi vā pacchiyā vā tahiṃ tahiṃ pātento payoge payoge dukkaṭaṃ

āpajjati. Sace pana sabbaṃ paṃsuṃ nīharitvā kumbhiṃ thalaṭṭhaṃ katvāpi lajjidhammaṃ āpajjati, uddharaṇadukkaṭaṃ desetvā muccati. Atha pana saussāhova kumbhiṃ āmasati, uddharaṇadukkaṭaṃ paṭippassambhati, āmasanadukkaṭe patiṭṭhāti. Āmasitvāpi ca lajjidhammaṃ āpajjanto āmasanadukkaṭaṃ desetvā muccati. Atha saussāhova kumbhiṃ phandāpeti, āmasanadukkaṭaṃ paṭippassambhati, “phandāpeti, āpatti thullaccayassā”ti vuttathullaccaye patiṭṭhāti.

Tatrāyaṃ dukkaṭathullaccayānaṃ dvinnampi vacanattho - paṭhamam tāvetha duṭṭhu kataṃ satthārā vuttakiccaṃ virādhettvā katanti dukkaṭaṃ. Atha vā duṭṭham kataṃ, virūpā sā kiriyā bhikkhukiriyānaṃ majjhe na sobhatīti evampi dukkaṭaṃ. Vuttañcetam -

“Dukkaṭaṃ iti yaṃ vuttaṃ, taṃ suṇohi yathātathaṃ;
Aparaddhaṃ viraddhañca, khalitaṃ yañca dukkaṭaṃ.

“Yaṃ manusso kare pāpaṃ, āvi vā yadi vā raho;
Dukkaṭanti pavedenti, tenetaṃ iti vuccatī”ti.

Itaraṃ pana thūlattā, accayattā ca thullaccayaṃ. “Samparāye ca duggati”, “yaṃ hoti kaṭukapphala”ntiādīsu viya cettha saṃyogabhāvo veditabbo. Ekassa santike desetabbesu hi accayesu tena samo thūlo accayo natthi. Tasmā vuttaṃ “thūlattā accayattā ca thullaccaya”nti. Vuttañcetam -

“Thullaccayanti yaṃ vuttaṃ, taṃ suṇohi yathātathaṃ;
Ekassa mūle yo deseti, yo ca taṃ paṭiggaṇhati;
Accayo tena samo natthi, tenetaṃ iti vuccatī”ti.

Phandāpentassa ca payoge payoge thullaccayaṃ. Phandāpetvāpi ca lajjidhammaṃ okkanto thullaccayaṃ desetvā muccati. Sahapayogato paṭṭhāyeva cettha purimā purimā āpatti paṭippassambhati. Sahapayogaṃ pana akatvā lajjidhammaṃ okkantena yā pubbapayoge dukkaṭapācittiyā āpannā, sabbā tā desetabbā. Sahapayoge ca tatthajātakacchedane bahukānipi dukkaṭāni paṃsukhaṇanaṃ patvā paṭippassambhanti. Ekaṃ khaṇanadukkaṭameva hoti. Khaṇane bahukānipi viyūhanaṃ, viyūhane bahukānipi uddharaṇaṃ, uddharaṇe bahukānipi āmasanaṃ, āmasane bahukānipi phandāpanaṃ patvā paṭippassambhanti. Paṃsukhaṇanādīsu ca lajjidhamme uppanne bahukāpi āpattiyo hontu, ekameva desetvā muccatīti kurundaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Purimāpatti paṭippassaddhi ca nāmesā “ñattiyā dukkaṭaṃ, dvīhi kammavācāhi thullaccayā paṭippassambhanti”ti evaṃ anusāvanāsuttasuyeva āgatā. Idha pana dutiyapārājike aṭṭhakathācariyappamāṇena gahetabbāti.

Ṭhānā cāveti, āpatti pārājikassāti yo pana phandāpetvāpi lajjidhammaṃ anokkamitvāva taṃ kumbhiṃ ṭhānato antamaso kesaggamattampi cāveti, pārājikameva āpajjatīti attho. Ṭhānā cāvanañcettha chahi ākārehi veditabbaṃ. Kathaṃ? Kumbhiṃ mukhavaṭṭiyaṃ gahetvā attano abhimukhaṃ ākaḍḍhanto iminā antena phuṭṭhokāsaṃ kesaggamattampi pārīmantena atikkāmeti, pārājikaṃ. Tatheva gahetvā parato pellento pārīmantena phuṭṭhokāsaṃ kesaggamattampi iminā antena atikkāmeti, pārājikaṃ. Vāmato vā dakkhiṇato vā apanāmento vāmantena phuṭṭhokāsaṃ kesaggamattampi dakkhiṇantena atikkāmeti, pārājikaṃ. Dakkhiṇantena vā phuṭṭhokāsaṃ kesaggamattampi vāmantena atikkāmeti,

pārājikaṃ. Uddhaṃ ukkhipanto kesaggamattampi bhūmito moceti, pārājikaṃ. Khaṇitvā heṭṭhato osīdento bundena phuṭṭhokāsaṃ kesaggamattampi mukhavaṭṭiyā atikkāmeti, pārājikanti evaṃ ekaṭṭhāne ṭhitāya kumbhiyā. Yadi pana kumbhimukhavaṭṭiyā pāsaṃ katvā lohakhāṇuṃ vā khadirasārādikhāṇuṃ vā pathaviyaṃ ākoṭetvā tattha saṅkhalikāya bandhitvā ṭhapenti, ekissā disāya ekāya saṅkhalikāya baddhāya dve ṭhānāni labbhanti, dvīsu tīsu catūsu disāsu catūhi saṅkhalikāhi baddhāya pañca ṭhānāni labbhanti.

Tattha ekakhāṇuke baddhakumbhiyā paṭhamam khāṇukaṃ vā uddharati, saṅkhalikaṃ vā chindati, thullaccayaṃ. Tato kumbhiṃ yathāvuttanayena kesaggamattampi ṭhānā cāveti, pārājikaṃ. Atha paṭhamam kumbhiṃ uddharati, thullaccayaṃ. Tato khāṇukaṃ kesaggamattampi ṭhānā cāveti, saṅkhalikaṃ vā chindati, pārājikaṃ. Etena upāyena dvīsu tīsu catūsu khāṇukesu baddhakumbhiyāpi pacchime ṭhānācāvane pārājikaṃ. Sesesu thullaccayaṃ veditabbaṃ.

Sace khāṇu natthi, saṅkhalikāya agge valayaṃ katvā tatthajātake mūle pavesitaṃ hoti, paṭhamam kumbhiṃ uddharitvā pacchā mūlaṃ chetvā valayaṃ nīharati, pārājikaṃ. Atha mūlaṃ acchetvā valayaṃ ito cito ca sāreti, rakkhati. Sace pana mūlato anīharitvāpi hatthena gahetvā ākāsagataṃ karoti, pārājikaṃ. Ayamettha viseso. Sesaṃ vuttanayameva.

Keci pana nimittatthāya kumbhimatthake nigrodharukkhādīni ropenti, mūlāni kumbhiṃ vinandhitvā ṭhitāni honti, “mūlāni chinditvā kumbhiṃ gahessāmī”ti chindantassa payoge payoge dukkaṭaṃ. Chinditvā okāsaṃ katvā kumbhiṃ kesaggamattampi ṭhānā cāveti, pārājikaṃ. Mūlāni chindatova luṭṭhitvā kumbhī ninnatṭhānaṃ gatā, rakkhati tāva. Gataṭṭhānato uddharati, pārājikaṃ. Sace chinnesu mūlesu ekamūlamattena kumbhī tiṭṭhati, so ca taṃ “imasmiṃ mūle chinne patissatī”ti chindati, chinnamatte pārājikaṃ. Sace pana ekamūleneva pāse baddhasūkaro viya ṭhitā hoti, aññaṃ kiñci lagganakaṃ natthi, tasmimpi mūle chinnamatte pārājikaṃ. Sace kumbhimatthake mahāpāsāṇo ṭhapito hoti, taṃ daṇḍena ukkhipitvā aparetukāmo kumbhimatthake jātarukkhaṃ chindati, dukkaṭaṃ. Tassā samīpe jātaṃ chetvā āharati, atattajātakattā taṃ chindato pācittiyaṃ.

Attano bhājananti sace pana kumbhiṃ uddharitum asakkonto kumbhigatabhaṇḍaggahaṇatthaṃ attano bhājanaṃ pavesetvā antokumbhiyaṃ pañcamāsakaṃ vā atirekapañcamāsakaṃ vā agghanakaṃ theyyacitto āmasati, āpatti dukkaṭassa. Paricchedo cettha pārājikaniyamanatthaṃ vutto. Theyyacittena pana ūnapañcamāsakampi āmasanto dukkaṭaṃ āpajjatiyeva.

Phandāpetīti ettha yāva ekābaddhaṃ katvā attano bhājanaṃ paveseti, tāva phandāpetīti vuccati. Api ca ito cito ca apabyūhantopi phandāpetiyeva, so thullaccayaṃ āpajjati. Yādā pana ekābaddhabhāvo chinno, kumbhigataṃ kumbhiyameva, bhājanagatampi bhājaneyeva hoti, tadā attano bhājanagataṃ nāma hoti. Evaṃ katvā kumbhito anīhatepi ca bhājane pārājikaṃ āpajjati.

Muṭṭhiṃ vā chindatīti ettha yathā aṅgulantarehi nikkhantakahāpaṇā kumbhigate kahāpaṇe na samphusanti, evaṃ muṭṭhiṃ karonto muṭṭhiṃ chindati nāma; sopi pārājikaṃ āpajjati.

Suttārūḷhanti sutte ārūḷhaṃ; suttēna āvutassāpi suttamayassāpi etaṃ adhivacanaṃ. Pāmaṅgādīnihi sovaṇṇamayānīpi honti rūpiyamayānīpi suttamayānīpi, muttāvalīādayopi ettheva saṅgahaṃ gatā. Veṭṭhananti sīsaveṭṭhanapaṭo vuccati. Etesu yaṃkiñci theyyacitto āmasati, dukkaṭaṃ. Phandāpeti, thullaccayaṃ. Pāmaṅgādīni koṭiyaṃ gahetvā ākāsaṭṭhaṃ akaronto uccāreti, thullaccayaṃ.

Ghaṃsanto nīharatīti ettha pana paripuṇṇāya kumbhiyā upari samatittikaṃ kumbhiṃ katvā ṭhapitaṃ vā ekaṃ koṭiṃ bunde ekaṃ koṭiṃ mukhavaṭṭiyaṃ katvā ṭhapitaṃ vā ghaṃsantassa nīharato thullaccayaṃ. Kumbhimukhā mocentassa pārājikaṃ. Yaṃ pana upaḍḍhakumbhiyaṃ vā rittakumbhiyaṃ vā ṭhapitaṃ, tassa attano phuṭṭhokāsova ṭhānaṃ, na sakalā kumbhī, tasmā taṃ ghaṃsantassāpi nīharato patiṭṭhitokāsato kesaggamatte mutte pārājikameva. Kumbhiyā pana paripuṇṇāya vā ūnāya vā ujukameva uddharantassa heṭṭhimakoṭiyā patiṭṭhitokāsā muttamatteva pārājikaṃ. Antokumbhiyaṃ ṭhapitaṃ yaṃkiñci pārājikappahonakaṃ bhaṇḍaṃ sakalakumbhiyaṃ cārentassa, pāmaṅgādīñca ghaṃsitvā nīharantassa yāva mukhavaṭṭiṃ nātikkamati, tāva thullaccayaṃ. Tassa hi sabbāpi kumbhī ṭhānanti saṅkhepamahāpaccariyādīsu vuttaṃ. Mahāaṭṭhakathāyaṃ pana “ṭhapitaṭṭhānameva ṭhānaṃ, na sakalā kumbhī. Tasmā yathāṭṭhitaṭṭhānato kesaggamattampi mocentassa pārājikamevā”ti vuttaṃ, taṃ pamāṇaṃ. Itaraṃ pana ākāsaṭṭhaṃ akarontassa cīvaravaṃse ṭhapitaṭṭhānayanena vuttaṃ, taṃ na gahetabbaṃ. Vinayavinicchaye hi āgate garuke ṭhātabbaṃ, esā vinayadhammatā. Apica “attano bhājanagataṃ vā karoti, muṭṭhiṃ vā chindatī”ti vacanato petaṃ veditabbaṃ. Yathā antokumbhiyaṃ ṭhitassa na sabbā kumbhī ṭhānanti.

Sappiādīsu yaṃkiñci pivato ekapayogena pītamatte pārājikanti mahāaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Mahāpaccariyādīsu pana ayaṃ vibhāgo dassito - “mukhaṃ anapanetvā ākaḍḍhantassa pivato sace paragalagataṃ pādaṃ na agghati, mukhagatena saddhiṃ agghati, rakkhati tāva. Kaṇṭhena pana paricchinnaṭṭhāyeva pārājikaṃ hoti. Sacepi oṭṭhehi paricchindanto oṭṭhe pidahati, pārājikameva.

Uppaladaṇḍavelūṇāḷaṇāḷiādīhi pivantassāpi sace paragalagatameva pādaṃ agghati, pārājikaṃ. Sace saha mukhagatena agghati, na tāva pārājikaṃ hoti. Uppaladaṇḍādigatena saddhiṃ ekābaddhabhāvaṃ kopetvā oṭṭhehi paricchinnaṃmatte pārājikaṃ. Sace uppaladaṇḍādigatena saddhiṃ agghati, uppaladaṇḍādīnaṃ bunde aṅgulyāpi pihitamatte pārājikaṃ. Pādagghanake paragalaṃ appaviṭṭhe uppaladaṇḍādīsu ca mukhe ca atirekaṭṭhārahampi ekābaddhaṃ hutvā tiṭṭhati, rakkhatiyeva”ti. Taṃ sabbampi yasmā “attano bhājanagataṃ vā karoti, muṭṭhiṃ vā chindatī”ti imaṃ nayaṃ bhajati, tasmā sudassitameva. Esa tāva ekābaddhe nayo.

Sace pana hatthēna vā pattēna vā thālakādīnā vā kenaci bhājanena gahetvā pivati, yaṃhi payoge pādagghanakaṃ pūreti, taṃhi gate pārājikaṃ. Atha mahagghaṃ hoti, sippikāyapi ekapayogeneva pādagghanakaṃ gahetuṃ sakkā hoti, ekuddhāreyeva pārājikaṃ. Bhājanaṃ pana nimujjāpetvā gaṇhantassa yāva ekābaddhaṃ hoti, tāva rakkhati. Mukhavaṭṭiparicchēdēna vā uddhāreṇa vā pārājikaṃ. Yadā pana sappiṃ vā telaṃ vā acchaṃ telasadisameva madhuphāṇitaṃ vā kumbhiṃ āviñchetvā attano bhājane paveseti, tadā tesāṃ acchatāya ekābaddhatā natthīti pādagghanake mukhavaṭṭito gaḷitamatte pārājikaṃ.

Pacitvā ṭhapitaṃ pana madhuphāṇitaṃ silesa viya cikkanāṃ ākaḍḍhanavikaḍḍhanayoggaṃ hoti, uppanne kukkucce ekābaddhameva hutvā paṭiṇīharituṃ sakkoti, etaṃ mukhavaṭṭiyā nikkhamitvā bhājane pavitṭhampi bāhirena

saddhiṃ ekābaddhattā rakkhati, mukhavaṭṭito chinnamatte pana pārājikaṃ. Yopi theyyacittena parassa kumbhiyā pādagghanakaṃ sappiṃ vā telaṃ vā avassapivanakaṃ yaṃkiñci dukūlasāṭakaṃ vā cammakhaṇḍādīnaṃ vā aññataraṃ pakkhipati, hatthato muttamatte pārājikaṃ.

Rittakumbhiyā “idāni telaṃ ākirissanti”ti ñatvā yaṃkiñci bhaṇḍaṃ theyyacitto pakkhipati, taṃ ce tattha tele ākiṇṇe pañcamāsakaagghanakaṃ pivati, pītamatte pārājikanti mahāaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Taṃ pana tattheva sukkhataḷāke sukkhamātikāya ujukaraṇavinicchayena virujjhati, avahāralakkhaṇaṇcetttha na paññāyati, tasmā na gahetabbaṃ. Mahāpaccariyādīsu pana tassa uddhāre pārājikaṃ vuttaṃ, taṃ yuttaṃ.

Parassa rittakumbhiyā saṅgopanatthāya bhaṇḍaṃ ṭhapetvā tattha tele ākiṇṇe “sace ayaṃ jānissati, maṃ palibujjhissati”ti bhīto pādagghanakaṃ telaṃ pītaṃ bhaṇḍaṃ theyyacittena uddharati, pārājikaṃ. Suddhacittena uddharati, pare āharāpente bhaṇḍadeyyaṃ. Bhaṇḍadeyyaṃ nāma yaṃ parassa naṭṭhaṃ, tassa mūlaṃ vā tadeva vā bhaṇḍaṃ dātabbanti attho. No ce deti, sāmikassa dhuranikkhepe pārājikaṃ. Sace parassa kumbhiyā añño sappiṃ vā telaṃ vā ākirati, tatra cāyaṃ theyyacittena telapivanakaṃ bhaṇḍaṃ pakkhipati, vuttanayeneva pārājikaṃ. Attano rittakumbhiyā parassa sappiṃ vā telaṃ vā ākiranabhāvaṃ ñatvā theyyacittena bhaṇḍaṃ nikkhipati, pubbe vuttanayeneva uddhāre pārājikaṃ. Suddhacitto nikkhipitvā pacchā theyyacittena uddharati, pārājikameva. Suddhacittova uddharati, neva avahāro, na gīvā; mahāpaccariyaṃ pana anāpattimattameva vuttaṃ. “Kissa mama kumbhiyaṃ telaṃ ākirasī”ti kupito attano bhaṇḍaṃ uddharitvā chaḍḍeti, no bhaṇḍadeyya”nti kurundiyaṃ vuttaṃ. Theyyacittena mukhavaṭṭiyaṃ gahetvā kumbhiṃ āviñchati telaṃ gaḷetukāmo, pādagghanake gaḷite pārājikaṃ. Theyyacitteneva jajjaraṃ karoti “savitvā gamissati”ti pādagghanake savitvā gate pārājikaṃ. Theyyacitteneva chiddaṃ karoti omaṭṭhaṃ vā ummaṭṭhaṃ vā vemaṭṭhaṃ vā, idaṃ pana sammohaṭṭhānaṃ; tasmā suṭṭhu sallekhetabbaṃ. Ayañhettha vinicchayo - omaṭṭhaṃ nāma adhomukhachiddaṃ; ummaṭṭhaṃ nāma uddhammukhachiddaṃ; vemaṭṭhaṃ nāma uḷuṅkasseva ujugatachiddaṃ. Tatra omaṭṭhassa bahi paṭṭhāya katassa abbhantarantato pādagghanake tele gaḷite bahi anikkhantepi pārājikaṃ. Kasmā? Yasmā tato gaḷitamattameva bahigataṃ nāma hoti, na kumbhigatasāṅkhyāṃ labhati. Anto paṭṭhāya katassa bāhiraṇṭato pādagghanake gaḷite pārājikaṃ. Ummaṭṭhassa yathā tathā vā katassa bāhiraṇṭato pādagghanake gaḷite pārājikaṃ. Tañhi yāva bāhiraṇṭato na gaḷati, tāva kumbhigatameva hoti. “Vemaṭṭhassa ca kapālamajjhato gaḷitavasena kāretabbo”ti aṭṭhakathāsu vuttaṃ. Taṃ pana anto ca bahi ca paṭṭhāya majjhe ṭhapetvā katachidde taḷākassa ca mariyādabhedena sameti. Anto paṭṭhāya kate pana bāhiraṇṭena, bahi paṭṭhāya kate abbhantarantena kāretabboti idamettha yuttaṃ. Yo pana “vaṭṭitvā gacchissati”ti theyyacittena kumbhiyā ādhārakaṃ vā upatthambhanaleḍḍuke vā apaneti, vaṭṭitvā gatāya pārājikaṃ. Telākiranabhāvaṃ pana ñatvā rittakumbhiyā jajjarabhāve vā chiddesu vā katesu pacchā nikkhantatelappamāṇena bhaṇḍadeyyaṃ hoti. Aṭṭhakathāsu pana katthaci pārājikantipi likhitaṃ, taṃ pamādalikhitaṃ.

Paripuṇṇāya kumbhiyā upari kathalaṃ vā pāsāṇaṃ vā “patitvā bhindissati, tato telaṃ paggharissati”ti theyyacittena dubbandhaṃ vā karoti, duṭṭhapitaṃ vā ṭhapeti, avassapatanakaṃ tathā karontassa katamatte pārājikaṃ. Rittakumbhiyā upari karoti, taṃ pacchā puṇṇakāle patitvā bhindati, bhaṇḍadeyyaṃ. Īdisesu hi ṭhānesu

bhaṇḍassa natthikāle katapayogattā āditova pārājikaṃ na hoti.

Bhaṇḍavināsadvārassa pana katattā bhaṇḍadeyyaṃ hoti. Āharāpentesu adadato sāmikānaṃ dhuranikkhepena pārājikaṃ.

Theyyacittena mātikaṃ ujukaṃ karoti “vaṭṭitvā vā gamissati, velaṃ vā uttarāpessatī”ti; vaṭṭitvā vā gacchatu, velaṃ vā uttaratu, ujukaraṇakāle pārājikaṃ. Īdisā hi payogā pubbapayogāvahāre saṅghaṃ gacchanti. Suddhamātikāya ujukatāya pacchā udaye āgate vaṭṭitvā vā gacchatu, velaṃ vā uttaratu, bhaṇḍadeyyaṃ. Kasmā? Tānā cāvanapayogassa abhāvā. Tassa lakkhaṇaṃ nāvaṭṭhe āvi bhavissati.

Tattheva bhindati vātiādīsu aṭṭhakathāyaṃ tāva vuttaṃ - “bhindati vāti muggarena pothetvā bhindati. Chaḍḍeti vāti udakaṃ vā vālikaṃ vā ākiritvā uttarāpeti. Jhāpeti vāti dārūni āharitvā jhāpeti. Aparibhogaṃ vā karotīti akhāditabbaṃ vā apātabbaṃ vā karoti; uccāraṃ vā passāvaṃ vā visaṃ vā ucchiṭṭhaṃ vā kuṇapaṃ vā pātesi, āpatti dukkaṭassatī tñānācāvanassa natthitāya dukkaṭaṃ, buddhavisayo nāmeso. Kiñcāpi dukkaṭaṃ, āharāpente pana bhaṇḍadeyya”nti. Tattha purimadvayaṃ na sameti. Tañhi kumbhijajjarakaraṇena ca mātikāujukaraṇena ca saddhiṃ ekalakkhaṇaṃ. Pacchimaṃ pana dvayaṃ tñānā acāventenāpi sakkā kātuṃ. Tasmā ettha evaṃ vinicchayaṃ vadanti - “aṭṭhakathāyaṃ kira ‘tñānā cāvanassa natthitāya dukkaṭa’nti idaṃ pacchimadvayaṃ sandhāya vuttaṃ. Tñānā cāvanaṃ akarontoyeva hi theyyacittena vā vināsetukāmatāya vā jhāpeyyapi, aparibhogampi kareyya. Purimadvaye pana vuttanayena bhindantassa vā chaḍḍentassa vā tñānā cāvanaṃ atthi, tasmā tathā karontassa vināsetukāmatāya bhaṇḍadeyyaṃ, theyyacittena pārājika”nti. Pāḷiyaṃ “dukkhaṭa”nti vuttattā ayuttanti ce? Na; aññathā gahetabbatthato. Pāḷiyañhi theyyacittapakke “bhindati vāti udakena sambhindati, chaḍḍeti vāti tattha vamaṭi vā passāvaṃ vā chaḍḍeti”ti evameke vadanti.

Ayaṃ panettha sāro - vinītavatthumhi tiṇajjhāpako viya tñānā acāvetukāmo va kevalaṃ bhindati, bhinnattā pana telādīni nikkhamanti, yaṃ vā panettha patthinnaṃ, taṃ ekābaddhameva tiṭṭhati. Achaḍḍetukāmoyeva ca kevalaṃ tattha udakavālikādīni ākirati, ākiṇṇattā pana telaṃ chaḍḍiyati. Tasmā vohārasena “bhindati vā chaḍḍeti vā”ti vuccatīti. Evametesam padānaṃ attho gahetabbo. Nāsetukāmatāpakke pana itarathāpi yujjati. Evañhi kathiyamāne pāḷi ca aṭṭhakathā ca pubbāparena saṃsanditvā kathitā honti. Ettāvatāpi ca santosaṃ akatvā ācariye payirupāsivā vinicchayaṃ veditabboti.

Bhūmaṭṭhakathā nīṭṭhitā.

Thalaṭṭhakathā

95. Thalaṭṭhe thale nikkhittanti bhūmitale vā pāsāṇatalapabbatatalādīsu vā yattha katthaci paṭicchanne vā appaṭicchanne vā ṭhapitaṃ thalaṭṭhanti veditabbaṃ. Taṃ sace rāsikataṃ hoti, antokumbhiyaṃ bhājanagatakaraṇamuṭṭhicchedanavinicchayena vinicchinitabbaṃ. Sace ekābaddhaṃ silesaniyyāsādi pakkamadhuḥphāṇitavinicchayena vinicchinitabbaṃ. Sace garukaṃ hoti bhārabaddhaṃ lohapiṇḍi-guḷapiṇḍi-telamadhuḥphāṇitādi vā, kumbhiyaṃ tñānācāvanavinicchayena vinicchinitabbaṃ. Saṅkhalikabaddhassa ca tñānabhedo sallakkhetabbo. Pattharivā ṭhapitaṃ pana pāvārattharaṇasātakādiṃ ujukaṃ gahetvā

ākāḍḍhati, pārimante orimantena phuṭṭhokāsaṃ atikkante pārājikaṃ. Evaṃ sabbadisāsu sallakkhetabbaṃ. Veṭhetvā uddharati, kesaggamattaṃ ākāśagataṃ karontassa pārājikaṃ. Sesam vuttanayamevāti.

Thalaṭṭhakathā niṭṭhitā.

Ākāsaṭṭhakathā

96. Ākāsaṭṭhe morassa chahi ākārehi ṭhānaparicchedo veditabbo - purato mukhatuṇḍakena, pacchato kalāpaggena, ubhayapassesu pakkhapariyantehi, adho pādanakhasikhāya, uddhaṃ sikhaggenāti. Bhikkhu “sassāmikaṃ ākāsaṭṭhaṃ moraṃ gahessāmī”ti purato vā tiṭṭhati, hatthaṃ vā pasāreti, moro ākāseyeva pakkhe cāreti, vātaṃ gāhāpetvā gamanaṃ upacchinditvā tiṭṭhati. Tassa bhikkhuno dukkaṭaṃ. Taṃ aphaṇḍento hatthena āmasati, dukkaṭameva. Ṭhānā acāvento phandāpeti, thullaccayaṃ. Hatthena pana gahetvā vā aggahetvā vā mukhatuṇḍakena phuṭṭhokāsaṃ kalāpaggaṃ, kalāpaggena vā phuṭṭhokāsaṃ mukhatuṇḍakaṃ atikkāmeti, pārājikaṃ. Tathā vāmapakkhapariyantena phuṭṭhokāsaṃ dakkhiṇapakkhapariyantaṃ, dakkhiṇapakkhapariyantena vā phuṭṭhokāsaṃ vāmapakkhapariyantaṃ atikkāmeti, pārājikaṃ. Tathā pādanakhasikhāya phuṭṭhokāsaṃ sikhaggaṃ, sikhaggena vā phuṭṭhokāsaṃ pādanakhasikhaṃ atikkāmeti, pārājikaṃ.

Ākāśena gacchanto moro sīsādīsu yasmiṃ aṅge nilīyati, taṃ tassa ṭhānaṃ. Tasmā taṃ hatthe nilīnaṃ ito cito ca karontopi phandāpetiyeva, yadī pana itarena hatthena gahetvā ṭhānā cāveti, pārājikaṃ. Itaraṃ hatthaṃ upaneti, moro sayameva uḍḍetvā tattha nilīyati, anāpatti. Aṅge nilīnabhāvaṃ ṇatvā theyyacittena ekaṃ padavāraṃ gacchati, thullaccayaṃ. Dutiye pārājikaṃ.

Bhūmiyaṃ ṭhitamoro dvinnaṃ vā pādānaṃ kalāpassa ca vasena tīṇi ṭhānāni labhati. Taṃ ukkhipantassa yāva ekampi ṭhānaṃ pathaviṃ phusati, tāva thullaccayaṃ. Kesaggamattampi pathaviyā mocitamatte pārājikaṃ. Pañjare ṭhitaṃ saha pañjarena uddharati, pārājikaṃ. Yadi pana pādaṃ na agghati, sabbattha agghavasena kātabbaṃ. Antovatthumhi carantaṃ moraṃ theyyacittena padasā bahivatthum nīharanto dvāraparicchedaṃ atikkāmeti, pārājikaṃ. Vaje ṭhitabalībaddassa hi vajo viya antovatthu tassa ṭhānaṃ. Hatthena pana gahetvā antovatthusmimpi ākāśagataṃ karontassa pārājikameva. Antogāme carantampi gāmaparikkhepaṃ atikkāmentassa pārājikaṃ. Sayameva nikkhamitvā gāmūpacāre vā vatthūpacāre vā carantaṃ pana theyyacitto kaṭṭhena vā kathalāya vā utrāsetvā aṭavimukhaṃ karoti, moro uḍḍetvā antogāme vā antovatthumhi vā chadanapiṭṭhe vā nilīyati, rakkhati. Sace pana aṭavimukhe uḍḍeti vā gacchati vā “aṭaviṃ pavesetvā gahessāmī”ti parikappe asati pathavito kesaggamattampi uḍḍitamatte vā dutiyapadavāre vā pārājikaṃ. Kasmā? Yasmā gāmato nikkhantassa ṭhitatṭhānameva ṭhānaṃ hoti. Kapiñjarādīsipi ayameva vinicchayo.

Sāṭakaṃ vāti vātavegukkhittaṃ pathavitale pattharitvā ṭhapitamiva ākāśena gacchantaṃ khalibaddhaṃ sāṭakaṃ abhimukhāgataṃ hatthena ekasmiṃ ante gaṇhāti, ito cito ca ṭhānaṃ avikopentoyeva gamanupacchede dukkaṭaṃ. Ṭhānācāvanaṃ akaronto cāleti, phandāpane thullaccayaṃ. Ṭhānā cāveti, pārājikaṃ. Ṭhānaparicchedo cassa morasseva chahi ākārehi veditabbo.

Abaddhasāṭako pana ekasmiṃ ante gahitamatteva dutiyenantena patitvā bhūmiyaṃ patitṭhāti, tassa dve tṭhānāni honti - hattho ceva bhūmi ca. Taṃ yathāgahitameva paṭhamam gahitokāsappadesato cāleti, thullaccayaṃ. Pacchā bhūmito dutiyahatthena vā pādena vā ukkhipati, pārājikaṃ. Paṭhamam vā bhūmito uddharati, thullaccayaṃ. Pacchā gahitokāsappadesato cāveti, pārājikaṃ. Gahaṇam vā amuñcanto ujukameva hattham onāmetvā bhūmigatam katvā teneva hatthena ukkhipati, pārājikaṃ. Veṭhanepi ayameva vinicchayo.

Hiraññaṃ vā suvaṇṇam vā chijjamānanti manussānaṃ alaṅkarontānaṃ gīveyyakādipiḷandhanaṃ vā suvaṇṇasalākaṃ chindantānaṃ suvaṇṇakārānaṃ suvaṇṇakhaṇḍam vā chijjamānaṃ patati, tañce bhikkhu ākāseṇa āgacchantam theyyacitto hatthena gaṇhāti, gahaṇameva tṭhānaṃ. Gahitappadesato hattham apaneti, pārājikaṃ. Cīvare patitam hatthena ukkhipati, pārājikaṃ. Anuddharitvā yāti, dutiye padavāre pārājikaṃ. Patte patitepi eseva nayo. Sīse vā mukhe vā pāde vā patitṭhitam hatthena gaṇhāti, pārājikaṃ. Aggahetvā yāti, dutiye padavāre pārājikaṃ. Yattha katthaci patati, tassa patitokāsova tṭhānaṃ, na sabbam aṅgapaccaṅgam pattacīvaraṃ vāti.

Ākāsaṭṭhakathā niṭṭhitā.

Vehāsaṭṭhakathā

97. Vehāsaṭṭhe mañcapīṭhādīsu tṭhapitam bhaṇḍam āmāsaṃ vā hotu anāmāsaṃ vā, theyyacittena āmasantassa dukkaṭam. Mañcapīṭhesu tṭhapitabhaṇḍesu panettha thalaṭṭhe vuttanayena vinicchayo veditabbo. Ayaṃ pana viseso - sace khaliyā baddhasāṭako mañce vā pīṭhe vā patthaṭo majjhena mañcatalam na phusati, mañcapādeva phusati, tesam vasena tṭhānaṃ veditabbaṃ. Pādānaṃ upari phuṭṭhokāsameva hi atikkamitamattena tattha pārājikaṃ hoti. Saha mañcapīṭhehi harantassa pana mañcapīṭhapādānaṃ patitṭhitokāsavasena tṭhānaṃ veditabbaṃ.

Cīvaravaṃse vāti cīvaraṭṭhapanatthāya bandhitvā tṭhapite vaṃse vā kaṭṭhandaṇḍake vā. Tattha saṃharitvā pārato antam orato bhogaṃ katvā tṭhapitacīvarassa patitṭhitokāseṇa phuṭṭhokāsova tṭhānaṃ, na sabbo cīvaravaṃso. Tasmā theyyacittena tam bhoge gahetvā ākaḍḍhantassa pārato vaṃse patitṭhitokāsam orato cīvarena vaṃsassa phuṭṭhappadesam atikkāmentassa ekadvaṅgulamattākaḍḍhaneneva pārājikaṃ. Ante gahetvā ākaḍḍhantassāpi eseva nayo. Tattheva pana cīvaravaṃse vāmato vā dakkhiṇato vā sārentassa vāmantena dakkhiṇantaṭṭhānaṃ dakkhiṇantena vā vāmantaṭṭhānaṃ atikkantamatte dasadvādaṅgulamattasāraṇeneva pārājikaṃ. Uddham ukkhipantassa kesaggamattukkhipanena pārājikaṃ. Cīvaravaṃsam phusantaṃ vā aphasantaṃ vā rajjukena bandhitvā tṭhapitacīvaraṃ mocentassa thullaccayaṃ, mutte pārājikaṃ. Muttamattameva hi tam “tṭhānā cuta”nti saṅkhyam gacchati. Vaṃse veṭhetvā tṭhapitam nibbeṭhentassa thullaccayaṃ, nibbeṭhitamatte pārājikaṃ. Valayaṃ katvā tṭhapite valayaṃ chindati vā moceti vā ekaṃ vā vaṃsakoṭiṃ mocetvā nīharati, thullaccayaṃ. Chinnamatte muttamatte nīhaṭamatte ca pārājikaṃ. Tathā akatvā cīvaravaṃse ito cito ca sāreti, rakkhati tāva. Valayassa hi sabbopi cīvaravaṃso tṭhānaṃ. Kasmā? Tattha saṃsaraṇadhammatāya. Yadā pana nam hatthena gahetvā ākāsatam karoti, pārājikaṃ. Pasāretvā tṭhapitassa patitṭhitokāseṇa phuṭṭhokāsova tṭhānaṃ. Tattha saṃharitvā tṭhapite vuttanayena vinicchayo veditabbo. Yaṃ pana ekenantena bhūmiṃ phusitvā tṭhitam hoti, tassa

cīvaravamse ca bhūmiyañca patitthitokāsavasena dve tñānāni. Tattha bhūmiyaṃ ekenantena patitthite abaddhasātake vuttanayeneva vinicchayo veditabbo. Cīvararajjuyāpi ayameva vinicchayo.

Aṅkusake laggetvā tñapitabhaṇḍaṃ pana bhesajjaghaṭo vā bhesajjatthavikā vā sace bhittim vā bhūmim vā aphasitvā tñapitaṃ lagganakaṃ ghaṃsantassa nīharato aṅkusakoṭito nikkhantamatte pārājikaṃ. Lagganakaṃ baddhaṃ hoti, bundena ukkhipitvā ākāsagataṃ karontassa aṅkusakoṭito anikkhantepi pārājikaṃ. Bhittinissitaṃ hoti, paṭhamam aṅkusakoṭito nīharati, thullaccayaṃ. Pacchā bhittim moceti, pārājikaṃ. Paṭhamam bhittim mocetvā pacchā aṅkusato nīharantassāpi ese va nayo. Sace pana bhāriyaṃ bhaṇḍaṃ nīharitum asakkonto sayam bhittinissitaṃ katvā aṅkusato nīharati, puna bhittim amocetvāpi aṅkusato nīhaṭamatteye va pārājikaṃ. Attanā kataṭṭhānañhi tñānaṃ na hoti. Bhūmim phusitvā tñitassa pana dve eva tñānāni. Tattha vuttoyeva vinicchayo. Yaṃ pana sikkāya pakkhipitvā laggitaṃ hoti, taṃ sikkāto nīharantassāpi saha sikkāya aṅkusato nīharantassāpi pārājikaṃ. Bhittibhūmisannissitavasena cettha tñānabhedopi veditabbo.

Bhittikhīloti ujukaṃ katvā bhittiyaṃ ākoṭito vā tatthajātako eva vā; nāgadanto pana vaṅko ākoṭito eva. Tesu laggetvā tñapitaṃ aṅkusake vuttanayeneva vinicchinitabbaṃ. Dvīsu tīsu pana paṭipāṭiyā tñitesu āropetvā tñapitaṃ kuntaṃ vā bhindivālaṃ vā agge vā bunde vā gahetvā ākaḍḍhati, ekamekassa phuṭṭhokāsamatte atikkante pārājikaṃ. Phuṭṭhokāsamattameva hi tesam tñānaṃ hoti, na sabbe khīlā vā nāgantā vā. Bhittiabhimukho tñatvā majjhe gahetvā ākaḍḍhati, orimantena phuṭṭhokāsaṃ pārīmantena atikkantamatte pārājikaṃ. Parato pellentassāpi ese va nayo. Hatthena gahetvā ujukaṃ ukkhipanto kesaggamattampi ākāsagataṃ karoti, pārājikaṃ. Bhittim nissāya tñapitaṃ bhittim ghaṃsanto ākaḍḍhati, aggena phuṭṭhokāsaṃ bundaṃ, bundena vā phuṭṭhokāsaṃ aggaṃ atikkāmentassa pārājikaṃ. Bhittiabhimukho tñatvā ākaḍḍhanto ekenantena phuṭṭhokāsaṃ aparantaṃ atikkāmeti, pārājikaṃ. Ujukaṃ ukkhipanto kesaggamattaṃ ākāsagataṃ karoti, pārājikaṃ.

Rukkhe vā laggitanti tālarukkhādīsū āropetvā laggite aṅusakādīsū vuttanayena vinicchayo veditabbo. Tatthajātakaṃ pana tālapiṇḍim cālentassa thullaccayaṃ. Yasmiṃ phale pārājikavatthu pūراتi, tasmim bandhanā muttamatte pārājikaṃ. Piṇḍim chindati, pārājikaṃ. Aggena paṇṇantaraṃ āropetvā tñapitā dve tñānāni labhati - tñapitaṭṭhānañca vaṇṭaṭṭhānañca; tattha vuttanayena vinicchayo veditabbo. Yo pana “chinnamattā patamānā saddaṃ kareyyā”ti bhayena sayam aggena paṇṇantaraṃ āropetvā chindati, chinnamatte pārājikaṃ. Attanā kataṭṭhānañhi tñānaṃ na hoti. Etena upāyena sabbarukkhānaṃ pupphaphalesu vinicchayo veditabbo.

Pattādhārakepīti ettha rukkhādhārako vā hotu valayādhārako vā daṇḍādhārako vā yaṃkiñci pattatṭhapanakaṃ pacchikāpi hotu pattādhārako tve va saṅkhyam gacchati. Tattha tñapitapattassa pattaṇa phuṭṭhokāso eva tñānaṃ. Tattha rukkhādhārake pañcahākārehi tñānaparicchedo hoti. Tattha tñitaṃ pattaṃ mukhavaṭṭiyaṃ gahetvā catūsū disāsū yato kutoci kaḍḍhanto ekenantena phuṭṭhokāsaṃ aparantaṃ atikkāmeti, pārājikaṃ. Uddham kesaggamattaṃ ukkhipato pārājikaṃ. Sahādhārakena harantassāpi ese va nayoti.

Vehāsaṭṭhakathā nīṭṭhitā.

Udakaṭṭhakathā

98. Udakaṭṭhe - uduke nikkhittam hotīti rājabhayādibhītehi udakena avinassanadhammesu tambalohabhājanādīsu suppaṭicchannam katvā pokkharāṇīdīsu asandanake uduke nikkhittam. Tassa paṭiṭṭhitokāsoyeva ṭhānam, na sabbam udakam. Gacchati vā āpatti dukkaṭassāti agambhīre uduke padasā gacchantassa padavāre padavāre dukkaṭam. Gambhīre hatthehi vā pādehi vā payogam karontassa hatthavārehi vā padavārehi vā payoge payoge dukkaṭam. Eseva nayo kumbhigahaṇattham nimujjanummujjanesu. Sace pana antarā kiñci udakasappam vā vāḷamaccham vā disvā bhīto palāyati, anāpatti. Āmasanādīsu bhūmigatāya kumbhiyā vuttanayeneva vinicchayo veditabbo. Ayam pana viseso - tattha bhūmiṃ khaṇitvā kaḍḍhati, idha kaddame osāreti. Evam chahākārehi ṭhānaparicchedo hoti.

Uppalādīsu yasmim pupphe vatthum pūreti, tasmim chinnamatte pārājikam. Uppalajātikānañcetta yāva ekasmimpi passe vāko na chijjati, tāva rakkhati. Padumajātikānam pana daṇḍe chinne abbhantare suttaṃ acchinnaṃ na rakkhati. Sāmikeyhi chinditvā ṭhapitāni uppalādīni honti, yam vatthum pūreti, tasmim uddhaṭe pārājikam. Hatthakabaddhāni honti, yasmim hatthake vatthu pūreti, tasmim uddhaṭe pārājikam. Bhārabaddhāni honti, tam bhāram channam ākārānam yena kenaci ākārena ṭhānā cāventassa bhūmaṭṭhakumbhiyam vuttanayena pārājikam. Dīghanālāni uppalādīni honti, pupphesu vā nāḷesu vā veṇim katvā udakapiṭṭhe rajjukesu tiṇāni santharitvā ṭhapenti vā bandhanti vā, tesam dīghato pupphaggena ca nālāntena ca tiriyaṃ pariyaṇtehi heṭṭhā paṭiṭṭhitokāseṇa uddham upari ṭhitassa piṭṭhiyāti chahākārehi ṭhānā cāvanaparicchedo veditabbo.

Yopi udakapiṭṭhiyam ṭhapitapupphakalāpam udakam cāletvā vīcim utthāpetvā kesaggamattampi yathāṭṭhitatthānato cāveti, pārājikam. Atha pana parikappeti “ettha gataṃ gahessāmi”ti, rakkhati tāva; gataṭṭhāne pana uddharato pārājikam. Udakato accuggatassa pupphassa sakalamudakam ṭhānam, tam uppāṭetvā ujukam uddharantassa nālānte kesaggamattam udakato atikkante pārājikam. Pupphe gahetvā apanāmetvā ākaḍḍhanto uppāṭeti, na udakam ṭhānam, uppāṭitamatte pārājikam. Kalāpabaddhāni pupphāni udakaṭṭhāne vā rukkhe vā gacche vā bandhitvā ṭhapenti, bandhanam amocetvā ito cito ca karontassa thullaccayam, bandhane muttamatte pārājikam. Paṭhamam bandhanam mocetvā pacchā harati, ettha chahākārehi ṭhānaparicchedoti idam ubhayam mahāpaccariyādīsu vuttam. Paduminiyam pupphāni saha paduminiyā gaṇhitukāmassa pupphanālehi ca pattanālehi ca phuṭṭhaudakavasena uddhañceva tiriyañca ṭhānaparicchedo veditabbo. Tam panassa paduminiṃ anuppāṭetvā pupphāni vā pattāni vā attano abhimukham ākaḍḍhantassa thullaccayam. Uppāṭitamatte pārājikam.

Pupphapattanāle ṭhānato acāvetvāpi paṭhamam paduminiṃ uppāṭentassa thullaccayam. Pacchā pupphapattanāḷesu ṭhānā cāvitesu pārājikam. Uppāṭitāya paduminiyā puppham gaṇhanto pana bhaṇḍam agghāpetvā kāretabbo. Bahi ṭhapite rāsikakalāpabaddhabhārabaddhapupphēpi eseva nayo. Bhisam vā muḷālam vā yena vatthu pūreti, tam uppāṭentassa pārājikam. Kaddame phuṭṭhokāsavasena cettha ṭhānam paricchinditabbam. Tāni uppāṭentassa sukhumampi mūlam acchinnaṃ hoti, rakkhati tāva. Bhisapabbe jātam pattam vā puppham vā hoti, tampi rakkhatīti mahāaṭṭhakathāyameva vuttam. Bhisagaṇṭhimhi pana kaṇṭako hoti yobbanappattānam mukhapiḷakā viya, ayam adīghattā na rakkhati. Sesam uppalādīsu

vuttanayameva.

Macchakacchapānaṃ sassāmikānaṃ vāpiādīsu sakalamudakaṃ ṭhānaṃ. Tasmā yo paṭijagganaṭṭhāne sassāmikaṃ macchaṃ baḷisena vā jālena vā kumanena vā hatthena vā gaṇhāti, tassa yena macchena vatthu pūrati, tasmim̐ kesaggamattampi udakato uddhaṭamatte pārājikaṃ. Koci maccho gayhamāno ito cito ca dhāvati, ākāsaṃ vā uppatati, tīre vā patati, ākāse vā ṭhitaṃ tīre vā patitaṃ gaṇhatopi pārājikameva. Kacchapampi bahi gocarattaṃ gataṃ gaṇhato eseva nayo. Udaṇṭṭhaṃ pana udakā mocayato pārājikaṃ.

Tesu tesu pana janapadesu sabbasādhāraṇassa mahātaḷākassa niddhamanatumbaṃ nissāya sabbasādhāraṇameva kunnadīsadisaṃ udakavāhakaṃ khaṇanti. Tato khuddakamātikāyo nīharitvā mātikākoṭiyaṃ attano attano vaḷaṇṇanattāya āvāṇe khaṇanti. Tesam̐ pana yadā udakena attho hoti, tadā āvāṇe khuddakamātikāyo udakavāhakaṃ sodhetvā niddhamanatumbaṃ ugghāṇenti. Tato udakena saddhim̐ macchā nikkhamitvā anupubbena āvāṇe patvā vasanti. Tattha taḷāke ca udakavāhakesu ca macche gaṇhante na vārenti. Khuddakāsu pana attano attano mātikāsu udakaāvāṇesu ca pavittṭhamacche gaṇhituṃ na denti, vārenti; tattha yo taḷāke vā niddhamanatumbe vā udakavāhake vā macche gaṇhāti, avahārena so na kāretabbo. Khuddakamātikāsu pana āvāṇesu vā pavittṭhaṃ gaṇhanto gahitassa agghavasena kāretabbo. Sace tato gayhamāno maccho ākāse vā uppatati, tīre vā patati, taṃ ākāsaṭṭhaṃ vā tīraṭṭhaṃ vā udakavinimuttaṃ gaṇhato avahāro natthi. Kasmā? Yasmā attano pariggahaṭṭhāne ṭhitasseva te sāmikā. Evarūpā hi tattha katikā. Kacchapepi eseva nayo.

Sace pana maccho gayhamāno āvāṇato khuddakamātikaṃ āruhati, tattha naṃ gaṇhatopi avahāroyeva. Khuddakamātikāto pana udakavāhakaṃ, tato ca taḷākaṃ ārūḷhaṃ gaṇhato avahāro natthi. Yo āvāṇato bhattasitthehi palobhetvā mātikaṃ āropetvā gaṇhāti, avahārova. Tato pana palobhetvā udakavāhakaṃ āropetvā gaṇhantassa avahāro natthi. Keci pana kutocideva sabbasādhāraṇaṭṭhānato macche ānetvā pacchimavatthubhāge udakāvāṇe khipitvā posetvā divase divase dve tīṇi uttaribhaṇṇatthāya mārenti. Evarūpaṃ macchaṃ udaye vā ākāse vā tīre vā yatta katthaci ṭhitaṃ gaṇhato avahāro eva. Kacchapepi eseva nayo.

Nidāghakāle pana nadiyā sote pacchinne katthaci ninnaṭṭhāne udakaṃ tiṭṭhati, tattha manussā macchānaṃ vināsāya madanaphalavasādīni pakkhipitvā gacchanti, macchā tāni khādanā maritvā uttānā udaye plavantā tiṭṭhanti. Yo tattha gantvā “yāva sāmikā nāgacchanti, tāvime macche gaṇhissāmī”ti gaṇhāti, agghavasena kāretabbo. Paṃsukūlasaṇṇāya gaṇhato avahāro natthi, āharāpente pana bhaṇḍadeyyaṃ. Macchavisaṃ pakkhipitvā gatamanussā bhājanāni āharitvā pūretvā gacchanti, yāva “punapi āgacchissāmā”ti sālayā honti, tāva te sassāmikamacchāva. Yadā pana te “alaṃ amhāka”nti nirālayā pakkamanti, tato paṭṭhāya theyyacittena gaṇhantassa dukkaṭaṃ. Paṃsukūlasaṇṇissa anāpatti. Yathā ca macchakacchapesu, evaṃ sabbāyapi odakajātiyā vinicchayo veditabboti.

Udaṇṭṭhakathā niṭṭhitā.

Nāvaṭṭhakathā

99. Nāvaṭṭhe - paṭhamam tāva nāvam dassento “nāvā nāma yāya taratī”ti āha. Tasmā idha antamaso rajanadoṇikāpi veṇukalāpakopi “nāvā”tveva veditabbo. Sīmāsammanne pana dhuvanāvā anto khaṇitvā vā phalakehi bandhitvā vā katā sabbantimena paricchena tiṇṇam vāhanikā eva vaṭṭati. Idha pana ekassapi vāhanikā “nāvā” tveva vuccati. Nāvāya nikkhittanti yaṃkiñci indriyabaddham vā anindriyabaddham vā; tassa avahāralakkhaṇam thalaṭṭhe vuttanayeneva veditabbaṃ. Nāvam avaharissāmītiādimhi ca dutiyapariyesanagamanaāmasanaphandāpanāni vuttanayāneva. Bandhanam mocetīti ettha pana yā bandhane muttamatte ṭhānā na cavati, tassā bandhanam yāva na muttam hoti, tāva dukkaṭam. Mutte pana thullaccayampi pārājikampi hoti, tam parato āvi bhavissati. Sesam vuttanayameva. Ayaṃ tāva pālivaṇṇanā.

Ayaṃ panettha pālimumuttakavinicchayo - caṇḍasote bandhitvā ṭhapitanāvāya ekam ṭhānam bandhanameva, tasmim muttamatte pārājikam. Tattha yutti pubbe vuttā eva. Vippanaṭṭhā nāvā pana yaṃ yaṃ udakappadesam pharitvā ṭhitā hoti, svāssā ṭhānam. Tasmā tam uddham vā uccārentassa, adho vā opilāpentassa, catūsu vā disāsu phuṭṭhokāsam atikkāmentassa atikkantamatte pārājikam. Niccale udaye abandhanam attano dhammatāya ṭhitanāvam purato vā pacchato vā vāmadakkhiṇapassato vā kaḍḍhantassa ekenantena phuṭṭhokāsam aparena udaye patiṭṭhitantena atikkantamatte pārājikam. Uddham kesaggamattam udakato mocite adho nāvātalenā phuṭṭhokāsam mukhavaṭṭim atikkantamatte pārājikam. Tīre bandhitvā niccale udaye ṭhapitanāvāya bandhanañca ṭhitokāso cāti dve ṭhānāni. Tam paṭhamam bandhanā moceti, thullaccayam. Pacchā channam ākārānam aññatarena ṭhānā cāveti, pārājikam. Paṭhamam ṭhānā cāvetvā pacchā bandhanamocanepi eseva nayo. Thale ussādetvā ukkujjitvā ṭhapitanāvāya phuṭṭhokāsova ṭhānam. Tassā pañcahākārehi ṭhānaparicchedo veditabbo.

Nikkujjitvā ṭhapitanāvāya pana mukhavaṭṭiyā phuṭṭhokāsova ṭhānam, tassāpi pañcahākārehi ṭhānaparicchedam ñatvā yato kutoci phuṭṭhokāsam uddhañca kesaggamattam atikkantamatte pārājikam veditabbaṃ. Thale pana ussādetvā dvinnam dārugaṭikānam upari ṭhapitanāvāya dārugaṭikānam phuṭṭhokāsoyeva ṭhānam, tasmā tattha mañcapādamatthakesuyeva patthaṭabaddhasātake nāgadantesu ṭhapitabhindivāle ca vuttanayena vinicchayo veditabbo.

Yottabaddhāya pana nāvāya saṭṭhisattatibyaṃmappamāṇam yottam amocetvā ākaḍḍhitvā

Pathavilaggam katvā saha yottena thale ṭhapitāya nāvāya na phuṭṭhokāsamattameva ṭhānam. Atha kho yottakoṭito paṭṭhāya yāva nāvāya pathaviyam patiṭṭhitokāsassa pacchimanto tāva dīghato, tiriyam pana nāvāya ca yottassa ca pathaviyam patiṭṭhitapariyantappamāṇam ṭhānanti veditabbaṃ. Tam dīghato vā tiriyato vā kaḍḍhantassa ekenantena phuṭṭhokāsam aparena pathaviyam patiṭṭhitantena atikkantamatte, uddham kesaggamattam saha yottena pathavito mocite pārājikam. Yo pana titthe ṭhitanāvam āruhitvā theyyacitto arittena vā phiyena vā pājeti, pārājikam. Sace pana chatam vā paṇāmetvā cīvaram vā pādehi akkamitvā hatthehi ukkhipitvā laṅkārasadisam katvā vātam gaṇhāpeti, balavā ca vāto āgamma nāvam harati, vāteneva sā haṭṭa hoti; puggalassa natthi avahāro. Payogo atthi, so pana ṭhānā cāvanapayogo na hoti. Yadi pana tam nāvam evam gacchantim pakatigamanam

upacchinditvā aññaṃ disābhāgaṃ neti, pārājikaṃ. Sayameva yaṃkiñci gāmatitthaṃ sampattaṃ ṭhānā acāventova vikkiṇitvā gacchati, neva atthi avahāro. Bhaṇḍadeyyaṃ pana hotīti.

Nāvaṭṭhakathā niṭṭhitā.

Yānaṭṭhakathā

100. Yānaṭṭhe - yānaṃ tāva dassento “yānaṃ nāma vayha”ntiādimāha. Tattha upari maṇḍapasadisāṃ padaracchannaṃ sabbapaliguṇṭhimaṃ vā chādetvā kataṃ vayhaṃ. Ubhosu passesu suvaṇṇarajatādimayā gopānasiyo datvā garuḷapakkhakanayena katā sandamānikā. Ratho ca sakaṭaṇṇa pākaṭameva. Tesu yattha katthaci saviññāṇakaṃ vā aviññāṇakaṃ vā rāsiādivasena ṭhapitaṃ bhaṇḍaṃ theyyacittena ṭhānā cāventassa nāvaṭṭhe ca thalaṭṭhe ca vuttanayeneva pārājikaṃ veditabbaṃ.

Ayaṃ pana viseso - yānaṭṭhaṃ taṇḍulādibhaṇḍaṃ piṭakena gaṇhato piṭake anukkhittepi piṭakaṃ apaharitvā taṇḍulādīnaṃ ekābaddhabhāve vikopite pārājikaṃ. Thalaṭṭhādīsopi ayaṃ nayo labbhati. Yānaṃ avaharissāmītiādimhi dutyapariyesanādīni vuttanayāneva. Ṭhānā cāvetīti ettha pana dukayuttassa yānassa dvinnaṃ goṇānaṃ aṭṭha pādā, dve ca cakkānīti dasa ṭhānāni. Taṃ theyyacittassa dhure nisīditvā pājayato goṇānaṃ pāduddhāre thullaccayaṃ. Cakkānaṃ pana pathaviyaṃ patiṭṭhitappadesato kesaggamatte atikkante pārājikaṃ. Sace pana goṇā “nāyaṃ amhākaṃ sāmiko”ti ṇatvā dhuraṃ chaḍḍetvā ākaḍḍhantaṃ tiṭṭhanti vā phandanti vā, rakkhati tāva. Goṇe puna ujukaṃ paṭipādetvā dhuraṃ āropetvā daḷhaṃ yojetvā pācanena vijjhivā pājentassa vuttanayeneva tesāṃ pāduddhāre thullaccayaṃ. Cakkātikkaṃ pārājikaṃ.

Sacepi sakaddame magge ekaṃ cakkāṃ kaddame laggāṃ hoti, dutyaṃ cakkāṃ goṇā parivattentā pavattenti, ekassa ṭhitattā na tāva avahāro hoti. Goṇe pana puna ujukaṃ paṭipādetvā pājentassa ṭhitacacce kesaggamattaṃ phuṭṭhokāsaṃ atikkante pārājikaṃ. Catuyuttakassa pana aṭṭhārasa ṭhānāni, aṭṭhayuttakassa catutṭimsāti - etenupāyena yuttayānassa ṭhānabhedo veditabbo.

Yaṃ pana ayuttakaṃ dhure ekāya pacchato ca dvīhi upatthambhinīhi upatthambhetvā ṭhapitaṃ, tassa tiṇṇaṃ upatthambhinīnaṃ cakkānaṇṇa vasena pañca ṭhānāni. Sace dhure upatthambhinī heṭṭhābhāge kappakatā hoti, cha ṭhānāni. Pacchato pana anupatthambhetvā dhure upatthambhitasseva upatthambhinīvasena tiṇi vā cattāri vā ṭhānāni. Dhurena phalakassa vā dārukassa vā upari ṭhapitassa tiṇi ṭhānāni. Tathā pathaviyaṃ ṭhapitassa. Taṃ dhuraṃkaḍḍhitvā vā ukkhipitvā vā purato ca pacchato ca ṭhānā cāventassa thullaccayaṃ. Cakkānaṃ patiṭṭhitaṭṭhāne kesaggamattaṃ atikkante pārājikaṃ. Cakkāni apanetvā dvīhi akkhasīsehi dārūnaṃ upari ṭhapitassa dve ṭhānāni. Taṃ kaḍḍhanto vā ukkhipanto vā phuṭṭhokāsaṃ atikkāmeti, pārājikaṃ. Bhūmiyaṃ ṭhapitassa dhurena ca catūhi ca akkhuddhīhi patiṭṭhitavasena pañca ṭhānāni. Taṃ dhure gahetvā kaḍḍhato uddhīnaṃ pacchimantehi purimante atikkante pārājikaṃ. Uddhīsu gahetvā kaḍḍhato uddhīnaṃ purimantehi pacchimante atikkante pārājikaṃ. Passe gahetvā kaḍḍhato uddhīnaṃyeva tiriyaṃ patiṭṭhitaṭṭhānassa atikkamena pārājikaṃ. Majjhe gahetvā ukkhipato kesaggamattaṃ pathavito mutte pārājikaṃ. Atha uddhikhāṇukā na honti, samameva bāhaṃ katvā majjhe vijjhivā akkhasīsāni pavesitāni honti, taṃ

heṭṭhimatalassa samantā sabbaṃ pathaviṃ phusitvā tiṭṭhati. Tattha catūsu disāsu uddhañca phuṭṭhaṭṭhānātikkamavasena pārājikaṃ veditabbaṃ. Bhūmiyaṃ nābhiyā ṭhapitacakkassa ekameva ṭhānaṃ, tassa pañcahākārehi paricchedo. Nemipassena ca nābhiyā ca phusitvā ṭhitassa dve ṭhānāni. Nemiyā uṭṭhitabhāgaṃ pādena akkamitvā bhūmiyaṃ phusāpetvā aresu vā nemiyā vā gahetvā ukkhipantassa attanā kataṭṭhānaṃ ṭhānaṃ na hoti, tasmā tasmim̐ ṭhitepi avasesaṭṭhāne atikkantamatte pārājikaṃ.

Bhittim̐ nissāya ṭhapitacakkassāpi dve ṭhānāni. Tattha paṭhamam̐ bhittito mocentassa thullaccayaṃ. Pacchā pathavito kesaggamattuddhāre pārājikaṃ. Paṭhamam̐ bhūmito mocentassa pana sace bhittiyam̐ patitṭhitatṭhānaṃ na kuppati, eseva nayo. Atha aresu gahetvā heṭṭhā kaḍḍhantassa bhittim̐ phusitvā ṭhitokāsassa uparimo anto heṭṭhimam̐ atikkamati, pārājikaṃ. Maggappaṭipanne yāne yānasāmiko kenacideva karaṇīyena orohitvā maggā okkanto hoti, athañño bhikkhu paṭipathaṃ āgacchanto ārakkhasuññaṃ passitvā, “yānaṃ avaharissāmī”ti ārohati, tassa payogaṃ vināyeva goṇā gahetvā pakkantā, avahāro natthi. Sesam̐ nāvāyaṃ vuttasadisanti.

Yānaṭṭhakathā niṭṭhitā.

Bhāraṭṭhakathā

101. Ito paraṃ bhāroyeva bhāraṭṭhaṃ. So sīsabhārādivasena catudhā dassito. Tattha sīsabhārādīsu asammohatthaṃ sīsādīnaṃ paricchedo veditabbo. Tattha sīsassa tāva purimagale galavāṭako, piṭṭhigale kesañci kesante āvaṭṭo hoti, galasseva ubhosu passesu kesañci kesā oruyha jāyanti, ye kaṇṇacūlikāti vuccanti, tesam̐ adhobhāgo cāti ayam̐ heṭṭhimaparicchedo, tato upari sīsaṃ. Etthantare ṭhitabhāro sīsabhāro nāma.

Ubhosu passesu kaṇṇacūlikāhi paṭṭhāya heṭṭhā, kapparehi paṭṭhāya upari, piṭṭhigalāvattato ca galavāṭakato ca paṭṭhāya heṭṭhā, piṭṭhivemajjhāvattato ca uraparicchedamajjhe hadayaāvāṭato ca paṭṭhāya upari khandho. Etthantare ṭhitabhāro khandhabhāro nāma.

Piṭṭhivemajjhāvattato pana hadayaāvāṭato ca paṭṭhāya heṭṭhā yāva pādanakhasikhā, ayam̐ kaṭiparicchedo. Etthantare samantato sarīre ṭhitabhāro kaṭibhāro nāma.

Kapparato paṭṭhāya pana heṭṭhā yāva hatthanakhasikhā, ayam̐ olambakaparicchedo. Etthantare ṭhitabhāro olambako nāma.

Idāni sīse bhārantiādīsu ayam̐ apubbavinicchayo -yo bhikkhu “idaṃ gahetvā ettha yāhī”ti sāmikehi anāṇatto sayameva “mayham̐ idaṃ nāma detha, aham̐ vo bhaṇḍam̐ vahāmī”ti tesam̐ bhaṇḍam̐ sīsena ādāya gacchanto theyyacittena taṃ bhaṇḍam̐ āmasati, dukkaṭam̐. Yathāvuttasīsaparicchedam̐ anatikkāmentova ito cito ca ghaṃsanto sāreṭipi paccāsāreṭipi, thullaccayaṃ. Khandham̐ oropitamatte kiñcāpi sāmikānaṃ “vahaṭū”ti cittaṃ atthi, tehi pana anāṇattatā pārājikaṃ. Khandham̐ pana anoropetvāpi sīsato kesaggamattaṃ mocentassa pārājikaṃ. Yamakabhārassa pana eko bhāro sīse patitṭhāti, eko piṭṭhiyaṃ, tattha dvinnam̐ ṭhānānaṃ vasena vinicchayo veditabbo. Ayam̐ pana suddhasīsabhārādīnaṃyeva vasena desanā āradhā. Yo cāyam̐ sīsabhāre vutto, khandhabhārādīsopi ayameva vinicchayo.

Hatthe bhāranti ettha pana hatthena gahitattā olambako “hatthe bhāro”ti vutto.

So paṭhamamyeva bhūmito vā gahito hotu, suddhacittena sīsādīhi vā, “hatthe bhāro” tveva saṅkhyam gacchati. Taṃ theyyacittena tādisaṃ gahanaṭṭhānaṃ disvā bhūmiyaṃ vā gacchādīsu vā nikkhipantassa hatthato muttamatte pārājikaṃ. Bhūmito gaṇhātīti ettha pana tesam bhārānaṃ yaṃkiñci pātarāsādikāraṇā suddhacittena bhūmiyaṃ nikkhipitvā puna theyyacittena kesaggamattaṃ uddharantassa pārājikanti.

Bhāraṭṭhakathā niṭṭhitā.

Ārāmaṭṭhakathā

102. Ārāmaṭṭhepi - ārāmaṃ tāva dassento “ārāmo nāma pupphārāmo phalārāmo”ti āha. Tesu vassikādīnaṃ pupphanako pupphārāmo. Ambaphalādīnaṃ phalanako phalārāmo. Ārāme catūhi ṭhānehi nikkhattassa vinicchayo bhūmaṭṭhādīsu vuttanayo eva.

Tatthajātake pana mūlanti usīrahiriverādikaṃ yaṃkiñci mūlaṃ, taṃ uppāṭetvā vā uppāṭitaṃ vā gaṇhantassa yena mūlena vatthu pūraṭi, tasmim gahite pārājikaṃ. Kandopi mūleneva saṅgahito. Uppāṭentassa cettha appamattakepi acchinne thullaccayameva. Tattha vinicchayo bhise vuttanayeneva veditabbo. Tacanti bhesajjatthāya vā rajanatthāya vā upayogagamanūpagaṃ yaṃkiñci rukkhattacaṃ; taṃ uppāṭetvā vā uppāṭitaṃ vā gaṇhantassa mūle vuttanayena pārājikaṃ. Pupphanti vassikamallikādikaṃ yaṃkiñci pupphaṃ, taṃ ocinitvā vā ocinitaṃ vā gaṇhantassa uppalapadumesu vuttanayena pārājikaṃ. Pupphānampi hi vaṇṭaṃ vā bandhanaṃ vā acchinnaṃ rakkhati. Vaṇṭabbhantare pana kesañci sūcikaṃ hoti, sā na rakkhati. Phalanti ambaphalatālaphalādikaṃ yaṃkiñci, taṃ rukkhato gaṇhantassa vinicchayo rukkhe laggitakathāyaṃ vutto. Apanetvā ṭhapitaṃ bhūmaṭṭhādīsaṅgahitameva.

Ārāmaṃ abhiyuñjatīti parasantakaṃ “mama santako aya”nti musā bhaṇitvā abhiyuñjati, adinnādānassa payogattā dukkaṭaṃ. Sāmikassa vimatiṃ uppādetīti vinicchayakusalatāya balavanissitādibhāvena vā ārāmasāmikassa saṃsayam janeti. Kathaṃ? Tañhi tathā vinicchayappasutaṃ disvā sāmiko cinteti - “sakkhissāmi nu kho ahaṃ imaṃ ārāmaṃ attano kātuṃ, na sakkhissāmi nu kho”ti. Evaṃ tassa vimati uppajjamānā tena uppāditā hoti, tasmā thullaccayaṃ āpajjati.

Dhuraṃ nikkhipatīti yadā pana sāmiko “ayaṃ thaddho kakkhaḷo jīvitabrahmacariyantarāyampi me kareyya, alaṃ dāni mayhaṃ iminā ārāmenā”ti dhuraṃ nikkhipati, abhiyuñjako pārājikaṃ āpajjati. Sace sayampi katadhuranikkhepo hoti, atha ca pana sāmikena dhure nikkhittepi abhiyuñjako dhuraṃ anikkhipitvāva “imaṃ suṭṭhu pīletvā mama āṇāpavattiṃ dassetvā kiṅkārappaṭissāvibhāve naṃ ṭhapetvā dassāmī”ti dātabbabhāve saussāho hoti, rakkhati tāva. Athāpi abhiyuñjako “acchinditvā na dāni naṃ imassa dassāmī”ti dhuraṃ nikkhipati, sāmiko pana na dhuraṃ nikkhipati, pakkhaṃ pariyesati, kālaṃ āgameti, “lajjiparisaṃ tāva labhāmi, pacchā jānissāmī”ti puna gahaṇeyeva saussāho hoti, rakkhatiyeva. Yadā pana sopi “na dassāmī”ti, sāmikopi “na lacchāmī”ti - evaṃ ubhopi dhuraṃ nikkhipanti, tadā abhiyuñjakassa pārājikaṃ. Atha pana abhiyuñjitvā vinicchayaṃ kurumāno aniṭṭhite vinicchaye sāmikenapi dhuranikkhepe akate attano assāmikabhāvaṃ jānantoyeva tato kiñci pupphaṃ vā phalaṃ vā gaṇhāti, bhaṇḍagghena kāretabbo.

Dhammaṃ carantoti bhikkhusaṅghe vā rājakule vā vinicchayaṃ karonto. Sāmikaṃ parājetīti vinicchayikānaṃ ukkocaṃ datvā kūṭasakkhiṃ otāretvā ārāmasāmikaṃ jinātīti attho. Āpatti pārājikassāti na kevalaṃ tasseva, sañcicca tassa atthasādhane pavattānaṃ kūṭavinicchayikānampi kūṭasakkhīnampi sabbesaṃ pārājikaṃ. Ettha ca sāmikassa dhuranikkhepavaseneva parājayo veditabbo. Anikkhittadhuro hi aparājitova hoti. Dhammaṃ caranto parajjatīti sacepi dhammena vinayena satthusāsanena vinicchayassa pavattattā sayamaṃ parājayaṃ pāpuṇāti; evampi musāvādena sāmikānaṃ pīlākaraṇapaccayā thullaccayaṃ āpajjatīti.

Ārāmatṭhakathā niṭṭhitā.

Vihāraṭṭhakathā

103. Vihāraṭṭhepi - catūhi ṭhānehi nikkhittaṃ vuttanayameva. Abhiyogepi cettha cātuddisaṃ saṅghaṃ uddissa bhikkhūnaṃ dinnaṃ vihāraṃ vā pariveṇaṃ vā āvāsaṃ vā mahantampi khuddakampi abhiyuñjato abhiyogo na ruhati. Acchinditvā gaṇhitumpi na sakkoti. Kasmā? Sabbesaṃ dhuranikkhepābhāvato. Na hettha sabbe cātuddisā bhikkhū dhuranikkhepaṃ karontīti. Dīghabhāṇakādibhedassa pana gaṇassa ekapuggalassa vā santakaṃ abhiyuñjitvā gaṇhanto sakkoti te dhuraṃ nikkhipāpetuṃ. Tasmā tattha ārāme vuttanayena vinicchayo veditabboti.

Vihāraṭṭhakathā niṭṭhitā.

Khettaṭṭhakathā

104. Khettaṭṭhepi - khettaṃ tāva dassento “khettaṃ nāma yattha pubbaṇṇaṃ vā aparāṇṇaṃ vā jāyatī”ti āha. Tattha pubbaṇṇanti sāliādīni satta dhaññāni; aparāṇṇanti muggamāsādīni; ucchukhettādikampi ettheva saṅgahitaṃ. Idhāpi catūhi ṭhānehi nikkhittaṃ vuttanayameva. Tatthajātake pana sālisīsādīni nirumbhitvā vā ekamekaṃ hattheneva chinditvā vā asitena lāyitvā vā bahūni ekato uppāṭetvā vā gaṇhantassa yasmiṃ bīje vā sīse vā muṭṭhiyaṃ vā muggamāsādiphale vā vatthu pūрати, tasmīṃ bandhanā mocitamatte pārājikaṃ. Acchijjamāno pana daṇḍako vā vāko vā taco vā appamattakopi rakkhati.

Vīhināḷaṃ dīghampi hoti, yāva antonāḷato vīhisīsadaṇḍako na nikkhamati, tāva rakkhati. Kesaggamattampi nāḷato daṇḍakassa heṭṭhimatale nikkhante bhaṇḍagghena kāretabbo. Asitena lāyitvā gaṇhato pana muṭṭhigatesu heṭṭhā chinnesupi sace sīsāni jaṭitāni, rakkhanti tāva. Vijaṭetvā pana kesaggamattampi ukkhipato sace vatthu pūрати, pārājikaṃ. Sāmikehi pana lāyitvā ṭhapitaṃ sabhusaṃ vā abhusaṃ vā katvā gaṇhato yena vatthu pūрати, tasmīṃ gahite pārājikaṃ. Sace parikappeti “idaṃ madditvā papphoṭetvā sārāmeva gaṇhissāmī”ti rakkhati tāva. Maddanapapphoṭanesu ṭhānā cāventassāpi pārājikaṃ natthi, pacchā bhājanagate katamatte pārājikaṃ. Abhiyogo panettha vuttanayo eva.

Khīlasaṅkamanādīsū pathavī nāma anagghā. Tasmā sace ekeneva khīlena ito kesaggamattampi pathavippadesaṃ sāmikānaṃ passantānaṃ vā apassantānaṃ vā attano santakaṃ karoti, tasmīṃ khīle nāmaṃ chinditvā vā acchinditvā vā saṅkāmitamatte tassa ca, ye cassa ekacchandā, sabbesaṃ pārājikaṃ. Sace pana dvīhi khīlehi gahetabbaṃ hoti, paṭhame khīle thullaccayaṃ; dutiye pārājikaṃ. Sace tīhi gahetabbaṃ hoti, paṭhame dukkaṭaṃ, dutiye thullaccayaṃ, tatiye pārājikaṃ.

Evam bahukesupi avasāne dve t̥hapetvā purimehi dukkaṭaṃ, avasāne dvinnaṃ ekena thullaccayaṃ, itarena pārājikaṃ veditabbaṃ. Tañca kho sāmikānaṃ dhuranikkhepena. Evaṃ sabbattha.

Rajjuṃ vāti “mama santakaṃ ida”nti ñāpetukāmo rajjuṃ vā pasāreti, yatthiṃ vā pāṭeti, dukkaṭaṃ. “Idāni dvīhi payogehi attano santakaṃ karissāmī”ti tesam paṭhame thullaccayaṃ, dutiye pārājikaṃ.

Vatiṃ vāti parassa khettaṃ parikkhepavasena attano kātukāmo dārūni nikhaṇati, payoge payoge dukkaṭaṃ. Ekasmiṃ anāgate thullaccayaṃ, tasmīṃ āgate pārājikaṃ. Sace tattakena asakkonto sākāparivāreneva attano kātuṃ sakkoti, sākāpātanepi eseṇa nayo. Evaṃ yena yena parikkhipitvā attano kātuṃ sakkoti, tattha tattha paṭhamapayogehi dukkaṭaṃ. Avasāne dvinnaṃ ekena thullaccayaṃ, itarena pārājikaṃ veditabbaṃ.

Mariyādaṃ vāti parassa khettaṃ “mama ida”nti ñāpetukāmo attano khettaṃ mariyādaṃ

Kedārapāḷiṃ yathā parassa khettaṃ atikkamati, evaṃ saṅkāmeti, paṃsumattikādīhi vā vaḍḍhetvā vitthataṃ karoti, akataṃ vā pana paṭiṭṭhāpeti, purimapayogehi dukkaṭaṃ. Dvinnaṃ pacchimānaṃ ekena thullaccayaṃ, itarena pārājikanti.

Khettaṭṭhakathā niṭṭhitā.

Vatthuṭṭhakathā

105. Vatthuṭṭhepi - vatthuṃ tāva dassento vatthu nāma “ārāmaṇvatthu viharavatthū”ti āha. Tattha bijaṃ vā uparopake vā aropetvā kevalaṃ bhūmiṃ sodhetvā tiṇṇaṃ pākārānaṃ yena kenaci parikkhipitvā vā aparikkhipitvā vā pupphārāmaḍḍiṇaṃ atthāya t̥hapito bhūmibhāgo ārāmaṇvatthu nāma. Eteneva nayena ekaviharapariveṇaāvāsānaṃ atthāya t̥hapito bhūmibhāgo viharavatthu nāma. Yopi pubbe ārāmo ca viharo ca hutvā pacchā vinassitvā bhūmimatto t̥hito, ārāmaṇviharakiccaṃ na karoti, sopi ārāmaṇviharavatthusaṅgaheneva saṅgahito. Vinicchayo panettha khettaṭṭhe vuttasadiṣeyevāti.

Vatthuṭṭhakathā niṭṭhitā.

106. Gāmaṭṭhe yaṃ vattabbaṃ taṃ vuttameva.

Araññaṭṭhakathā

107. Araññaṭṭhe - araṇṇaṃ tāva dassento “araṇṇaṃ nāma yaṃ manussānaṃ pariggahitaṃ hoti, taṃ araṇṇa”nti āha. Tattha yasmā araṇṇaṃ nāma manussānaṃ pariggahitampi atthi, apariggahitampi; idha pana yaṃ pariggahitaṃ sārakkhaṃ, yato na vinā mūlena kaṭṭhalatādīni gaheṭuṃ labbhanti, taṃ adhippettaṃ. Tasmā “yaṃ manussānaṃ pariggahitaṃ hoti”ti vatvā puna “araṇṇa”nti vuttaṃ. Tena imamatthaṃ dasseti - “na pariggahitabhāvo araṇṇassa lakkhaṇaṃ. Yaṃ pana attano araṇṇalakkhaṇena araṇṇaṃ manussānañca pariggahitaṃ, taṃ imasmiṃ atthe araṇṇa”nti. Tattha vinicchayo āraṃaṭṭhādīsu vuttasadiṣo.

Tatthajātakesu panettha ekasmimpi mahaggharukkhe chinnamatte pārājikaṃ. Lataṃ vāti ettha ca vettopi latāpi latā eva; tattha yo vetto vā latā vā dīghā hoti, mahārukkhe ca gacche ca vinivijjhitvā vā veṭhetvā vā gatā, sā mūle chinnāpi avahāraṃ na janeti

agge chinnāpi, yadā pana aggepi mūlepi chinnā hoti, tadā avahāraṃ janeti. Sace pana veṭhetvā ṭhitā hoti, veṭhetvā ṭhitā pana rukkhato mocitamattā avahāraṃ janeti.

Tiṇaṃ vāti ettha tiṇaṃ vā hotu paṇṇaṃ vā, sabbāṃ tiṇaggahaṇeneva gahitaṃ; taṃ gehacchadanādīnamatthāya parehi chinnaṃ vā attanā chinditvā vā gaṇhanto bhaṇḍagghena kāretabbo. Na kevalaṇca tiṇapaṇṇameva, aññaṃpi yaṃkiñci vākachalli ādi, yattha sāmikā sālayā, taṃ gaṇhanto bhaṇḍagghena kāretabbo. Tacchetaṃ ṭhapito addhagatopi rukkho na gahetabbo. Yo pana agge ca mūle ca chinno hoti, sākāpissa pūtikā jātā, chāliyopi gaṇitā, “ayaṃ sāmikehi chaḍḍito”ti gahetuṃ vaṭṭati. Lakkhaṇacchinnassāpi yadā lakkhaṇaṃ chāliyaṃ pariyaṇḍham hoti, tadā gahetuṃ vaṭṭati. Gehādīnaṃ atthāya rukkhe chinditvā yadā tāni katāni ajjhāvutthāni ca honti, dārūnipi araṇṇe vassena ca ātapena ca vinassanti, īdisānipi disvā “chaḍḍitāni”ti gahetuṃ vaṭṭati. Kasmā? Yasmā araṇṇasāmikā etesaṃ anissarā. Yehi araṇṇasāmikānaṃ deyyadhammaṃ datvā chinnāni, te eva issarā, tehi ca tāni chaḍḍitāni, nirālayā tattha jātāti.

Yopi bhikkhu paṭhamameva araṇṇapālānaṃ deyyadhammaṃ datvā araṇṇaṃ pavisitvā yathārucite rukkhe gāhāpeti, tassa tesāṃ ārakkhātthānaṃ agantvāpi yathārucitena maggena gantuṃ vaṭṭati. Athāpi pavisanto adatvā “nikkhamanto dassāmī”ti rukkhe gāhāpetvā nikkhamanto tesāṃ dātabbaṃ datvā gacchati, vaṭṭati eva. Athāpi ābhogaṃ katvā gacchati “dehī”ti vutte “dassāmī”ti, “dehī”ti vutte dātabbameva. Sace koci attano dhanaṃ datvā “bhikkhussa gantuṃ dethā”ti vadati, laddhakappameva, gantuṃ vaṭṭati. Sace pana koci issarajātiko dhanaṃ adatvāva “bhikkhūnaṃ bhāgaṃ mā gaṇhathā”ti vāreti, araṇṇapālā ca “mayaṃ bhikkhūnaṃ tāpasānaṃca bhāgaṃ agaṇhantā kuto lacchāma, detha, bhante”ti vadanti, dātabbameva.

Yo pana araṇṇapālesu niddāyantesu vā kīlāpasutesu vā katthaci pakkantesu vā āgantvā “kuhiṃ araṇṇapālā”ti pakkosivāpi adisvā gacchati, bhaṇḍadeyyaṃ. Yopi ārakkhātthānaṃ patvā kammaṭṭhānādīni manasikaronto vā aññavihito vā assatiyā atikkamati, bhaṇḍadeyyameva. Yassāpi taṃ ṭhānaṃ pattassa coro vā hatthī vā vālamigo vā mahāmegho vā vuṭṭhahati, so ca tamhā upaddavā muccitukamyatāya sahasā taṃ ṭhānaṃ atikkamati, rakkhati tāva, bhaṇḍadeyyaṃ pana hoti. Idaṃ pana araṇṇe ārakkhātthānaṃ nāma suṅkaghātatoṃ garukataraṃ. Suṅkaghātassa hi paricchedaṃ anokkamitvā dūratova pariharanto dukkaṭameva āpajjati. Idaṃ pana theyyacittena pariharantassa ākāseṇa gacchatopi pārājikameva. Tasmā ettha appamattena bhavitabbanti.

Araṇṇaṭṭhakathā niṭṭhitā.

Udakakathā

108. Udaḥ pana - bhājanagatanti udakadullabhakāle udakamaṇikādīsū bhājanesu saṅgopetvā ṭhapitaṃ; taṃ yasmaṃ bhājane ṭhapitaṃ hoti, taṃ bhājanaṃ āviñchitvā vā chiddaṃ katvā vā tattha pokkharaṇītaḷakesu ca attano bhājanaṃ pavesetvā gaṇhantassa sappitelesu vuttanayena vinicchayo veditabbo.

Mariyādacchedane pana tattha jātakabhūtagāmena saddhimpī mariyādaṃ chindantassa adinnādānapayogattā dukkaṭaṃ. Taṇca pana pahāre pahāre hoti. Antoṭhatvā bahimukho chindanto bahi antena kāretabbo. Bahi ṭhatvā antomukho chindanto antoantena kāretabbo. Anto ca bahi ca chinditvā majjhe ṭhapetvā taṃ

chindanto majjhena kâretabbo. Mariyādaṃ dubbalaṃ katvā gāvo pakkosati, gāmadārahehi vā pakkosāpeti, tā āgantvā khurehi mariyādaṃ chindanti, teneva chinnā hoti. Mariyādaṃ dubbalaṃ katvā gāvo uduke paveseti, gāmadārahehi vā pavesāpeti, tāhi utthāpitavīciyo mariyādaṃ bhinditvā gacchanti. Gāmadārahe vā “udake kīlathā”ti vadati, kīlante vā utrāseti, tehi utthāpitavīciyopi mariyādaṃ chinditvā gacchanti. Antoudake jātarukkhaṃ chindati, aññena vā chindāpeti, tenapi patantena utthāpitavīciyo mariyādaṃ chinditvā gacchanti, teneva chinnā hoti. Mariyādaṃ dubbalaṃ katvā taḷākarakkhaṇatthāya taḷākato nibbahaṇaṇaṃ vā niddhamanatanambhaṃ vā pidahati, aññato gacchantam vā udakaṃ yathā ettha pavisati, evaṃ pālīṃ vā bandhati, mātikaṃ vā ujukaṃ karoti, tassa uparibhāge ṭhitaṃ attano taḷākaṃ vā bhindati, ussannaṃ udakaṃ mariyādaṃ gahetvā gacchati, teneva chinnā hoti. Sabbattha nikkhantaṇaṃ gacchānuraṇaṃ avahārena kâretabbo.

Niddhamanapanāḷīṃ ugghāṭetvā nīharantassāpi eseṇa nayo. Sace pana tena mariyādāya dubbalāya katāya attano dhammatāya āgantvā vā anāṇattehi gāmadārahehi āropitā vā gāviyo khurehi mariyādaṃ bhindanti, attanoyeva dhammatāya anāṇattehi vā gāmadārahehi uduke pavesitā vīciyo utthāpenti, gāmadārakā vā sayameva pavisitvā kīlantaṃ utthāpenti antoudake vā rukkhā aññena chijjamaṇo patitvā utthāpeti, utthāpitā vīciyo mariyādaṃ chindanti, sacepi mariyādaṃ dubbalaṃ katvā sukkhataḷākassa udakaṇibbahaṇatthānaṃ vā udakaniddhamanatanambhaṃ vā pidahati, aññato gamanamaṃ vā pālīṃ bandhati, sukkhamātikaṃ vā ujukaṃ karoti, pacchā deve vuṭṭhe udakaṃ āgantvā mariyādaṃ bhindati, sabbattha bhaṇḍadeyyaṃ.

Yo pana nidāge sukkhavāpiyā mariyādaṃ yāva taṃ pāpetvā chindati, pacchā deve vuṭṭhe āgatāgataṃ udakaṃ palāyati, bhaṇḍadeyyaṃ. Yattakaṃ tappaccayā sassaṃ uppajjati, tato pādamattagghanaṃ adento sāmikānaṃ dhuraṇikkhepena assamaṇo hoti.

Yaṃ pana sabbasādhāraṇaṃ taḷākaṃ hoti; taḷāke udakassa sabbepi manussā issarā. Heṭṭhato panassa sassāni karonti, sassapālanatthaṃ taḷākato mahāmātikā nikkhamitvā khettaṃ majjhena yāti, sāpi sadā sandanakāle sabbasādhāraṇā. Tato pana khuddakamātikā nīharitvā attano attano kedāresu udakaṃ pavesenti. Taṃ aññesaṃ gahetuṃ na denti. Nidāghasamāyeva uduke maṇḍibhūte vārena udakaṃ denti, yo udakavāre sampatte na labhati, tassa sassāni milāyanti; tasmā aññesaṃ vāre añño gahetuṃ na labhati. Tattha yo bhikkhu paresaṃ khuddakamātikāto vā kedārato vā udakaṃ theyyacittena attano vā parassa vā mātikaṃ vā kedāraṃ vā paveseti, aṭṭavimukhaṃ vā vāheti, avahāro vassa hoti.

Yopi “cīrena me udakavāro bhavissati, idaṇca sassaṃ milāyati”ti paresaṃ kedāre

Pavisantassa udakassa pavisanamaggaṃ pidahitvā attano kedāraṃ paveseti, avahāro eva. Sace pana taḷākato aniggaṇaṃ paresaṃ mātikāṃ mukhaṃ asampatteva uduke sukkhamātikaṃ yeva yathā āgacchantam udakaṃ aññesaṃ kedāre appavisitvā attanoyeva kedāraṃ pavisati, evaṃ tattha tattha bandhati. Anikkhante baddhā subaddhā, nikkhante baddhā, bhaṇḍadeyyaṃ. Taḷākaṃ gantvā sayameva niddhamanapanāḷīṃ ugghāṭetvā attano kedāraṃ pavesentassāpi natthi avahāro. Kasmā? Taḷākaṃ nissāya khettaṃ katattā. Kurundiyādīsu pana “avahāro”ti vuttaṃ. Taṃ “vatthuṃ kālaṇca desaṇcā”ti iminā lakkhaṇena na sameti. Tasmā mahāatṭhakathāyaṃ vuttameva yuttanti.

Dantaponakathā

109. Dantaponaṃ āramatṭhakavinicchayena vinicchinitabbaṃ. Ayaṃ pana viseso - yo saṅghassa vetanabhato hutvā devasikaṃ vā pakkhamāsavārena vā dantakaṭṭhaṃ āharati, so taṃ āharitvā chinditvāpi yāva bhikkhusaṅghaṃ na sampaṭicchāpeti, tāva tasseva hoti. Tasmā taṃ theyyacittena gaṇhanto bhaṇḍagghena kāretabbo. Tatthajātaṃ pana garubhaṇḍaṃ, tampi bhikkhusaṅghena rakkhitagopitaṃ gaṇhanto bhaṇḍagghena kāretabbo. Eseva nayo gaṇapuggalagihimanussasantakepi chinnake acchinnake ca. Tesam āramuyyānabhūmīsu jātaṃ sāmaṇera vārena bhikkhusaṅghassa dantakaṭṭhaṃ āharantā ācariyupajjhāyānampi āharanti, taṃ yāva chinditvā saṅghaṃ na paṭicchāpentī, tāva sabbaṃ tesameva hoti. Tasmā tampi theyyacittena gaṇhanto bhaṇḍagghena kāretabbo. Yadā pana te chinditvā saṅghassa paṭicchāpetvā dantakaṭṭhamālake nikkhipanti, “yathāsukhaṃ bhikkhusaṅgho paribhuñjatū”ti; tato paṭṭhāya avahāro natthi, vattaṃ pana jānitabbaṃ. Yo hi devasikaṃ saṅghamajjhe osarati, tena divase divase ekameva dantakaṭṭhaṃ gahetabbaṃ. Yo pana devasikaṃ na osarati, padhānaghare vasitvā dhammasavane vā uposathagge vā dissati, tena pamāṇaṃ sallakkhetvā cattāri pañcadantakaṭṭhāni attano vasanaṭṭhāne ṭhapetvā khāditabbāni. Tesu khīṇesu sace punapi dantakaṭṭhamālake bahūni hontiyeva, punapi āharitvā khāditabbāni. Yadi pana pamāṇaṃ asallakkhetvā āharati, tesu akkhīṇesuyeva mālake khīyanti, tato keci therā “yehi gahitāni, te paṭiāharantū”ti vadeyyuṃ, keci “khādantu, puna sāmaṇera āharissantī”ti, tasmā vivādapariharaṇatthaṃ pamāṇaṃ sallakkhetabbaṃ. Gahaṇe pana doso natthi. Maggaṃ gacchantenāpi ekaṃ vā dve vā thavikāya pakkhipitvā gantabbanti.

Dantaponakathā niṭṭhitā.

Vanappatikathā

110. Vanassa patīti vanappati; vanajeṭṭhakarukkhassetam adhivacanaṃ. Idha pana sabbopi manussehi pariggahitarukkho adhippeto ambalabujapanasādiko. Yattha vā pana maricavallīdīni āropenti, so chijjamāno sace ekāyapi challiyā vā vākena vā sakalikāya vā pheggunā vā sambaddhova hutvā bhūmiyaṃ patati, rakkhati tāva.

Yo pana chinropi vallīhi vā sāmantarukkkhasākhāhi vā sambaddho sandhāritattā ujukameva tiṭṭhati, patanto vā bhūmiṃ na pāpuṇāti, natthi tattha parihāro, avahāro eva hoti. Yopi kakacena chinno acchinno viya hutvā tattheva tiṭṭhati, tasmimpi eseva nayo.

Yo pana rukkaṃ dubbalaṃ katvā pacchā cāletvā pāteti, añña vā cālāpeti; aññaṃ vāssa santike rukkaṃ chinditvā ajjhottharati, parena vā ajjhottharāpeti; makkaṭe vā paripātetvā tattha āropeti, añña vā āropāpeti; vagguliyo vā tattha āropeti, parena vā āropāpeti; tā taṃ rukkaṃ pāteti, tasseva avahāro.

Sace pana tena rukkhe dubbale kate añño anāṇatto eva taṃ cāletvā pāteti,

Rukkhe vā ajjhottharati, attano dhammatāya makkaṭā vā vagguliyo vā ārohanti, paro vā anāṇatto āropeti, sayam vā esa vātamukkaṃ sodheti, balavavāto āgantvā rukkaṃ pāteti; sabbattha bhaṇḍadeyyaṃ. Vātamukhasodhanaṃ panettha

asampatte vāte sukkhamātikāya ujukaraṇādīhi sameti, no aññathā. Rukkhaṃ āvijjhivā satthena vā ākoṭeti, aggiṃ vā deti, maṇḍukakaṇṭakaṃ vā viṣaṃ vā ākoṭeti, yena so marati, sabbattha bhaṇḍadeyyamevāti.

Vanappatikathā niṭṭhitā.

Haraṇakakathā

111. Haraṇake - aññassa haraṇakaṃ bhaṇḍaṃ theyyacitto āmasatīti paraṃ sīsabhārādīhi bhaṇḍaṃ ādāya gacchantāṃ disvā “etaṃ harissāmī”ti vegena gantvā āmasati, ettāvata assa dukkaṭaṃ. Phandāpetīti ākaḍḍhanavikaḍḍhanaṃ karoti, sāmiko na muñcati, tenassa thullaccayaṃ. Ṭhānā cāvetīti ākaḍḍhitvā sāmikassa hatthato moceti, tenassa pārājikaṃ. Sace pana taṃ bhaṇḍasāmiko utṭhahitvā pothetvā puna taṃ bhaṇḍaṃ mocāpetvā gaṇheyya, bhikkhu paṭhamaggahaṇeneva pārājiko. Sīsato vā kaṇṇato vā gīvato vā hatthato vā alaṅkāraṃ chinditvā vā mocetvā vā gaṇhantassa sīsādīhi mocitamatte pārājikaṃ. Hatthe pana valayaṃ vā kaṭakaṃ vā anīharitvā aggabāhaṃ ghaṃsantova aparāparaṃ vā sāreti, ākāśagataṃ vā karoti, rakkhati tāva. Rukkhamūlacīvaravaṃsesu valayamiva na pārājikaṃ janeti. Kasmā? Saviññāṇakattā. Saviññāṇakakoṭṭhāsagatañhi yāva tato na nīhaṭaṃ, tāva tattheva hoti. Eseva nayo aṅgulimuddikapāḍakataḍakakaṭupagapiḷandhanesu.

Yo pana parassa nivatthasāṭakaṃ acchindati, paro ca salajjitāya sahasā na muñcati, ekenantena coro kaḍḍhati, ekenantena paro, rakkhati tāva. Parassa hatthato muttamatte pārājikaṃ. Athāpi taṃ kaḍḍhantassa chijjitvā ekadeso hatthagato hoti, so ca pādaṃ agghati pārājikameva. Sahabhaṇḍahārakanti “sabhaṇḍahāraṃ bhaṇḍaṃ nessāmī”ti cintetvā “ito yāhī”ti bhaṇḍahāraṃ tajjeti, so bhīto corena adhippetadisābhimukho hutvā ekaṃ pādaṃ saṅkāmeti, corassa thullaccayaṃ; dutiye pārājikaṃ. Pātāpetīti athāpi coro bhaṇḍahārakassa hatthe āvudhaṃ disvā sāsāṅko hutvā pātāpetvā gahetukāmo ekamantaṃ paṭikkamma santajjetvā pātāpeti, parassa hatthato muttamatte pārājikaṃ.

Pātāpeti, āpatti dukkaṭassātiādi pana parikappavasena vuttaṃ. Yo hi bhaṇḍaṃ pātāpetvā “yaṃ mama ruccati, taṃ gahessāmī”ti parikappetvā pātāpeti, tassa pātāpane ca āmasane ca dukkaṭaṃ, phandāpane thullaccayaṃ. Pādagghanakassa ṭhānā cāvane pārājikaṃ. Taṃ pacchā paṭipātiyamānassa muñcatopi natthiyeva samaṇabhāvo. Yopi bhaṇḍahāraṃ atikkamantaṃ disvā anubandhanto “tiṭṭha, tiṭṭha, bhaṇḍaṃ pātehī”ti vatvā pātāpeti, tassāpi tena hatthato muttamatte pārājikaṃ.

Yo pana “tiṭṭha tiṭṭhā”ti vadati, “pātehī”ti na vadati; itaro ca taṃ oloketvā “sace esa maṃ pāpuṇeyya, ghāteyyāpi ma” nti sālāyova hutvā taṃ bhaṇḍaṃ gahanaṭṭhāne pakkhipitvā “puna nivattitvā gahessāmī”ti pakkamati, pātanapaccayā pārājikaṃ natthi. Āgantvā pana theyyacittena gaṇhato uddhāre pārājikaṃ. Atha panassa evaṃ hoti - “mayā pātāpenteneva idaṃ mama santakaṃ kata”nti tato na sakasaññāya gaṇhāti; gahaṇe rakkhati, bhaṇḍadeyyaṃ pana hoti. “Dehī”ti vutte adentassa sāmikānaṃ dhuranikkhepe pārājikaṃ. “So imaṃ chaḍḍetvā gato, anajjhāvutthakaṃ dāni ida”nti paṃsukūlasaṇñāya gaṇhatopi eseva nayo. Atha pana sāmiko “tiṭṭha tiṭṭhā”ti vuttamatteneva olokento taṃ disvā “na dāni idaṃ mayha”nti dhuranikkhepaṃ katvā nirālayo chaḍḍetvā palāyati, taṃ theyyacittena gaṇhato uddhāre dukkaṭaṃ. Āharāpente dātabbaṃ, adentassa pārājikaṃ. Kasmā? Tassa

payogena chaḍḍitattāti mahāaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Aññesu pana vicāraṇā eva natthi. Purimanayeneva sakasaññāya vā paṃsukūlasaññāya vā gaṇhantepi ayameva vinicchayoti.

Haraṇakakathā niṭṭhitā.

Upanidhikathā

112. Upanidhimhi - nāhaṃ gaṇhāmīti sampajānamusāvādepi adinnādānassa payogattā dukkaṭaṃ. “Kiṃ tumhe bhaṇatha? Nevidaṃ mayhaṃ anurūpaṃ, na tumhāka”ntiādīni vadantassāpi dukkaṭameva. “Raho mayā etassa hatthe ṭhapitaṃ, na añño koci jānāti, ‘dassati nu kho me no’”ti sāmiko vimatiṃ uppādeti, bhikkhussa thullaccayaṃ. Tassa pharusādibhāvaṃ disvā sāmiko “na mayhaṃ dassatī”ti dhuraṃ nikkhipati, tatra sacāyaṃ bhikkhu “kilametvā naṃ dassāmī”ti dāne saussāho, rakkhati tāva. Sacepi so dāne nirussāho, bhaṇḍassāmiko pana gahaṇe saussāho, rakkhateva. Yadi pana so dāne nirussāho bhaṇḍasāmikopi “na mayhaṃ dassatī”ti dhuraṃ nikkhipati, evaṃ ubhinnaṃ dhuranikkhepena bhikkhuno pārājikaṃ. Yadi pi mukhena “dassāmī”ti vadati, cittaṇa pana adātukāmo, evampi sāmikassa dhuranikkhepe pārājikaṃ. Taṃ pana upanidhi nāma saṅgopanatthāya attano hatthe parehi ṭhapitabhaṇḍaṃ, aguttadesato ṭhānā cāvetvā guttaṭṭhāne ṭhapanatthāya harato anāpatti. Theyyacittenapi ṭhānā cāventassa avahāro natthi. Kasmā? Attano hatthe nikkhittattā, bhaṇḍadeyyaṃ pana hoti. Theyyacittena paribhuñjatopi eseva nayo. Tāvakālikaggahaṇepi tatheva. Dhammaṃ carantotiādi vuttanayameva. Ayaṃ tāva pāḷivaṇṇanā.

Pāḷimuttakavinicchayo panettha pattacatukkādivasena evaṃ vutto - eko kira bhikkhu parassa mahagghe patte lobhaṃ uppādetvā taṃ haritukāmo ṭhapitaṭṭhānamassa suṭṭhu sallakkhetvā attanopi pattaṃ tasseva santike ṭhapesi. So paccūsasamaye āgantvā dhammaṃ vācāpetvā niddāyamānaṃ mahātheramāha - “vandāmi, bhante”ti. “Ko eso”ti? “Ahaṃ, bhante, āgantukabhikkhu, kālassevamhi gantukāmo, asukasmiṃca me ṭhāne īdisena nāma aṃsabaddhakena īdisāya pattatthavikāya patto ṭhapito. Sādhāhaṃ, bhante, taṃ labheyya”nti thero pavisitvā taṃ gaṇhi. Uddhāreyeva corassa pārājikaṃ. Sace āgantvā “kosi tvaṃ avelāya āgato”ti vutto bhīto palāyati, pārājikaṃ patvāva palāyati. Therassa pana suddhacittattā anāpatti. Thero “taṃ gaṇhissāmī”ti aññaṃ gaṇhi, eseva nayo. Ayaṃ pana aññaṃ tādīsameva gaṇhante yujjati, manussaviggahe āṇattasadisavatthusmiṃ viya. Kurundiyaṃ pana “padavārena kāretabbo”ti vuttaṃ, taṃ atādīsameva gaṇhante yujjati.

Taṃ maññaṃ attano pattaṃ gaṇhitvā adāsi, corassa sāmikena dinnattā pārājikaṃ natthi, asuddhacittena pana gahitattā dukkaṭaṃ. Taṃ maññaṃ attano corasseva pattaṃ gaṇhitvā adāsi, idhāpi corassa attano santakattā pārājikaṃ natthi, asuddhacittena pana gahitattā dukkaṭameva. Sabbattha therassa anāpatti.

Aparo “pattaṃ coressāmī”ti tatheva niddāyamānaṃ theram vandi. “Ko aya”nti ca vutte ‘ahaṃ, bhante, gilānabhikkhu, ekaṃ tāva me pattaṃ detha, gāmadvāraṃ gantvā bhesajjaṃ āharissāmī”ti. Thero “idha gilāno natthi, coro ayaṃ bhavissatī”ti sallakkhetvā “imaṃ haratū”ti attano veribhikkhussa pattaṃ nīharitvā adāsi, dvinnampi uddhāreyeva pārājikaṃ. “Veribhikkhussa patto”ti saññāya aññaṃ pattaṃ uddharantepi eseva nayo. Sace pana “verissāya”nti saññāya corasseva

pattam uddharitvā deti, vuttanayeneva therassa pārājikaṃ, corassa dukkaṭam. Atha “verissāya”nti maññamāno attano pattam deti, vuttanayeneva ubhinnampi dukkaṭam.

Eko mahāthero upaṭṭhākaṃ daharabhikkhum “pattacīvaraṃ gaṇha, asukaṃ nāma gāmaṃ gantvā piṇḍāya carissāmā”ti āha. Daharo gahetvā therassa pacchato pacchato gacchanto theyyacittaṃ uppādetvā sace sīse bhāraṃ khandhe karoti, pārājikaṃ natthi. Kasmā? Āṇattiyā gahitattā. Sace pana maggato okkamma aṭaviṃ pavisati, padavārena kāretabbo. Atha nivattitvā viharābhikkuṃ palāyitvā viharāṃ pavisitvā gacchati, upacārātikkaṃ pārājikaṃ. Athāpi mahātherassa nivāsanaparivattanaṭṭhānato gāmābhikkuṃ palāyati, gāmupacārātikkaṃ pārājikaṃ. Yadi pana ubhopi piṇḍāya caritvā bhuñjitvā vā gahetvā vā nikkhamanti, therō ca punapi taṃ vadati - “pattacīvaraṃ gaṇha, viharāṃ gamissāmā”ti. Tatra ce so purimanayeneva theyyacittena sīse bhāraṃ khandhe karoti, rakkhati tāva. Aṭaviṃ pavisati, padavārena kāretabbo. Nivattitvā gāmābhikkuṃ eva palāyati, gāmupacārātikkaṃ pārājikaṃ. Purato viharābhikkuṃ palāyitvā vihare aṭṭhatvā anisīditvā avūpasanteneva theyyacittena gacchati, upacārātikkaṃ pārājikaṃ. Yo pana anāṇatto gaṇhāti, tassa sīse bhāraṃ khandhe karaṇādīsupi pārājikaṃ. Sesam purimasadisameva.

Yo pana “asukaṃ nāma viharāṃ gantvā cīvaraṃ dhovitvā rajitvā vā ehī”ti vutto “sādhū”ti gahetvā gacchati, tassapi antarāmagge theyyacittaṃ uppādetvā sīse bhāraṃ khandhe karaṇādīsu pārājikaṃ natthi. Maggā okkamane padavārena kāretabbo. Taṃ viharāṃ gantvā tattheva vasanto theyyacittena paribhuñjanto jīrāpeti, corā vā tassa taṃ haranti, avahāro natthi, bhaṇḍadeyyaṃ pana hoti. Tato nikkhamitvā āgacchatopi ese va nayo.

Yo pana anāṇatto therena nimitte vā kate sayameva vā kiliṭṭhaṃ sallakkhetvā “detha, bhante, cīvaraṃ; asukaṃ nāma gāmaṃ gantvā rajitvā āharissāmī”ti gahetvā gacchati; tassa antarāmagge theyyacittaṃ uppādetvā sīse bhāraṃ khandhe karaṇādīsu pārājikaṃ. Kasmā? Anāṇattiyā gahitattā. Maggā okkamato pi paṭinivattitvā tameva viharāṃ āgantvā viharasīmaṃ atikkamatopi vuttanayeneva pārājikaṃ. Tattha gantvā rajitvā paccāgacchatopi theyyacitte uppanne ese va nayo. Sace pana yattha gato, tattha vā antarāmagge vihare vā tameva viharāṃ paccāgantvā tassa ekapasse vā upacārasīmaṃ anatikkamitvā vasanto theyyacittena paribhuñjanto jīrāpeti, corā vā tassa taṃ haranti, yathā vā tathā vā nassati, bhaṇḍadeyyaṃ. Upacārasīmaṃ atikkamato pana pārājikaṃ.

Yo pana therena nimitte kayiramāne “detha, bhante, ahaṃ rajitvā āharissāmī”ti vatvā “kattha gantvā, bhante, rajāmī”ti pucchati. Thero ca naṃ “yattha icchasi, tattha gantvā rajāhī”ti vadati, ayaṃ “vissatṭhadūto” nāma. Theyyacittena palāyantopi na avahārena kāretabbo. Theyyacittena pana palāyatopi paribhogena vā aññathā vā nāsayatopi bhaṇḍadeyyameva hoti. Bhikkhu bhikkhussa hatthe kiñci parikkhāraṃ paṇṇāti - “asukavihare asukabhikkhussa dehī”ti, tassa theyyacitte uppanne sabbaṭṭhānesu “asukaṃ nāma viharāṃ gantvā cīvaraṃ dhovitvā rajitvā vā ehī”ti ettha vuttasadi so vinicchayo.

Aparo bhikkhum paṇṇitukāmo nimittaṃ karoti - “ko nu kho gahetvā gamissatī”ti, tatra ce eko - “detha, bhante, ahaṃ gahetvā gamissāmī”ti gahetvā gacchati, tassa theyyacitte uppanne sabbaṭṭhānesu “detha, bhante, cīvaraṃ, asukaṃ nāma gāmaṃ

gantvā rajitvā āharissāmī”ti ettha vuttasadiso vinicchayo. Therena cīvaratthāya vattham labhitvā upaṭṭhākakule ṭhapitaṃ hoti. Athassa antevāsiko vattham haritukāmo tatra gantvā “taṃ kira vattham dethā”ti therena pesito viya vadati; tassa vacanaṃ saddahitvā upāsakena ṭhapitaṃ upāsikā vā, upāsikāya ṭhapitaṃ upāsako vā añño vā, koci nīharitvā deti, uddhāreyevassa pārājikaṃ. Sace pana therassa upaṭṭhākehi “imaṃ therassa dassāmā”ti attano vattham ṭhapitaṃ hoti. Athassa antevāsiko taṃ haritukāmo tattha gantvā “therassa kira vattham dātukāmattha, taṃ dethā”ti vadati. Te cassa saddahitvā “mayam, bhante, bhojetvā dassāmāti ṭhapayimha, handa gaṇhāhī”ti denti. Sāmikehi dinnattā pārājikaṃ natthi, asuddhacittena pana gahitattā dukkaṭam, bhaṇḍadeyyaṇca hoti.

Bhikkhu bhikkhussa vatvā gāmaṃ gacchati, “itthannāmo mama vassāvāsikaṃ dassati, taṃ gahetvā ṭhapeyyāsī”ti. “Sādhū”ti so bhikkhu tena dinnam mahagghasāṭakaṃ attanā laddhena appagghasāṭakena saddhiṃ ṭhapetvā tena āgatenā attano mahagghasāṭakassa laddhabhāvaṃ ñatvā vā añatvā vā “dehi me vassāvāsika”nti vutto “tava thūlasāṭako laddho, mayham pana sāṭako mahaggho, dvepe asukasmim nāma okāse ṭhapitā, pavisitvā gaṇhāhī”ti vadati. Tena pavisitvā thūlasāṭake gahite itarassa itaraṃ gaṇhato uddhāre pārājikaṃ. Athāpi tassa sāṭake attano nāmaṃ attano ca sāṭake tassa nāmaṃ likhitvā “gaccha nāmaṃ vācetvā gaṇhāhī”ti vadati, tatrāpi eseṇa nayo. Yo pana attanā ca tena ca laddhasāṭake ekato ṭhapetvā taṃ evaṃ vadati - “tayā ca mayā ca laddhasāṭakā dvepe antogabbhe ṭhapitā, gaccha yaṃ icchasi, taṃ vicinitvā gaṇhāhī”ti. So ca lajjāya āvāsikena laddham thūlasāṭakameva gaṇheyya, tatrāvāsikassa vicinitvā gahitāvasesaṃ itaraṃ gaṇhato anāpatti. Āgantuko bhikkhu āvāsikānaṃ cīvarakammaṃ karontānaṃ samīpe pattacīvaraṃ ṭhapetvā “ete saṅgopessanti”ti maññamāno nhāyitum vā aññatra vā gacchati. Sace naṃ āvāsikā saṅgopenti, iccetam kusalam. No ce, naṭṭhe gīvā na hoti. Sacepi so “idaṃ, bhante, ṭhapethā”ti vatvā gacchati, itare ca sakiccappasutattā na jānanti, eseṇa nayo. Athāpi te “idaṃ, bhante, ṭhapethā”ti vuttā “mayam byāvaṭā”ti paṭikkhipanti, itaro ca “avassaṃ ṭhapessanti”ti anādiyitvā gacchati, eseṇa nayo. Sace pana tena yācitā vā ayācitā vā “mayam ṭhapessāma, tvaṃ gacchā”ti vadanti; taṃ saṅgopitabbaṃ. No ce saṅgopenti, naṭṭhe gīvā. Kasmā? Sampatiṭṭhitattā.

Yo bhikkhu bhaṇḍāgāriko hutvā paccūsasamaye eva bhikkhūnaṃ pattacīvarāni heṭṭhāpāsādaṃ oropetvā dvāraṃ apidahitvā tesampi anārocetvāva dūre bhikkhācāraṃ gacchati; tāni ce corā haranti, tasseva gīvā. Yo pana bhikkhūhi “oropetha, bhante, pattacīvarāni; kālo salākaggahaṇassā”ti vutto “samāgatatthā”ti pucchitvā “āma, samāgatamhā”ti vutte pattacīvarāni nīharitvā nikkhipitvā bhaṇḍāgāradvāraṃ bandhitvā “tumhe pattacīvarāni gahetvā heṭṭhāpāsādadvāraṃ paṭijaggitvā gaccheyyāthā”ti vatvā gacchati. Tatra ceko alasajātiko bhikkhu bhikkhūsu gatesu pacchā akkhini puñchanta utṭhahitvā udakaṭṭhānaṃ mukhadhovanattham gacchati, taṃ khaṇaṃ disvā corā tassa pattacīvaraṃ haranti, suhaṭam. Bhaṇḍāgārikassa gīvā na hoti.

Sacepi koci bhaṇḍāgārikassa anārocetvāva bhaṇḍāgāre attano parikkhāraṃ ṭhapeti, tasmimpi naṭṭhe bhaṇḍāgārikassa gīvā na hoti. Sace pana bhaṇḍāgāriko taṃ disvā “atṭhāne ṭhapita”nti gahetvā ṭhapeti, naṭṭhe tassa gīvā. Sacepi ṭhapitabhikkhūna “mayā, bhante, īdiso nāma parikkhāro ṭhapito, upadhāreyyāthā”ti vutto “sādhū”ti sampatiṭṭhichati, dunnikkhittaṃ vā maññamāno aññasmim ṭhāne ṭhapeti, tasseva gīvā. “Nāham jānāmī”ti paṭikkhipantassa pana natthi gīvā. Yopi tassa passantasseva

ṭhapeti, bhaṇḍāgārikañca na sampatiṇchāpeti, naṭṭhaṃ sunaṭṭhameva. Sace taṃ bhaṇḍāgāriko aññaṭṭa ṭhapeti, naṭṭhe gīvā. Sace bhaṇḍāgāraṃ suguttaṃ, sabbo saṅghassa ca cetiyassa ca parikkhāro tattheva ṭhapīyati, bhaṇḍāgāriko ca bālo abyatto dvāraṃ vivaritvā dhammakathaṃ vā sotuṃ, aññaṃ vā kiñci kātuṃ katthaci gacchati, taṃ khaṇaṃ disvā yattakaṃ corā haranti, sabbaṃ tassa gīvā. Bhaṇḍāgārato nikkhamitvā bahi caṅkamantassa vā dvāraṃ vivaritvā sarīraṃ utuṃ gāhāpentassa vā tattheva samaṇadhammānuyogena nisinnassa vā tattheva nisīditvā kenaci kammena byāvaṭṭassa vā uccārapassāvapīlītassāpi tato tattheva upacāre vijjamāne bahi gacchato vā aññaṃ vā kenaci ākārena pamattassa sato dvāraṃ vivaritvā vā vivaṭṭameva pavisitvā vā sandhiṃ chinditvā vā yattakaṃ tassa pamādapaccayā corā haranti, sabbaṃ tasseva gīvā. Uṇhasamaye pana vātapānaṃ vivaritvā nipajjitūṃ vaṭṭatīti vadanti. Uccārapīlītassa pana tasmīṃ upacāre asati aññaṭṭa gacchantassa gilānapakkhe ṭhitattā avisayo; tasmā gīvā na hoti.

Yo pana anto uṇhapīlito dvāraṃ suguttaṃ katvā bahi nikkhamati, corā ca naṃ gahetvā “dvāraṃ vivarā”ti vadanti, yāva tatiyaṃ na vivaritaṃ. Yadi pana te corā “sace na vivarasi, tañca māressāma, dvārañca bhinditvā parikkhāraṃ harissāma”ti pharasuādīni ukkhipanti. “Mayi ca mate saṅghassa ca senāsane vīnaṭṭhe guṇo natthī”ti vivaritūṃ vaṭṭati. Idhāpi avisayattā gīvā natthīti vadanti. Sace koci āgantuko kuñcikaṃ vā deti, dvāraṃ vā vivarati, yattakaṃ corā haranti, sabbaṃ tassa gīvā. Saṅghena bhaṇḍāgāraguttatthāya sūciyantakañca kuñcikaṃuddikā ca yojetvā dinnā hoti, bhaṇḍāgāriko ghaṭikamattaṃ datvā nipajjati, corā vivaritvā parikkhāraṃ haranti, tasseva gīvā. Sūciyantakañca kuñcikaṃuddikañca yojetvā nipannaṃ panetaṃ sace corā āgantvā “vivarā”ti vadanti, tattha purimanayeneva paṭipajjitabbaṃ. Evaṃ guttaṃ katvā nipanne pana sace bhittīṃ vā chadanaṃ vā bhinditvā umaṅgena vā pavisitvā haranti, na tassa gīvā. Sace bhaṇḍāgāre aññepi therā vasanti, vivaṭṭe dvāre attano attano parikkhāraṃ gahetvā gacchanti, bhaṇḍāgāriko tesu gatesu dvāraṃ na jaggati, sace tattha kiñci avaharīyati, bhaṇḍāgārikassa issaratāya bhaṇḍāgārikasseva gīvā. Therehi pana sahāyehi bhavitaṃ. Ayaṃ tattha sāmīci.

Yadi bhaṇḍāgāriko “tumhe bahi ṭhatvāva tumhākaṃ parikkhāraṃ gaṇhatha, mā pavisitthā”ti vadati, tesañca eko lolamahāthero sāmaṇerehi ceva upaṭṭhākehi ca saddhiṃ bhaṇḍāgāraṃ pavisitvā nisīdati ceva nipajjati ca, yattakaṃ bhaṇḍaṃ nassati, sabbaṃ tassa gīvā. Bhaṇḍāgārikena pana avasesattherehi ca sahāyehi bhavitaṃ. Atha bhaṇḍāgārikova lolasāmaṇere ca upaṭṭhāke ca gahetvā bhaṇḍāgāre nisīdati ceva nipajjati ca, yaṃ tattha nassati, sabbaṃ tasseva gīvā. Tasmā bhaṇḍāgārikeneva tattha vasitaṃ. Avasesehi appeva rukkhamūle vasitaṃ, na ca bhaṇḍāgāreti.

Ye pana attano attano sabhāgabhikkhūnaṃ vasanagabbhesu parikkhāraṃ ṭhapenti, parikkhāre naṭṭhe yehi ṭhapito, tesamyeva gīvā. Itarehi pana sahāyehi bhavitaṃ. Yadi pana saṅgho bhaṇḍāgārikassa vihāreyeva yāgubhattaṃ dāpeti, so ca bhikkhācārattāya gāmaṃ gacchati, naṭṭhaṃ tasseva gīvā. Bhikkhācāraṃ pavisantehi atirekacīvararakkhaṇattāya ṭhapitavihāravārikassāpi yāgubhattaṃ vā nivāpaṃ vā labhamānasseva bhikkhācāraṃ gacchato yaṃ tattha nassati, sabbaṃ gīvā. Na kevalaṅca ettakameva, bhaṇḍāgārikassa viya yaṃ tassa pamādapaccayā nassati, sabbaṃ gīvā.

Sace vihāro mahā hoti, aññaṃ padesaṃ rakkhitūṃ gacchantassa aññaṃsmiṃ padese nikkhittaṃ haranti, avisayattā gīvā na hoti. Īdise pana vihāre vemajjhe sabbesaṃ

osaraṇaṭṭhāne parikkhāre ṭhapetvā nisīditabbaṃ. Vihāravārikā vā dve tayo ṭhapetabbā. Sace tesam appamattānaṃ ito cito ca rakkhataṃyeva kiñci nassati, gīvā na hoti. Vihāravārike bandhitvā haritabhaṇḍampi corānaṃ paṭipathaṃ gatesu aññena maggena haritabhaṇḍampi na tesam gīvā. Sace viharavārikānaṃ vihare dātabbaṃ yāgubhattaṃ vā nivāpo vā na hoti, tehi pattaḃbalābhato atirekā dve tisso yāgusalākā, tesam pahonakabhattasālākā ca ṭhapetuṃ vaṭṭati. Nibaddhaṃ katvā pana na ṭhapetabbā, manussā hi vippaṭṭisārino honti, “vihāravārikāyeva amhākaṃ bhattaṃ bhuñjanti”ti. Tasmā parivattetvā ṭhapetabbā. Sace tesam sabhāgā salākabhattāni āharitvā denti, iccetaṃ kusalaṃ; no ce denti, vāraṃ gāhāpetvā nīharāpetabbāni. Sace viharavāriko dve tisso yāgusalākā, cattāri pañca salākabhattāni ca labhamānova bhikkhācāraṃ gacchati, bhaṇḍāgārikassa viya sabbam naṭṭhaṃ gīvā hoti. Sace saṅghassa viharapālānaṃ dātabbaṃ bhattaṃ vā nivāpo vā natthi, bhikkhū viharavāraṃ gahetvā attano attano nissitake jaggenti, sampattavāraṃ aggahetuṃ na labhanti, yathā aññe bhikkhū karonti, tatheva kātabbaṃ. Bhikkhūhi pana asahāyakassa vā attadutiyaṃ vā yassa sabhāgo bhikkhu bhattaṃ ānetvā dātā natthi, evarūpassa vāro na pāpetabbo.

Yampi pākavattatthāya vihare ṭhapenti, taṃ gahetvā upajīvantaṃ ṭhātabbaṃ. Yo taṃ na upajīvati, so vāraṃ na gāhāpetabbo. Phalāphalatthāyapi vihare bhikkhuṃ ṭhapenti, jaggitvā gopetvā phalavārena bhājetvā khādanti. Yo tāni khādanti, tena ṭhātabbaṃ. Anupajīvanto na gāhāpetabbo.

Senāsanamañcapīṭhapaccattharaṇarakkhaṇatthāyapi ṭhapenti, āvāse vasantena ṭhātabbaṃ. Abbhokāsiko pana rukkhāmūliko vā na gāhāpetabbo.

Eko navako hoti, bahussuto pana bahūnaṃ dhammaṃ vāceti, paripucchaṃ deti, pālīṃ vaṇṇeti, dhammakathaṃ katheti, saṅghassa bhāraṃ nittharati, ayaṃ lābhaṃ paribhuñjantopi āvāse vasantopi vāraṃ na gāhetabbo. “Purisaviseso nāma ñātabbo”ti vadanti.

Uposathāgārapaṭimāgharajaggakassa pana diguṇaṃ yāgubhattaṃ devasikaṃ taṇḍulanāli saṃvacchare ticīvaraṃ, dasavīsagghanakaṃ kappiyabhaṇḍaṇca dātabbaṃ. Sace pana tassa taṃ labhamānasseva pamādena tattha kiñci nassati, sabbam gīvā. Bandhitvā balakkārena acchinnaṃ pana na gīvā. Tattha cetiyassa vā saṅghassa vā santakena cetiyassa santakaṃ rakkhāpetuṃ vaṭṭati. Cetiyassa santakena saṅghassa santakaṃ rakkhāpetuṃ na vaṭṭati. Yaṃ pana cetiyassa santakena saddhiṃ saṅghassa santakaṃ ṭhapitaṃ hoti, taṃ cetiyasantake rakkhāpīte rakkhitameva hotīti evaṃ vaṭṭati. Pakkhavārena uposathāgārādīni rakkhatopi pamādavasena naṭṭhaṃ gīvāyevāti.

Upanidhikathā nīṭṭhitā.

Suṅkaghātakathā

113. Suṅkaṃ tato hanantīti suṅkaghātaṃ; suṅkaṭṭhānassetam adhivacanaṃ. Tañhi yasmā tato suṅkārahaṃ bhaṇḍam suṅkaṃ adatvā nīharantā rañño suṅkaṃ hananti vināsenti, tasmā suṅkaghātanti vuttaṃ. Tatra pavisitvāti tatra pabbatakhaṇḍādīsu rañña paricchedaṃ katvā ṭhapite suṅkaṭṭhāne pavisitvā. Rājaggaṃ bhaṇḍanti rājārahaṃ bhaṇḍam; yato rañño pañcamāsakaṃ vā atirekapañcamāsakaṃ vā agghanakaṃ suṅkaṃ dātabbaṃ hoti, taṃ bhaṇḍanti attho. Rājakantipi pāṭho, ayamevattho. Theyyacittoti “ito rañño suṅkaṃ na dassāmī”ti theyyacittaṃ

uppādetvā taṃ bhaṇḍaṃ āmasati, dukkaṭaṃ. Ṭhapitaṭṭhānato gahetvā thavikāya vā pakkhipati, paṭicchannaṭṭhāne vā ūrunā saddhiṃ bandhati, thullaccayaṃ. Suṅkaṭṭhānena paricchinnattā ṭhānācāvanaṃ na hoti. Suṅkaṭṭhānaparicchedaṃ dutiyaṃ pādaṃ atikkāmeti, pārājikaṃ.

Bahisuṅkaghātaṃ pātetīti rājapurisānaṃ aññavihitabhāvaṃ passitvā anto ṭhitova bahi patanattāya khipati. Tañce avassaṃ patanakaṃ, hatthato muttamatte pārājikaṃ. Tañce rukkhe vā khāṇumhi vā paṭihatāṃ balavavātavegukkhattaṃ vā hutvā puna antoyeva patati, rakkhati. Puna gaṇhitvā khipati, pubbe vuttanayeneva pārājikaṃ. Bhūmiyaṃ patitvā vaṭṭantaṃ puna anto pavisati, pārājikameva. Kurundisaṅkhepaṭṭhakathāsu pana “sace bahi patitaṃ ṭhatvā vaṭṭantaṃ pavisati, pārājikaṃ. Sace atitṭhamānaṃyeva vaṭṭitvā pavisati rakkhatī”ti vuttaṃ.

Anto ṭhatvā hatthena vā pādena vā yaṭṭhiyā vā vaṭṭeti, aññena vā vaṭṭāpeti, sace aṭṭhatvā vaṭṭamānaṃ gataṃ, pārājikaṃ. Anto ṭhatvā bahi gacchantaṃ rakkhati, “vaṭṭitvā gamissatī”ti vā “añño naṃ vaṭṭessatī”ti vā anto ṭhapitaṃ pacchā sayāṃ vā vaṭṭamānaṃ aññena vā vaṭṭitaṃ bahi gacchati, rakkhatiyeva. Suddhacittena ṭhapite pana tathā gacchante vattabbameva natthi. Dve puṭake ekābaddhe katvā suṅkaṭṭhānasīmāntare ṭhapeti, kiñcāpi bahipuṭake suṅkaṃ pādaṃ agghati, tena saddhiṃ ekābaddhatāya pana anto puṭako rakkhati. Sace pana parivattetvā abbhantarimaṃ bahi ṭhapeti, pārājikaṃ. Kājepi ekabaddhaṃ katvā ṭhapite eseva nayo. Sace pana abandhitvā kājakoṭiyaṃ ṭhapitamattameva hoti, pārājikaṃ.

Gacchante yāne vā assapiṭṭhiādīsu vā ṭhapeti “bahi nīharissatī”ti nīhaṭepi avahāro natthi, bhaṇḍadeyyampi na hoti. Kasmā? “Atra pavitṭhassa suṅkaṃ gaṇhantū”ti vuttattā idaṇca suṅkaṭṭhānassa bahi ṭhitaṃ, na ca tena nītaṃ, tasmā neva bhaṇḍadeyyaṃ na pārājikaṃ.

Ṭhitayānādīsu ṭhapite vinā tassa payogaṃ gatesu theyyacittepi sati nevatthi avahāro. Yadi pana ṭhapetvā yānādīni pājento atikkāmeti, hatthisuttādīsu vā kataparicayattā purato ṭhatvā “ehi, re”ti pakkosati, sīmātikkame pārājikaṃ. Eḷakalomasikkhāpade imasmiṃ ṭhāne aññaṃ harāpeti, anāpatti, idha pārājikaṃ. Tatra aññassa yāne vā bhaṇḍe vā ajānantassa pakkhipitvā tiyojanaṃ atikkāmeti, nissaggiyāni hontīti pācittiyaṃ. Idha anāpatti.

Suṅkaṭṭhāne suṅkaṃ datvāva gantaṃ vaṭṭati. Eko ābhogaṃ katvā gacchati “sace ‘suṅkaṃ dehī’ti vakkhanti, dassāmi; no ce vakkhanti, gamissāmī”ti. Taṃ disvā eko suṅkiko “eso bhikkhu gacchati, gaṇhatha naṃ suṅka”nti vadati, aparo “kuto pabbajitassa suṅkaṃ, gacchatū”ti vadati, laddhakappaṃ hoti, gantabbaṃ. “Bhikkhūnaṃ suṅkaṃ adatvā gantaṃ na vaṭṭati, gaṇha upāsakā”ti vutte pana “bhikkhussa suṅkaṃ gaṇhantehi pattacāvaraṃ gahetabbaṃ bhavissati, kiṃ tena, gacchatū”ti vuttepi laddhakappameva. Sacepi suṅkikā niddāyanti vā, jūtaṃ vā kīḷanti, yattha katthaci vā gatā, ayaṇca “kuhiṃ suṅkikā”ti pakkosivāpi na passati, laddhakappameva. Sacepi suṅkaṭṭhānaṃ patvā aññavihito, kiñci cintento vā sajjhāyanto vā manasikāraṃ anuyuñjanto vā corahatthisihabyagghādīhi sahasā vuṭṭhāya samanubaddho vā, mahāmeghaṃ utṭhitaṃ disvā purato sālaṃ pavisitukāmo vā hutvā taṃ ṭhānaṃ atikkamati, laddhakappameva.

Suṅkaṃ pariharatīti ettha upacāraṃ okkamitvā kiñcāpi pariharati, avahāroyevāti

Kurundaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Mahāaṭṭhakathāyaṃ pana “pariharantaṃ rājapurisā viheṭhenti”ti kevalaṃ ādīnavaṃ dassetvā upacāraṃ okkamitvā pariharato dukkaṭaṃ, anokkamitvā pariharato anāpatti”ti vuttaṃ. Idaṃ pāḷiyā sameti. Ettha dvīhi leḍḍupātehi upacāro paricchinditabboti.

Suñkaghātakathā niṭṭhitā.

Pāṇakathā

114. Ito parasmiṃ ekaṃsena avahāraṃ pahonakapāṇaṃ dassento “manussapāṇo”ti āha. Tampi bhujissaṃ harantassa avahāro natthi. Yopi bhujisso mātarā vā pitarā vā āṭhapito hoti, attanā vā attano upari katvā paññāsaṃ vā saṭṭhiṃ vā aggahesi, tampi harantassa avahāro natthi; dhanam pana gataṭṭhāne vaḍḍhati. Antojātaka-dhanakkīta-karamarānītappabhedam pana dāsaṃyeva harantassa avahāro hoti. Tameva hi sandhāya idaṃ vuttaṃ - “pāṇo nāma manussapāṇo vuccatī”ti. Ettha ca gehadāsīyā kucchimhi dāsassa jāto antojātako, dhanena kīto dhanakkīto, paradesato paharitvā ānetvā dāsabyaṃ upagamito karamarānītoto veditabbo. Evarūpaṃ pāṇaṃ “harissāmi”ti āmasati, dukkaṭaṃ. Hatthe vā pāde vā gahetvā ukkhipanto phandāpeti, thullaccayaṃ. Ukkhipitvā palāyitukāmo kesaggamattampi ṭhitatṭhānato atikkāmeti, pārājikaṃ. Kesesu vā hatthesu vā gahetvā kaḍḍhati, padavārena kāretabbo.

Padasā nessāmīti tajjento vā paharanto vā “ito gacchāhi”ti vadati, tena vuttadisābhāgaṃ gacchantassa dutiyapadavārena pārājikaṃ. Yepi tena saddhiṃ ekacchandā honti, sabbesaṃ ekakkaṇe pārājikaṃ. Bhikkhu dāsaṃ disvā sukhadukkhaṃ pucchitvā vā apucchitvā vā “gaccha, palāyitvā sukhaṃ jīvā”ti vadati, so ce palāyati, dutiyapadavāre pārājikaṃ. Taṃ attano samīpaṃ āgataṃ añño “palāyā”ti vadati, sace bhikkhusataṃ paṭipāṭiyā attano samīpamāgataṃ vadati, sabbesaṃ pārājikaṃ. Yo pana vegasā palāyantaṃyeva “palāya, yāva taṃ sāmikā na gaṇhanti”ti bhaṇati, anāpatti pārājikassa. Sace pana saṇikaṃ gacchantam bhaṇati, so ca tassa vacanena sīghaṃ gacchati, pārājikaṃ. Palāyitvā aññaṃ gāmaṃ vā desaṃ vā gataṃ disvā tatopi palāpentassa pārājikameva.

Adinnādānaṃ nāma pariyāyena muccati. Yo hi evaṃ vadati - “tvaṃ idha kiṃ karosi,

Kiṃ te palāyituṃ na vaṭṭatīti vā, kiṃ katthaci gantvā sukhaṃ jīvituṃ na vaṭṭatīti vā, dāsadāsīyo palāyitvā amukaṃ nāma padesaṃ gantvā sukhaṃ jīvanti”ti vā, so ca tassa vacanaṃ sutvā palāyati, avahāro natthi. Yopi “mayaṃ amukaṃ nāma padesaṃ gacchāma, tatrāgatā sukhaṃ jīvanti, amhehi ca saddhiṃ gacchantānaṃ antarāmaggepi pātheyyādīhi kilamatho natthi”ti vatvā sukhaṃ attanā saddhiṃ āgacchantam gahetvā gacchati maggagamanavasena, na theyyacittena; nevatthi avahāro. Antarāmagge ca coresu utṭhitesu “are! Corā utṭhitā, vegena palāya, ehi yāhi”ti vadantassāpi corantarāya mocanattāya vuttattā avahāraṃ na vadantīti.

Pāṇakathā niṭṭhitā.

Apadakathā

Apadesu ahi nāma sassāmiko ahituṇḍikādīhi gahitasappo; yaṃ kīlāpentā

Aḍḍhampi pādampi kahāpaṇampi labhanti, muñcantāpi hiraññaṃ vā suvaṇṇaṃ vā gahetvāva muñcanti. Te kassaci bhikkhuno nisinnokāsaṃ gantvā sappakaraṇḍaṃ ṭhapetvā niddāyanti vā, katthaci vā gacchanti, tatra ce so bhikkhu theyyacittena taṃ

karaṇḍaṃ āmasati, dukkaṭaṃ. Phandāpeti, thullaccayaṃ. Thānā cāveti, pārājikaṃ. Sace pana karaṇḍakaṃ ugghāṭetvā sappamā gīvāya gaṇhāti, dukkaṭaṃ. Uddharati, thullaccayaṃ. Ujukaṃ katvā uddharantassa karaṇḍatalato sappassa naṅguṭṭhe kesaggamatte mutte pārājikaṃ. Ghaṃsitvā kaḍḍhantassa naṅguṭṭhe mukhavaṭṭito muttamatte pārājikaṃ. Karaṇḍamukhaṃ īsakaṃ vivaritvā pahāraṃ vā datvā “ehi, re”ti nāmena pakkosivā nikkhāmeti, pārājikaṃ. Tattheva vivaritvā maṇḍūkasaddaṃ vā mūsikasaddaṃ vā lājāvikiraṇaṃ vā katvā nāmena pakkosati, accharaṃ vā paharati, evaṃ nikkhantepi pārājikaṃ. Mukhaṃ avivaritvāpi evaṃ kate chāto sappo sīsena karaṇḍapuṭaṃ āhacca okāsaṃ katvā palāyati, pārājikameva. Sace pana mukhe vivarite sayameva sappo nikkhamitvā palāyati, bhaṇḍadeyyaṃ. Athāpi mukhaṃ vivaritvā vā avivaritvā vā kevalaṃ maṇḍūkamūsikasaddaṃ lājāvikiraṇameva ca karoti, na nāmaṃ gahetvā pakkosati, na accharaṃ vā paharati, sappo ca chātattā “maṇḍūkādīni khādissāmi”ti nikkhamitvā palāyati, bhaṇḍadeyyameva. Maccho kevalaṃ idha apadaggahaṇena āgato. Yaṃ panettha vattabbaṃ, taṃ udakaṭṭhe vuttamevāti.

Apadakathā niṭṭhitā.

Dvipadakathā

115. Dvipadesu - ye avaharituṃ sakkā, te dassento “manussā pakkhajātā”ti āha. Devatā pana avaharituṃ na sakkā. Pakkhā jātā etesanti pakkhajātā. Te lomapakkhā cammapakkhā aṭṭhipakkhāti tividhā. Tattha morakukkuṭādayo lomapakkhā, vaggulīādayo cammapakkhā, bhamarādayo aṭṭhipakkhāti veditabbā. Te sabbepi manussā ca pakkhajātā ca kevalaṃ idha dvipadaggahaṇena āgatā. Yaṃ panettha vattabbaṃ, taṃ ākāsaṭṭhe ca pāṇe ca vuttanayamevāti.

Dvipadakathā niṭṭhitā.

Catuppadakathā

116. Catuppadesu - pasukāti pāḷiyaṃ āgatāvasesā sabbā catuppadaajātīti veditabbā. Hatthiādayo pākaṭāyeva. Tattha theyyacittena hatthiṃ āmasantassa dukkaṭaṃ, phandāpentassa thullaccayaṃ. Yo pana mahābalo balamadena taruṇaṃ bhiṅkacchāpaṃ nābhimūle sīsena uccāretvā gaṇhanto cattāro pāde, soṇḍaṃ ca bhūmito kesaggamattampi moceti, pārājikaṃ. Hatthiṃ pana koci hatthisālāyaṃ bandhitvā ṭhapito hoti, koci abaddhova tiṭṭhati, koci antovatthumhi tiṭṭhati, koci rājaṅgaṇe tiṭṭhati, tattha hatthisālāyaṃ gīvāya bandhitvā ṭhapitassa gīvābandhanañca cattāro ca pādāti pañca thānāni honti. Gīvāya ca ekasmiñca pāde ayasaṅkhalikāya baddhassa cha thānāni. Gīvāya ca dvīsu ca pādesu baddhassa satta thānāni. Tesam vasena phandāpanaṭhānācāvanāni veditabbāni. Abaddhassa sakalā hatthisālā thānaṃ. Tato atikkamane, pārājikaṃ. Antovatthumhi ṭhitassa sakalaṃ antovatthumeva thānaṃ. Tassa vatthudvārātikkamane pārājikaṃ. Rājaṅgaṇe ṭhitassa sakalanagaraṃ thānaṃ. Tassa nagaradvārātikkamane pārājikaṃ. Bahinagare ṭhitassa ṭhitatthānameva thānaṃ. Taṃ haranto padavārena kāretabbo. Nipannassa ekameva thānaṃ. Taṃ theyyacittena utthāpentassa utthitamatte pārājikaṃ. Assepi ayameva vinicchayo. Sace pana so catūsu pādesu baddho hoti, aṭṭha thānāni veditabbāni. Esa nayo oṭṭhepi.

Goṇopi koci gehe bandhitvā ṭhapito hoti. Koci abaddhova tiṭṭhati, koci pana vaje bandhitvā ṭhapito hoti, koci abaddhova tiṭṭhati. Tattha gehe bandhitvā ṭhapitassa

cattāro pādā, bandhanañcāti pañca ṭhānāni; abaddhassa sakalaṃ gehaṃ. Vajepi baddhassa pañca ṭhānāni. Abaddhassa sakalo vajo. Taṃ vajadvāraṃ atikkāmeti, pārājikaṃ. Vajaṃ bhinditvā haranto khaṇḍadvāraṃ atikkāmeti, pārājikaṃ. Dvāraṃ vā vivaritvā vajaṃ vā bhinditvā bahi ṭhito nāmena pakkosivā nikkhāmeti, pārājikaṃ. Sākhābhaṅgaṃ dassetvā pakkosantassāpi eseva nayo. Dvāraṃ avivaritvā vajaṃ abhinditvā sākhābhaṅgaṃ cāletvā pakkosati, goṇo chātātāya vajaṃ laṅghetvā nikkhamati, pārājikameva. Sace pana dvāre vivarite vaje vā bhinne sayameva nikkhamati, bhaṇḍadeyyaṃ. Dvāraṃ vivaritvā vā avivaritvā vā vajampi bhinditvā vā abhinditvā vā kevalaṃ sākhābhaṅgaṃ cāleti, na pakkosati, goṇo chātātāya padasā vā laṅghetvā vā nikkhamati, bhaṇḍadeyyameva. Eko majjhe gāme baddho ṭhito, eko nipanno. Ṭhitaḡoṇassa pañca ṭhānāni honti, nipannassa dve ṭhānāni; tesam vasena phandāpanaṭṭhānācāvanāni veditabbāni.

Yo pana nipannaṃ anuṭṭhāpetvā tattheva ghāṭeti, bhaṇḍadeyyaṃ. Suparikkhitte pana dvārayutte gāme ṭhitaḡoṇassa sakalagāmo ṭhānaṃ. Aparikkhitte ṭhitassa vā carantassa vā pādehi akkantaṭṭhānameva ṭhānaṃ gadrabhapasukāsopi ayameva vinicchayoti.

Catuppadakathā niṭṭhitā.

Bahuppadakathā

117. Bahuppadesu - sace ekāya satapadiyā vatthu pūراتi, taṃ padasā nentassa navanavuti thullaccayāni, ekaṃ pārājikaṃ. Sesam vuttanayamevāti.

Bahuppadakathā niṭṭhitā.

Ocarakakathā

118. Ocaratīti ocarako, tattha tattha anto anupavisatīti vuttaṃ hoti. Ocaritvāti sallakkhetvā, upadhāretvāti attho. Ācikkhatīti parakulesu vā viharādīsu vā duṭṭhapitaṃ asaṃvihitārakkhaṃ bhaṇḍaṃ aññassa corakammaṃ kātuṃ paṭibalassa āroceti. Āpatti ubhinnaṃ pārājikassāti avassaṃ hāriye bhaṇḍe ocarakassa āṇattikkhaṇe itarassa ṭhānācāvaneti evaṃ āpatti ubhinnaṃ pārājikassa. Yo pana “puriso gehe natthi, bhaṇḍaṃ asukasmaiṃ nāma padese ṭhapitaṃ asaṃvihitārakkhaṃ, dvāraṃ asaṃvutaṃ, gatamatteneva sakkā harituṃ, natthi nāma koci purisakārūpajīvī, yo taṃ gantvā hareyyā”tiādinā nayena pariyāyakathaṃ karoti, tañca sutvā añño “ahaṃ dāni harissāmi”ti gantvā harati, tassa ṭhānācāvane pārājikaṃ, itarassa pana anāpatti. Pariyāyena hi adinnādānato muccatīti.

Ocarakakathā niṭṭhitā.

Oṇirakkhakathā

Oṇiṃ rakkhatīti oṇirakkho. Yo parena attano vasanaṭṭhāne ābhataṃ bhaṇḍaṃ “idaṃ

Tāva, bhante, muhuttaṃ oloketha, yāva ahaṃ idaṃ nāma kiccaṃ katvā āgacchāmi”ti vutto rakkhati, tassetam adhivacanaṃ. Tenevāha - “oṇirakkho nāma āhaṃ bhaṇḍaṃ gopento”ti. Tattha oṇirakkho yebhuyyena bandhitvā laggetvā ṭhapitabhaṇḍaṃ amocetvāva heṭṭhā pasibbakaṃ vā puṭakaṃ vā chinditvā kiñcimattaṃ gahetvā sibbanādiṃ puna pākatiṃ karoti, “evaṃ gaṇhissāmi”ti āmasanādīni karontassa anurupā āpattiyo veditabbāti.

Samvidāvahāarakathā

Samvidhāya avahāro samvidāvahāro; aññamaññaṣaṇṇattiyā katāvahāroti vuttaṃ hoti. Samvidahitvāti ekacchandatāya ekajjhāsayatāya sammantayitvāti attho. Tatrāyaṃ vinicchayo - sambahulā bhikkhū “asukaṃ nāma gehaṃ gantvā, chadanaṃ vā bhinditvā, sandhiṃ vā chinditvā bhaṇḍaṃ harissāmā”ti samvidahitvā gacchanti. Tesu eko bhaṇḍaṃ avaharati. Tassuddhāre sabbesaṃ pārājikaṃ. Parivārepi cetam vuttaṃ -

“Caturo janā samvidhāya, garubhaṇḍaṃ avāharuṃ;
Tayo pārājikā, eko na pārājiko;
Pañhā mesā kusalehi cintitā”ti.

Tassāyaṃ attho - cattāro janā ācariyantevāsikā chamāsakaṃ garubhaṇḍaṃ āharitukāmā jātā. Tattha ācariyo “tvaṃ ekaṃ māsakaṃ hara, tvaṃ ekaṃ, tvaṃ ekaṃ, ahaṃ tayo harissāmī”ti āha. Antevāsikesu pana paṭhamo “tumhe, bhante, tayo haratha, tvaṃ ekaṃ hara, tvaṃ ekaṃ, ahaṃ ekaṃ harissāmī”ti āha. Itarepi dve evameva āhaṃsu. Tattha antevāsikesu ekamekassa ekeko māsako sāhatthiko hoti, tena nesaṃ dukkaṭāpattiyo; pañca āṇattikā, tehi tiṇṇampi pārājikaṃ. Ācariyassa pana tayo sāhatthikā, tehissa thullaccayaṃ. Tayo āṇattikā, tehipi thullaccayameva. Imasmiñhi adinnādānasikkhāpade sāhatthikaṃ vā āṇattikassa, āṇattikaṃ vā sāhatthikassa aṅgaṃ na hoti. Sāhatthikaṃ pana sāhatthikeneva kāretabbaṃ, āṇattikaṃ āṇattikeneva. Tena vuttaṃ - “caturo janā samvidhāya...pe... pañhā mesā kusalehi cintitā”ti.

Apica samvidāvahāre asammohatthaṃ “ekabhaṇḍaṃ ekaṭṭhānaṃ, ekabhaṇḍaṃ nānāṭhānaṃ; nānābhaṇḍaṃ ekaṭṭhānaṃ, nānābhaṇḍaṃ nānāṭhāna”nti idampi catukkaṃ atthato sallakkhetabbaṃ. Tattha ekabhaṇḍaṃ ekaṭṭhānanti ekakulassa āpaṇaphalake pañcamāsakaṃ bhaṇḍaṃ duṭṭhapitaṃ disvā sambahulā bhikkhū ekaṃ āṇāpenti “gacchetaṃ āharā”ti, tassuddhāre sabbesaṃ pārājikaṃ. Ekabhaṇḍaṃ nānāṭhānanti ekakulassa pañcasu āpaṇaphalakesu ekekaṃ māsakaṃ duṭṭhapitaṃ disvā sambahulā ekaṃ āṇāpenti “gacchete āharā”ti, pañcamassa māsakassa uddhāre sabbesaṃ pārājikaṃ. Nānābhaṇḍaṃ ekaṭṭhānanti bahūnaṃ santakaṃ pañcamāsakaṃ vā atirekapañcamāsakaṃ vā agghanakaṃ bhaṇḍaṃ ekasmiṃ ṭhāne duṭṭhapitaṃ disvā sambahulā ekaṃ āṇāpenti “gacchetaṃ āharā”ti, tassuddhāre sabbesaṃ pārājikaṃ. Nānābhaṇḍaṃ nānāṭhānanti pañcannaṃ kulānaṃ pañcasu āpaṇaphalakesu ekekaṃ māsakaṃ duṭṭhapitaṃ disvā sambahulā ekaṃ āṇāpenti “gacchete āharā”ti, pañcamassa māsakassa uddhāre sabbesaṃ pārājikanti.

Samvidāvahāarakathā niṭṭhitā.

Saṅketakammakathā

119. Saṅketakammanti sañjānanakammaṃ; kālaparicchedavasena saññāṇakaraṇanti attho. Ettha ca “purebhattaṃ avaharā”ti vutte ajja vā purebhattaṃ avaharatu, sve vā, anāgate vā samvacchare, natthi visaṅketo; ubhinnampi ocarake vuttanayeneva pārājikaṃ. Sace pana “ajja purebhattaṃ avaharā”ti vutte sve purebhattaṃ avaharati, “ajjā”ti niyāmitaṃ taṃ saṅketaṃ atikkamma pacchā avahaṭaṃ hoti. Sace “sve purebhattaṃ avaharā”ti vutte ajja purebhattaṃ avaharati, “sve”ti niyāmitaṃ

taṃ saṅketam appatvā pure avahaṭam hoti; evaṃ avaharantassa avahāra-kasseva pārājikaṃ, mūlaṭṭhassa anāpatti. “Sve purebhatta”nti vutte tadaheva vā sve pacchābhattam vā harantopi taṃ saṅketam pure ca pacchā ca haratīti veditabbo. Esa nayo pacchābhattarattindivesupi. Purimayāma-majjhimayāma-pacchimayāma-kāḷajūṇha-māsa-utu-saṃvaccharādivasenāpi cettha saṅketavisaṅketatā veditabbā. “Purebhattam harā”ti vutte “purebhattameva harissāmī”ti vāyamantassa pacchābhattam hoti; ettha kathanti? Mahāsumatthero tāva āha - “purebhattapayogova eso, tasmā mūlaṭṭho na muccati”ti. Mahāpadumatthero panāha - “kālaparicchedaṃ atikkantattā visaṅketam, tasmā mūlaṭṭho muccati”ti.

Saṅketakammakathā niṭṭhitā.

Nimittakammakathā

120. Nimittakammanti saññupādananattham kassaci nimittassa karaṇam, taṃ “akkhiṃ vā nikhaṇissāmī”tiādinā nayena tidhā vuttam. Aññampi panettha hatthalaṅghana-pāṇippahāraaṅguliphoṭana-gīvunnāmana-ukkāsanāḍianekappakāraṃ saṅgahetabbam. Sesamettha saṅketakamme vuttanayamevāti.

Nimittakammakathā niṭṭhitā.

Āṇattikathā

121. Idāni etesveva saṅketakammanimittakammesu asammohattham “bhikkhu bhikkhum āṇāpeti”tiādimāha. Tattha so taṃ maññamāno tanti so avahāra-ko yaṃ āṇāpakena nimittasaññam katvā vuttam, taṃ etanti maññamāno tameva avaharati, ubhinnaṃ pārājikaṃ. So taṃ maññamāno aññanti yaṃ avaharāti vuttam, taṃ etanti maññamāno aññam tasmimyeva ṭhāne ṭhapitam avaharati, mūlaṭṭhassa anāpatti. Aññam maññamāno tanti āṇāpakena nimittasaññam katvā vuttabhāṇḍam appaggham, idaṃ aññam tasseeva samīpe ṭhapitam sārabbhaṇḍanti evaṃ aññam maññamāno tameva avaharati, ubhinnaṃ pārājikaṃ. Aññam maññamāno aññanti purimanayeneva idaṃ aññam tasseeva samīpe ṭhapitam sārabbhaṇḍanti maññāti, tañce aññameva hoti, tasseeva pārājikaṃ.

Itthannāmassa pāvadātiādīsu eko ācariyo tayo buddharakkhita-dhammarakkhita-saṅgharakkhitanāmakā antevāsikā daṭṭhabbā. Tattha bhikkhu bhikkhum āṇāpeti ācariyo kiñci bhaṇḍam katthaci sallakkhetvā tassa haraṇatthāya buddharakkhitam āṇāpeti. Itthannāmassa pāvadāti gaccha tvaṃ, buddharakkhita, etamattham dhammarakkhitassa pāvada. Itthannāmo itthannāmassa pāvadatūti dhammarakkhitopi saṅgharakkhitassa pāvadatu. Itthannāmo itthannāmaṃ bhaṇḍam avaharatūti evaṃ tayā āṇattena dhammarakkhitena āṇatto saṅgharakkhito itthannāmaṃ bhaṇḍam avaharatu, so hi amhesu vīrajātiko paṭibalo imasmiṃ kammeti. Āpatti dukkaṭassāti evaṃ āṇāpentassa ācariyassa tāva dukkaṭam. Sace pana sā āṇatti yathādhippāyaṃ gacchati, yaṃ parato thullaccayaṃ vuttam, āṇattikkhaṇe tadeva hoti. Atha taṃ bhaṇḍam avassaṃ hāriyaṃ hoti, yaṃ parato “sabbesaṃ āpatti pārājikassā”ti vuttam, tato imassa taṅkhaṇeyeva pārājikaṃ hotīti ayaṃ yutti sabbattha veditabbā.

So itarassa ārocetīti buddharakkhito dhammarakkhitassa, dhammarakkhito ca saṅgharakkhitassa “amhākaṃ ācariyo evaṃ vadati - ‘itthannāmaṃ kira bhaṇḍam avahara, tvaṃ kira amhesu ca vīrapuriso’”ti āroceti, evaṃ tesampi dukkaṭam.

Avahārako paṭiggaṇhātīti “sādhū harissāmi”ti saṅgharakkhito sampāṭicchati. Mūlaṭṭhassa āpatti thullaccayassāti saṅgharakkhitena paṭiggahitamatte ācariyassa thullaccayaṃ, mahājano hi tena pāpe niyojitoti. So taṃ bhaṇḍanti so ce saṅgharakkhito taṃ bhaṇḍaṃ avaharati, sabbesaṃ catunnampi janānaṃ pārājikaṃ. Na kevalaṅca catunnaṃ, etena upāyena visaṅketaṃ akatvā paramparāya āṇāpentaṃ samaṇasataṃ samaṇasahassaṃ vā hotu, sabbesaṃ pārājikameva.

Dutiyavāre - so aññaṃ āṇāpetīti so ācariyena āṇatto buddharakkhito dhammarakkhitaṃ adisvā vā avattukāmo vā hutvā saṅgharakkhitameva upasaṅkamitvā “amhākaṃ ācariyo evamāha - ‘itthannāmaṃ kira bhaṇḍaṃ avaharā’”ti āṇāpeti. Āpatti dukkaṭassāti āṇattiyā tāva buddharakkhitassa dukkaṭaṃ. Paṭiggaṇhāti, āpatti dukkaṭassāti saṅgharakkhitena sampāṭicchite mūlaṭṭhasseva dukkaṭanti veditabbaṃ. Sace pana so taṃ bhaṇḍaṃ avaharati, āṇāpakassa ca buddharakkhitassa, avahārakassa ca saṅgharakkhitassāti ubhinnaṃ pārājikaṃ. Mūlaṭṭhassa pana ācariyassa visaṅketaṃ pārājikena anāpatti. Dhammarakkhitassa ajānanatāya sabbeṇa sabbāṃ anāpatti. Buddharakkhito pana dvinnaṃ sotthibhāvaṃ katvā attanā naṭṭho.

Ito paresu catūsu āṇattivāresu paṭhame tāva so gantvā puna paccāgacchatīti bhaṇḍaṭṭhānaṃ gantvā anto ca bahi ca ārakkhaṃ disvā avaharituṃ asakko āgacchati. Yadā sakkosi, tadāti kiṃ ajjeva avahaṭaṃ hoti? Gaccha yadā sakkosi tadā naṃ avaharāti. Āpatti dukkaṭassāti evaṃ puna āṇattiyāpi dukkaṭameva hoti. Sace pana taṃ bhaṇḍaṃ avassaṃ hāriyaṃ hoti, atthasādhakacetanā nāma maggānantaraphalasadisā, tasmā ayaṃ āṇattikkhaṇeyeva pārājiko. Sacepi avahārako saṭṭhivassātikkaṃmena taṃ bhaṇḍaṃ avaharati, āṇāpako ca antarāyeva kālaṃ vā karoti, hīnāya vā āvattati; assamaṇova hutvā kālaṃ vā karissati, hīnāya vā āvattissati, avahārakassa pana avahārakkhaṇeyeva pārājikaṃ.

Dutiyavāre - yasmā taṃ saṅgaṃ vā bhaṇanto tassa vā badhiratāya “mā avaharī”ti

Etaṃ vacanaṃ na sāveti, tasmā mūlaṭṭho na mutto. Tatiyavāre - pana sāvitattā mutto. Catutthavāre - tena ca sāvitattā, itarena ca “sādhū”ti sampāṭicchitvā oratattā ubhopi muttāti.

Āṇattikathā niṭṭhitā.

Āpattibhedam

122. Idāni tattha tattha ṭhānā cāvanavasena vuttassa adinnādānassa aṅgaṃ vatthubhedena ca āpattibhedam dassento “pañcahi ākārehi”tiādimāha. Tattha pañcahi ākārehi pañcahi kāraṇehi; pañcahi aṅgehīti vuttaṃ hoti. Tatrāyaṃ saṅkhepattho - adinnaṃ ādiyantassa “parapariggahitaṅca hoti”tiādinā nayena vuttehi pañcahi ākārehi pārājikaṃ hoti, na tato ūnehīti. Tatrime pañca ākāre - parapariggahitaṃ, parapariggahitasaññitā, parikkhārassa garukabhāvo, theyyacittaṃ, ṭhānācāvananti. Ito parehi pana dvīhi vārehi lahuke parikkhāre vatthubhedena thullaccayaṅca dukkaṭaṅca dassitaṃ.

125. “Chahākārehi”tiādinā nayena vuttavārattaye pana na sakasaññitā, na vissāsaṅgāhitā, na tāvakālikatā, parikkhārassa garukabhāvo, theyyacittaṃ, ṭhānācāvananti evaṃ cha ākāre veditabbā. Vatthubhedena panetthāpi paṭhamavāre pārājikaṃ. Dutiyatatiyesu thullaccayadukkaṭāni vuttāni. Tato paresu pana tisu vāresu

vijjamānepi vatthubhede vatthussa parehi apariggahitattā dukkaṭameva vuttaṃ. Tatra yadetaṃ “na ca parapariggahita”nti vuttaṃ, taṃ anajjhāvutthakaṃ vā hotu chaḍḍitaṃ chinnamūlakaṃ assāmikavatthu, attano santakaṃ vā, ubhayampi “na ca parapariggahita”ntveva saṅkhyāṃ gacchati. Yasmā panettha parapariggahitasaññā ca atthi, theyyacittena ca gahitaṃ, tasmā anāpatti na vuttāti.

Āpattibhedaṃ niṭṭhitaṃ.

Anāpattibhedaṃ

131. Evaṃ vatthuvaseṇa ca cittavaseṇa ca āpattibhedaṃ dassetvā idāni anāpattibhedaṃ dassento “anāpatti sasaññissā”tiādimāha. Tattha sasaññissāti sakasaññissa, “mayhaṃ santakaṃ idaṃ bhaṇḍa”nti evaṃ sasaññissa parabhaṇḍampi gaṇhato gahaṇe anāpatti, gahitaṃ pana puna dātabbaṃ. Sace sāmikehi “dehī”ti vutto na deti, tesaṃ dhuranikkhepe pārājikaṃ.

Vissāsaggāheti vissāsaggahaṇepi anāpatti. Vissāsaggāhalakkhaṇaṃ pana iminā suttena jānitabbaṃ - “anujānāmi, bhikkhave, pañcahaṇgehi samannāgatassa vissāsaṃ gahetuṃ - sandiṭṭho ca hoti, sambhatto ca, ālapito ca, jīvati ca, gahite ca attamano”ti. Tattha sandiṭṭhoti diṭṭhamattakamitto, sambhattoti daḷhamitto, ālapitoti “mama santakaṃ yaṃ icchasi, taṃ gaṇheyyāsi, āpucchitvā gahaṇe kāraṇaṃ natthī”ti vutto. Jīvātīti anuṭṭhānaseyyāya sayitopi yāva jīvitindriyupacchedaṃ na pāpuṇāti. Gahite ca attamanoti gahite tuṭṭhacitto hoti, evarūpassa santakaṃ “gahite me attamano bhavissatī”ti jānantena gahetuṃ vaṭṭati. Anavasesapariyādānavaseṇa cetāni pañcaṅgāni vuttāni. Vissāsaggāho pana tīhi aṅgehi ruhati - sandiṭṭho, jīvati, gahite attamano; sambhatto, jīvati, gahite attamano; ālapito, jīvati, gahite attamanoti.

Yo pana na jīvati, na ca gahite attamano hoti; tassa santakaṃ vissāsaggāhena gahitampi puna dātabbaṃ. Dadamānena ca matakadhanaṃ tāva ye tassa dhane issarā gahaṭṭhā vā pabbajitā vā, tesaṃ dātabbaṃ. Anattamanassa santakaṃ tasseva dātabbaṃ. Yo pana paṭhamameva “suṭṭhu kataṃ tayā mama santakaṃ gaṇhantena”ti vacībhedenā vā cittuppādamattena vā anumoditvā pacchā kenaci kāraṇena kupito, paccāharāpetuṃ na labhati. Yopi adātukāmo cittena pana adhivāseti, na kiñci vadati, sopi puna paccāharāpetuṃ na labhati. Yo pana “mayā tumhākaṃ santakaṃ gahitaṃ vā paribhuttaṃ vā”ti vutte “gahitaṃ vā hotu paribhuttaṃ vā, mayā pana taṃ kenacideva karaṇīyena ṭhapitaṃ, pākātikaṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti vadati. Ayaṃ paccāharāpetuṃ labhati.

Tāvakāliketi “paṭidassāmi paṭikarissāmī”ti evaṃ gaṇhantassa tāvakālikepi gahaṇe anāpatti. Gahitaṃ pana sace bhaṇḍasāmiko puggalo vā gaṇo vā “tuyhevetāṃ hotū”ti anujānāti, iccetaṃ kusalaṃ. No ce anujānāti, āharāpente dātabbaṃ. Saṅghasantakaṃ pana paṭidātumeva vaṭṭati.

Petapariggaheti ettha pana pettivisaye upapannāpi kālaṃ katvā tasmimēva attabhāve nibbattāpi cātumahārājikādayo devāpi sabbe “petā” tveva saṅkhyāṃ gatā, tesaṃ pariggahe anāpatti. Sacepi hi sakko devarājā āpaṇaṃ pasāretvā nisinno hoti, dibbacakkhuko ca bhikkhu taṃ ṇatvā attano cīvaratthāya satasahassagghanakampi sātakaṃ tassa “mā gaṇha, mā gaṇhā”ti vadantassāpi gahetvā gacchati, vaṭṭati. Devatā pana uddissa balikammaṃ karontehi rukkhādīsū laggitasāṭake vattabbameva natthi.

Tiracchānagatapariggaheti tiracchānagatānampi pariggahe anāpatti. Sacepi hi nāgarājā vā supaṇṇamāṇavako vā manussarūpena āpaṇaṃ pasāreti, tato cassa santakaṃ koci bhikkhu purimanayeneva gahetvā gacchati, vaṭṭati. Sīho vā byaggho vā migamahimsādayo vadhivā khādanto jighacchāpīlito āditova na vāretabbo. Anattampi hi kareyya. Yadi pana thoke khāyite vāretuṃ sakkoti, vāretvā gahetuṃ vaṭṭati. Senādayopi āmisam gahetvā gacchante pātāpetvā gaṇhituṃ vaṭṭati.

Paṃsukūlasaṇṇissāti assāmikaṃ “idaṃ paṃsukūla”nti evaṃsaṇṇissāpi gahaṇe anāpatti. Sace pana taṃ sassāmikaṃ hoti, āharāpente dātabbaṃ. Ummattakassāti pubbe vuttappakārassa ummattakassāpi anāpatti. Ādikammikassāti idha dhaniyo ādikammiko, tassa anāpatti. Avasesānaṃ pana rajakabhaṇḍikādicorānaṃ chabbaggiyādīnaṃ āpattiyevāti.

Anāpattibhedaṃ niṭṭhitaṃ.

Padabhājanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pakiṇṇakakathā

Samuṭṭhānañca kiriyā, atho saṇṇā sacittakaṃ;
Lokavajjañca kammañca, kusalaṃ vedanāya cāti.

Imasmiṃ pana pakiṇṇake idaṃ sikkhāpadaṃ tisamuṭṭhānaṃ -sāhatthikaṃ kāyato ca cittato ca samuṭṭhāti, āṇattikaṃ vācato ca cittato ca samuṭṭhāti, sāhatthikāṇattikaṃ kāyato ca vācato ca cittato ca samuṭṭhāti. Kiriyāsamuṭṭhānañca, karontoyeva hi etaṃ āpajjati na akaronto. “Adinnaṃ ādiyāmi”ti saṇṇāya abhāvena muccanato saṇṇāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, tuṭṭho vā bhīto vā majjhato vā taṃ āpajjatīti tivedananti sabbaṃ paṭhamasikkhāpade vuttanayeneva veditabbaṃ.

Pakiṇṇakakathā niṭṭhitā.

Vinītavatthuvaṇṇanā

132. Vinītavatthukathāsu chabbaggiyavatthu anupaṇṇattiyam vuttameva.

Dutiyavatthumhi - cittaṃ nāma puthujjanānaṃ rāgādivasena pakatiṃ vijahitvā dhāvati sandhāvati vidhāvati. Sace bhagavā kāyavacīdvārabhedaṃ vināpi cittuppādamattena āpattiṃ paṇṇapeyya, ko sakkuṇeyya anāpattikaṃ attānaṃ kātuṃ! Tenāha - “anāpatti bhikkhu cittuppāde”ti. Cittavasikena pana na bhavitabbaṃ, paṭisaṅkhānabalena cittaṃ nivāretabbamevāti.

133-134. Āmasana-phandāpana-ṭhānācāvanavatthūni uttānatthāneva. Tato parāni ca theyyacitto bhūmito aggahesīti vatthupariyosānāni.

135. Niruttipathavatthusmiṃ 1.329 ādiyīti gaṇhi, “corosi tva”nti parāmasi. Itaro pana “kena avahaṭa”nti vutte “mayā avahaṭa”nti pucchāsabhāgena paṭiññaṃ adāsi. Yadi hi itarena “kena gahitaṃ, kena apanītaṃ, kena ṭhapita”nti vuttaṃ abhaviṣsa, atha ayampi “mayā gahitaṃ, apanītaṃ, ṭhapita”nti vā vadeyya. Mukhaṃ nāma bhuñjanatthāya ca kathanatthāya ca kataṃ, theyyacittaṃ pana vinā avahāro natthi. Tenāha bhagavā - “anāpatti bhikkhu niruttipathe”ti. Vohāravacanamatte anāpattīti attho. Tato paraṃ veṭhanavatthu pariyosānaṃ sabbaṃ uttānatthameva.

137. Abhinnasarīravatthusmiṃ adhivatthoti sātākataṇhāya tasmimyeva sarīre nibbatto. Anādiyantoti tassa vacanaṃ agaṇhanto, ādaraṃ vā akaronto. Taṃ sarīraṃ utṭhahitvāti peto attano ānubhāvena taṃ sarīraṃ utṭhāpesi. Tena vuttaṃ - “taṃ sarīraṃ utṭhahitvā”ti. Dvāraṃ thakesīti bhikkhussa susānasamīpeyeva vihāro, tasmā bhīrukajātiko bhikkhu khippameva tattha pavisitvā dvāraṃ thakesi. Tattheva paripatīti dvāre thakite peto sātāke nirālayo hutvā taṃ sarīraṃ pahāya yathākammaṃ gato, tasmā taṃ sarīraṃ tattheva paripati, patitanti vuttaṃ hoti.

Abhinne sarīreti abbhunṇhe allasarīre paṃsukūlaṃ na gahetabbaṃ, gaṇhantassa evarūpā upaddavā honti, dukkaṭaṇca āpajjati. Bhinne pana gahetuṃ vaṭṭati. Kittāvatā pana bhinnaṃ hoti? Kāka-kulala-soṇa-siṅgālādīhi mukhatuṇḍakena vā dāṭhāya vā īsakaṃ phālitaṃ mattenāpi. Yassa pana patato ghaṃsanena chavimattaṃ chinnaṃ hoti, cammaṃ acchinnā, etaṃ abhinnameva; camme pana chinne bhinnaṃ. Yassāpi sajīvakāleyeva pabhinnā gaṇḍakuṭṭhapiḷakā vā vaṇo vā hoti, idampi bhinnaṃ. Tatiyadivasato pabhuti uddhumātakādibhāvena kuṇapabhāvaṃ upagatampi bhinnaṃ. Sabbena sabbaṃ pana abhinnepi susānagopakehi vā aññehi vā manussehi gāhāpetuṃ vaṭṭati. No ce aññaṃ labhati, satthakena vā kenaci vā vaṇaṃ katvā gahetabbaṃ. Visabhāgasarīre pana satim upaṭṭhapetvā samaṇasaññaṃ uppādetvā sīse vā hatthapādapiṭṭhiyaṃ vā vaṇaṃ katvā gahetuṃ vaṭṭati.

Kusasaṅkāmanavatthukathā

138. Tadanantare vatthusmiṃ kusaṃ saṅkāmetvā cīvaraṃ aggahesīti pubbe “ādiyeyyā”ti imassa padassa atthavaṇṇanāyaṃ nāmamattena dassitesu theyyāvahāra-pasayhāvahāra-parikappāvahārapaacchannāvahāra-kusāvahāresu kusāvahārena avaharīti attho.

Imesaṃ pana avahārānaṃ evaṃ nānattaṃ veditabbaṃ - yo hi koci sassāmikaṃ bhaṇḍaṃ rattibhāge vā divasabhāge vā sandhicchedādīni katvā adissamāno avaharati, kūṭamānakūṭakahāpaṇādīhi vā vañcetvā gaṇhāti, tassevaṃ gaṇhato avahāro “theyyāvahāro”ti veditabbo.

Yo pana pare pasayha balasā abhibhuyya, atha vā pana santajjetvā bhayaṃ dassetvā tesamā santakaṃ gaṇhāti, panthaghāta-gāmaghātādīni karontā dāmarikacorā viya kodhavasena paragaravilopaṃ karontā attano pattabalito ca adhikaṃ balakkārena gaṇhantā rāja-rājamahāmattādayo viya; tassevaṃ gaṇhato avahāro “pasayhāvahāro”ti veditabbo.

Parikappetvā gaṇhato pana avahāro “parikappāvahāro”ti vuccati, so bhaṇḍaparikappa-okāsaparikappavasena duvidho. Tatrāyaṃ bhaṇḍaparikappo - idhekacco sātakatthiko antogabbhaṃ pavisitvā “sace sātako bhavissati, gaṇhissāmi; sace suttaṃ, na gaṇhissāmi”ti parikappetvā andhakāre pasibbakaṃ gaṇhāti, sātako ce tatra hoti, uddhāreyeva pārājikaṃ. Suttaṃ ce hoti, rakkhati. Bahi nīharitvā muñcitvā “sutta”nti ñatvā puna āharitvā yathāṭhāne ṭhapeti, rakkhatiyeva. “Sutta”nti ñatvāpi “yaṃ laddhaṃ, taṃ gahetabba”nti gacchati, padavārena kāretabbo. Bhūmiyaṃ ṭhapetvā gaṇhāti, uddhāre pārājikaṃ. “Coro, coro”ti sāmikehi pariyuṭṭhito chaḍḍetvā palāyati, rakkhati. Sāmikā taṃ disvā gaṇhanti, iccetaṃ kusalā. Añño ce koci gaṇhāti, bhaṇḍadeyyaṃ. Atha nivattesu sāmikesu sayameva taṃ disvā “pagevetamā mayā nīhaṭamā, mama dāni santaka”nti gaṇhāti, rakkhati; bhaṇḍadeyyaṃ pana hoti. “Sace suttaṃ bhavissati, gaṇhissāmi; sace sātako, na gaṇhissāmi. Sace sappi bhavissati, gaṇhissāmi; sace telaṃ, na gaṇhissāmi”tiādinaṃ

nayena parikappetvā gaṇhantassāpi eseṇa nayo.

Mahāpaccariyādīsu pana “sāṭakatthikopi sāṭakapasibbakameva gahetvā nikkhanto bahi ṭhatvā muñcitvā ‘sāṭako aya’nti disvā gacchanto paduddhāreṇeva kāretabbo”ti vuttaṃ. Ettha pana “sace sāṭako bhavissati, gaṇhissāmī”ti parikappitattā parikappo dissati, disvā haṭattā parikappāvahāro na dissati. Mahāaṭṭhakathāyaṃ pana yaṃ parikappitaṃ taṃ adiṭṭhaṃ parikappitabhāve ṭhitaṃyeva uddharantassa avahāro vutto, tasmā tattha parikappāvahāro dissati. “Taṃ maññaṃāno taṃ avaharī”ti pāḷiyā ca sametīti. Tattha yvāyaṃ “sace sāṭako bhavissati, gaṇhissāmī”tiādinā nayena pavatto parikappo, ayaṃ “bhaṇḍaparikappo” nāma.

Okāsaparikappo pana evaṃ veditabbo - idhekacco lolabhikkhu parapariveṇaṃ vā kulagharaṃ vā araṇṇe kammantasālaṃ vā pavisitvā tattha kathāsallāpena nisinno kiñci lobhaneyyaṃ parikkhāraṃ oloketi, olovento ca pana disvā dvārapamukhaheṭṭhāpāsādapariveṇadvārakoṭṭhakarukkhamaṃlādivasena paricchedaṃ katvā “sace maṃ etthantare passissanti, daṭṭhukāmatāya gahetvā vicaranto viya etesaṃyeva dassāmi; no ce passissanti, harissāmī”ti parikappeti. Tassa taṃ ādāya parikappitaparicchedaṃ atikkantamatte pārājikaṃ. Sace upacārasīmaṃ parikappeti, tadabhimukhova gacchanto kammaṭṭhānādīni manasi karonto vā aññaṃvihito vā asatiyā upacārasīmaṃ atikkamati, bhaṇḍadeyyaṃ. Athāpissa taṃ ṭhānaṃ pattassa coro vā hatthī vā vāḷamigo vā mahāmegho vā vuṭṭhahati, so ca tamhā upaddavā muccitukamyatāya sahasā taṃ ṭhānaṃ atikkamati, bhaṇḍadeyyameva. Keci panettha “yasmā mūleṇa theyyacittena gahitaṃ, tasmā na rakkhati, avahāroyevā”ti vadanti. Ayaṃ tāva mahāaṭṭhakathānayo. Mahāpaccariyaṃ pana “sacepi so antoparicchede hatthiṃ vā assaṃ vā abhiruhitvā taṃ neva pājeti, na pājāpeti; paricchede atikkantepi pārājikaṃ natthi, bhaṇḍadeyyamevā”ti vuttaṃ. Tatra yvāyaṃ “sace maṃ etthantare passissanti, daṭṭhukāmatāya gahetvā vicaranto viya etesaṃyeva dassāmi”ti pavatto parikappo, ayaṃ “okāsaparikappo” nāma.

Evamimesaṃ dvinnampi parikappānaṃ vasena parikappetvā gaṇhato avahāro “parikappāvahāro”ti veditabbo.

Paṭicchādetvā pana avaharaṇaṃ paṭicchannāvahāro. So evaṃ veditabbo - yo bhikkhu manussānaṃ uyyānādīsu kīḷantānaṃ vā pavisantānaṃ vā omuñcitvā ṭhapitaṃ alaṅkārabhaṇḍaṃ disvā “sace onamitvā gahessāmi, ‘kiṃ samaṇo gaṇhātī’ti maṃ jānitvā viheṭṭheyyu”nti paṃsunā vā paṇṇena vā paṭicchādeti - “pacchā gaṇhissāmī”ti, tassa ettāvatā uddhāro natthīti na tāva avahāro hoti. Yadā pana te manussā antogāmaṃ pavisitukāmā taṃ bhaṇḍakaṃ vicinantāpi apassitvā “idāni andhakāro, sve jānissāmā”ti sālayā eva gatā honti. Athassa taṃ uddharato uddhāre pārājikaṃ. “Paṭicchannakāleyeva taṃ mama santaka”nti sakasaññaṃ vā “gatā dāni te, chaḍḍitabhaṇḍaṃ ida”nti paṃsukūlasaññaṃ vā gaṇhantassa pana bhaṇḍadeyyaṃ. Tesu dutiyadivase āgantvā vicinitvā adisvā dhuranikkhepaṃ katvā gatesupi gahitaṃ bhaṇḍadeyyameva. Kasmā? Yasmā tassa payogena tehi na diṭṭhaṃ, yo pana tathārūpaṃ bhaṇḍaṃ disvā yathāṭṭhāne ṭhitaṃyeva appaṭicchādetvā theyyacitto pādena akkamitvā kaddame vā vālikāya vā paveseti, tassa pavesitamatteyeva pārājikaṃ.

Kusaṃ saṅkāmetvā pana avaharaṇaṃ “kusāvahāro”ti vuccati. Sopi evaṃ veditabbo - yo bhikkhu kusaṃ pātetvā cīvare bhājiyamāne attano koṭṭhāsassa samīpe ʈhitam appagghataram vā mahagghataram vā samasamaṃ vā agghena parassa koṭṭhāsaṃ haritukāmo attano koṭṭhāse patitam kusadaṇḍakaṃ parassa koṭṭhāse pātetukāmo uddharati, rakkhati tāva. Parassa koṭṭhāse pātetī, rakkhateva. Yadā pana tasmim patite parassa koṭṭhāsato parassa kusadaṇḍakaṃ uddharati, uddhaṭamatte pārājiko hoti. Sace paṭhamataram parakoṭṭhāsato kusadaṇḍakaṃ uddharati attano koṭṭhāse pātetukāmatāya uddhāre rakkhati, pātane rakkhati. Attano koṭṭhāsato pana attano kusadaṇḍakaṃ uddharati, uddhāreyeva rakkhati. Tam uddharitvā parakoṭṭhāse pātentassa hatthato muttamatte pārājikaṃ.

Sace pana dvīsipi koṭṭhāsesu patitadaṇḍake adassanaṃ gameti, tato avasesabhikkhūsu gatesu itaro “mayhaṃ, bhante, daṇḍako na paññāyatī”ti. ‘Mayhampi, āvuso, na paññāyatī’ti. ‘Katamo pana, bhante, mayhaṃ bhāgo’ti? ‘Ayaṃ tuyhaṃ bhāgo’”ti attano bhāgaṃ dasseti, tasmim vivaditvā vā avivaditvā vā tam gaṇhitvā gate itaro tassa bhāgaṃ uddharati, uddhāre pārājikaṃ. Sacepi tena “ahaṃ mama bhāgaṃ tuyhaṃ na demi, tvaṃ pana attano bhāgaṃ ñatvā gaṇhā”ti vutte “nāyaṃ mamā”ti jānantopi tasseeva bhāgaṃ gaṇhāti, uddhāre pārājikaṃ. Sace pana itaro “ayaṃ tuyhaṃ bhāgo, ayaṃ mayhaṃ bhāgoti kiṃ iminā vivādenā”ti cintetvā “mayhaṃ vā patto hotu, tumhākaṃ vā, yo varabhāgo tam tumhe gaṇhathā”ti vadati, dinnakaṃ nāma gahitaṃ hoti, natthettha avahāro. Sacepi so vivādabhīruko bhikkhu “yaṃ tuyhaṃ ruccati, tam gaṇhā”ti vutto attano pattam varabhāgaṃ ʈhapetvā lāmakamyeva gahetvā gacchati, tato itarassa vicinitāvasesaṃ gaṇhantassāpi avahāro natthevāti.

Aṭṭhakathāsupana vuttaṃ - “imasim ʈhāne kusasaṅkāmanavasena cīvarabhājanīyameva ekaṃ āgataṃ, catunnampi pana paccayānaṃ uppattiṇca bhājanīyaṇca nīharitvā dassetabba”nti evaṇca vatvā cīvarakkhandhake “paṭiggaṇhātu me, bhante, bhagavā sīveyyakaṃ dussayugaṃ; bhikkhusaṅghassa ca gahapaticīvaraṃ anujānātū”ti idaṃ jīvakavatthum ādim katvā uppannacīvarakathā, senāsanakkhandhake “tena kho pana samayena rājagahaṃ dubbhikkhaṃ hoti, manussā na sakkonti saṅghabhattaṃ kātuṃ, icchanti uddesabhattaṃ nimantanaṃ salākabhattaṃ pakkhikaṃ uposathikaṃ pāṭipadikaṃ kātu”nti idaṃ suttamādim katvā piṇḍapātakathā, senāsanakkhandhakeyeva “tena kho pana samayena sattarasavaggiyā bhikkhū aññataram paccantimaṃ mahāvihāraṃ paṭisaṅkharonti - ‘idha mayaṃ vassaṃ vasissāmā’ti. Addasaṃsu kho chabbaggiyā bhikkhū sattarasavaggiye bhikkhū vihāraṃ paṭisaṅkharonte”ti idaṃ chabbaggiyavatthum ādim katvā āgatasenāsanakathā, tadavasāne ca sappiādibhesajjakathā vitthārena kathitā. Mayaṃ pana tam sabbaṃ āgatāgataṭṭhāneyeva kathayissāma; evaṃ kathane kāraṇaṃ pubbe vuttameva.

Kusasaṅkāmanavatthukathā niṭṭhitā.

139. Ito paraṃ jantāgharavatthu uttānatthameva.

140. Pañcasu vighāsavatthūsu te bhikkhū anupasampannena kappiyaṃ kārāpetvā paribhuñjiṃsu. Vighāsaṃ pana gaṇhantena khāditāvasesaṃ chaḍḍitaṃ gahetabbaṃ. Yadi sakkoti khādante chaḍḍāpetvā gaṇhitum, etampi vaṭṭati. Attaguttatthāya pana parānuddayatāya ca na gahetabbaṃ.

141. Odanakhādanīyapūvaucchutimbarūsakabhājanīyavatthūsu aparassa bhāgaṃ dehīti asantaṃ puggalaṃ āha. Amūlakaṃ aggaheṣīti sāmikesu dentesu evaṃ aggaheṣi. Anāpatti bhikkhu pārājikassāti sāmikehi dinnāṃ aggaheṣi; tenassa anāpatti vuttā. Āpatti sampajānamusāvāde pācittiyassāti yo panānena sampajānamusāvādo vutto, tasmīṃ pācittiyaṃ āha; parato tekaṭulayāguvatthumhi viya. Gahaṇe pana ayaṃ vinicchayo - saṅghassa santakaṃ sammatenā vā āṇattehi vā ārāṃmikādīhi diyyamānaṃ, gihīnañca santakaṃ sāmikena vā āṇattena vā diyyamānaṃ “aparassa bhāgaṃ dehī”ti vatvā gaṇhato bhaṇḍadeyyaṃ. Aññaṇa diyyamānaṃ gaṇhanto bhaṇḍagghena kāretabbo. Asammatenā vā anāṇattena vā diyyamāne “aparampi bhāgaṃ dehī”ti vatvā vā kūtāvassāni gaṇetvā vā gaṇhanto pattacatukke viya tassuddhāreyeva bhaṇḍagghena kāretabbo. Itarehi diyyamānaṃ evaṃ gaṇhato bhaṇḍadeyyaṃ. Sāmikena pana “imassa dehī”ti dāpitaṃ vā sayāṃ dinnāṃ vā sudinnanti ayamettha sabbaaṭṭhakathāvinicchayato sāro.

142-143. Odaniyagharādivatthūsu - odaniyagharaṃ nāma vikkāyikabhattapacanagharaṃ. Sūnagharaṃ nāma vikkāyikamaṃsapacanagharaṃ. Pūvagharaṃ nāma vikkāyikakhajjakapacanagharaṃ. Sesamettha, parikkhāravatthūsu ca pākaṭameva.

144. Pīṭhavatthusmīṃ - so bhikkhu parikappetvā “etaṃ ṭhānaṃ sampattaṃ gaṇhissāmī”ti saṅkāmesī. Tenassa saṅkāmane avahāro natthi. Saṅkāmetvā pana parikappitokāsato gahaṇe pārājikaṃ vuttaṃ. Evaṃ haranto ca yadi pīṭhake theyyacittaṃ natthi, thavikaṃ agghāpetvā kāretabbo. Atha pīṭhakepi atthi, ubho agghāpetvā kāretabboti. Bhisīdāni tīṇi vatthūni pākaṭāneva.

146. Vissāsaggāhādīsu tīsu vatthūsu gahaṇe anāpatti, āharāpentesu bhaṇḍadeyyaṃ. Piṇḍāya pavitṭhassa paṭiviso antoupacārasīmāyaṃ ṭhitasseva gahetuṃ vaṭṭati. Yadi pana dāyakā “bahiupacāraṭṭhānampi bhante, bhāgaṃ gaṇhatha, āgantvā paribhuñjissanti”ti vadanti, evaṃ antogāmaṭṭhānampi gahetuṃ vaṭṭati. Sesamettha uttānatthameva.

148-149. Sattasu ambacorakādivatthūsu paṃsukūlasaññaṃ gahaṇe anāpatti, āharāpentesu bhaṇḍadeyyaṃ, theyyacittena paribhoge pārājikaṃ. Tatrāyaṃ vinicchayo - sāmikāpi sālayā, corāpi sālayā, paṃsukūlasaññaṃ khādantassa bhaṇḍadeyyaṃ, theyyacittena gaṇhato uddhāreyeva avahāro, bhaṇḍaṃ agghāpetvā kāretabbo. Sāmikā sālayā, corā nirālayā, eseṇa nayo. Sāmikā nirālayā, corā sālayā; “puna gaṇhissāmā”ti kismiñcīdeva gahanaṭṭhāne khipitvā gatā, eseṇa nayo. Ubhopi nirālayā, paṃsukūlasaññaṃ khādato anāpatti, theyyacittena dukkaṭaṃ.

Saṅghassa ambādīsu pana saṅghārāme jātaṃ vā hotu, ānetvā dinnāṃ vā pañcamāsakaṃ vā atirekapañcamāsakaṃ vā agghanakaṃ avaharantassa pārājikaṃ. Paccante corupaddavena gāmesu vuṭṭhahantesu bhikkhūpi vihāre chaḍḍetvā “puna āvasante janapade āgamissāmā”ti saussāhāva gacchanti. Bhikkhū tādisaṃ vihāraṃ patvā ambapakkādīni “chaḍḍitakāni”ti paṃsukūlasaññaṃ paribhuñjanti, anāpatti; theyyacittena paribhuñjato avahāro hoti, bhaṇḍaṃ agghāpetvā kāretabbo.

Mahāpaccariyaṃ pana saṅkhepaṭṭhakathāyañca avisesena vuttaṃ - “chaḍḍitavihāre pana phalāphalaṃ theyyacittena paribhuñjato pārājikaṃ. Kasmā? Āgatānāgatānaṃ santakattā”ti. Gaṇasantake pana puggalike ca saussāhamattameva pamāṇaṃ. Sace pana tato ambapakkādīni kulasaṅghaṇatthāya deti, kuladūsakadukkaṭaṃ. Theyyacittena dento agghena kāretabbo. Saṅghikepi eseṇa nayo. Senāsanatthāya

niyamitaṃ kulasaṅgahaṇatthāya dadato dukkaṭaṃ, issaravatāya thullaccayaṃ, theyyacittena pārājikaṃ. No ce vatthu pahoti, agghena kāretabbo. Bahi upacārasīmāya nisīditvā issaravatāya paribhuñjato gīvā. Ghaṇṭiṃ paharivā kālaṃ ghosetvā “mayhaṃ pāpuṇātī”ti khāditāṃ sukhāditāṃ. Ghaṇṭiṃ apaharivā kālameva ghosetvā, ghaṇṭimeva paharivā kālaṃ aghosetvā, ghaṇṭiṃpi apaharivā kālampi aghosetvā aññesaṃ natthibhāvaṃ ñatvā “mayhaṃ pāpuṇātī”ti khāditampi sukhāditameva. Pupphārāma vatthudvayaṃ pākaṭameva.

150. Vuttavāda kavatthuttaye vutto vajjemīti tayā vutto hutvā “tava vacanena vadāmi”ti attho. Anāpatti bhikkhu pārājikassāti sāmikehi dinnattā anāpatti. Na ca, bhikkhave, “vutto vajjemī”ti vattabboti “ahaṃ tayā vutto hutvā tava vacanena vadāmi”ti evaṃ añño bhikkhu aññena bhikkhunā na vattabboti attho. Paricchedaṃ pana katvā “itthannāmaṃ tava vacanena gaṇhissāmi”ti vattaṃ vaṭṭati. Vutto vajjehīti mayā vutto hutvā mama vacanena vadehīti attho. Sesāṃ vuttanayameva. Imesupi ca dvīsu vatthūsu paricchedaṃ katvā vattaṃ vaṭṭati. Ettāvatā hi upārambhā mutto hotīti.

151-152. Maṇivatthuttayassa majjhime vatthusmiṃ - nāhaṃ akallakoti nāhaṃ gilānoti attho. Sesāṃ pākaṭameva.

153. Sūkaravatthudvaye - kiñcāpi paṭhamassa bhikkhuno chātajjhataṃ disvā kāruṇṇena mocitattā anāpatti. Sāmikesu pana asampaṭicchantesu bhaṇḍadeyyaṃ, tāva mahanto vā matasūkaro āharivā dātabbo, tadagghanakaṃ vā bhaṇḍaṃ. Sace pāsasāmike kuhiñcipi na passati, pāsasāmantā tadagghanakaṃ sātakaṃ vā kāsāvaṃ vā thālakakaṃ vā yathā te āgatā passanti, īdise thāne thapetvāva gantabbaṃ, theyyacittena pana mocentassa pārājikameva. Ettha ca koci sūkaro pāsaṃ pādena kaḍḍhitvā chinnamatte pāse thānācāvanadhammena thānena thito hoti caṇḍasote baddhanāvā viya. Koci attano dhammatāya thito, koci nipanno, koci kūṭapāsena baddho hoti. Kūṭapāso nāma yassa ante dhanukaṃ vā aṅkusako vā añño vā koci daṇḍako baddho hoti, yo tattha tattha rukkhādīsu laggitvā sūkarassa gamanaṃ nivāreti. Tatra pāsaṃ kaḍḍhitvā thitassa ekameva thānaṃ pāsabandhanaṃ, so hi pāse muttamatte vā chinnamatte vā palāyati. Attano dhammatāya thitassa bandhanañca cattāro ca pādāti pañca thānāni. Nipannassa bandhanañca sayanañcāti dve thānāni. Kūṭapāsabaddhassa yattha yattha gacchati, taṃ tadeva thānaṃ. Tasmā taṃ tato tato mocentā dasapi vīsatiṃ satampi bhikkhū pārājikaṃ āpajjanti. Tattha tattha āgataṃ disvā ekameva dāsaṃ palāpento viya.

Purimānaṃ pana tiṇṇaṃ catuppadakathāyaṃ vuttanayena phandāpana thānācāvanāni vedītabbāni. Sunakhadaṭṭhaṃ sūkaraṃ vissajjāpentassāpi kāruṇṇādhīpāyena bhaṇḍadeyyaṃ, theyyacittena pārājikaṃ. Pāsaṭṭhānaṃ pana sunakhasamīpaṃ vā asampattaṃ paṭipathaṃ gantvā paṭhamameva palāpentassa avahāro natthi. Yopi baddhasūkarassa ghāsañca pānīyañca datvā balaṃ gāhāpetvā ukkuṭṭhiṃ karoti - “utrasto palāyissatī”ti; so ce palāyati, pārājikaṃ. Pāsaṃ dubbalaṃ katvā ukkuṭṭhisaddena palāpentassāpi ese va nayo.

Yo pana ghāsañca pānīyañca datvā gacchati, “balaṃ gahetvā palāyissatī”ti; so ce palāyati, bhaṇḍadeyyaṃ. Pāsaṃ dubbalaṃ katvā gacchantassāpi ese va nayo. Pāsasantike satthaṃ vā aggiṃ vā thapeti “chinne vā daḍḍhe vā palāyissatī”ti. Sūkaro pāsaṃ cālento chinne vā daḍḍhe vā palāyati, bhaṇḍadeyyameva. Pāsaṃ yaṭṭhiyā saha pāteti, pacchā sūkaro taṃ maddanto gacchati, bhaṇḍadeyyaṃ. Sūkaro

adūhalapāsāṇehi akkanto hoti, taṃ palāpetukāmassa adūhalaṃ kārūñṇena ukkhipato bhaṇḍadeyyaṃ, theyyacittena pārājikaṃ. Sace ukkhittamatte agantvā pacchā gacchati, bhaṇḍadeyyameva. Ukkhipitvā ṭhapitaṃ adūhalaṃ pāṭeti, pacchā sūkaro taṃ maddanto gacchati, bhaṇḍadeyyaṃ. Opāte patitasūkarampi kārūñṇena uddharato bhaṇḍadeyyaṃ, theyyacittena pārājikaṃ. Opātaṃ pūretvā nāseti, pacchā sūkaro taṃ maddanto gacchati, bhaṇḍadeyyaṃ. Sūle viddhaṃ kārūñṇena uddharati, bhaṇḍadeyyaṃ, theyyacittena pārājikaṃ. Sūlaṃ uddharitvā chaḍḍeti, bhaṇḍadeyyaṃ.

Vihārabhūmiyaṃ pana pāse vā adūhalaṃ vā oḍḍentā vāretabbā -“migarūpānaṃ paṭisaraṇaṭṭhānametaṃ, mā idha evaṃ karoṭhā”ti. Sace “harāpetha, bhante”ti vadanti, harāpetuṃ vaṭṭati. Atha sayaṃ haranti, sundarameva. Atha neva haranti, na harituṃ denti, rakkhaṃ yācitvā harāpetuṃ vaṭṭati. Manussā sassarakkhaṇakāle khettesu pāse ca adūhalapāsāṇādīni ca karonti - “maṃsaṃ khādantā sassāni rakkhissāmā”ti. Vītivatte sassakāle tesu anālayesu pakkantesu tattha baddhaṃ vā patitaṃ vā mocetuṃ vaṭṭatīti.

Migavatthudvayepi sūkaravatthūsu vuttasadisoyeva vinicchayo.

Macchavatthudvayepi eseva nayo. Ayaṃ pana viseso - kumīnamukhaṃ vivaritvā vā pacchāpuṭakaṃ muñcitvā vā passena chiddaṃ katvā vā kumīnato macche pothetvā palāpentassa pārājikaṃ. Bhattasitthāni dassetvā evaṃ palāpentassāpi pārājikaṃ. Saha kumīnena uddharatopi pārājikaṃ. Kevalaṃ kumīnamukhaṃ vivarati, pacchāpuṭakaṃ muñcati, chiddaṃ vā karoti, macchā pana attano dhammatāya palāyanti, bhaṇḍadeyyaṃ. Evaṃ katvā bhattasitthāni dasseti, macchā gocarathāya nikkhamitvā palāyanti, bhaṇḍadeyyameva. Mukhaṃ avivaritvā pacchāpuṭakaṃ amuñcitvā passena chiddaṃ akatvā kevalaṃ bhattasitthāni dasseti, macchā pana chātajjhataṃ sīsena paharivā okāsaṃ katvā gocarathāya nikkhamitvā palāyanti, bhaṇḍadeyyameva. Tucchakumīnassa mukhaṃ vā vivarati, pacchāpuṭakaṃ vā muñcati, chiddaṃ vā karoti, āgatāgatā macchā dvāraṃ pattā puṭakachiddehi palāyanti, bhaṇḍadeyyameva. Tucchakumīnaṃ gahetvā gumbe khipati, bhaṇḍadeyyamevāti. Yāne bhaṇḍaṃ pīṭhe thavikāya sadisaṃ.

Maṃsapesivatthumhi - sace ākāse gaṇhāti, gahitaṭṭhānameva ṭhānaṃ. Taṃ chahākārehi paricchinditvā ṭhānācāvanaṃ veditabbaṃ. Sesamettha dārugopālakarajakasāṭakavatthūsu ca ambacorakādivatthūsu vuttanayena vinicchinitabbaṃ.

155. Kumbhivatthusmiṃ - yo sappitelādīni apādagghanakāni gahetvā “na puna evaṃ karissāmī”ti saṃvare ṭhatvā dutiyadivasādīsopi puna citte uppanne evameva dhuranikkhepaṃ katvā paribhuñjanto sabbampi taṃ paribhuñjati, nevatthi pārājikaṃ. Dukkaṭaṃ vā thullaccayaṃ vā āpajjati, bhaṇḍadeyyaṃ pana hoti. Ayampi bhikkhu evamevamakāsi. Tena vuttaṃ - “anāpatti bhikkhu pārājikassā”ti. Dhuranikkhepaṃ pana akatvā “divase divase paribhuñjissāmī”ti thokaṃ thokampi paribhuñjato yasmiṃ divase pādagghanakaṃ pūراتi, tasmīṃ pārājikaṃ.

Samvidāvahāravatthūni samvidāvahāre, muṭṭhivatthūni odaniyagharādivatthūsu dve vighāsavatthūni ambacorakādivatthūsu vuttavinicchayanayena veditabbāni. Dve tiṇavatthūni uttānatthāneva.

156. Ambabhājāpanādivatthūsu te bhikkhū ekaṃ gāmakāvāsaṃ paricchinna bhikkhukāṃ agamaṃsu. Tattha bhikkhū phalāphalaṃ paribhuñjamānāpi tesu āgatesu “therānaṃ phalāni dethā”ti kappiyakārake na avocaṃ. Atha te bhikkhū “kiṃ saṅghikaṃ amhākaṃ na pāpuṇātī”ti ghaṇṭiṃ paharitvā bhājāpetvā tesampi vassaggena bhāgaṃ datvā attanāpi paribhuñjiṃsu. Tena nesaṃ bhagavā “anāpatti, bhikkhave, paribhogatthāyā”ti āha. Tasmā idānīpi yattha āvāsikā āgantukānaṃ na denti, phalavāre ca sampatte aññesaṃ atthibhāvaṃ disvā corikāya attanāva khādanti, tattha āgantukehi ghaṇṭiṃ paharitvā bhājetvā paribhuñjituṃ vaṭṭati.

Yattha pana āvāsikā rukkhe rakkhitvā phalavāre sampatte bhājetvā khādanti, catūsu paccayesu sammā upanenti, anissarā tattha āgantukā. Yepi rukkha cīvaratthāya niyametvā dinnā, tesupī āgantukā anissarā. Eseva nayo sesapaccayatthāya niyametvā dinnesupī.

Ye pana tathā aniyamitā, āvāsikā ca te rakkhitvā gopetvā corikāya paribhuñjanti, na tesu āvāsikānaṃ katikāya ṭhātabbaṃ. Ye phalaparibhogatthāya dinnā, āvāsikāpi ne rakkhitvā gopetvā sammā upanenti, tesuyeva tesāṃ katikāya ṭhātabbaṃ. Mahāpaccariyaṃ pana vuttaṃ - “catunnaṃ paccayānaṃ niyametvā dinnāṃ theyyacittena paribhuñjanto bhaṇḍaṃ agghāpetvā kāretabbo. Paribhogavaseneva taṃ bhājetvā paribhuñjantassa bhaṇḍadeyyaṃ. Yaṃ panettha senāsanatthāya niyamitaṃ, taṃ paribhogavaseneva bhājetvā paribhuñjantassa thullaccayañca bhaṇḍadeyyañcā”ti.

Odissa cīvaratthāya dinnāṃ cīvareyeva upanetabbaṃ. Sace dubbhikkhaṃ hoti, bhikkhū piṇḍapātena kilamanti, cīvaraṃ pana sulabhaṃ, saṅghasuṭṭhutaṃ apalokanakammaṃ katvā piṇḍapātepi upanetuṃ vaṭṭati. Senāsanena gilānapaccayena vā kilamantesu saṅghasuṭṭhutaṃ apalokanakammaṃ katvā tadatthāyapi upanetuṃ vaṭṭati. Odissa piṇḍapātattāya gilānapaccayatthāya ca dinnepī eseva nayo. Odissa senāsanatthāya dinnāṃ pana garubhaṇḍaṃ hoti, taṃ rakkhitvā gopetvā tadatthameva upanetabbaṃ. Sace pana dubbhikkhaṃ hoti, bhikkhū piṇḍapātena na yāpenti. Ettha rājarogacorabhayādīhi aññattha gacchantānaṃ viharā palujjanti, tālanāḷikerādike vināsenti, senāsanapaccayaṃ pana nissāya yāpetuṃ sakkā hoti. Evarūpe kāle senāsaṃ vissajjetvāpi senāsanajagganatthāya paribhogo bhagavatā anuññāto. Tasmā ekaṃ vā dve vā varasenāsanāni ṭhapetvā itarāni lāmakakoṭṭiyā piṇḍapātattāya vissajjetuṃ vaṭṭati. Mūlavatthucchedaṃ pana katvā na upanetabbaṃ.

Yo pana ārāmo catuppaccayatthāya niyametvā dinno, tattha apalokanakammaṃ na kātabbaṃ. Yena pana paccayena ūnaṃ, tadatthaṃ upanetuṃ vaṭṭati. Ārāmo jaggitabbo, vetanaṃ datvāpi jaggāpetuṃ vaṭṭati. Ye pana vetanaṃ labhitvā ārāmeveva geḥaṃ katvā vasantā rakkhanti, te ce āgatānaṃ bhikkhūnaṃ nāḷikeraṃ vā tālapakkaṃ vā denti, yaṃ tesāṃ saṅghena anuññātaṃ hoti - “divase divase ettakaṃ nāma khādathā”ti tadeva te dātuṃ labhanti; tato uttari tesāṃ dadantānampi gahetuṃ na vaṭṭati.

Yo pana ārāmaṃ keṇiyā gahetvā saṅghassa catuppaccayatthāya kappiyabhaṇḍameva deti, ayaṃ bahukampi dātuṃ labhati. Cetiyaṃ padīpatthāya vā khaṇḍaphullaṃ paṭisaṅkharatthāya vā dinno ārāmopi paṭijaggitabbo; vetanaṃ datvāpi jaggāpetabbo. Vetanañca panettha cetiyasantakampi saṅghasantakampi

dātum vaṭṭati. Etampi ārāmaṃ vetanena tattheva vasitvā rakkhantānañca keṇiyā gahetvā kappiyabhaṇḍadāyakānañca tattha jātakaphaladānaṃ vuttanayeneva veditabbanti.

Ambapālakādivatthūsu - anāpatti, bhikkhave, gopakassa dāneti ettha kataraṃ pana gopakadānaṃ vaṭṭati, kataraṃ na vaṭṭatīti? Mahāsummatthero tāva āha - “yaṃ gopakassa paricchinditvā dinnaṃ hoti - ‘ettakaṃ divase divase gaṇhā’ti tadeva vaṭṭati; tato uttari na vaṭṭatī”ti. Mahāpadumatthero panāha - “kiṃ gopakānaṃ paṇṇaṃ āropetvā nimittasaññaṃ vā katvā dinnaṃ atthi, etesaṃ hatthe vissatṭhakassa ete issarā, tasmā yaṃ te denti taṃ bahukampi vaṭṭatī”ti. Kurundaṭṭhakathāyaṃ pana vuttaṃ - “manussānaṃ ārāmaṃ vā aññaṃ vā phalāphalaṃ dārakā rakkhanti, tehi dinnaṃ vaṭṭati. Āharāpetvā pana na gahetabbaṃ. Saṅghike pana cetiyasantake ca keṇiyā gahetvā rakkhantasseva dānaṃ vaṭṭati. Vetanena rakkhantassa attano bhāgamattaṃ vaṭṭatī”ti. Mahāpaccariyaṃ pana “yaṃ gihīnaṃ ārāmarakkhakā bhikkhūnaṃ denti, etaṃ vaṭṭati. Bhikkhusaṅghassa pana ārāmagopakā yaṃ attano bhatiyā khaṇḍetvā denti, etaṃ vaṭṭati. Yopi upaḍḍhārāmaṃ vā kecideva rukkhe vā bhatīṃ labhitvā rakkhati, tassāpi attano pattarukkhatoyeva dātum vaṭṭati. Keṇiyā gahetvā rakkhantassa pana sabbampi vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Etaṃ pana sabbam byañjanato nānaṃ, atthato ekameva; tasmā adhippāyaṃ ñatvā gahetabbaṃ.

Dāruvatthumhi - tāvakāliko ahaṃ bhagavāti tāvakālikacitto ahaṃ bhagavāti vattukāmena vuttaṃ, tāvakālikacittoti “puna āharitvā dassāmī”ti evaṃcitto ahanti vuttaṃ hoti. Bhagavā “tāvakālike anāpatti”ti āha.

Ayaṃ panettha pāḷimuttakavinicchayo - sace saṅgho saṅghikaṃ kammaṃ kāreti uposathāgāraṃ vā bhojanasālaṃ vā, tato āpucchitvā tāvakālikaṃ haritabbaṃ. Yo pana saṅghiko dabbasambhāro agutto deve vassante temeti, ātapena sukkhati, taṃ sabbampi āharitvā attano āvāse kātum vaṭṭati. Saṅgho āharāpento aññaena vā dabbasambhārena mūlena vā saññāpetabbo. Na sakkā ce hoti saññāpetum, “saṅghikena, bhante, kataṃ saṅghikaparibhogena vaḷaṇṇathā”ti vattabbaṃ. Senāsanassa pana ayameva bhikkhu issaro. Sacepi pāsāṇatthambho vā rukkhathambho vā kavāṭaṃ vā vātapānaṃ vā nappahoti, saṅghikaṃ tāvakālikaṃ āharitvā pākatikaṃ kātum vaṭṭati. Esa nayo aññesupi dabbasambhāresūti.

Udakavatthusmiṃ - yadā udakaṃ dullabhaṃ hoti, yojanatopi aḍḍhayojanatopi āharīyati, evarūpe pariggahitaudake avahāro. Yatopi āharimato vā pokkharāṇīdāsu ṭhitato vā kevalaṃ yāgubhattaṃ sampādenti, pāṇiyaparibhogañca karonti, na aññaṃ mahāparibhogaṃ, tampi theyyacittena gaṇhato avahāro. Yato pana ekaṃ vā dve vā ghaṭe gahetvā āsanaṃ dhovituṃ, bodhirukkhe siñcituṃ udakapūjaṃ kātum, rajanaṃ pacituṃ labbhati, tattha saṅghassa katikavaseneva paṭipajjitabbaṃ. Atirekaṃ gaṇhanto, mattikādīni vā theyyacittena pakkhipanto bhaṇḍaṃ agghāpetvā kāretabbo.

Sace āvāsikā katikavattaṃ dāhaṃ karonti, aññesaṃ bhaṇḍakaṃ dhovituṃ vā rajituṃ vā na denti, attanā pana aññesaṃ apassantānaṃ gahetvā sabbam karonti, tesam katikāya na ṭhātābbaṃ. Yattakaṃ te dhovanti, tattakaṃ dhovitabbaṃ. Sace saṅghassa dve tisso pokkharāṇiyo vā udakasoṇḍiyo vā honti, katikā ca katā “ettha

nhāyitabbaṃ, ito pānīyaṃ gahetabbaṃ, idha sabbaparibhogō kātabbo’’ti.
Katikavatteneva sabbaṃ kātabbaṃ. Yattha katikā natthi, tattha sabbaparibhogō
vaṭṭatīti.

Mattikāvatthusmiṃ - yattha mattikā dullabhā hoti, nānappakārā vā vaṇṇamattikā
āharitvā ṭhapitā, tattha thokāpi pañcamāsakaṃ agghati, tasmā pārājikaṃ. Saṅghike
pana kamme cetiyakamme ca niṭṭhite saṅghaṃ āpucchitvā vā tāvakālikaṃ vā
gahetuṃ vaṭṭati. Sudhāyapi cittakammavaṇṇesupi eseva nayo.

Tiṇavatthūsu - jhāpitaṇe ṭhānācāvanassa abhāvā dukkaṭaṃ, bhaṇḍadeyyaṃ pana
hoti. Saṅgho tiṇavatthūṃ jaggitvā saṅghikaṃ āvāsaṃ chādeti, puna kadāci jaggituṃ
na sakkoti, athaṇṇo eko bhikkhu vattasīsenā jaggati, saṅghassevetāṃ. No ce jaggati,
saṅgheneko bhikkhu vattabbo ‘’jaggitvā dehī’’ti. So ce bhāgaṃ icchati, bhāgaṃ
datvāpi jaggāpetabbaṃ. Sace bhāgaṃ vaḍḍheti, dātabbameva. Vaḍḍhētiyeva,
’’gaccha jaggitvā sabbaṃ gahetvā attano santakaṃ senāsaṇaṃ chādehī’’ti vattabbo.
Kasmā? Naṭṭhe attho natthi. Dadantehi pana savatthukaṃ na dātabbaṃ,
garubhaṇḍaṃ hoti; tiṇamattaṃ pana dātabbaṃ. Tasmīṃ ce jaggitvā attano
senāsaṇaṃ chādente puna saṅgho jaggituṃ pahoti, ‘’tvaṃ mā jaggi, saṅgho
jaggissatī’’ti vattabboti.

Mañcādīni satta vatthūni pākāṭāneva. Pāliyaṃ pana anāgatampi pāsānatthambhaṃ
vā rukkhathambhaṃ vā aññaṃ vā kiñci pādagghanakaṃ harantassa pārājikameva.
Padhānagharādīsu chaḍḍitapatitānaṃ pariveṇādīnaṃ kuṭṭampi pākārampi bhinditvā
iṭṭhakādīni avaharantassāpi eseva nayo. Kasmā? Saṅghikaṃ nāma kadāci
ajjhāvasanti, kadāci na ajjhāvasanti. Paccante corabhayena janapade vuṭṭhahante
chaḍḍitavihārādīsu kiñci parikkhāraṃ harantassāpi eseva nayo. Ye pana tato
tāvakālikaṃ haranti, puna āvasitesu ca vihāresu bhikkhū āharāpentī, dātabbaṃ.
Sacepi tato āharitvā senāsaṇaṃ kataṃ hoti, taṃ vā tadagghanakaṃ vā
dātabbameva. ‘’Puna āvasissāmā’’ti ālayaṃ acchinditvā vuṭṭhitesu janapadesu
gaṇasantakaṃ vā puggalikaṃ vā gahitaṃ hoti; te ce anujānanti, paṭikammaṇa
kiccaṃ natthi. Saṅghikaṃ pana garubhaṇḍaṃ, tasmā paṭikammaṃ kattabbameva.

157. Vihāraparibhogavatthu uttānatthameva.

Anujānāmi, bhikkhave, tāvakālikaṃ haritunti ettha yo bhikkhu saṅghikaṃ mañcaṃ vā
pīṭhaṃ vā tāvakālikaṃ haritvā attano phāsukaṭṭhāne ekampi dvepi māse
saṅghikaparibhogena paribhuñjati, āgatāgatānaṃ vuḍḍhatarānaṃ deti,
nappaṭibāhati, tassa tasmīṃ naṭṭhepi jiṇṇepi corāvahaṭepi gīvā na hoti. Vasiṭvā pana
gacchantena yathāṭṭhāne ṭhapetabbaṃ. Yo pana puggalikaparibhogena paribhuñjati,
āgatāgatānaṃ vuḍḍhatarānaṃ na deti, tasmīṃ naṭṭhe tassa gīvā hoti. Aññaṃ pana
āvāsaṃ haritvā paribhuñjantena sace tattha vuḍḍhataro āgantvā vuṭṭhāpeti, ‘’mayā
idaṃ asukāvāsato nāma āhaṭaṃ, gacchāmi, naṃ pākātikaṃ karomī’’ti vattabbaṃ.
Sace so bhikkhu ‘’ahaṃ pākātikaṃ karissāmī’’ti vadati, tassa bhāraṃ katvāpi gantuṃ
vaṭṭatīti saṅkhepaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ.

Campāvatthumhi - tekaṭulayāgūti tilataṇḍulamuggehi vā tilataṇḍulamāsehi vā
tilataṇḍulakulatthehi vā tilataṇḍulehi saddhiṃ yaṃkiñci ekaṃ aparajṇaṃ pakkhipitvā
tīhi katā, etaṃ kira imehi tīhi catubhāgaudakasambhinne khīre
sappimadhusakkarādīhi yojetvā karonti.

Rājagahavatthumhi - madhugoḷakoti atirasakapūvo vuccati; “madhusīsaka”ntipi vadanti. Sesamettha vatthudvayepi odanabhājanīyavatthusmiṃ vuttanayeneva veditabbaṃ.

158. Ajjukavatthusmiṃ - etadavocāti gilāno hutvā avoca. Āyasmā upāli āyasmato ajjukassa pakkhoti na agatigamanavasena pakkho, api ca kho anāpattisaññitāya lajjīanuggahena vinayānuggahena ca thero pakkhoti veditabbo. Sesamettha uttānameva.

159. Bārāṇasīvattusmiṃ - corehi upaddutanti corehi viluttaṃ. Iddhiyā ānetvā pāsāde ṭhapesīti thero kira taṃ kulaṃ sokasallasamappitaṃ āvaṭṭantaṃ vivaṭṭantaṃ disvā tassa kulassa anukampāya pasādānurakkhaṇatthāya dhammānuggahena attano iddhiyā “tesaṃyeva pāsādaṃ dāraḱānaṃ samīpe hotū”ti adhiṭṭhāsi. Dāraḱā “amhākaṃ pāsādo”ti sañjānitvā abhiruhiṃsu. Tato thero iddhiṃ paṭisaṃhari, pāsādopi sakaṭṭhāneyeva aṭṭhāsi. Vohārasena pana vuttaṃ “te dāraḱe iddhiyā ānetvā pāsāde ṭhapesī”ti. Iddhivisayeti īdisāya adhiṭṭhānidhiyā anāpatti. Vikubbaniddhi pana na vaṭṭati.

160-161. Avasāne vatthudvayaṃ uttānatthamevāti.

Samantapāsādikāya vinayaṣaṃvaṇṇanāya

Dutiyapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

Tatrāyaṃ anusāsanī -

Dutiyāṃ adutiyena, yaṃ jinena pakāsitaṃ;
Parājītakilesena, pārājikamidaṃ idha.

Sikkhāpadaṃ samaṃ tena, aññaṃ kiñci na vijjati;
Anekanayavokiṇṇaṃ, gambhīratthavinicchayaṃ.

Tasmā vatthumhi otiṇṇe, bhikkhunā vinayaññunā;
Vinayānuggahenettha, karontena vinicchayaṃ.

Pāḷiṃ aṭṭhakathañceva, sādhippāyamasesato;
Ogayha appamattena, karaṇīyo vinicchayo.

Āpattidassanussāho, na kattaḱo kudācanaṃ;
Passissāmi anāpatti-miti kayirātha mānaṣaṃ.

Passitvāpi ca āpattiṃ, avatvāva punappunaṃ;
Vīmaṃsitvātha viññūhi, saṃsanditvā ca taṃ vade.

Kappiyepi ca vatthusmiṃ, cittassa lahuvattino;
Vasena sāmāññaḱuṇā, cavantīdha puthujjanā.

Tasmā paraparikkhāraṃ, āsīvisamivoragaṃ;
Aggiṃ viya ca sampassaṃ, nāmaseyya vicakkhaṇoti.

Pārājikakaṇḱa-aṭṭhakathāya

3. Tatiyapārājikaṃ

Tatiyaṃ tīhi suddhena, yaṃ buddhena vibhāvitaṃ;
Pārājikaṃ tassa dāni, patto saṃvaṇṇanākkamo.

Yasmā tasmā suviññeyyaṃ, yaṃ pubbe ca pakāsitaṃ;
Taṃ vajjayitvā assāpi, hoti saṃvaṇṇanā ayaṃ.

Paṭhamapaññattinidānavaṇṇanā

162. Tena samayena buddho bhagavā vesāliyaṃ viharati mahāvane kūtāgārasālāyanti ettha vesāliyaṃ evaṃnāmake itthilīṅgavasena pavattavohāre nagare. Tañhi nagaraṃ tikkhattuṃ pākāraparikkhepavaḍḍhanena visālībhūtattā “vesālī”ti vuccati. Idampi ca nagaraṃ sabbaññutappattheyeva sammāsambuddhe sabbākārena vepullaṃ pattanti veditabbaṃ. Evaṃ gocaragāmaṃ dassetvā nivāsaṭṭhāna māha - “mahāvane kūtāgārasālāya”nti. Tattha mahāvanaṃ nāma sayamjātaṃ aropimaṃ saparicchedaṃ mahantaṃ vanaṃ. Kapilavatthusāmantaṃ pana mahāvanaṃ himavantena saha ekābaddhaṃ aparicchedaṃ hutvā mahāsamuddaṃ āhacca ṭhitaṃ. Idaṃ tādisaṃ na hoti, saparicchedaṃ mahantaṃ vananti mahāvanaṃ. Kūtāgārasālā pana mahāvanaṃ nissāya kate ārāme kūtāgāraṃ anto katvā haṃsavaṭṭakacchadanena katā sabbākārasampannā buddhassa bhagavato gandhakuṭi veditabbā.

Anekapariyāyena asubhakathaṃ kathetīti anekehi kāraṇehi asubhākārasandassanappavattaṃ kāyavicchandaniyakathaṃ katheti. Seyyathidaṃ - “atthi imasmiṃ kāye kesā lomā...pe. ... mutta”nti. Kiṃ vuttaṃ hoti? Bhikkhave, imasmiṃ byāmamatte kaḷevare sabbākārenapi vicinanto na koci kiñci muttaṃ vā maṇiṃ vā veḷuriyaṃ vā agaruṃ vā candanaṃ vā kuṅkumaṃ vā kappūraṃ vā vāsacuṇṇādīni vā aṇumattampi sucibhāvaṃ passati. Atha kho paramaduggandhaṃ jegucchaṃ assirīkadassanaṃ kesalomādīnānappakāraṃ asuciṃyeva passati. Tasmā na ettha chando vā rāgo vā karaṇīyo. Yepi hi uttamaṅge sirasmiṃ jātā kesā nāma, tepi asubhā ceva asucino ca paṭikkulā ca. So ca nesaṃ asubhāsucipaṭikkulābhāvo vaṇṇatopi saṇṭhānatopi gandhatopi āsayatopi okāsatopīti pañcahi kāraṇehi veditabbo. Evaṃ lomādīnanti. Ayamettha saṅkheto, vitthāro pana visuddhimagge vuttanayena veditabbo. Iti bhagavā ekamekasmīṃ koṭṭhāse pañcapañcappabhedenā anekapariyāyena asubhakathaṃ katheti.

Asubhāya vaṇṇaṃ bhāsatīti uddhumātakādivasena asubhamātikaṃ nikkhipitvā padabhājanīyena taṃ vibhajanto vaṇṇento saṃvaṇṇento asubhāya vaṇṇaṃ bhāsati. Asubhabhāvanāya vaṇṇaṃ bhāsatīti yā ayaṃ kesādīsu vā uddhumātakādīsu vā ajjhatabhiddhāvattūsu asubhākāraṃ gahetvā pavattassa cittassa bhāvanā vaḍḍhanā phātikammaṃ, tassā asubhabhāvanāya ānisaṃsaṃ dassento vaṇṇaṃ bhāsati, guṇaṃ parikitteti. Seyyathidaṃ - “asubhabhāvanābhuyutto, bhikkhave, bhikkhu kesādīsu vā vatthūsu uddhumātakādīsu vā pañcaṅgavippahīnaṃ pañcaṅgasamannāgataṃ tividhakalyāṇaṃ dasalakkaṇasampannaṃ paṭhamam jhānaṃ paṭilabhati. So taṃ paṭhamajjhānasaṅkhātaṃ cittamañjūsaṃ nissāya vipassanaṃ vaḍḍhetvā uttamattaṃ arahattaṃ pāpuṇātī”ti.

Tatrimāni paṭhamassa jhānassa dasa lakkhaṇāni - pāripanthikato cittavisuddhi, majjhimassa samādhinimittassa paṭipatti, tattha cittaṭṭhānaṃ, visuddhassa cittaṭṭhānaṃ, samathappaṭipannaṃ, ajjhupekkhaṇaṃ, ekattupaṭṭhānaṃ, ajjhupekkhaṇaṃ, tattha jātānaṃ dhammānaṃ anativattanaṭṭhena sampahaṃsanā, indriyānaṃ ekarasaṭṭhena tadupagavīriyavāhanaṭṭhena āsevanaṭṭhena sampahaṃsanāti.

Tatrāyaṃ pāḷi - “paṭhamassa jhānassa ko ādi, kiṃ majjhe, kiṃ pariyosānaṃ? Paṭhamassa jhānassa paṭipadāvisuddhi ādi, upekkhānubrūhanā majjhe, sampahaṃsanā pariyosānaṃ. Paṭhamassa jhānassa paṭipadāvisuddhi ādi, ādissa kati lakkhaṇāni? Ādissa tīni lakkhaṇāni - yo tassa paripantho tato cittaṃ visujjhati, visuddhattā cittaṃ majjhimaṃ samathanimittaṃ paṭipajjati, paṭipannattā tattha cittaṃ pakkhandati. Yañca paripanthato cittaṃ visujjhati, yañca visuddhattā cittaṃ majjhimaṃ samathanimittaṃ paṭipajjati, yañca paṭipannattā tattha cittaṃ pakkhandati. Paṭhamassa jhānassa paṭipadāvisuddhi ādi, ādissa imāni tīni lakkhaṇāni. Tena vuccati - ‘paṭhamam jhānaṃ ādikalyāṇaṇceva hoti tilakkhaṇasampannaṇca’.

“Paṭhamassa jhānassa upekkhānubrūhanā majjhe, majjhassa kati lakkhaṇāni? Majjhassa tīni lakkhaṇāni - visuddham cittaṃ ajjhupekkhati, samathappaṭipannaṃ ajjhupekkhati, ekattupaṭṭhānaṃ ajjhupekkhati. Yañca visuddham cittaṃ ajjhupekkhati, yañca samathappaṭipannaṃ ajjhupekkhati, yañca ekattupaṭṭhānaṃ ajjhupekkhati. Paṭhamassa jhānassa upekkhānubrūhanā majjhe, majjhassa imāni tīni lakkhaṇāni. Tena vuccati - ‘paṭhamam jhānaṃ majjhekalyāṇaṇceva hoti tilakkhaṇasampannaṇca’.

“Paṭhamassa jhānassa sampahaṃsanā pariyosānaṃ, pariyosānaṃ kati lakkhaṇāni? Pariyosānaṃ cattāri lakkhaṇāni - tattha jātānaṃ dhammānaṃ anativattanaṭṭhena sampahaṃsanā, indriyānaṃ ekarasaṭṭhena sampahaṃsanā, āsevanaṭṭhena sampahaṃsanā. Paṭhamassa jhānassa sampahaṃsanā pariyosānaṃ, pariyosānaṃ imāni cattāri lakkhaṇāni. Tena vuccati - ‘paṭhamam jhānaṃ pariyosānakalyāṇaṇceva hoti catulakkhaṇasampannaṇca. “Evaṃ tividhattagataṃ cittaṃ tividhakalyāṇakaṃ dasalakkhaṇasampannaṃ vitakkasampannaṇceva hoti vicārasampannaṇca pītisampannaṇca sukhasampannaṇca cittaṃ adhiṭṭhānasampannaṇca saddhāsampannaṇca vīriyasampannaṇca satisampannaṇca samādhisampannaṇca paññāsampannaṇcā”ti.

Ādissa ādissa asubhasamāpattiyaṃ vaṇṇam bhāsatīti “evampi itthampī”ti punappunam vavatthānaṃ katvā ādisanto asubhasamāpattiyaṃ vaṇṇam bhāsatī, ānisaṃsam katheti, guṇam parikitteti. Seyyathidaṃ - “asubhasaññāparicītena, bhikkhave, bhikkhuno cetasā bahulaṃ viharato methunadhammasamāpattiyaṃ cittaṃ paṭilīyati paṭikuṭati paṭivaṭṭati, na sampasārīyati, upekkhā vā pāṭikulyatā vā saṇṭhāti. Seyyathāpi, bhikkhave, kukkuṭapattaṃ vā nhārudaddulaṃ vā aggimhi pakkhittaṃ paṭilīyati paṭikuṭati paṭivaṭṭati, na sampasārīyati; evameva kho, bhikkhave, asubhasaññāparicītena bhikkhuno cetasā bahulaṃ viharato methunadhammasamāpattiyaṃ cittaṃ paṭilīyati paṭikuṭati paṭivaṭṭati, na sampasārīyati”ti.

icchāmahaṃ, bhikkhave, addhamāsaṃ paṭisallīyitunti ahaṃ bhikkhave ekaṃ addhamāsaṃ paṭisallīyituṃ nilīyituṃ ekova hutvā viharituṃ icchāmīti attho. Namhi kenaci upasaṅkamitabbo aññatra ekena piṇḍapātanihāraṇenāti yo attanā payuttavācaṃ akatvā mamatthāya saddhesu kulesu paṭiyattaṃ piṇḍapātaṃ nīharitvā mayhaṃ upanāmeti, taṃ piṇḍapātanihāraṇaṃ ekaṃ bhikkhuṃ ṭhapetvā namhi aññena kenaci bhikkhunā vā gahaṭṭhena vā upasaṅkamitabboti.

Kasmā pana evamāhāti? Atīte kira pañcasatā migaluddakā mahatīhi daṇḍavāgurāhi araññaṃ parikkhipitvā haṭṭhatuṭṭhā ekatoyeva yāvajīvaṃ migapakkhighātakammena jīvikaṃ kappetvā niraye upapannā; te tattha paccitvā pubbe katena kenacideva kusalakammena manussesu upapannā kalyāṇūpanissayavasena sabbepi bhagavato santike pabbajjañca upasampadañca labhiṃsu; tesāṃ tato mūlākusalakammato avipakkavipākā aparāparacetanā tasmīṃ addhamāsabbhantare attūpakkamena ca parūpakkamena ca jīvatupacchedāya okāsamakāsi, taṃ bhagavā addasa. Kammavipāko nāma na sakkā kenaci paṭibāhituṃ. Tesu ca bhikkhūsu puthujjanāpi atthi sotāpannasakadāgāmīanāgāmīkhīṇāsavāpi. Tattha khīṇāsavā appaṭisandhikā, itare ariyasāvaka nīyatagatikā sugatiparāyaṇā, puthujjanānaṃ pana gati aniyatā. Atha bhagavā cintesi - “īme attabhāve chandarāgena maraṇabhayaabhītā na sakkhissanti gatiṃ visodhetuṃ, handa nesāṃ chandarāgappahānāya asubhakathaṃ kathemi. Taṃ sutvā attabhāve vigatacchandarāgatāya gativisodhanaṃ katvā sagge paṭisandhiṃ gaṇhissanti. Evaṃ nesāṃ mama santike pabbajjā sātthikā bhavissatī”ti.

Tato tesāṃ anuggahāya asubhakathaṃ kathesi kammaṭṭhānasīsenā, no maraṇavaṇṇasaṃvaṇṇanādhippāyena. Kathetvā ca panassa etadahosi - “sace maṃ imaṃ addhamāsaṃ bhikkhū passissanti, ‘ajja eko bhikkhu mato, ajja dve...pe... ajja dasā’ti āgantvā āgantvā ārocessanti. Ayañca kammavipāko na sakkā mayā vā aññena vā paṭibāhituṃ. Svāhaṃ taṃ sutvāpi kiṃ karissāmi? Kiṃ me anattakena anayabyasanena sutena? Handāhaṃ bhikkhūnaṃ adassanaṃ upagacchāmī”ti. Tasmā evamāha - “icchāmahaṃ, bhikkhave, addhamāsaṃ paṭisallīyituṃ; namhi kenaci upasaṅkamitabbo aññatra ekena piṇḍapātanihāraṇenā”ti.

Apāre panāhu - “parūpavādavivajjanatthaṃ evaṃ vatvā paṭisallīno”ti. Pare kira bhagavantaṃ upavadissanti - “ayaṃ ‘sabbaññū, ahaṃ saddhammavaracakkavattī’ti paṭijānamāno attanopi sāvake aññamaññaṃ ghātente nivāretuṃ na sakkoti. Kimaññaṃ sakkhissatī”ti? Tattha paṇḍitā vakkhanti - “bhagavā paṭisallānamanuyutto nayimaṃ pavattim jānāti, kocissa ārocayitāpi natthi, sace jāneyya addhā nivāreyyā”ti. Idaṃ pana icchāmattaṃ, paṭhamamevettha kāraṇaṃ. Nāssudhāti ettha “assudhā”ti padapūraṇamatte avadhāraṇatthe vā nipāto; neva koci bhagavantaṃ upasaṅkamatīti attho.

Anekehi vaṇṇasaṇṭhānādīhi kāraṇehi vokāro assāti anekākāravokāro; anekākāravokiṇṇo anekakāraṇasaṃmissoti vuttaṃ hoti. Ko so? Asubhabhāvanānuyogo, taṃ anekākāravokāraṃ asubhabhāvanānuyogaṃ anuyuttā viharantīti yuttapayuttā viharanti. Atṭṭiyantīti sakena kāyena atṭṭa dukkhitā honti. Harāyantīti lajjanti. Jigucchantīti sañjātajigucchā honti. Daharoti taruṇo. Yuvāti yobbanena samannāgato. Maṇḍanakajātikoti maṇḍanakapakatiko. Sīsaṃnhātoti sīsenā saddhiṃ nhāto. Daharo yuvāti cettha daharavacanena paṭhamayobbanabhāvaṃ dasseti. Paṭhamayobbane hi sattā visesena maṇḍanakajātikā honti. Sīsaṃnhātoti iminā maṇḍanānuyogakālaṃ. Yuvāpi hi kiñci kammaṃ katvā saṃkiliṭṭhasarīro na maṇḍanānuyutto hoti; sīsaṃnhāto pana so

maṇḍanamevānuyuñjati. Ahikuṇapādīni daṭṭhumpi na icchati. So tasmim̐ khaṇe ahikuṇapena vā kukkurakuṇapena vā manussakuṇapena vā kaṇṭhe āsattena kenacideva paccatthikena ānetvā kaṇṭhe baddhena paṭimukkena yathā aṭṭiyeyya harāyeyya jiguccheyya; evameva te bhikkhū sakena kāyena aṭṭiyantā harāyantā jigucchantā so viya puriso taṃ kuṇapaṃ vigatacchandarāgatāya attano kāyaṃ pariccajitukāmā hutvā satthaṃ ādāya attanāpi attānaṃ jīvītā voropenti. “Tvam̐ maṃ jīvītā voropehi; ahaṃ ta”nti evaṃ aññamaññampi jīvītā voropenti.

Migalaṇḍikampi samaṇakuttakanti migalaṇḍikoti tassa nāmaṃ; samaṇakuttakoti samaṇavesadhārako. So kira sikhāmatthaṃ ṭhapetvā sīsaṃ muṇḍetvā ekaṃ kāsāvaṃ nivāsetvā ekaṃ aṃse katvā vihāraṃyeva upanissāya vighāsādhābhāvena jīvati. Tampi migalaṇḍikaṃ samaṇakuttaṃ upasaṅkamitvā evaṃ vadanti. Sādhūti āyācanatthe nipāto. Noti upayogabahuvacanaṃ, sādhu āvuso amhe jīvītā voropehīti vuttaṃ hoti. Ettha ca ariyā neva pāṇātipātaṃ kariṃsu na samādapesuṃ, na samanuññā ahesuṃ. Puthujjanā pana sabbamaṃsu. Lohitakanti lohitaṃakkhitaṃ. Yena vaggumudānadīti vaggumatā lokassa puññasammatā nadī. Sopi kira “taṃ pāpaṃ tattha pavāhessāmī”ti saññāya gato, nadiyā ānubhāvena appamattakampi pāpaṃ pahīnaṃ nāma natthi.

163. Ahudeva kukkucanti tesu kira bhikkhūsu kenacipi kāyavikāro vā vacīvikāro vā na kato, sabbe satā sampajānā dakkhiṇena passena nipajjiṃsu. Taṃ anussarato tassa kukkucāṃ ahosiyeva. Ahu vipaṭṭisāroti tasseva kukkucassa sabhāvaniyamanatthametthaṃ vuttaṃ. Vipattiṃsāroki tasseva kukkucassa vinayakukkucanti. Alābhā vata metiādi kukkucassa pavattiākārādanattham̐ vuttaṃ. Tattha alābhā vata meti āyatim̐ dāni mama hitasukhalābhā nāma natthīti anutthunāti. “Na vata me lābhā”tiiminā pana tamevatthaṃ daḷhaṃ karoti. Ayañhettha adhippāyo - sacepi koci “lābhā te”ti vadeyya, taṃ micchā, na vata me lābhāti. Dulladdhaṃ vata meti kusalanubhāvena laddhampi idaṃ manussattaṃ dulladdhaṃ vata me. Na vata me suladdhantiiminā pana tamevatthaṃ daḷhaṃ karoti. Ayañhettha adhippāyo - sacepi koci “suladdhaṃ te”ti vadeyya, taṃ micchā; na vata me suladdhanti. Apuññaṃ pasutanti apuññaṃ upacitaṃ janitaṃ vā. Kasmāti ce? Yo haṃ bhikkhū...pe... voropesinti. Tassattho - yo ahaṃ sīlavante tāya eva sīlavantatāya kalyāṇadhamme uttamadhamme seṭṭhadhamme bhikkhū jīvītā voropesinti.

Aññatarā mārakāyikāti nāmasasena apākaṭā ekā bhummadevatā micchādīṭṭhikā mārapakkhikā mārasanuvattikā “evamayaṃ mārādheyyaṃ māraṇisayaṃ nātikkamissatī”ti cintetvā sabbābharaṇavibhūsitā hutvā attano ānubhāvaṃ dassayamānā abhijjamāne udaye pathavītale caṅkamamānā viya āgantvā migalaṇḍikaṃ samaṇakuttaṃ etadavoca. Sādhu sādhuṃti sampahaṃsanatthe nipāto; tasmā eva dvivacanaṃ kataṃ. Atiṇṇe tāresīti saṃsārato atīṇṇe iminā jīvītāvoropanena tāresi parimocesīti. Ayaṃ kira etissā devatāya bālāya dummedhāya laddhi “ye na matā, te saṃsārato na muttā. Ye matā, te muttā”ti. Tasmā saṃsāramocakamilakkhā viya evaṃladdhikā hutvā tampi tattha niyojenti evamāha. Atha kho migalaṇḍiko samaṇakuttako tāva bhusaṃ uppannavipattiṃsāropi taṃ devatāya ānubhāvaṃ disvā “ayaṃ devatā evamāha - addhā iminā atthena evameva bhavitabba”nti niṭṭhaṃ gantvā “lābhā kira me”tiādīni parikittayanto. Vihārena

vihāraṃ pariveṇena pariveṇaṃ upasaṅkamtivā evaṃ vadetīti taṃ taṃ vihāraṇca pariveṇaṇca upasaṅkamtivā dvāraṃ vivaritvā anto pavisitvā bhikkhū evaṃ vadati - “ko atinno, kaṃ tāremī”ti?

Hotiyeva bhayanti maraṇaṃ paṭicca cittutrāso hoti. Hoti chambhitattanti hadayamaṃsaṃ ādiṃ katvā tasmā sarīracalanaṃ hoti; atibhayena thaddhasarīrantanti eke, thambhitattañhi chambhitattanti vuccati. Lomahaṃsoti uddhaṃṭhitalomatā, khīṇāsavā pana sattasuññatāya sudiṭṭhattā maraṇakasattameva na passanti, tasmā tesāṃ sabbampetaṃ nāhoṣīti veditabbaṃ. Ekampi bhikkhuṃ dvepi...pe... saṭṭhimpī bhikkhū ekāhena jīvitā voropesīti evaṃ gaṇanavasena sabbānīpi tāni pañca bhikkhusatāni jīvitā voropesi.

164. Paṭisallānā vuṭṭhitoti tesāṃ pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ jīvitakkhayapattabhāvaṃ ñatvā tato ekībhāvato vuṭṭhito jānantopi ajānanto viya kathāsamuṭṭhāpanatthaṃ āyasmantaṃ ānandaṃ āmantesi. Kiṃ nu kho ānanda tanubhūto viya bhikkhusaṅgho ānanda ito pubbe bahū bhikkhū ekato upaṭṭhānaṃ āgacchanti, uddesaṃ paripucchāṃ gaṇhanti sajjhāyanti, ekapajjoto viya ārāmo dissati, idāni pana addhamāsamattassa accayena tanubhūto viya tanuko mando appako viraḷaviraḷo viya jāto bhikkhusaṅgho. Kinu kho kāraṇaṃ, kiṃ disāsu pakkantā bhikkhūti?

Athāyasmā ānando kammavipākena tesāṃ jīvitakkhayappattiṃ asallakkhento asubhakammaṭṭhānānuyogapaccayā pana sallakkhento “tathā hi pana bhante bhagavā”tiādiṃ vatvā bhikkhūnaṃ arahattappattiyā aññaṃ kammaṭṭhānaṃ yācanto “sādhū bhante bhagavā”tiādimāha. Tassattho - sādhū bhante bhagavā aññaṃ kāraṇaṃ ācikkhatu, yena bhikkhusaṅgho arahatte patiṭṭhaheyya; mahāsamuddaṃ orohaṇatitthāni viya hi aññānīpi dasānussatidasakasiṇacatudhātuvavatthānabrahmavihārānāpānasatippabhedāni bahūni nibbānorohaṇakammaṭṭhānāni santi. Tesu bhagavā bhikkhū samassāsetvā aññataraṃ kammaṭṭhānaṃ ācikkhatūti adhippāyo.

Atha bhagavā tathā kātukāmo therāṃ uyyojento “tenahānandā”tiādimāha. Tattha vesāliṃ upanissāyāti vesāliṃ upanissāya samantā gāvutepi addhayaṇanepi yāvatikā bhikkhū viharanti, te sabbe sannipātehi attho. Te sabbe upaṭṭhānasālāyaṃ sannipātetvāti attanā gantuṃ yuttaṭṭhānaṃ sayaṃ gantvā aññattha daharabhikkhū pahīṇitvā muhutteneva anavasese bhikkhū upaṭṭhānasālāyaṃ samūhaṃ katvā. Yassa dāni bhante bhagavā kālaṃ maññatīti ettha ayamadhippāyo - bhagavā bhikkhusaṅgho sannipatito esa kālo bhikkhūnaṃ dhammakathaṃ kātuṃ, anusāsaniṃ dātuṃ, idāni yassa tumhe kālaṃ jānātha, taṃ kattabbanti.

Ānāpānassatisamādhikathā

165. Atha kho bhagavā...pe... bhikkhū āmantesi - ayampi kho bhikkhave āmantetvā ca pana bhikkhūnaṃ arahattappattiyā pubbe ācikkhitaasubhakammaṭṭhānato aññaṃ pariyāyaṃ ācikkhanto “ānāpānassatisamādhī”ti āha.

Idāni yasmā bhagavatā bhikkhūnaṃ santapaṇītakammaṭṭhānadassanattameva ayaṃ pāli vuttā, tasmā aparihāpetvā atthayaṇanākkamaṃ ettha vaṇṇanaṃ karissāmi. Tatra “ayampi kho bhikkhave”ti imassa tāva padassa ayaṃ yojanā - bhikkhave na kevalaṃ asubhabhāvanāyeva kilesappahānāya saṃvattati, apica ayampi kho ānāpānassatisamādhī...pe... vūpasametīti.

Ayaṃ panettha atthavaṇṇanā - ānāpānassatīti assāsapassāsapariggāhikā sati.
Vuttañhettaṃ paṭisambhidāyaṃ -

“Ānanti assāso, no passāso. Apānanti passāso, no assāso. Assāsavasena
upaṭṭhānaṃ sati, passāsavasena upaṭṭhānaṃ sati. Yo assasati tassupaṭṭhāti,
yo passasati tassupaṭṭhātī”ti.

Samādhīti tāya ānāpānapariggāhikāya satiyā saddhiṃ uppannā cittekaggatā;
samādhīsena cāyaṃ desanā, na satisīsenā. Tasmā ānāpānassatīyā yutto samādhī
ānāpānassatisamādhī, ānāpānassatīyaṃ vā samādhī ānāpānassatisamādhīti
evamettha attho veditabbo. Bhāvitoti uppādito vaḍḍhito ca. Bahulīkatoti punappunaṃ
kato. Santo ceva paṇīto cāti santo ceva paṇīto ceva, ubhayattha evasaddena niyamo
veditabbo. Kiṃ vuttaṃ hoti? Ayañhi yathā asubhakammaṭṭhānaṃ kevalaṃ
paṭivedhasena santañca paṇītañca oḷārikārammaṇattā pana paṭikūlārammaṇattā
ca ārammaṇavasena neva santaṃ na paṇītaṃ, na evaṃ kenaci pariyāyena asanto vā
appaṇīto vā, apica kho ārammaṇasantatāyapi santo vūpasanto nibbuto
paṭivedhasaṅkhātāṅgasantatāyapi ārammaṇappaṇītatāyapi paṇīto atittikaro
āṅgappaṇītatāyapīti. Tena vuttaṃ - “santo ceva paṇīto cā”ti.

Asecanako ca sukho ca vihāroti ettha pana nāssa secananti asecanako anāsittako
abbokiṇṇo pāṭekko āveṇiko, natthettha parikammena vā upacārena vā santatā
ādimanasikārato pabhuti attano sabhāveneva santo ca paṇīto cāti attho. Keci pana
asecanakoti anāsittako ojavanto sabhāveneva madhuroti vadanti. Evamayaṃ
asecanako ca appitappitakkhaṇe kāyikacetasikasukhappaṭilābhāya saṃvattanato
sukho ca vihāroti veditabbo.

Uppannuppanneti avikkhambhite avikkhambhite. Pāpaketi lāmake. Akusale dhammeti
akosallasambhūte dhamme. Tṭhānaso antaradhāpetīti khaṇeneva antaradhāpeti
vikkhambheti. Vūpasametīti suṭṭhu upasameti, nibbedhabhāgiyattā vā anupubbena
ariyamaggavuḍḍhippato samucchindati paṭippassambhetītipi attho.

Seyyathāpīti opammanidassanametaṃ. Gimhānaṃ pacchime māseti āsāḷhamāse.
Ūhataṃ rajojallanti addhamāse vātātapasukkhāya
gomahiṃsādīpādappahārasambhinnāya pathaviyā uddhaṃ hataṃ ūhataṃ ākāse
samuṭṭhitaṃ rajañca reṇuñca. Mahā akālameghoti sabbhaṃ nabhaṃ ajjhottharivā
uṭṭhito āsāḷhajuṇhapakkhe sakalaṃ addhamāsaṃ vassanakamegho. So hi asampatte
vassakāle uppannattā akālameghoti idhādhippeto. Tṭhānaso antaradhāpeti
vūpasametīti khaṇeneva adassanaṃ neti, pathaviyaṃ sannisīdāpeti. Evameva khoti
opammasampaṭīpādanametāṃ. Tato paraṃ vuttanayameva.

Idāni kathaṃ bhāvito ca bhikkhave ānāpānassatisamādhīti ettha kathanti
ānāpānassatisamādhībhāvanaṃ nānappakārato vitthāretukamyatāpucchā. Bhāvito ca
bhikkhave ānāpānassatisamādhīti nānappakārato vitthāretukamyatāya
puṭṭhadhammanidassanaṃ. Esa nayo dutiyapadepi. Ayaṃ panettha saṅkhepattho -
bhikkhave kenapakārena kenākārena kena vidhinā bhāvito ānāpānassatisamādhī
kenapakārena bahulīkato santo ceva...pe... vūpasametīti.

Idāni tamatthaṃ vitthārento “idha bhikkhave”tiādimāha. Tattha idha bhikkhave
bhikkhūti bhikkhave imasmiṃ sāsane bhikkhu. Ayañhettha idhasaddo
sabbappakāraānāpānassatisamādhinibbattakassa puggalassa

sannissayabhūtasāsanaparidīpano aññasāsanassa tathābhāvapaṭisedhano ca.
Vuttañhetam - “idheva, bhikkhave, samaṇo...pe... suññā parappavādā samaṇebhi
aññehī”ti. Tena vuttam - “imasmim sāsane bhikkhū”ti.

Araññagato vā...pe... suññāgāragato vāti idamassa
ānāpānassatisamādhībhāvanānurūpasenāsanapariggahaparidīpanam. Imassa hi
bhikkhuno dīgharattam rūpādīsu ārammaṇesu anuvisaṭam cittam
ānāpānassatisamādhīārammaṇam abhiruhitum na icchatī. Kūṭagoṇayuttaratho viya
uppathameva dhāvati. Tasmā seyyathāpi nāma gopo kūṭadhenuyā sabbam khīram
pivitvā vaḍḍhitam kūṭavaccham dametukāmo dhenuto apanetvā ekamante
mahantam thambham nikhaṇitvā tattha yottena bandheyya. Athassa so vaccho ito
cito ca vipphanditvā palāyitum asakkonto tameva thambham upanīṣideyya vā
upanipajjeyya vā; evameva imināpi bhikkhunā dīgharattam
rūpārammaṇādirasapānavavāḍḍhitam duṭṭhacittam dametukāmena rūpādīārammaṇato
apanetvā araññam vā...pe... suññāgāram vā pavesetvā tattha
assāsapassāsathambhe satiyottena bandhitabbam. Evamassa tam cittam ito cito ca
vipphanditvāpi pubbe āciṇṇārammaṇam alabhamānam satiyottam chinditvā
palāyitum asakkontam tamevārammaṇam upacārappanāvasena upanīṣidati ceva
upanipajjati ca. Tenāhu porāṇā -

“Yathā thambhe nibandheyya, vaccham dammam naro idha;
Bandheyyevam sakam cittam, satiyārammaṇe daḷha”nti.

Evamassetam senāsanaṃ bhāvanānurūpaṃ hoti. Tena vuttam - “idamassa
ānāpānassatisamādhībhāvanānurūpasenāsanapariggahaparidīpana”nti.

Atha vā yasmā idaṃ kammaṭṭhānappabhede muddhabhūtam
sabbaññubuddhapaccekabuddhabuddhasāvakaṇam
visesādhigamadiṭṭhadhammasukhavihārapadaṭṭhānam ānāpānassatikammaṭṭhānam
itthipurisahatthiassādisaddasamākulam gāmantam aparicajitvā na sukaram
sampādetum, saddakaṇṭakattā jhānassa. Agāmake pana araññe sukaram
yogāvacarena idaṃ kammaṭṭhānam pariggahetvā ānāpānacatutthajjhānam
nibbattetvā tadeva ca pādakaṃ katvā saṅkhāre sammāsītva aggaphalam arahattam
sampāpuṇitum, tasmāssa anurūpaṃsenāsanaṃ dassento bhagavā “araññagato
vā”tiādimāha.

Vatthuvijjācariyo viya hi bhagavā, so yathā vatthuvijjācariyo nagarabhūmiṃ passitvā
suṭṭhu upaparikkhitvā “ettha nagaram māpethā”ti upadisati, sotthinā ca nagare
niṭṭhite rājakulato mahāsakkāram labhati; evameva yogāvacarassa
anurūpasenāsanaṃ upaparikkhitvā ettha kammaṭṭhānam anuyuñjitabbanti upadisati.
Tato tattha kammaṭṭhānam anuyuttena yoginā kamena arahatte patte
“sammāsambuddho vata so bhagavā”ti mahantam sakkāram labhati. Ayaṃ pana
bhikkhu “dīpisadiso”ti vuccati. Yathā hi mahādīpirājā araññe tiṇagahanaṃ vā
vanagahanaṃ vā pabbatagahanaṃ vā nissāya nilīyitvā
vanamahimsagokaṇṇasūkarādayo mige gaṇhāti; evamevāyaṃ araññādīsu
kammaṭṭhānam anuyuñjanto bhikkhu yathākkamena
sotāpattisakadāgāmiānāgāmiarahattamagge ceva ariyaphalaṇca gaṇhātīti veditabbo.
Tenāhu porāṇā -

“Yathāpi dīpiko nāma, nilīyitvā gaṇhatī mige;

Tathevāyaṃ buddhaputto, yuttayogo vipassako;
Araññaṃ pavisitvāna, gaṇhāti phalamuttama’’nti.

Tenassa parakkamajavayoggabhūmiṃ araṇṇasenāsaṇaṃ dassento bhagavā
’’araṇṇagato vā’’tiādimāha.

Tattha araṇṇagato vāti araṇṇanti ’’nikkhamitvā bahi indakhilā sabbametaṃ
araṇṇa’’nti ca ’’āraṇṇakaṃ nāma senāsaṇaṃ pañcadhanusatikaṃ pacchima’’nti ca
evaṃ vuttalakkhaṇesu araṇṇesu anurūpaṃ yaṃkiñci pavivekasukhaṃ araṇṇaṃ gato.
Rukkhamūlagato vāti rukkkhasamīpaṃ gato. Suñṇāgāragato vāti suñṇaṃ vivittokāsaṃ
gato. Ettha ca ṭhapetvā araṇṇaṇca rukkkhamūlaṇca avasesasattavidhasenāsanagatopi
suñṇāgāragatoti vattum vaṭṭati. Evamassa ututtayānukūlaṃ dhātucariyānukūlaṇca
ānāpānassatibhāvanānurūpaṃ senāsaṇaṃ upadisitvā alīnānuddhaccapakkhikaṃ
santamiriyaṃpathaṃ upadisaṇto ’’nisīdati’’ti āha. Athassa nisajjāya daḷhabhāvaṃ
assāsapassāsānaṃ pavattanasukhataṃ ārammaṇapariggahūpāyaṇca dassento
’’pallaṅkaṃ ābhujitvā’’tiādimāha.

Tattha pallaṅkanti samantato ūrubaddhāsaṇaṃ. Ābhujitvāti ābandhitvā. Ujūṃ kāyaṃ
paṇidhāyāti uparimaṃ sarīraṃ ujukaṃ ṭhapetvā, aṭṭhārasa piṭṭhikaṇṭake koṭiyā koṭiṃ
paṭipādetvā. Evañhi nisinnassa cammamaṃsanhārūni na paṇamanti. Athassa yā
tesaṃ paṇamanappaccayā khaṇe khaṇe vedanā uppajjeyyūṃ, tā na uppajjanti. Tāsu
anuppajjamānāsu cittaṃ ekaggaṃ hoti. Kammatṭhānaṃ na paripatati. Vuḍḍhiṃ
phātiṃ upagacchati.

Parimukhaṃ satiṃ upaṭṭhapetvāti kammatṭhānābhimukhaṃ satiṃ ṭhapayitvā. Atha
vā ’’pari’’ti pariggahaṭṭho; ’’mukha’’nti niyyānaṭṭho; ’’sati’’ti upaṭṭhānaṭṭho; tena
vuccati - ’’parimukhaṃ satiṃ upaṭṭhapetvā’’ti. Evaṃ paṭisambhidāyaṃ
vuttanayenapettha attho daṭṭhabbo. Tatrāyaṃ saṅkhepo - ’’pariggahitaniyyānaṃ
satiṃ katvā’’ti. So satova assasatīti so bhikkhu evaṃ nisīditvā evaṇca satiṃ
upaṭṭhapetvā taṃ satiṃ avijahanto satoeva assasati, sato passasati, satokārī hotīti
vuttaṃ hoti.

Idāni yehākārehi satokārī hoti, te dassento ’’dīghaṃ vā assasanto’’tiādimāha.
Vuttañhetam paṭisambhidāyaṃ - ’’so satova assasati, sato passasati’’ti etasseva
vibhaṅge -

’’Bāttiṃsāya ākārehi satokārī hoti. Dīghaṃ assāsavasena cittassa ekaggataṃ
avikkhepaṃ pajānato sati upaṭṭhitā hoti. Tāya satiyā tena ñāṇena satokārī
hoti. Dīghaṃ passāsavasena...pe... paṭinissaggānupassī assāsavasena
paṭinissaggānupassī passāsavasena cittassa ekaggataṃ avikkhepaṃ pajānato
sati upaṭṭhitā hoti. Tāya satiyā tena ñāṇena satokārī hotī’’ti.

Tattha dīghaṃ vā assasantoti dīghaṃ vā assāsaṃ pavattento. ’’Assāso’’ti bahi
nikkhamanavāto. ’’Passāso’’ti anto pavisanavāto. Suttantaṭṭhakathāsu pana
uppaṭipāṭiyā āgataṃ.

Tattha sabbesampi gabbhaseyyakānaṃ mātukucchito nikkhamanakāle paṭhamam
abbhantaravāto bahi nikkhamati. Pacchā bāhiravāto sukhumam rajaṃ gahetvā
abbhantaram pavisaṇto tāluṃ āhacca nibbāyati. Evaṃ tāva assāsapassāsā
veditabbā. Yā pana tesaṃ dīgharassatā, sā addhānavasena veditabbā. Yathā hi
okāsaddhānaṃ pharitvā ṭhitaṃ udakaṃ vā vālikā vā ’’dīghamudakaṃ dīghā vālikā,

rassamudakaṃ rassā vālikā”ti vuccati. Evaṃ cuṇṇavicuṇṇāpi assāsapassāsā hatthisarīre ahisarīre ca tesam attabhāvasaṅkhātaṃ dīghaṃ addhānaṃ saṇikaṃ pūretvā saṇikameva nikkhamanti, tasmā “dīghā”ti vuccanti. Sunakhasasādīnaṃ attabhāvasaṅkhātaṃ rassam addhānaṃ sīghaṃ pūretvā sīghameva nikkhamanti, tasmā “rassā”ti vuccanti. Manussesu pana keci hatthiahiādayo viya kāladdhānavasena dīghaṃ assasanti ca passasanti ca. Keci sunakhasasādayo viya rassam. Tasmā tesam kālavasena dīghamaddhānaṃ nikkhamantā ca pavisantā ca te dīghā. Ittaramaddhānaṃ nikkhamantā ca pavisantā ca “rassā”ti veditabbā. Tatrāyaṃ bhikkhu navahākārehi dīghaṃ assasanto ca passasanto ca “dīghaṃ assasāmi passasāmi”ti pajānāti. Evaṃ pajānato cassa ekenākārena kāyānupassanāsati paṭṭhānabhāvanā sampajjati veditabbā. Yathāha paṭisambhidāyaṃ -

“Kathaṃ dīghaṃ assasanto ‘dīghaṃ assasāmi’ti pajānāti, dīghaṃ passasanto ‘dīghaṃ passasāmi’ti pajānāti? Dīghaṃ assāsam addhānaṅkhāte assasati, dīghaṃ passāsam addhānaṅkhāte passasati, dīghaṃ assāsapassāsam addhānaṅkhāte assasatipi passasatipi. Dīghaṃ assāsapassāsam addhānaṅkhāte assasatopi passasatopi chando uppajjati; chandavasena tato sukhumataram dīghaṃ assāsam addhānaṅkhāte assasati, chandavasena tato sukhumataram dīghaṃ passāsam addhānaṅkhāte passasati, chandavasena tato sukhumataram dīghaṃ assāsapassāsam addhānaṅkhāte assasatipi passasatipi. Chandavasena tato sukhumataram dīghaṃ assāsapassāsam addhānaṅkhāte assasatopi passasatopi pāmojjam uppajjati; pāmojjavasena tato sukhumataram dīghaṃ assāsam addhānaṅkhāte assasati, pāmojjavasena tato sukhumataram dīghaṃ passāsam...pe... dīghaṃ assāsapassāsam addhānaṅkhāte assasatipi passasatipi. Pāmojjavasena tato sukhumataram dīghaṃ assāsapassāsam addhānaṅkhāte assasatopi passasatopi dīghaṃ assāsapassāsā cittaṃ vivattati, upekkhā saṇṭhāti. Imehi navahi ākārehi dīghaṃ assāsapassāsā kāyo; upaṭṭhānaṃ sati; anupassanā ñāṇaṃ; kāyo upaṭṭhānaṃ, no sati; sati upaṭṭhānañceva sati ca. Tāya satiyā tena ñāṇena taṃ kāyaṃ anupassati. Tena vuccati - “kāye kāyānupassanāsati paṭṭhānabhāvanā”ti.

Eseva nayo rassapadehi. Ayaṃ pana viseso - “yathā ettha ‘dīghaṃ assāsam addhānaṅkhāte’ti vuttaṃ; evamidha ‘rassam assāsam ittarasaṅkhāte assasati’ti āgataṃ. Tasmā tassa vasena yāva “tena vuccati kāye kāyānupassanāsati paṭṭhānabhāvanā”ti tāva yojetabbam. Evamayaṃ addhānavasena ittaravasena ca imehākārehi assāsapassāse pajānanto dīghaṃ vā assasanto “dīghaṃ assasāmi”ti pajānāti...pe... rassam vā passasanto “rassam passasāmi”ti pajānātīti veditabbo.

Evaṃ pajānato cassa -

“Dīgho rasso ca assāso;
Passāsopi ca tādiso;
Cattāro vaṇṇā vattanti;
Nāsikageva bhikkhuno”ti.

Sabbakāyappaṭisaṃvedī assasissāmi...pe... passasissāmīti sikkhatīti sakalassa assāsakāyassa ādimajjhapariyosānaṃ viditaṃ karonto pākaṭaṃ karonto “assasissāmī”ti sikkhati. Sakalassa passāsakāyassa ādimajjhapariyosānaṃ viditaṃ karonto pākaṭaṃ karonto “passasissāmī”ti sikkhati. Evaṃ viditaṃ karonto pākaṭaṃ karonto ñāṇasampayuttacittena assasati ceva passasati ca; tasmā “assasissāmi passasissāmī”ti sikkhatīti vuccati. Ekassa hi bhikkhuno cuṇṇavicuṇṇaviṣaṭe assāsakāye passāsakāye vā ādi pākaṭo hoti, na majjhapariyosānaṃ. So ādimeva pariggahetuṃ sakkoti, majjhapariyosāne kilamati. Ekassa majjhaṃ pākaṭaṃ hoti, na ādipariyosānaṃ. So majjhameva pariggahetuṃ sakkoti, ādipariyosāne kilamati. Ekassa pariyoṣānaṃ pākaṭaṃ hoti, na ādimajjhaṃ. So pariyoṣānaṃyeva pariggahetuṃ sakkoti, ādimajjhe kilamati. Ekassa sabbampi pākaṭaṃ hoti, so sabbampi pariggahetuṃ sakkoti, na katthaci kilamati. Tādisena bhavitabbanti dassento āha - “sabbakāyappaṭisaṃvedī assasissāmi...pe... passasissāmīti sikkhatī”ti.

Tattha sikkhatīti evaṃ ghaṭati vāyamati. Yo vā tathābhūtaṃ saṃvaro; ayamettha adhisīlasikkhā. Yo tathābhūtaṃ samādhi; ayaṃ adhicittasikkhā. Yā tathābhūtaṃ paññā; ayaṃ adhipaññāsikkhā. Imā tisso sikkhāyo tasmaṃ ārammaṇe tāya satiyā tena manasikārena sikkhati āsevati bhāveti bahulīkarotīti evamettha attho daṭṭhabbo. Tattha yasmā purimanaye kevalaṃ assasitabbaṃ passasitabbameva ca, na aññaṃ kiñci kātabbaṃ; ito paṭṭhāya pana ñāṇuppādanādīsu yogo karaṇīyo. Tasmā tattha “assasāmīti pajānāti passasāmīti pajānāti”ceva vattamānakālavasena pāḷiṃ vatvā ito paṭṭhāya kattabbassa ñāṇuppādanādino ākāraṃ dassanattaṃ “sabbakāyappaṭisaṃvedī assasissāmī”tiādinā nayena anāgatavacanavasena pāḷi āropitāti veditabbā.

Passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ assasissāmi...pe... passasissāmīti sikkhatīti oḷārikaṃ kāyasaṅkhāraṃ passambhento paṭippassambhento nirodhento vūpasamento assasissāmi passasissāmīti sikkhati.

Tatrevaṃ oḷārikasukhumatā ca passaddhi ca veditabbā. Imassa hi bhikkhuno pubbe apariggahitakāle kāyo ca cittaṅca sadarathā honti. Oḷārikānaṃ kāyacittānaṃ oḷārikatte avūpasante assāsapassāsāpi oḷārikā honti, balavataṃ hutvā pavattanti, nāsikā nappahoti, mukhena assasantopi passasantopi tiṭṭhati. Yadā panassa kāyopi cittampi pariggahitā honti, tadā te santā honti vūpasantā. Tesu vūpasantesu assāsapassāsā sukhumā hutvā pavattanti, “atthi nu kho natthī”ti vicetabbākārappattā honti. Seyyathāpi purisassa dhāvitvā pabbatā vā orohitvā mahābhāraṃ vā sīsato oropetvā ṭhitassa oḷārikā assāsapassāsā honti, nāsikā nappahoti, mukhena assasantopi passasantopi tiṭṭhati. Yadā panesa taṃ parissamaṃ vinodetvā nhatvā ca pivitvā ca allasāṭakaṃ hadaye katvā sītāya chāyāya nipanno hoti, athassa te assāsapassāsā sukhumā honti, “atthi nu kho natthī”ti vicetabbākārappattā. Evameva imassa bhikkhuno pubbe apariggahitakāle kāyo ca...pe... vicetabbākārappattā honti. Taṃ kissa hetu? Tathā hissa pubbe apariggahitakāle “oḷārikoḷārike kāyasaṅkhāre passambhemī”ti ābhogasamannāhāramanasikārapaccavekkhaṇā natthi, pariggahitakāle pana atthi. Tenassa apariggahitakālato pariggahitakāle kāyasaṅkhāro sukhumo hoti. Tenāhu porāṇa -

“Sāraddhe kāye citte ca, adhimattaṃ pavattati;
Asāraddhamhi kāyamhi, sukhumaṃ sampavattatī”ti.

Pariggahepi oḷāriko, paṭhamajjhānūpacāre sukhumo; tasmimpi oḷāriko paṭhamajjhāne sukhumo. Paṭhamajjhāne ca dutiyajjhānūpacāre ca oḷāriko, dutiyajjhāne sukhumo. Dutiyajjhāne ca tatiyajjhānūpacāre ca oḷāriko, tatiyajjhāne sukhumo. Tatiyajjhāne ca catutthajjhānūpacāre ca oḷāriko, catutthajjhāne atisukhumo appavattimeva pāpuṇāti. Idaṃ tāva dīghabhāṇakasamṃyuttabhāṇakānaṃ mataṃ.

Majjhimabhāṇakā pana “paṭhamajjhāne oḷāriko, dutiyajjhānūpacāre sukhumo”ti evaṃ heṭṭhimahetṭhimajjhānato uparūparijjhānūpacārepi sukhumataraṃ icchanti. Sabbesaṃyeva pana matena apariggahitakāle pavattakāyasaṅkhāro pariggahitakāle paṭippassambhati, pariggahitakāle pavattakāyasaṅkhāro paṭhamajjhānūpacāre...pe... catutthajjhānūpacāre pavattakāyasaṅkhāro catutthajjhāne paṭippassambhati. Ayaṃ tāva samathe nayo.

Vipassanāyaṃ pana apariggahe pavatto kāyasaṅkhāro oḷāriko, mahābhūtapariggahe sukhumo. Sopi oḷāriko, upādārūpapariggahe sukhumo. Sopi oḷāriko, sakalarūpapariggahe sukhumo. Sopi oḷāriko, arūpapariggahe sukhumo. Sopi oḷāriko, rūpārūpapariggahe sukhumo. Sopi oḷāriko, paccayapariggahe sukhumo. Sopi oḷāriko, sappaccayanāmarūpapariggahe sukhumo. Sopi oḷāriko, lakkhaṇārammaṇikavipassanāya sukhumo. Sopi dubbalavipassanāya oḷāriko, balavavipassanāya sukhumo. Tattha pubbe vuttanayeneva purimassa purimassa pacchimena pacchimena passaddhi veditabbā. Evamettha oḷārikasukhumatā ca passaddhi ca veditabbā.

Paṭisambhidāyaṃ panassa saddhiṃ codanāsodhanāhi evamattho vutto - “kathaṃ passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ assasissāmi...pe... passasissāmī”ti sikkhati? Katame kāyasaṅkhārā? Dīghaṃ assāsā kāyikā ete dhammā kāyappaṭibaddhā kāyasaṅkhārā, te kāyasaṅkhāre passambhento nirodhento vūpasamento sikkhati. Dīghaṃ passāsā kāyikā ete dhammā...pe... rassaṃ assāsā...pe... rassaṃ passāsā... sabbakāyappaṭisaṃvedī assāsā... sabbakāyappaṭisaṃvedī passāsā kāyikā ete dhammā kāyappaṭibaddhā kāyasaṅkhārā, te kāyasaṅkhāre passambhento nirodhento vūpasamento sikkhati.

Yathārūpehi kāyasaṅkhārehi yā kāyassa ānāmanā vināmanā sannāmanā paṇāmanā iñjanā phandaṇā calanā kammaṇā passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ assasissāmīti sikkhati, passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ passasissāmīti sikkhati.

Yathārūpehi kāyasaṅkhārehi yā kāyassa na ānāmanā na vināmanā na sannāmanā na paṇāmanā aniñjanā aphaṇḍanā acalanā akammaṇā, santaṃ sukhumaṃ passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ assasissāmīti sikkhati, passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ passasissāmīti sikkhati.

Iti kira passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ assasissāmīti sikkhati, passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ passasissāmīti sikkhati. Evaṃ sante vātūpaladdhiyā ca pabhāvanā na hoti, assāsapassāsānañca pabhāvanā na hoti, ānāpānassatiyā ca pabhāvanā na hoti, ānāpānassatisamādhissa ca pabhāvanā na na hoti, na ca naṃ taṃ samāpattim paṇḍitā samāpajjantipi vuṭṭhahantipi.

Iti kira passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ assasissāmi...pe... passasissāmīti sikkhati. Evaṃ sante vātūpaladdhiyā ca pabhāvanā hoti, assāsapassāsānañca pabhāvanā hoti, ānāpānassatiyā ca pabhāvanā hoti, ānāpānassatisamādhissa ca pabhāvanā hoti,

tañca naṃ samāpattiṃ paṇḍitā samāpajjantipi vuṭṭhahantipi.

Yathā kathaṃ viya? Seyyathāpi kaṃse ākoṭite paṭhamam oḷārikā saddā pavattanti, oḷārikānaṃ saddānaṃ nimittam suggahitattā sumanasikatattā sūpadhāritattā niruddhepi oḷārike sadde atha pacchā sukhumakā saddā pavattanti, sukhumakānaṃ saddānaṃ nimittam suggahitattā sumanasikatattā sūpadhāritattā niruddhepi sukhumake sadde atha pacchā sukhumasaddanimittārammaṇatāpi cittaṃ pavattati; evameva paṭhamam oḷārikā assāsapassāsā pavattanti, oḷārikānaṃ assāsapassāsānaṃ nimittam suggahitattā sumanasikatattā sūpadhāritattā niruddhepi oḷārike assāsapassāsāse atha pacchā sukhumakā assāsapassāsā pavattanti, sukhumakānaṃ assāsapassāsānaṃ nimittam suggahitattā sumanasikatattā sūpadhāritattā niruddhepi sukhumake assāsapassāsāse atha pacchā sukhumaassāsapassāsanimittārammaṇatāpi cittaṃ na vikkhepaṃ gacchati.

Evaṃ sante vātūpaladdhiyā ca pabhāvanā hoti, assāsapassāsānañca pabhāvanā hoti, ānāpānassatiyā ca pabhāvanā hoti, ānāpānassatisamādhissa ca pabhāvanā hoti, tañca naṃ samāpattiṃ paṇḍitā samāpajjantipi vuṭṭhahantipi.

Passambhayaṃ kāyasaṅkhāranti assāsapassāsā kāyo, upaṭṭhānaṃ sati, anupassanā ñāṇaṃ. Kāyo upaṭṭhānaṃ no sati, sati upaṭṭhānañceva sati ca, tāya satiyā tena ñāṇena taṃ kāyaṃ anupassati. Tena vuccati - “kāye kāyānupassanā satipaṭṭhānabhāvanāti.

Ayaṃ tāvettha kāyānupassanāvasena vuttassa paṭhamacatukkassa anupubbapadavaṇṇanā.

Yasmā panettha idameva catukkaṃ ādikammikassa kammaṭṭhānavasena vuttaṃ, itarāni pana tīṇi catukkāni ettha pattajjhānassa vedanācittadhammānupassanāvasena vuttāni, tasmā idaṃ kammaṭṭhānaṃ bhāvetvā ānāpānassaticatutthajjhānapadaṭṭhānāya vipassanāya saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇitukāmena buddhaputtena yaṃ kātappaṃ taṃ sabbaṃ idheva tāva ādikammikassa kulaputtassa vasena ādito pabhuti evaṃ veditappaṃ. Catubbidhaṃ tāva sīlaṃ visodhetappaṃ. Tattha tividhā visodhanā - anāpajjanaṃ, āpannavuṭṭhānaṃ, kilesehi ca appatipīḷanaṃ. Evaṃ visuddhasīlassa hi bhāvanā sampajjati. Yampidaṃ cetiyaṅgaṇavattaṃ bodhiyaṅgaṇavattaṃ upajjhāyavattaṃ ācariyavattaṃ jantāgharavattaṃ uposathāgāravattaṃ dveasīti khandhakavattāni cuddasavidhaṃ mahāvattanti imesaṃ vasena ābhisamācārikasīlaṃ vuccati, tampi sādhuṃ paripūretappaṃ. Yo hi “ahaṃ sīlaṃ rakkhāmi, kiṃ ābhisamācārikaṇa kamma”nti vadeyya, tassa sīlaṃ paripūressatīti netam ṭhānaṃ vijjati. Ābhisamācārikavatte pana paripūre sīlaṃ paripūrati, sīle paripūre samādhi gabbhaṃ gaṇhāti. Vuttañhetam bhagavatā - “so vata, bhikkhave, bhikkhu ābhisamācārikaṃ dhammaṃ aparipūretvā ‘sīlāni paripūressatī’ti netam ṭhānaṃ vijjati”ti vitthāretappaṃ. Tasmā tena yampidaṃ cetiyaṅgaṇavattādi ābhisamācārikasīlaṃ vuccati, tampi sādhuṃ paripūretappaṃ. Tato -

“Āvāso ca kulaṃ lābho, gaṇo kammañca pañcamam;
Addhānaṃ ñāti ābādho, gantho iddhīti te dasā”ti.

Evaṃ vuttasu dasasu palibodhesu yo palibodho atthi, so upacchinditabbo.

Evam upacchinnapalibodhena kammaṭṭhānaṃ uggahetabbaṃ. Tampi duvidhaṃ hoti - sabbatthakakammaṭṭhānañca pārihāriyakammaṭṭhānañca. Tattha sabbatthakakammaṭṭhānaṃ nāma bhikkhusaṅghādīsu mettā maraṇassati ca asubhasaññātipi eke. Kammaṭṭhānika hi bhikkhunā paṭhamam tava paricchinditvā sīmaṭṭhakabhikkhusaṅghe mettā bhāvetabbā; tato sīmaṭṭhakadevatāsu, tato gocaragāme issarajane, tato tattha manusse upādāya sabbasattesu. So hi bhikkhusaṅghe mettāya sahaṇvāsīnaṃ muducittataṃ janeti, athassa sukhasaṃvāsātā hoti. Sīmaṭṭhakadevatāsu mettāya mudukatacittāhi devatāhi dhammikāya rakkhāya saṃvīhitārakkho hoti. Gocaragāme issarajane mettāya mudukatacittasantānehi issarehi dhammikāya rakkhāya surakkhitaparikkhāro hoti. Tattha manussesu mettāya pasāditacittehi tehi aparibhūto hutvā vicarati. Sabbasattesu mettāya sabbattha appaṭihatacāro hoti.

Maraṇassatiyā pana “avassaṃ maritabba”nti cintento anesanaṃ pahāya uparūparivaḍḍhamānasaṃvego anolīnavuttiko hoti. Asubhasaññāya dibbesupi ārammaṇesu taṇhā nuppajjati. Tenassetam tayaṃ evaṃ bahūpakārattā “sabbattha atthayitabbaṃ icchitabba”nti katvā adhippetassa ca yogānuyogakammasa padaṭṭhānattā “sabbatthakakammaṭṭhāna”nti vuccati.

Aṭṭhatimsārammaṇesu pana yaṃ yassa caritānukūlaṃ, tam tassa niccaṃ pariharitabbattā yathāvutteneva nayena “pārihāriyakammaṭṭhāna”ntipi vuccati. Idha pana idameva ānāpānassatikammaṭṭhānaṃ “pārihāriyakammaṭṭhāna”nti vuccati. Ayamettha saṅkhepo. Vitthāro pana sīlavisodhanakathaṃ palibodhupacchedakathañca icchantena visuddhimaggato gahetabbo.

Evam visuddhasīlena pana upacchinnapalibodhena ca idaṃ kammaṭṭhānaṃ uggaṇhantena imināva kammaṭṭhānena catutthajjhānaṃ nibbattetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pattassa buddhaputtassa santike uggahetabbaṃ. Tam alabhantena anāgāmissa, tampi alabhantena sakadāgāmissa, tampi alabhantena sotāpannaṃ, tampi alabhantena ānāpānacatutthajjhānalābhissa, tampi alabhantena pāliya aṭṭhakathāya ca asammūlhasa vinicchayācariyassa santike uggahetabbaṃ. Arahantādayo hi attanā adhigatamaggameva ācikkhanti. Ayaṃ pana gahanapadese mahāhatthipathaṃ nīharanto viya sabbattha asammūlho sappāyāsappāyaṃ paricchinditvā katheti.

Tatrāyaṃ anupubbikathā - tena bhikkhunā sallahukavuttinā vinayācārasampanna vuttappakāramācariyaṃ upasaṅkamitvā vattapaṭipattiyā ārādhita-cittassa tassa santike pañcasandhikaṃ kammaṭṭhānaṃ uggahetabbaṃ. Tatime pañca sandhaya - uggaho, paripucchā, upaṭṭhānaṃ, appanā, lakkhaṇanti. Tattha “uggaho” nāma kammaṭṭhānassa uggaṇhanaṃ, “paripucchā” nāma kammaṭṭhānassa paripucchānā, “upaṭṭhānaṃ” nāma kammaṭṭhānassa upaṭṭhānaṃ, “appanā” nāma kammaṭṭhānappanā, “lakkhaṇam” nāma kammaṭṭhānassa lakkhaṇam. “Evamlakkhaṇamidaṃ kammaṭṭhāna”nti kammaṭṭhānasabhāvūpadhāraṇanti vuttaṃ hoti.

Evam pañcasandhikaṃ kammaṭṭhānaṃ uggaṇhanto attanāpi na kilamati, ācariyaṃpi na viheṭheti; tasmā thokaṃ uddisāpetvā bahukālaṃ sajjhāyitvā evaṃ pañcasandhikaṃ kammaṭṭhānaṃ uggahetvā sace tattha sappāyaṃ hoti, tattheva vasitabbaṃ. No ce tattha sappāyaṃ hoti, ācariyaṃ āpucchitvā sace mandapañño yojanaparamaṃ gantvā, sace tikkhapañño dūrampi gantvā

aṭṭhārasasenāsanadosavivajjitam, pañcasenāsanāṅgasamannāgataṃ senāsanam
upagamma tattha vasantena upacchinnakhuddakapalibodhena katabhattakiccena
bhattasammadaṃ paṭivinodetvā ratanattayaguṇānussaraṇena cittaṃ
sampahaṃsetvā ācariyuggahato ekapadampi asammussantena idaṃ
ānāpānassatikammaṭṭhānaṃ manasikātabbaṃ. Ayamettha saṅkhepo. Vitthāro pana
imaṃ kathāmaggaṃ icchantena visuddhimaggato gahetabbo.

Yaṃ pana vuttaṃ “idaṃ ānāpānassatikammaṭṭhānaṃ manasikātabba”nti tatrāyaṃ
manasikāravidhi -

“Gaṇanā anubandhanā, phusanā ṭhapanā sallakkhaṇā;
Vivaṭṭanā pārisuddhi, tesaṅca paṭipassanā”ti.

“Gaṇanā”ti gaṇanāyeva. “Anubandhanā”ti anuvahanā. “Phusanā”ti phuṭṭhaṭṭhānaṃ.
“Ṭhapanā”ti appanā. “Sallakkhaṇā”ti vipassanā. “Vivaṭṭanā”ti maggo. “Pārisuddhi”ti
phalaṃ. “Tesaṅca paṭipassanā”ti paccavekkhaṇā. Tattha iminā
ādikammikakulaputtena paṭhamam gaṇanāya idaṃ kamaṭṭhānaṃ manasikātabbaṃ.
Gaṇentena ca pañcannaṃ heṭṭhā na ṭhapetabbaṃ, dasannaṃ upari na netabbaṃ,
antare khaṇḍaṃ na dassetabbaṃ. Pañcannaṃ heṭṭhā ṭhapentassa hi sambādhe
okāse cittuppādo vipphandati, sambādhe vaje sanniruddhagogaṇo viya. Dasannaṃ
upari nentassa gaṇanānissitova cittuppādo hoti. Antarā khaṇḍaṃ dassentassa
“sikhāppattaṃ nu kho me kammaṭṭhānaṃ, no”ti cittaṃ vikampati. Tasmā ete dose
vajjetvā gaṇetabbaṃ.

Gaṇentena ca paṭhamam dandhagaṇanāya dhaññaṃāpakagaṇanāya gaṇetabbaṃ.
Dhaññaṃāpakā hi nāliṃ pūretvā “eka”nti vatvā okirati. Puna pūrento kiñci
kacavaraṃ disvā taṃ chaḍḍento “ekaṃ eka”nti vadati. Esa nayo “dve dve”tiādīsu.
Evameva imināpi assāsapassāsesu yo upaṭṭhāti taṃ gahetvā “ekaṃ eka”nti
ādimkatvā yāva “dasa dasā”ti pavattamānaṃ pavattamānaṃ upalakkhetvā
gaṇetabbaṃ. Tassevaṃ gaṇayato nikkhamantā ca pavisantā ca assāsapassāsā
pākaṭā honti.

Athānena taṃ dandhagaṇanaṃ dhaññaṃāpakagaṇanaṃ pahāya sīhagaṇanāya
gopālakaṇanāya gaṇetabbaṃ. Cheko hi gopālako sakkarāyo ucchaṅgena gahetvā
rajjudāḍahatto pātova vajaṃ gantvā gāvo piṭṭhiyaṃ paharivā
palighatthambhamatthake nisinno dvāraṃ pattaṃ pattaṃyeva gāvaṃ “eko dve”ti
sakkharaṃ khipitvā khipitvā gaṇeti. Tiyaṃarattiṃ sambādhe okāse dukkhaṃ
vutthagogaṇo nikkhamanto aññaṃāññaṃ upanighaṃsanto vegena vegena puñjo
puñjo hutvā nikkhamati. So vegena vegena “tīṇi cattāri pañca dasā”ti gaṇetiyeva.
Evamimassāpi purimanayena gaṇayato assāsapassāsā pākaṭā hutvā sīghaṃ sīghaṃ
punappunaṃ sañcaranti. Tato tena “punappunaṃ sañcaranti”ti ñatvā anto ca bahi ca
aggahetvā dvārappattaṃ dvārappattaṃyeva gahetvā “eko dve tīṇi cattāri pañca, eko
dve tīṇi cattāri pañca cha, eko dve tīṇi cattāri pañca cha satta...pe... aṭṭha... nava...
dasā”ti sīghaṃ sīghaṃ gaṇetabbameva. Gaṇanāpaṭibaddhe hi kammaṭṭhāne
gaṇanābaleneva cittaṃ ekaggaṃ hoti arittūpatthambhanavasena caṇḍasote
nāvāṭhapanamiva.

Tassevaṃ sīghaṃ sīghaṃ gaṇayato kammaṭṭhānaṃ nirantarappavattaṃ viya hutvā
upaṭṭhāti. Atha “nirantaraṃ pavattati”ti ñatvā anto ca bahi ca vātaṃ apariggahetvā
purimanayeneva vegena vegena gaṇetabbaṃ. Antopavisanavātena hi saddhiṃ

cittam pavesayato abbhantaram vātabbhāhatam medapūritam viya hoti, bahinikkhamanavātena saddhim cittam nīharato bahiddhā puthuttārammaṇe cittam vikkhipati. Phuṭṭhokāse pana satim ṭhapetvā bhāventasseva bhāvanā sampajjati. Tena vuttam - “anto ca bahi ca vātam apariggahetvā purimanayeneva vegena vegena gaṇetabba”nti.

Kīva ciram panetam gaṇetabbanti? Yāva vinā gaṇanāya assāsapassāsārammaṇe sati santiṭṭhati. Bahi visaṭavitakkavicchedam katvā assāsapassāsārammaṇe sati saṇṭhapanatthamyeva hi gaṇanāti.

Evam gaṇanāya manasikatvā anubandhanāya manasikātabbam. Anubandhanā nāma gaṇanam paṭisaṃharitvā satiyā nīrantaram assāsapassāsānam anugamanam; tañca kho na ādimajjhapiyosānānugamanavasena. Bahinikkhamanavātassa hi nābhi ādi, hadayam majjham, nāsikaggam pariyoṣānam. Abbhantarapavisanavātassa nāsikaggam ādi, hadayam majjham, nābhi pariyoṣānam. Tañcassa anugacchato vikkhepagatam cittam sāraddhāya ceva hoti iñjanāya ca. Yathāha -

“Assāsādimajjhapiyosānam satiyā anugacchato ajjhataṃ vikkhepagatena cittaṇa kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā ca.

Passāsādimajjhapiyosānam satiyā anugacchato bahiddhā vikkhepagatena cittaṇa kāyopi cittampi sāraddhā ca honti iñjitā ca phanditā cā”ti.

Tasmā anubandhanāya manasikarontena na ādimajjhapiyosānavasena manasikātabbam. Apica kho phusanāvasena ca ṭhapanāvasena ca manasikātabbam. Gaṇanānubandhanāvasena viya hi phusanāṭhapanāvasena visum manasikāro natthi. Phuṭṭhaphuṭṭhaṭṭhāneyeva pana gaṇento gaṇanāya ca phusanāya ca manasi karoti. Tattheva gaṇanam paṭisaṃharitvā te satiyā anubandhanto appanāvasena ca cittam ṭhapento “anubandhanāya ca phusanāya ca ṭhapanāya ca manasi karotī”ti vuccati. Svāyamatto aṭṭhakathāyaṃ vuttapaṇḍuladovārikopamāhi paṭisaṃbhidāyaṃ vuttakakacopamāya ca veditabbo.

Tatrāyaṃ paṇḍulopamā - “seyyathāpi paṇḍulo dolāya kīlatam mātāputtānam dolaṃ khipitvā tattheva dolatthambhamūle nisinno kamena āgacchantassa ca gacchantassa ca dolāphalakassa ubho koṭiyo majjhañca passati, na ca ubhokoṭimajjhānam dassanattham byāvaṇo hoti. Evamevāyaṃ bhikkhu sativasena upanibandhanatthambhamūle ṭhatvā assāsapassāsadolam khipitvā tattheva nimitte satiyā nisinno kamena āgacchantānañca gacchantānañca phuṭṭhaṭṭhāne assāsapassāsānam ādimajjhapiyosānam satiyā anugacchanto tattha ca cittam ṭhapento passati, na ca tesam dassanattham byāvaṇo hoti. Ayaṃ paṇḍulopamā.

Ayaṃ pana dovārikopamā - “seyyathāpi dovāriko nagarassa anto ca bahi ca purise ‘ko tvaṃ, kuto vā āgato, kuhiṃ vā gacchasi, kiṃ vā te hatthe’ti na vīmaṃsati, na hi tassa te bhārā. Dvārappattam dvārappattaṃyeva pana vīmaṃsati; evameva imassa bhikkhuno anto pavitṭhavātā ca bahi nikkhantavātā ca na bhārā honti, dvārappattā dvārappattāyeva bhārāti. Ayaṃ dovārikopamā.

Kakacopamā pana āditopabhuti evam veditabbā. Vuttañhetam -

“Nimittam assāsapassāsā, anārammaṇamekacittassa;
Ajānato ca tayo dhamme, bhāvanānupalabbhati.

“Nimittaṃ assāsapassāsā, anārammaṇamekacittassa;
Jānato ca tayo dhamme, bhāvanā upalabbhatī”ti.

Kathaṃ ime tayo dhammā ekacittassa ārammaṇaṃ na honti, na cime tayo dhammā aviditā honti, na ca cittaṃ vikkhepaṃ gacchati, padhānañca paññāyati, payogañca sādheti, visesamadhigacchati? Seyyathāpi rukkho same bhūmibhāge nikkhitto, tamenāṃ puriso kakacena chindeyya, rukke phutṭhakakacadantānaṃ vasena purisassa sati upaṭṭhitā hoti, na āgate vā gate vā kakacadante manasi karoti, na āgatā vā gatā vā kakacadantā aviditā honti, padhānañca paññāyati, payogañca sādheti.

Yathā rukkho same bhūmibhāge nikkhitto; evaṃ upanibandhananimittaṃ. Yathā kakacadantā; evaṃ assāsapassāsā. Yathā rukke phutṭhakakacadantānaṃ vasena purisassa sati upaṭṭhitā hoti, na āgate vā gate vā kakacadante manasi karoti, na āgatā vā gatā vā kakacadantā aviditā honti, padhānañca paññāyati, payogañca sādheti, evameva bhikkhu nāsikagge vā mukhanimutte vā satiṃ upaṭṭhapetvā nisinno hoti, na āgate vā gate vā assāsapassāse manasi karoti, na āgatā vā gatā vā assāsapassāsā aviditā honti, padhānañca paññāyati, payogañca sādheti, visesamadhigacchati.

Padhānanti katamaṃ padhānaṃ? Āraddhavīriyassa kāyopi cittampi kammaniyaṃ hoti - idaṃ padhānaṃ. Katamo payogo? Āraddhavīriyassa upakkilesā pahīyanti, vitakkā vūpasammanti - ayaṃ payogo. Katamo viseso? Āraddhavīriyassa saṃyojanā pahīyanti, anusayā byantī honti - ayaṃ viseso. Evaṃ ime tayo dhammā ekacittassa ārammaṇaṃ na honti, na cime tayo dhammā aviditā honti, na ca cittaṃ vikkhepaṃ gacchati, padhānañca paññāyati, payogañca sādheti, visesamadhigacchati.

“Ānāpānassatī yassa, paripuṇṇā subhāvitā;
Anupubbaṃ paricitā, yathā buddhena desitā;
So imaṃ lokaṃ pabhāseti, abbhā muttova candimā”ti.

Ayaṃ kakacopamā. Idha panassa āgatāgatavasena amanasikāramattameva payoananti veditabbaṃ. Idaṃ kammaṭṭhānaṃ manasikaroto kassaci nacireneva nimittañca uppajjati, avasesajjhānaṅgapaṭimaṇḍitā appanāsaṅkhātā ṭhapanā ca sampajjati. Kassaci pana gaṇanāvaseneva manasikārakālatopabhūti anukkamato oḷārikaassāsapassāsānirodhavasena kāyadarathe vūpasante kāyopi cittampi lahuṃ hoti, sarīraṃ ākāse laṅghanākārappattaṃ viya hoti. Yathā sāraddhakāyassa mañce vā pīṭhe vā nisīdato mañcapīṭhaṃ onamati, vikūjati, paccattharaṇaṃ valiṃ gaṇhāti. Asāraddhakāyassa pana nisīdato neva mañcapīṭhaṃ onamati, na vikūjati, na paccattharaṇaṃ valiṃ gaṇhāti, tūlapicupūritaṃ viya mañcapīṭhaṃ hoti. Kasmā? Yasmā asāraddho kāyo lahuṃ hoti; evameva gaṇanāvasena manasikārakālatopabhūti anukkamato oḷārikaassāsapassāsānirodhavasena kāyadarathe vūpasante kāyopi cittampi lahuṃ hoti, sarīraṃ ākāse laṅghanākārappattaṃ viya hoti.

Tassa oḷārike assāsapassāse niruddhe sukhumaassāsapassāsanimittārammaṇaṃ cittaṃ pavattati, tasmimpi niruddhe aparāparaṃ tato sukhumatarasukhumatanimittārammaṇaṃ pavattatiyeva. Kathaṃ? Yathā puriso mahatīyā lohasalākāya kaṃsatāḷaṃ ākoṭeyya, ekappahārena mahāsaddo uppajjeyya, tassa oḷārikasaddārammaṇaṃ cittaṃ pavatteyya, niruddhe oḷārike sadde atha pacchā

sukhumasaddanimittārammaṇaṃ, tasmimpi niruddhe aparāparaṃ tato
sukhumatarasukhumatamasaddanimittārammaṇaṃ cittaṃ pavattateva; evanti
veditabbaṃ. Vuttampi cetam - “seyyathāpi kaṃse ākoṭite”ti vitthāro.

Yathā hi aññāni kammaṭṭhānāni uparūpari vibhūtāni honti, na tathā idaṃ. Idaṃ pana
uparūpari bhāventassa bhāventassa sukhumattaṃ gacchati, upaṭṭhānampi na
upagacchati. Evaṃ anupaṭṭhahante pana tasmim na tena bhikkhunā utṭhāyāsānā
cammakhaṇḍaṃ papphoṭetvā gantabbaṃ. Kiṃ kātābbaṃ? “Ācariyaṃ pucchissāmī”ti
vā “naṭṭhaṃ dāni me kammaṭṭhāna”nti vā na vuṭṭhātābbaṃ, iriyāpathaṃ vikopetvā
gacchato hi kammaṭṭhānaṃ navanavameva hoti. Tasmā yathānisinneneva desato
āharitabbaṃ.

Tatrāyaṃ āharaṇūpāyo. Tena hi bhikkhunā kammaṭṭhānassa anupaṭṭhahanabhāvaṃ
ñatvā iti paṭisañcikkhitabbaṃ - “ime assāsapassāsā nāma kattha atthi, kattha natthi,
kassa vā atthi, kassa vā natthī”ti. Athevaṃ paṭisañcikkhatā “ime
antomātukucchiyaṃ natthi, udae nimuggānaṃ natthi, tathā asaṇṇībhūtānaṃ
matānaṃ catutthajjhānasamāpannānaṃ rūpārūpabhavasamaṅgīnaṃ
nirodhasamāpannāna”nti ñatvā evaṃ attanāva attā paṭicodetabbo - “nanu tvaṃ,
paṇḍita, neva mātukucchigato, na udae nimuggo, na asaṇṇībhūto, na mato, na
catutthajjhānasamaāpanno, na rūpārūpabhavasamaṅgī, na nirodhasamāpanno,
atthiyeva te assāsapassāsā, mandapaññatāya pana pariggahetuṃ na sakkosī”ti.
Athānena pakatiphuṭṭhavaseneva cittaṃ ṭhapetvā manasikāro pavattetabbo. Ime hi
dīghanāsikassa nāsā puṭaṃ ghaṭṭentā pavattanti, rassanāsikassa uttarotṭhaṃ.
Tasmānena imaṃ nāma ṭhānaṃ ghaṭṭentīti nimittaṃ paṭṭhapetabbaṃ. Imameva hi
atthavasam paṭicca vuttaṃ bhagavatā - “nāhaṃ, bhikkhave, muṭṭhassatissa
asampajānassa ānāpānassatibhāvanaṃ vadāmī”ti. Kiñcāpi hi yaṃkiñci
kammaṭṭhānaṃ satassa sampajānasseva sampajjati, ito aññaṃ pana
manasikarontassa pākaṭaṃ hoti. Idaṃ pana ānāpānassatikammaṭṭhānaṃ garukaṃ
garukabhāvanaṃ buddhapaccekabuddhabuddhaputtānaṃ mahāpurisānameva
manasikārabhūmibhūtaṃ, na ceva ittaraṃ, na ca ittarasattasamāsevitam. Yathā
yathā manasi kariyati, tathā tathā santañceva hoti sukhumañca. Tasmā ettha balavatī
sati ca paññā ca icchitabbā.

Yathā hi maṭṭhasāṭakassa tunnakaraṇakāle sūcipi sukhumā icchitabbā,
sūcipāsavedhanampi tato sukhumataraṃ; evameva maṭṭhasāṭakasadisassa imassa
kammaṭṭhānassa bhāvanākāle sūcipaṭibhāgā satipi sūcipāsavedhanapaṭibhāgā
taṃsampsayuttā paññāpi balavatī icchitabbā. Tāhi ca pana satipaññāhi
samannāgatena bhikkhunā na te assāsapassāsā aññatra pakatiphuṭṭhokāsā
pariyesitabbā.

Yathā pana kassako kasim kasitvā balibadde muñcitvā gocarābhimukhe katvā
chāyāya nisinno vissameyya, athassa te balibaddā vegena aṭaviṃ paviseyyuṃ. Yo
hoti cheko kassako so puna te gahetvā yojetukāmo na tesam anupadaṃ gantvā
aṭaviṃ āhiṇḍati. Atha kho rasmiñca patodañca gahetvā ujukameva tesam
nipātātithaṃ gantvā nisīdati vā nipajjati vā. Atha te goṇe divasabhāgaṃ caritvā
nipātātithaṃ otarivā nhatvā ca pivitvā ca paccuttarivā ṭhite disvā rasmiyā
bandhitvā patodena vijjhanto ānetvā yojetvā puna kammaṃ karoti; evameva tena
bhikkhunā na te assāsapassāsā aññatra pakatiphuṭṭhokāsā pariyesitabbā. Satirasmiṃ
pana paññāpatodañca gahetvā pakatiphuṭṭhokāse cittaṃ ṭhapetvā manasikāro
pavattetabbo. Evañhissa manasikaroto nacirasseva te upaṭṭhahanti, nipātātithe viya

goṇā. Tato tena satirasmiyā bandhitvā tasmimyeva ṭhāne yojetvā paññāpatodena vijjhantena puna kammaṭṭhānaṃ anuyuñjitabbaṃ; tashevamanuyuñjato nacirasseva nimittaṃ upaṭṭhāti. Taṃ panetaṃ na sabbesaṃ ekasadisāṃ hoti; apica kho kassaci sukhasamphassaṃ uppādayamāno tūlapicu viya, kappāsapicu viya, vātadhārā viya ca upaṭṭhātīti ekacce āhu.

Ayaṃ pana aṭṭhakathāvinicchayo - idaṇhi kassaci tārakarūpaṃ viya, maṇigulikā viya, muttāgulikā viya ca kassaci kharasamphassaṃ hutvā kappāsaṭṭhi viya, sārādārusūci viya ca kassaci dīghapāmaṅgasuttaṃ viya, kusumadāmaṃ viya, dhūmasikhā viya ca kassaci vitthata makkaṭakasuttaṃ viya, valāhakapaṭalaṃ viya, padumapupphaṃ viya, rathacakkaṃ viya, candamaṇḍalaṃ viya, sūriyamaṇḍalaṃ viya ca upaṭṭhāti. Tañca panetaṃ yathā sambahulesu bhikkhūsu suttantaṃ sajjhāyitvā nisinnesu ekena bhikkhunā “tumhākaṃ kīdisaṃ hutvā idaṃ suttaṃ upaṭṭhātī”ti vutte eko “mayhaṃ mahatī pabbateyyā nadī viya hutvā upaṭṭhātī”ti āha. Aparo “mayhaṃ ekā vanarāji viya”. Añño “mayhaṃ sītaccāyo sākhaśampanno phalabhārabharitarukkho viya”ti. Tesañhi taṃ ekameva suttaṃ saññānānatāya nānato upaṭṭhāti. Evaṃ ekameva kammaṭṭhānaṃ saññānānatāya nānato upaṭṭhāti. Saññajañhi etaṃ saññānidānaṃ saññāppabhavaṃ tasmā saññānānatāya nānato upaṭṭhātīti veditabbaṃ.

Ettha ca aññameva assāsārammaṇaṃ cittaṃ, aññaṃ passāsārammaṇaṃ, aññaṃ nimittārammaṇaṃ yassa hi ime tayo dhammā natthi, tassa kammaṭṭhānaṃ neva appanaṃ na upacāraṃ pāpuṇāti. Yassa panime tayo dhammā atthi, tasseva kammaṭṭhānaṃ appanañca upacārañca pāpuṇāti. Vuttañhetā -

“Nimittaṃ assāsapassāsā, anārammaṇamekacittassa;
Ajānato ca tayo dhamme, bhāvanānupalabbhati.

“Nimittaṃ assāsapassāsā, anārammaṇamekacittassa;
Jānato ca tayo dhamme, bhāvanā upalabbhati”ti.

Evaṃ upaṭṭhite pana nimitte tena bhikkhunā ācariyasantikaṃ gantvā ārocetabbaṃ - “mayhaṃ, bhante, evarūpaṃ nāma upaṭṭhātī”ti. Ācariyena pana “etaṃ nimitta”nti vā “na nimitta”nti vā na vattabbaṃ. “Evaṃ hoti, āvuso”ti vatvā pana “punappunaṃ manasi karohī”ti vattabbo. “Nimitta”nti hi vutte vosānaṃ āpajjeyya; “na nimitta”nti vutte nirāso visīdeyya. Tasmā tadubhayampi avatvā manasikāreyeva niyojetabboti. Evaṃ tāva dīghabhāṇakā. Majjhimabhāṇakā panāhu - “nimittamidaṃ, āvuso, kammaṭṭhānaṃ punappunaṃ manasi karohi sappurisāti vattabbo”ti. Athānena nimittयेva cittaṃ ṭhapetabbaṃ. Evamassāyaṃ ito pabhuti ṭhapanāvasena bhāvanā hoti. Vuttañhetāṃ porāṇehi -

“Nimitte ṭhapaṃ cittaṃ, nānākāraṃ vibhāvayaṃ;
Dhīro assāsapassāse, sakaṃ cittaṃ nibandhati”ti.

Tassevaṃ nimittupaṭṭhānato pabhuti nīvaraṇāni vikkhambhitāneva honti kilesā sannisinnāva sati upaṭṭhitāyeva, cittaṃ samāhitameva. Idañhi dvīhākārehi cittaṃ samāhitaṃ nāma hohi - upacārabhūmiyaṃ vā nīvaraṇappahānena, paṭilābhabhūmiyaṃ vā aṅgapātubhāvena. Tattha “upacārabhūmī”ti upacārasamādhī; “paṭilābhabhūmī”ti appanāsamādhī. Tesaṃ kiṃ nānākāraṇaṃ? Upacārasamādhī kuslavīthiyaṃ javitvā bhavaṅgaṃ otarati, appanāsamādhī divasabhāge appetvā nisinnassa divasabhāgampi kuslavīthiyaṃ javati, na bhavaṅgaṃ otarati. Imesu dvīsu

samādhīsu nimittapātubhāvena upacārasamādhinā samāhitam cittaṃ hoti. Athānena taṃ nimittam neva vaṇṇato manasikātabbamaṃ, na lakkhaṇato paccavekkhitabbamaṃ. Apica kho khattiyamahesiyā cakkavattigabbho viya kassakena sāliyavagabbho viya ca appamattena rakkhitabbamaṃ; rakkhitam hissa phaladam hoti.

“Nimittam rakkhato laddha, parihāni na vijjati;
Ārakkhamhi asantamhi, laddham laddham vinassatī”ti.

Tatrāyam rakkhaṇūpāyo - tena bhikkhunā āvāso, gocaro, bhassam, puggalo, bhojanam, utu, iriyāpathoti imāni satta asappāyāni vajjetvā tāneva satta sappāyāni sevantena punappunam taṃ nimittam manasikātabbamaṃ.

Evam sappāyasevanena nimittam thiram katvā vuḍḍhiṃ virūḷhiṃ gamayitvā vatthuvisadakiriyā, indriyasamattapaṭipādanatā, nimittakusalatā, yasmiṃ samaye cittaṃ sapaggahetabba tasmīṃ samaye cittapaggaṇhanā, yasmiṃ samaye cittaṃ niggahetabbaṃ tasmīṃ samaye cittaniggaṇhanā, yasmiṃ samaye cittaṃ sampahamsetabbaṃ tasmīṃ samaye sampahamsetabbaṃ tasmīṃ samaye cittasampahamsanā, yasmiṃ samaye cittaṃ ajjupekkhitabbaṃ tasmīṃ samaye cittaajjupekkhanā, asamāhitapuggalaparivajjanā, samāhitapuggalasevanā, tadadhimuttatāti imāni dasa appanākosallāni avijahantena yogo karaṇīyo.

Tassevam anuyuttassa viharato idāni appanā uppajjissatīti bhavaṅgam vicchinditvā nimittārammaṇam manodvārāvajjanaṃ uppajjati. Tasmīṃca niruddhe tadevārammaṇam gahetvā cattāri pañca vā javanāni, yesam paṭhamam parikammaṃ, dutiyam upacāram, tatiyam anulomaṃ, catuttham gotrabhu, pañcamam appanācittam. Paṭhamam vā parikammañceva upacārañca, dutiyam anulomaṃ, tatiyam gotrabhu, catuttham appanācittanti vuccati. Catutthameva hi pañcamam vā appeti, na chaṭṭham sattamaṃ vā āsannabhavaṅgapātattā.

Ābhidhammikagodattatthero panāha - “āsevanapaccayena kusalā dhammā balavanto honti; tasmā chaṭṭham sattamaṃ vā appeti”ti. Taṃ aṭṭhakathāsu paṭikkhittam. Tattha pubbabhāgacittāni kāmāvacarāni honti, appanācittam pana rūpāvacaram. Eviṃmanena pañcaṅgavippahīnam, pañcaṅgasamannāgataṃ, dasalakkhaṇasampannam, tivīdhakalyāṇam, paṭhamajjhānam adhigataṃ hoti. So tasmīṃyevārammaṇe vitakkādayo vūpasametvā dutiyatatiyacatutthajjhānāni pāpuṇāti. Ettāvatā ca ṭhapanāvasena bhāvanāya pariyosānappatto hoti. Ayamettha saṅkhepakathā. Vitthāro pana icchantena visuddhimaggato gahetabbo.

Evam pattacatutthajjhāno panettha bhikkhu sallakkhaṇāvivaṭṭanāvasena kammaṭṭhānam vaḍḍhetvā pārisuddhiṃ pattukāmo tadeva jhānam āvajjanasamāpajjanaadhiṭṭhānavuṭṭhānapaccavekkhaṇasaṅkhātehi pañcahākārehi vasippattam paguṇam katvā arūpapubbaṅgamaṃ vā rūpam, rūpapubbaṅgamaṃ vā arūpanti rūpārūpam pariggahetvā vipassanaṃ paṭṭhapeti. Katham? So hi jhānā vuṭṭhahitvā jhānaṅgāni pariggahetvā tesam nissayaṃ hadayavatthum taṃ nissayāni ca bhūtāni tesañca nissayaṃ sakalampi karajakāyam passati. Tato “jhānaṅgāni arūpam, vatthādāni rūpa”nti rūpārūpam vavatthapeti.

Atha vā samāpattito vuṭṭhahitvā kesādīsu koṭṭhāsesu pathavīdhātuādivasena cattāri bhūtāni taṃnissitarūpāni ca pariggahetvā yathāpariggahitarūpārammaṇam yathāpariggahitarūpavatthudvārārammaṇam vā sasampayuttadhammaṃ viññāṇaṇca

passati. Tato “bhūtādīni rūpaṃ sasampayuttadhammaṃ viññāṇaṃ arūpa”nti vavatthapeti.

Atha vā samāpattito vuṭṭhahitvā assāsapassāsānaṃ samudayo karajakāyo ca cittañcāti passati. Yathā hi kammāragaggariyā dhamamānāya bhastañca purisassa ca tājjaṃ vāyāmaṃ paṭicca vāto sañcarati; evameva kāyañca cittañca paṭicca assāsapassāsāti. Tato assāsapassāse ca kāyañca rūpaṃ, cittañca taṃsampilayuttadhamme ca arūpanti vavatthapeti.

Evam nāmarūpaṃ vavatthapetvā tassa paccayaṃ pariyesati, pariyesanto ca taṃ disvā tīsupi addhāsu nāmarūpassa pavattiṃ ārabba kaṅkhaṃ vitarati. Vitiṇṇakaṅkho kalāpasammasanavasena tilakkhaṇaṃ āropetvā udayabbayānupassanāya pubbabhāge uppanne obhāsādayo dasa vipassanupakkilese pahāya upakkilesavimuttaṃ paṭipadāññaṃ “maggo”ti vavatthapetvā udayaṃ pahāya bhaṅgānupassanaṃ patvā niraṇṇaṃ bhaṅgānupassanaṃ bhayato upaṭṭhitesu sabbasaṅkhāresu nibbindanto virajjanto vimuccanto yathākkamaṃ cattāro ariyamagge pāpuṇitvā arahattaphale paṭiṭṭhāya ekūnavīsatiḥhedassa paccavekkhaṇaṇāssa pariyaṇṇappaṭto sadevakassa lokassa aggadakkhiṇeyyo hoti. Ettāvatā cassa gaṇanaṃ ādiṃ katvā vipassanāpariyosānā ānāpānassatisamādhībhāvanā ca samattā hotīti.

Ayaṃ sabbākārato paṭhamacatukkavaṇṇanā.

Itaresu pana tīsu catukkesu yasmā viṣuṃ kammaṭṭhānabhāvanānayo nāma natthi; tasmā anupadavaṇṇanāyeneva nesaṃ attho veditabbo. Pītipaṭisaṃvedīti pītiṃ paṭisaṃviditaṃ karonto pākaṭaṃ karonto assasissāmi passasissāmīti sikkhati. Tattha dvīhākārehi pīti paṭisaṃviditā hoti - ārammaṇato ca asammohato ca.

Kathaṃ ārammaṇato pīti paṭisaṃviditā hoti? Sappīṭike dve jhāne samāpajjati, tassa samāpattikkhaṇe jhānapaṭilābhena ārammaṇato pīti paṭisaṃviditā hoti ārammaṇassa paṭisaṃviditattā.

Kathaṃ asammohato? Sappīṭike dve jhāne samāpajjitvā vuṭṭhāya jhānasampayuttakapītiṃ khayato vayato sammasati, tassa vipassanākkhaṇe lakkhaṇapaṭivedhena asammohato pīti paṭisaṃviditā hoti. Vuttañhetam paṭisambhidāyaṃ -

“Dīghaṃ assāsavasena cittassa ekaggataṃ avikkhepaṃ pajānato sati upaṭṭhitā hoti. Tāya satiyā tena ñāṇena sā pīti paṭisaṃviditā hoti. Dīghaṃ passāsavasena...pe... rassaṃ assāsavasena... rassaṃ passāsavasena... sabbakāyappaṭisaṃvedī assāsavasena... sabbakāyappaṭisaṃvedī passāsavasena... passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ assāsavasena... passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ passāsavasena cittassa ekaggataṃ avikkhepaṃ pajānato sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā tena ñāṇena sā pīti paṭisaṃviditā hoti. Āvajjato sā pīti paṭisaṃviditā hoti jānato... passato... paccavekkhato... cittaṃ adhiṭṭhahato... saddhāya adhimuccato... vīriyaṃ paggaṇhato... satim upaṭṭhāpayato... cittaṃ samādahato... paññāya pajānato... abhiññeyyaṃ abhijānato... pariññeyyaṃ parijānato... pahātabbaṃ pajahato... bhāvetabbaṃ bhāvayato... sacchikātabbaṃ sacchikaroto sā pīti paṭisaṃviditā hoti. Evam sā pīti paṭisaṃviditā hotī”ti.

Eteneva nayena avasesapadānipi atthato veditabbāni. Idaṃ panettha visesamattaṃ. Tiṇṇaṃ jhānānaṃ vasena sukhapaṭisaṃveditā catunnampi vasena cittasaṅkhārapaṭisaṃveditā veditabbā. “Cittasaṅkhāro”ti vedanādayo dve khandhā. Sukhappaṭisaṃvedipade cettha vipassanābhūmidassanattaṃ “sukhanti dve sukhāni - kāyikaṃ sukhaṃ cetasikaṃcā”ti paṭisambhidāyaṃ vuttaṃ. Passambhayaṃ cittasaṅkhāraṃti oḷārikaṃ oḷārikaṃ cittasaṅkhāraṃ passambhento, nirodhentoti attho. So vitthārato kāyasaṅkhāre vuttanayeneva veditabbo. Apicettha pītipade pītīsīsenā vedanā vuttā. Sukhapade sarūpeneva vedanā. Dvīsu cittasaṅkhārapadesu “saññā ca vedanā ca cetasikā ete dhammā cittapaṭibaddhā cittasaṅkhārā”ti vacanato saññāsampayuttā vedanāti. Evaṃ vedanānupassanāyena idaṃ catukkaṃ bhāsīti veditabbaṃ.

Tatiyacatukkepi catunnaṃ jhānānaṃ vasena cittapaṭisaṃveditā veditabbā. Abhippamodayaṃ cittanti cittaṃ modento pamodento hāsento pahāsento assasissāmi passasissāmīti sikkhati. Tattha dvīhākārehi abhippamodo hoti - samādhivasena ca vipassanāvasena ca.

Kathaṃ samādhivasena? Sappīti ke dve jhāne samāpajjati, so samāpattikkhaṇe sampayuttāya pītiyā cittaṃ āmodeti pamodeti. Kathaṃ vipassanāvasena? Sappīti ke dve jhāne samāpajjitvā vuṭṭhāya jhānasampayuttakapītiṃ khayato vayato sammasati; evaṃ vipassanākkhaṇe jhānasampayuttakapītiṃ ārammaṇaṃ katvā cittaṃ āmodeti pamodeti. Evaṃ paṭipanno “abhippamodayaṃ cittaṃ assasissāmi passasissāmīti sikkhati”ti vuccati.

Samādahaṃ cittanti paṭhamajjhānādivasena ārammaṇe cittaṃ samaṃ ādahanto samaṃ ṭhapento tāni vā pana jhānāni samāpajjitvā vuṭṭhāya jhānasampayuttakacittaṃ khayato vayato sammasato vipassanākkhaṇe lakkhaṇapaṭivedhena uppajjati khaṇikacittekaggaṭā; evaṃ uppannāya khaṇikacittekaggaṭāya vasenapi ārammaṇe cittaṃ samaṃ ādahanto samaṃ ṭhapento “samādahaṃ cittaṃ assasissāmi passasissāmīti sikkhati”ti vuccati.

Vimocayaṃ cittanti paṭhamajjhānena nīvaraṇehi cittaṃ mocento vimocento, dutiyena vitakkavicārehi, tatiyena pītiyā, catutthena sukhadukkhehi cittaṃ mocento vimocento. Tāni vā pana jhānāni samāpajjitvā vuṭṭhāya jhānasampayuttakacittaṃ khayato vayato sammasati. So vipassanākkhaṇe aniccānupassanāya niccasaññāto cittaṃ mocento vimocento, dukkhānupassanāya sukhasaññāto, anattānupassanāya attasaññāto, nibbidānupassanāya nandito, virāgānupassanāya rāgato, nirodhānupassanāya samudayato, paṭinissaggānupassanāya ādānato cittaṃ mocento vimocento assasati ceva passasati ca. Tena vuttaṃ - “vimocayaṃ cittaṃ assasissāmi passasissāmīti sikkhati”ti. Evaṃ cittānupassanāvasena idaṃ catukkaṃ bhāsīti veditabbaṃ.

Catutthacatukke pana aniccānupassīti ettha tāva aniccaṃ veditabbaṃ, aniccatā veditabbā, aniccānupassanā veditabbā, aniccānupassī veditabbo. Tattha “anicca”nti pañcakkhandhā. Kasmā? Uppādavayaññathattabhāvā. “Aniccatā”ti tesaññeva uppādavayaññathattaṃ hutvā abhāvo vā nibbattānaṃ tenevākārena aṭṭatvā khaṇabhaṅgena bhedoti attho. “Aniccānupassanā”ti tassā aniccatāya vasena rūpādīsu “anicca”nti anupassanā; “aniccānupassī”ti tāya anupassanāya samannāgato; tasmā evaṃ bhūto assasanto ca passasanto ca idha “aniccānupassī assasissāmi, passasissāmīti sikkhati”ti veditabbo.

Virāgānupassīti ettha pana dve virāgā -khayavirāgo ca accantavirāgo ca. Tattha “khayavirāgo”ti saṅkhārānaṃ khaṇabhaṅgo; “accantavirāgo”ti nibbānaṃ; “virāgānupassanā”ti tadubhayadassanavasena pavattā vipassanā ca maggo ca. Tāya duvidhāyapi anupassanāya samannāgato hutvā assasanto ca passasanto ca “virāgānupassī assasissāmi passasissāmīti sikkhatī”ti veditabbo. Nirodhānupassīpadehi eseva nayo.

Paṭinissaggānupassīti etthāpi dve paṭinissaggā -pariccāgapaṭinissaggo ca pakkhandanapaṭinissaggo ca. Paṭinissaggoyeva anupassanā paṭinissaggānupassanā; vipassanāmaggānametaṃ adhivacanaṃ. Vipassanā hi tadaṅgavasena saddhiṃ khandhābhisaṅkhārehi kilese pariccajati, saṅkhatadosadassanena ca tabbiparīte nibbāne tanninnatāya pakkhandatīti pariccāgapaṭinissaggo ceva pakkhandanapaṭinissaggo cāti vuccati. Maggo samucchavedavasena saddhiṃ khandhābhisaṅkhārehi kilese pariccajati, ārammaṇakaraṇena ca nibbāne pakkhandatīti pariccāgapaṭinissaggo ceva pakkhandanapaṭinissaggo cāti vuccati. Ubhayampi pana purimapurimaññānaṃ anuanu passanato anupassanāti vuccati. Tāya duvidhāya paṭinissaggānupassanāya samannāgato hutvā assasanto ca passasanto ca paṭinissaggānupassī assasissāmi passasissāmīti sikkhatīti veditabbo. Evaṃ bhāvitoti evaṃ soḷasahi ākārehi bhāvito. Sesam vuttanayameva.

Ānāpānassatisamādhikathā niṭṭhitā.

167. Atha kho bhagavātiādīmi pana ayaṃ saṅkhepattho. Evaṃ bhagavā ānāpānassatisamādhikathāya bhikkhū samassāsetvā atha yaṃ taṃ tatiyapārājikapaññattiyā nidānañceva pakaraṇaṇca uppannaṃ bhikkhūnaṃ aññamaññaṃ jīvitā voropanaṃ, etasmiṃ nidāne etasmiṃ pakaraṇe bhikkhusaṅghaṃ sannipātetvā paṭipucchitvā vigarahitvā ca yasmā tattha attanā attānaṃ jīvitā voropanaṃ migalaṇḍikena ca voropāpanaṃ pārājikavatthu na hoti; tasmā taṃ ṭhapetvā pārājikassa vatthubhūtaṃ aññamaññaṃ jīvitā voropanameva gahetvā pārājikaṃ paññapento “yo pana bhikkhu sañcicca manussaviggaha”ntiādīmi. Ariyapuggalamissakattā panettha “moghapurisā”ti avatvā “te bhikkhū”ti vuttaṃ.

Evaṃ mūlacchejjasena daḷhaṃ katvā tatiyapārājike paññatte aparaṃpi anupaññattatthāya maraṇavaṇṇasaṃvaṇṇanavattthu udapādi, tassupattidīpanatthaṃ “evañcidaṃ bhagavatā”tiādī vuttaṃ.

168. Tattha paṭibaddhacittāti chandarāgena paṭibaddhacittā; sārattā apekkhavantoti attho. Maraṇavaṇṇaṃ saṃvaṇṇemāti jīvite ādīnavaṃ dassetvā maraṇassa guṇaṃ vaṇṇema; ānisaṃsaṃ dassemāti. Katakalyāṇotiādīsu ayaṃ padattho - kalyāṇaṃ sucikammaṃ kataṃ tayāti tvaṃ kho asi katakalyāṇo. Tathā kusalaṃ anavajjakammaṃ kataṃ tayāti katakusalo. Maraṇakāle sampatte yā sattānaṃ uppajjati bhayaśaṅkhātā bhīrutā, tato tāyanaṃ rakkaṇakammaṃ kataṃ tayāti katabhīruttāṇo pāpaṃ. Lāmakakammaṃ akataṃ tayāti akatapāpo. Luddaṃ dāruṇaṃ dussīlyakammaṃ akataṃ tayāti akataluddo. Kibbisaṃ sāhasikakammaṃ lobhādīkilesussaḍaṃ akataṃ tayāti akatakibbiso. Kasmā idaṃ vuccati? Yasmā sabbappakāraṃpi kataṃ tayā kalyāṇaṃ, akataṃ tayā pāpaṃ; tena taṃ vadāma - “kiṃ tuyhaṃ iminā rogābhībhūtattā lāmakena pāpakena dukkhabahulattā dujjīvitena”. Matam te jīvitā seyyoti tava maraṇaṃ jīvitā sundaratamaṃ. Kasmā? Yasmā ito tvaṃ kālaṅkato katakālo hutvā kālaṃ katvā maritvāti attho. Kāyassa bheda...pe... upapajjissasi. Evaṃ upapanno ca tattha dibbehi devaloke uppannehi

pañcahi kāmagaṇehi manāpiyarūpādikehi pañcahi vatthukāmakotṭhāsehi samappito samaṅgibhūto paricarissasi sampayutto samodhānagato hutvā ito cito ca carissasi, vicarissasi abhiraṃsasi vāti attho.

169. Asappāyānīti ahitāni avuḍḍhikarāni yāni khippameva jīvitakkhayaṃ pāpentī.

Padabhājanīyavaṇṇanā

172. Sañciccāti ayaṃ “sañcicca manussaviggaha”nti mātikāya vuttassa sañciccapadassa uddhāro. Tattha santi upasaggo, tena saddhiṃ ussukavacanametam sañciccāti; tassa sañcetevā suṭṭhu cetevāti attho. Yasmā pana yo sañcicca voropeti, so jānanto sañjānanto hoti, tañcassa voropanaṃ cecca abhivāritvā vītikkamo hoti. Tasmā byañjane ādaraṃ akatvā atthameva dassetum “jānanto sañjānanto cecca abhivāritvā vītikkamo”ti evamassa padabhājanaṃ vuttaṃ. Tattha jānantoti “pāṇo”ti jānanto. Sañjānantoti “jīvitā voropemī”ti sañjānanto; teneva pāṇajānanākārena saddhiṃ jānantoti attho. Ceccāti vadhakacetanāvasena cetevā pakappetvā. Abhivāritvāti upakkamavasena maddanto nirāsaṅkacittaṃ pesetvā. Vītikkamoti evaṃ pavattassa yo vītikkamo ayaṃ sañciccāsaddassa sikhāppatto atthoti vuttaṃ hoti.

Idāni “manussaviggahaṃ jīvitā voropeyyā”ti ettha vuttaṃ manussattabhāvaṃ ādito paṭṭhāya dassetum “manussaviggaho nāma”ti ādimāha. Tattha gabbhaseyyakānaṃ vasena sabbasukhumaattabhāvadassanattam “yaṃ mātukucchismi”nti vuttaṃ. Paṭhamam cittaṃ paṭisandhicittaṃ. Uppannanti jātā. Paṭhamam viññānaṃ pātubhūtaṃ idam tasseeva vevacanaṃ. “Mātukucchismiṃ paṭhamam citta”nti vacanena cettha sakalāpi pañcavokārapaṭisandhi dassitā hoti. Tasmā tañca paṭhamam cittaṃ taṃsampayuttā ca tayo arūpakkhandaṃ tena saha nibbattañca kalalarūpanti ayaṃ sabbapaṭhamo manussaviggaho. Tattha “kalalarūpa”nti itthipurisānaṃ kāyavattubhāvasakavasena samatiṃsa rūpāni, napuṃsakānaṃ kāyavattubhāvasakavasena vīsati. Tattha itthipurisānaṃ kalalarūpaṃ jātiunṇāya ekena aṃsunā uddhaṭṭelabindumattaṃ hoti accham vipasannaṃ. Vuttañcetaṃ atthakathāyaṃ -

“Tilatelassa yathā bindu, sappimaṇḍo anāvilo;

Evamvaṇṇappaṭibhāgaṃ kalalanti pavuccatī”ti.

Evaṃ parittakaṃ vatthum ādiṃ katvā pakatiyā vīsavassasatāyukassa sattassa yāva maraṇakālā etthantare anupubbena vuḍḍhippatto attabhāvo eso manussaviggaho nāma.

Jīvitā voropeyyāti kalalakālepi tāpanamaddanehi vā bhesajjasampadānena vā tato vā uddhampi tadanurūpena upakkamena jīvitā viyojeyyāti attho. Yasmā pana jīvitā voropanaṃ nāma atthato jīvitindriyupacchedanameva hoti, tasmā etassa padabhājane “jīvitindriyaṃ upacchindati uparodheti santatiṃ vikopetī”ti vuttaṃ. Tattha jīvitindriyassa paveniḡhaṭanaṃ upacchindanto uparodhento ca “jīvitindriyaṃ upacchindati uparodhetī”ti vuccati. Svāyamattho “santatiṃ vikopetī”tipadena dassito. Vikopetīti viyojēti.

Tattha duvidham jīvitindriyaṃ - rūpajīvitindriyaṃ, arūpajīvitindriyañca. Tesu arūpajīvitindriye upakkamo natthi, taṃ voropetum na sakkā. Rūpajīvitindriye pana atthi, taṃ voropetum sakkā. Taṃ pana voropento arūpajīvitindriyampi voropeti.

Teneva hi saddhiṃ taṃ nirujjhati tadāyattavuttito. Taṃ pana voropento kiṃ atītaṃ voropeti, anāgataṃ, paccuppannanti? Neva atītaṃ, na anāgataṃ, tesu hi ekaṃ niruddhaṃ ekaṃ anuppannanti ubhapampi asantaṃ, asantattā upakkamo natthi, upakkamassa natthitāya ekampi voropetuṃ na sakkā. Vuttampi cetāṃ -

“Atīte cittaḥkhaṇe jīvittha, na jīvati; na jīvissati. Anāgate cittaḥkhaṇe jīvissati, na jīvittha; na jīvati. Paccuppanne cittaḥkhaṇe jīvati, na jīvittha; na jīvissati”ti.

Tasmā yattha jīvati tattha upakkamo yuttoti paccuppannaṃ voropeti.

Paccuppannañca nāmetaṃ khaṇapaccuppannaṃ, santatipaccuppannaṃ, addhāpaccuppannanti tividhaṃ. Tattha “khaṇapaccuppannaṃ” nāma uppādajarābhaṅgasamaṅgi, taṃ voropetuṃ na sakkā. Kasmā? Sayameva nirujjhanato. “Santatipaccuppannaṃ” nāma sattaṭṭhajavanavāramattaṃ sabhāgasantativasena pavattitvā nirujjhanakaṃ, yāva vā uṇhato āgantvā ovarakaṃ pavisitvā nisinnassa andhakāraṃ hoti, sītato vā āgantvā ovarake nisinnassa yāva visabhāgautupātubhāvena purimako utu nappaṭippassambhati, etthantare “santatipaccuppanna”nti vuccati. Paṭisandhito pana yāva cuti, etaṃ “addhāpaccuppannaṃ” nāma. Tadubhayampi voropetuṃ sakkā. Kathaṃ? Tasmiñhi upakkame kate laddhupakkamaṃ jīvitanaṃ nirujjhamānaṃ dubbalassa pariḥīnavegassa santānassa paccayo hoti. Tato santatipaccuppannaṃ vā addhāpaccuppannaṃ vā yathāparicchinnaṃ kālaṃ apatvā antarāva nirujjhati. Evaṃ tadubhayampi voropetuṃ sakkā, tasmā tadeva sandhāya “santatiṃ vikopeti”ti idaṃ vuttanti veditabbaṃ.

Imassa panatthassa āvibhāvatthaṃ pāṇo veditabbo, pāṇātipāto veditabbo, pāṇātipāti veditabbo, pāṇātipātassa payogo veditabbo. Tattha “pāṇo”ti vohārato satto, paramatthato jīvitindriyaṃ. Jīvitindriyāñhi atipātento “pāṇaṃ atipātetī”ti vuccati taṃ vuttappakārameva. “Pāṇātipāto”ti yāya cetanāya jīvitindriyupacchedakaṃ payogaṃ samuṭṭhāpeti, sā vadhakacetanā “pāṇātipāto”ti vuccati. “Pāṇātipāti”ti vuttacetanāsamaṅgi puggalo daṭṭhabbo. “Pāṇātipātassa payogo”ti pāṇātipātassa chapayogā - sāhatthiko, āṇattiko, nissaggiyo, thāvaro, vijjāmayo, iddhiṃmayoti.

Tattha “sāhatthiko”ti sayāṃ mārentassa kāyena vā kāyappaṭibaddhena vā paharaṇaṃ. “Āṇattiko”ti aññaṃ āṇāpentassa “evaṃ vijjhitvā vā paharitvā vā mārehī”ti āṇāpanaṃ. “Nissaggiyo”ti dūre ṭhitaṃ māretukāmassa kāyena vā kāyappaṭibaddhena vā ususattiyantapāsāṇādīnaṃ nissajjanaṃ. “Thāvaro”ti asaṅcārimena upakaraṇena māretukāmassa opātaapassenaupanikkhipanaṃ bhesajjasamvidhānaṃ. Te cattāropi parato pālīvaṇṇanāyameva vitthārato āvibhavissanti.

Vijjāmayaiddhiṃmayā pana pālīyaṃ anāgatā. Te evaṃ veditabbā. Saṅkhepato hi māraṇatthaṃ vijjāparijappanaṃ vijjāmayo payogo. Atṭhakathāsu pana “katamo vijjāmayo payogo? Āthabbaṇikā āthabbaṇaṃ payojenti; nagare vā ruddhe saṅgāme vā paccupaṭṭhite paṭisenāya paccatthikesu paccāmittesu ītiṃ uppādentī, upaddavaṃ uppādentī, rogaṃ uppādentī, pajjarakaṃ uppādentī, sūcikaṃ karontī, visūcikaṃ karontī, pakkhandiyaṃ karontī. Evaṃ āthabbaṇikā āthabbaṇaṃ payojenti. Vijjādhārā vijjaṃ parivattetvā nagare vā ruddhe...pe... pakkhandiyaṃ karontī”ti evaṃ

vijjāmayam payogam dassetvā āthabbaṇikehi ca vijjādharehi ca māritānam bahūni vatthūni vuttāni, kiṃ tehi! Idañhettha lakkhaṇam māraṇāya vijjāparijappanam vijjāmayo payogoti.

Kammavipākajāya iddhiyā payojanam iddhimayo payogo. Kammavipākajiddhi ca nāmesā nāgānam nāgiddhi, supaṇṇānam supaṇṇiddhi, yakkhānam yakkhiddhi, devānam deviddhi, rājūnam rājiddhīti bahuvidhā. Tattha diṭṭhadaṭṭhaphuṭṭhavisānam nāgānam disvā ḍaṃsitvā phusitvā ca parūpaghātakaraṇe “nāgiddhi” veditabbā. Supaṇṇānam mahāsamuddato dvattibyaṃmasatappamāṇanāguddharaṇe “supaṇṇiddhi” veditabbā. Yakkhā pana neva āgacchantā na paharantā dissanti, tehi pahaṭasattā pana tasmimyeva ṭhāne maranti, tatra tesam “yakkhiddhi” daṭṭhabbā. Vessavaṇassa sotāpannakālato pubbe nayanāvudhena olokitakumbhaṇḍānam maraṇe aññesañca devānam yathāsakam iddhānubhāve “deviddhi” veditabbā. Rañño cakkavattissa sapaṇṇasassa ākāśagamanādīsu, asokassa heṭṭhā upari ca yojane āṇāpavattanādīsu, piturañño ca sīhaḷanarindassa dāṭṭhakoṭanena cūḷasumanakuṭumbiyassamaraṇe “rājiddhi” daṭṭhabbāti.

Keci pana “puna caparam, bhikkhave, samaṇo vā brāhmaṇo vā iddhimā cetovasippatto aññissā kucchigatam gabbham pāpakena manasāanupekkitā hoti ‘aho vatāyam kucchigato gabbho na sotthinā abhinikkhameyyā’ti. Evampi bhikkhave kulumbassa upaghāto hoti”ti ādikāni suttāni dassetvā bhāvanāmayiddhiyāpi parūpaghātakammaṃ vadanti; saha parūpaghātakaraṇena ca ādittagharūparikhittassa udakaghaṭassa bhedanamiva iddhivināsañca icchanti; tam tesam icchāmatameva. Kasmā? Yasmā kusalavedanāvitakkaparittattikehi na sameti. Katham? Ayañhi bhāvanāmayiddhi nāma kusalattike kusalā ceva abyākatā ca, pāṇātipāto akusalo. Vedanāttike adukkhamasukhasampayuttā pāṇātipāto dukkhasampayutto. Vitakkattike avitakkāvicārā, pāṇātipāto savitakkasavicāro. Parittattike mahaggatā, pāṇātipāto parittoti.

Satthahāraṇam vāssa pariyeseyyāti ettha haratīti hāraṇam. Kiṃ haratī? Jīvitaṃ. Atha vā haritabbanti hāraṇam; upanikkhipitabbanti attho. Satthañca tam hāraṇācātī satthahāraṇam. Assāti manussaviggahassa. Pariyeseyyāti yathā labhati tathā kareyya; upanikkhipeyyāti attho. Etena thāvarappayogam dasseti. Itarathā hi pariyaṭṭhamatteneva pārājiko bhaveyya; na cetam yuttaṃ. Pāliyam pana sabbam byañjanaṃ anādiyitvā yaṃ ettha thāvarappayogasaṅgahitaṃ sattham, tadeva dassetuṃ “asim vā...pe... rajjum vā”ti padabhājanam vuttaṃ.

Tattha satthanti vuttāvasesam yaṃkiñci samukham veditabbam. Laguḷapāsāṇavisarajjūnañca jīvitavināsanabhāvato satthasaṅgaho veditabbo. Maraṇavaṇṇam vāti ettha yasmā “kiṃ tuyhiminā pāpakena dujjīvitena, yo tvaṃ na labhasi paṇītāni bhojanāni bhuñjitu”ntiādinā nayena jīvite ādīnavam dassentopi “tvaṃ khosi upāsaka katakalyāṇo...pe... akataṃ tayā pāpam, mataṃ te jīvitaṃ seyyo, ito tvaṃ kālaṅkato paricarissasi accharāparivuto nandanavane sukhappatto viharissasī”tiādinā nayena maraṇe vaṇṇam bhaṇantopi maraṇavaṇṇameva samvaṇṇeti. Tasmā dvidhā bhinditvā padabhājanam vuttaṃ - “jīvite ādīnavam dasseti, maraṇe vaṇṇam bhaṇatī”ti.

Maraṇāya vā samādapeyyāti maraṇatthāya upāyam gāhāpeyya. Sattham vā āharatī ādīsu ca yampi na vuttaṃ “sobbhe vā narake vā papāte vā papatā”tiādi, tam sabbam parato vuttanayattā atthato vuttamevāti veditabbam. Na hi sakkā sabbam

sarūpeneva vattum.

Iti cittamanoti iticitto itimano; “matam te jīvitā seyyo”ti ettha vuttamaraṇacitto maraṇamanoti attho. Yasmā panettha mano cittasaddassa atthadīpanattham vutto, atthato panetam ubhayampi ekameva, tasmā tassa atthato abhedam dassetum “yam cittam tam mano, yam mano tam citta”nti vuttam. Itisaddam pana uddharitvāpi na tāva attho vutto. Cittasaṅkappoti imasmim pade adhikāra vasena itisaddo āharitabbo. Idañhi “iticittasaṅkappo”ti evam avuttampi adhikārato vuttameva hotīti veditabbam. Tathā hissa tamevaattham dassento “maraṇasaññī”tiādimāha. Yasmā cettha “saṅkappo”ti nayidam vitakkassa nāmam. Atha kho saṃvidahanamattassetam adhivacanam. Tañca saṃvidahanam imasmim atthe saññācetanādhippāyehi saṅgaham gacchati. Tasmā citto nānappakārako saṅkappo assāti cittasaṅkappoti evamattho daṭṭhabbo. Tathā hissa padabhājanampi saññācetanādhippāyavasena vuttam. Ettha ca “adhippāyo”ti vitakko veditabbo.

Uccāvacehi ākārehīti mahantāmahantehi upāyehi. Tattha maraṇavaṇṇasaṃvaṇṇane tāva jīvite ādīnavadassanavasena avacākāratā maraṇe vaṇṇabhaṇanavasena uccākāratā veditabbā. Samādapane pana muṭṭhijāṇunipphoṭanādīhi maraṇasamādapanavasena uccākāratā, ekato bhuñjantassa nakhe visam pakkhipitvā maraṇādisamādapanavasena avacākāratā veditabbā.

Sobbhe vā narake vā papāte vāti ettha sobbho nāma samantato chinnataṭo gambhīro āvāṭo. Narako nāma tattha tattha phalantiyā bhūmiyā sayameva nibbattā mahādarī, yattha hatthīpi patanti, corāpi nilīnā tiṭṭhanti. Papātoti pabbatantare vā thalantare vā ekato chinno hoti. Purime upādāyāti methunam dhammam paṭisevitvā adinnañca ādiyitvā pārājikam āpattiṃ āpanne puggale upādāya. Sesam pubbe vuttanayattā uttānatthattā ca pākaṭamevāti.

174. Evam uddiṭṭhasikkhāpadaṃ padānukkamena vibhajitvā idāni yasmā heṭṭhā padabhājanīyamhi saṅkhepe neva manussaviggahapārājikam dassitam, na vitthārena āpattiṃ āropetvā tanti ṭhapitā. Saṅkhepadassite ca atthe na sabbākāre neva bhikkhū nayaṃ gahetum sakkonti, anāgate ca pāpapuggalānampi okāso hoti, tasmā bhikkhūnañca sabbākārena nayaggahaṇattham anāgate ca pāpapuggalānam okāsa paṭibāhanattham puna “sāmaṃ adhiṭṭhāyā”tiādinā nayena mātikam ṭhapetvā vitthārato manussaviggahapārājikam dassento “sāmanti sayam hanatī”tiādimāha.

Tatrāyam anuttānapadavaṇṇanāya saddhim vinicchayakathā - kāyenāti hatthena vā pādena vā muṭṭhinā vā jāṇunā vā yena kenaci aṅgapaccaṅgena. Kāyapaṭibaddhenāti kāyato amocitena asiādinā paharaṇena. Nissaggiyenāti kāyato ca kāyapaṭibaddhato ca mocitena ususattiādinā. Ettāvatā sāhatthiko ca nissaggiyo cāti dve payogā vuttā honti.

Tattha ekameko uddissānuddissabhedato duvidho. Tattha uddesike yam uddissa paharati, tasseva maraṇena kammunā bajjhati. “Yo koci maratū”ti evam anuddesike pahārapaccayā yassa kassaci maraṇena kammunā bajjhati. Ubhayathāpi ca paharitamatte vā maratu pacchā vā teneva rogena, paharitamatteyeva kammunā bajjhati. Maraṇādhippāyena ca pahāram datvā tena amatassa puna aññacittena pahāre dinne pacchāpi yadi paṭhamappahāre neva marati, tadā eva kammunā baddho. Atha dutiyappahārena marati, natthi pāṇātipāto. Ubhayehi matepi paṭhamappahāre neva kammunā baddho. Ubhayehi amate nevatthi pāṇātipāto. Esa nayo bahūhipi ekassa pahāre dinne. Tatrāpi hi yassa pahārena marati, tasseva

kammunā baddho hotīti.

Kammāpattibhāvatthañcettha eḷakacatukkampi veditabbaṃ. Yo hi eḷakaṃ ekasmiṃ t̥hāne nipannaṃ upadhāreti “rattiṃ āgantvā vadhissāmī”ti. Eḷakassa ca nipannokāse tassa mātā vā pitā vā arahā vā paṇḍukāsāvaṃ pārupitvā nipanno hoti. So rattibhāge āgantvā “eḷakaṃ māremī”ti mātaraṃ vā pitaraṃ vā arahantaṃ vā māreti. “Imaṃ vatthum māremī”ti cetanāya atthibhāvato ghātako ca hoti, anantariyakammañca phusati, pārājikañca āpajjati. Añño koci āgantuko nipanno hoti, “eḷakaṃ māremī”ti taṃ māreti, ghātako ca hoti pārājikañca āpajjati, ānantariyaṃ na phusati. Yakkho vā peto vā nipanno hoti, “eḷakaṃ māremī”ti taṃ māreti ghātakova hoti, na cānantariyaṃ phusati, na ca pārājikaṃ āpajjati, thullaccayaṃ pana hoti. Añño koci nipanno natthi, eḷakova hoti taṃ māreti, ghātako ca hoti, pācittiyañca āpajjati. “Mātāpituarahantānaṃ aññataraṃ māremī”ti tesamyeva aññataraṃ māreti, ghātako ca hoti, ānantariyañca phusati, pārājikañca āpajjati. “Tesaṃ aññataraṃ māressāmī”ti aññaṃ āgantukaṃ māreti, yakkhaṃ vā petaṃ vā māreti, eḷakaṃ vā māreti, pubbe vuttanayena veditabbaṃ. Idha pana cetanā dāruṇā hotīti.

Aññānīpi ettha palālapuñjādivatthūni veditabbāni. Yo hi “lohitakaṃ asim vā sattiṃ vā pucchissāmī”ti palālapuñje pavesento tattha nipannaṃ mātaraṃ vā pitaraṃ vā arahantaṃ vā āgantukapurisaṃ vā yakkhaṃ vā petaṃ vā tiracchānagataṃ vā māreti, vohāravasena “ghātako”ti vuccati, vadhakacetanāya pana abhāvato neva kammaṃ phusati, na āpattiṃ āpajjati. Yo pana evaṃ pavesento sarīrasamphassaṃ sallakkhetvā “satto maññe abbhantaragato maratū”ti pavesetvā māreti, tassa tesaṃ vatthūnaṃ anurūpena kammabaddho ca āpatti ca veditabbā. Esa nayo tattha nidahanatthaṃ pavesentassāpi vanappagumbādīsu khipantassāpi.

Yopi “coraṃ māremī”ti coravesena gacchantaṃ pitaraṃ māreti, ānantariyañca phusati, pārājiko ca hoti. Yo pana parasenāya aññañca yodhaṃ pitarañca kammaṃ karonte disvā yodhassa usuṃ khipati, “etaṃ vijjhivā mama pitaraṃ vijjhissatī”ti yathādhippāyaṃ gate pitughātako hoti. “Yodhe viddhe mama pitā palāyissatī”ti khipati, usu ayathādhippāyaṃ gantvā pitaraṃ māreti, vohāravasena “pitughātako”ti vuccati; ānantariyaṃ pana natthīti.

Adhiṭṭhahitvāti samīpe t̥hatvā. Āṇāpetīti uddissa vā anuddissa vā āṇāpeti. Tattha parasenāya paccupaṭṭhitāya anuddisseva “evaṃ vijjha, evaṃ pahara, evaṃ ghātehī”ti āṇatte yattake āṇatto ghātetī, tattakā ubhinnaṃ pāṇātipātā. Sace tattha āṇāpakassa mātāpitāro honti, ānantariyampi phusati. Sace āṇattasseva mātāpitāro, sova ānantariyaṃ phusati. Sace arahā hoti, ubhopi ānantariyaṃ phusanti. Uddisitvā pana “etaṃ dīghaṃ rassaṃ rattakañcukaṃ nīlakañcukaṃ hatthikkhandhe nisinnaṃ majjhe nisinnaṃ vijjha pahara ghātehī”ti āṇatte sace so tameva ghātetī, ubhinnaṃ pāṇātipātā; ānantariyavatthumhi ca ānantariyaṃ. Sace aññaṃ māreti, āṇāpakassa natthi pāṇātipātā. Etena āṇattiko payogo vutto hoti. Tattha -

Vatthum kālañca okāsaṃ, āvudhaṃ iriyāpathaṃ;
Tulayitvā pañca t̥hānāni, dhāreyyatthaṃ vicakkhaṇo.

Aparo nayo -

Vatthu kālo ca okāso, āvudhaṃ iriyāpatho;
Kiriyaṃvisesoti ime, cha āṇattiniyāmakā.

Tattha “vatthū”ti māretabbo satto. “Kālo”ti pubbaṇhasāyanhādikālo ca yobbanathāvariyaḍikālo ca. “Okāso”ti gāmo vā vanaṃ vā gehadvāraṃ vā gehamajjhaṃ vā rathikā vā siṅghāṭakaṃ vāti evamādi. “Āvudha”nti asi vā usu vā satti vāti evamādi. “Iriyāpatho”ti māretabbassa gamanaṃ vā nisajjā vāti evamādi. “Kiriyaṇṇeseso”ti vijjhaṇaṃ vā chedanaṃ vā bhedanaṃ vā saṅkhamuṇḍakaṃ vāti evamādi.

Yadi hi vatthum viṣaṃvādetvā “yaṃ mārehi”ti āṇatto tato aññaṃ māreti, “purato paharivā mārehi”ti vā āṇatto pacchato vā passato vā aññaṃ vā padese paharivā māreti. Āṇāpakassa natthi kammabandho; āṇattasseva kammabandho. Atha vatthum aṇṇaṃvādetvā yathāṇattiyā māreti, āṇāpakassa āṇattikkhaṇe āṇattassa ca māraṇakkhaṇeti ubhayesampi kammabandho. Vatthuvisesena panettha kammaviseso ca āpattiviseso ca hotīti. Evaṃ tāva vatthumhi saṅketavisaṅketatā veditabbā.

Kāle pana yo “ajja sve”ti aniyametvā “pubbaṇhe mārehi”ti āṇatto yadā kadāci pubbaṇhe māreti, natthi visaṅketo. Yo pana “ajja pubbaṇhe”ti vutto majjhaṇe vā sāyaṇhe vā sve vā pubbaṇhe māreti. Visaṅketo hoti, āṇāpakassa natthi kammabandho. Pubbaṇhe māretum vāyamantassa majjhaṇe jātepi eseṇa nayo. Etena nayeṇa sabbakālapabbhadesu saṅketavisaṅketatā veditabbā.

Okāsepi yo “etaṃ gāme tṭhitaṃ mārehi”ti aniyametvā āṇatto taṃ yattha katthaci māreti, natthi visaṅketo. Yo pana “gāmeyevā”ti niyametvā āṇatto vane māreti, tathā “vane”ti āṇatto gāme māreti. “Antogehadvāre”ti āṇatto gehamajjhe māreti, visaṅketo. Etena nayeṇa sabbokāsapabbhadesu saṅketavisaṅketatā veditabbā.

Āvudhepi yo “asinā vā usunā vā”ti aniyametvā “āvudhena mārehi”ti āṇatto yeṇa kenaci āvudhena māreti, natthi visaṅketo. Yo pana “asinā”ti vutto usunā, “iminā vā asinā”ti vutto aññaṇa asinā māreti. Etasseva vā asissa “imāya dhārāya mārehi”ti vutto itarāya vā dhārāya talena vā tuṇḍena vā tharunā vā māreti, visaṅketo. Etena nayeṇa sabbaāvudhabbadesu saṅketavisaṅketatā veditabbā.

Iriyāpathe pana yo “etaṃ gacchantaṃ mārehi”ti vadati, āṇatto ca naṃ sace gacchantaṃ māreti, natthi visaṅketo. “Gacchantameva mārehi”ti vutto pana sace nisinnaṃ māreti. “Nisinnaṃ vā mārehi”ti vutto gacchantaṃ māreti, visaṅketo hoti. Etena nayeṇa sabbairiyāpathabbesu saṅketavisaṅketatā veditabbā.

Kiriyaṇṇesesepe yo “vijjhivā mārehi”ti vutto vijjhivāva māreti, natthi visaṅketo. Yo pana “vijjhivā mārehi”ti vutto chindivā māreti, visaṅketo. Etena nayeṇa sabbakiriyaṇṇesabbesu saṅketavisaṅketatā veditabbā.

Yo pana liṅgavasena “dīghaṃ rassaṃ kāḷaṃ odātaṃ kisaṃ thūlaṃ mārehi”ti aniyametvā āṇāpeti, āṇatto ca yaṃkiñci tādisaṃ māreti, natthi visaṅketo ubhinnaṃ pārājikaṃ. Atha pana so attānaṃ sandhāya āṇāpeti, āṇatto ca “ayameva īdiso”ti āṇāpakameva māreti, āṇāpakassa dukkaṭaṃ, vadhakassa pārājikaṃ. Āṇāpako attānaṃ sandhāya āṇāpeti, itaro aññaṃ tādisaṃ māreti, āṇāpako muccati, vadhakasseeva pārājikaṃ. Kasmā? Okāsassa aniyamitattā. Sace pana attānaṃ sandhāya āṇāpentopi okāsaṃ niyameṇi, “asukasmiṃ nāma rattitṭhāne vā divātṭhāne vā therāsane vā navāsane vā majjhimāsane vā nisinnaṃ evarūpaṃ nāma mārehi”ti. Tattha ca añño nisinnaṃ hoti, sace āṇatto taṃ māreti, neva vadhako muccati na

āṇāpako. Kasmā? Okāsassa niyमितattā. Sace pana niyमितokāsato aññatra māreti, āṇāpako muccatīti ayam nayo mahāaṭṭhakathāyaṃ suṭṭhu daḷhaṃ katvā vutto. Tasmā ettha na anādariyaṃ kātābbanti.

Adhiṭṭhāyāti mātikāvasena āṇattikapayogakathā niṭṭhitā.

Idāni ye dūtenāti imassa mātikāpadassa niddesadassanattam “bhikkhu bhikkhum āṇāpeti”tiādayo cattāro vārā vuttā. Tesu so tam maññamānoti so āṇatto yo āṇāpakena “itthannāmo”ti akkhāto, tam maññamāno tameva jīvītā voropeti, ubhinnaṃ pārājikaṃ. Tam maññamāno aññanti “yaṃ jīvītā voropehī”ti vutto tam maññamāno aññaṃ tādisaṃ jīvītā voropeti, mūlaṭṭhassa anāpatti. Aññaṃ maññamāno tanti yo āṇāpakena vutto, tassa balavasahāyaṃ samīpe ṭhitaṃ disvā “imassa balenāyaṃ gajjati, imaṃ tāva jīvītā voropemī”ti paharanto itarameva parivattitvā tasmīṃ ṭhāne ṭhitaṃ “sahāyo”ti maññamāno jīvītā voropeti, ubhinnaṃ pārājikaṃ. Aññaṃ maññamāno aññanti purimanayeneva “imaṃ tāvassa sahāyaṃ jīvītā voropemī”ti sahāyameva voropeti, tasseva pārājikaṃ.

Dūtaparamparāpadassa niddesavāre itthannāmassa pāvadātiādīsu eko ācariyo tayo buddharakkhitadhammarakkhitasanḥarakkhitanāmākā antevāsikā daṭṭhabbā. Tattha bhikkhu bhikkhum āṇāpetīti ācariyo kañci puggalaṃ mārāpetukāmo tamattam ācikkhitvā buddharakkhitaṃ āṇāpeti. Itthannāmassa pāvadāti gaccha tvaṃ, buddharakkhita, etamattam dhammarakkhitassa pāvada. Itthannāmo itthannāmassa pāvadatūti dhammarakkhitopi saṇharakkhitassa pāvadatu. Itthannāmo itthannāmaṃ jīvītā voropetūti evaṃ tayā āṇattena dhammarakkhitena āṇatto saṇharakkhito itthannāmaṃ puggalaṃ jīvītā voropetu; so hi amhesu vīrajātiko paṭibalo imasmīṃ kammeti. Āpatti dukkaṭassāti evaṃ āṇāpentassa ācariyassa tāva dukkaṭam. So itarassa ārocetīti buddharakkhito dhammarakkhitassa, dhammarakkhito ca saṇharakkhitassa “amhākaṃ ācariyo evaṃ vadati - ‘itthannāmaṃ kira jīvītā voropehī’ti. Tvaṃ kira amhesu vīrapuriso”ti āroceti; evaṃ tesampi dukkaṭam. Vadhako paṭiggaṇhātīti “sādhū voropessāmī”ti saṇharakkhito sampaṭicchati. Mūlaṭṭhassa āpatti thullaccayassāti saṇharakkhitena paṭiggahitamatte ācariyassa thullaccayaṃ. Mahājano hi tena pāpe niyojitoti. So tanti so ce saṇharakkhito tam puggalaṃ jīvītā voropeti, sabbesaṃ catunnampi janānaṃ pārājikaṃ. Na kevalaṇca catunnaṃ, etenūpāyena visaṇketam akatvā paramparāya āṇāpentam samaṇasataṃ samaṇasahassaṃ vā hotu sabbesaṃ pārājikameva.

Visakkiyadūtapadaniddese so aññaṃ āṇāpetīti so ācariyena āṇatto buddharakkhito dhammarakkhitaṃ adisvā vā avattukāmo vā hutvā saṇharakkhitameva upasaṅkamitvā “amhākaṃ ācariyo evamāha - ‘itthannāmaṃ kira jīvītā voropehī’ti visaṇketam karonto āṇāpeti. Visaṇketakaraṇeneva hi esa “visakkiyadūto”ti vuccati. Āpatti dukkaṭassāti āṇattiyā tāva buddharakkhitassa dukkaṭam. Paṭiggaṇhāti āpatti dukkaṭassāti saṇharakkhitena sampaṭicchite mūlaṭṭhasseva dukkaṭanti veditabbaṃ. Evaṃ sante paṭiggahaṇe āpattiyeva na siyā, sañcaritta paṭiggahaṇamaraṇābhinandanesupi ca āpatti hoti, maraṇapaṭiggahaṇe katham na siyā tasmā paṭiggaṇhantassevetam dukkaṭam. Tenevettha “mūlaṭṭhassā”ti na vuttaṃ. Purimanayepi cetam paṭiggaṇhantassa veditabbameva; okāsābhāvena pana na vuttaṃ. Tasmā yo yo paṭiggaṇhāti, tassa tassa tappaccayā āpattiyevāti ayamettha amhākaṃ khanti. Yathā cettha evaṃ adinnādānepīti.

Sace pana so taṃ jīvitā voropeti, āṇāpakassa ca buddharakkhitassa voropakassa ca saṅgharakkhitassāti ubhinnampi pārājikaṃ. Mūlaṭṭhassa pana ācariyassa visaṅketattā pārājikena anāpatti. Dhammarakkhitassa ajānanatāya sabbena sabbaṃ anāpatti. Buddharakkhito pana dvinnam sotthibhāvaṃ katvā attanā naṭṭhoti.

Gatapaccāgatadūtaniddese - so gantvā puna paccāgacchatīti tassa jīvitā voropetabbassa samīpaṃ gantvā susaṃvihitārakkhattā taṃ jīvitā voropetum asakkonto āgacchati. Yadā sakkosi tadāti kiṃ ajjeva mārito mārito hoti, gaccha yadā sakkosi, tadā naṃ jīvitā voropehīti. Āpatti dukkaṭassāti evaṃ puna āṇattiyāpi dukkaṭameva hoti. Sace pana so avassaṃ jīvitā voropetabbo hoti, atthasādhakacetanā maggānantaraphalasadisā, tasmā ayaṃ āṇattikkhaṇeaya pārājiko. Sacepi vadhako saṭṭhivassātikkaṃmena taṃ vadhati, āṇāpako ca antarāva kālaṅkaroti, hīnāya vā āvattati, assamaṇova hutvā kālaṅca karissati, hīnāya vā āvattissati. Sace āṇāpako gihikāle mātaraṃ vā pitaraṃ vā arahantaṃ vā sandhāya evaṃ āṇāpetvā pabbajati, tasmīṃ pabbajite āṇatto taṃ māreti, āṇāpako gihikāleyeva mātughātaṃ pitughātaṃ arahantaghātaṃ vā hoti, tasmā nevassa pabbajjā, na upasampadā ruhati. Sacepi māretabbapuggalo āṇattikkhaṇe puthujjano, yadā pana naṃ āṇatto māreti tadā arahā hoti, āṇattato vā pahāraṃ labhitvā dukkhamūlikaṃ saddhaṃ nissāya vipassanto arahantaṃ patvā tenevābādhena kālaṃkaroti, āṇāpako āṇattikkhaṇeaya arahantaghātaṃ. Vadhako pana sabbattha upakkamakaraṇakkhaṇeaya pārājikoti.

Idāni ye sabbesuyeva imesu dūtavasena vuttamātikāpadesu saṅketavisaṅketadassanattam

Vuttā tayo vārā, tesu paṭhamavāre tāva - yasmā taṃ saṅikaṃ vā bhaṇanto tassa vā badhiratāya “mā ghātehī”ti etaṃ vacanaṃ na sāveti, tasmā mūlaṭṭho na mutto. Dutiyavāre - sāvitattā mutto. Tatiyavāre pana tena ca sāvitattā itarena ca “sādhū”ti sampatiṇṇhitvā oratattā ubhopi muttāti.

Dūtakathā niṭṭhitā.

175. Araho rahosaññīniddesādīsu arahoti sammukhe. Rahoti parammukhe. Tattha yo upaṭṭhānakāle veribhikkhumhi bhikkhūhi saddhiṃ āgantvā purato nisinneyeva andhakāradosena tassa āgatabhāvaṃ ajānanto “aho vata itthannāmo hatto assa, corāpi nāma taṃ na hananti, sappo vā na ḍaṃsati, na satthaṃ vā visaṃ vā āharatī”ti tassa maraṇaṃ abhinandanto īdisāni vacanāni ullapati, ayaṃ araho rahosaññī ullapati nāma. Sammukheva tasmīṃ parammukhasaññīti attho. Yo pana taṃ purato nisinnaṃ disvā puna upaṭṭhānaṃ katvā gatehi bhikkhūhi saddhiṃ gatepi tasmīṃ “idheva so nisinno”ti saññī hutvā purimanayeneva ullapati, ayaṃ raho arahosaññī ullapati nāma. Etenevupāyena araho arahosaññī ca raho rahosaññī ca veditabbo. Catunnampi ca etesaṃ vācāya vācāya dukkaṭanti veditabbaṃ.

Idāni maraṇavaṇṇasaṃvaṇṇanāya vibhāgadassanattam vuttasu pañcasu kāyena saṃvaṇṇanādīmātikāniddesesu - kāyena vikāraṃ karotīti yathā so jānāti “satthaṃ vā āharitvā visaṃ vā khādītva rajjuyā vā ubbandhitvā sobbhādīsu vā papatitvā yo marati so kira dhanam vā labhati, yasaṃ vā labhati, saggaṃ vā gacchatīti ayamatto etena vutto”ti tathā hatthamuddādīhi dasseti. Vācāya bhaṇatīti tamevatthaṃ vākyabhedaṃ katvā bhaṇati. Tatiyavāro ubhayavasena vutto. Sabbattha saṃvaṇṇanāya payoge payoge dukkaṭam. Tassa dukkhuṇṇattiyam saṃvaṇṇakassa thullaccayam. Yam uddissa saṃvaṇṇanā katā, tasmīṃ mate saṃvaṇṇanakkhaṇeaya saṃvaṇṇakassa

pārājikaṃ. So taṃ na jānāti añño ñatvā “laddho vata me sukhupattiupāyo”ti tāya saṃvaṇṇanāya marati, anāpatti. Dvinnaṃ uddissa saṃvaṇṇanāya katāya eko ñatvā marati, pārājikaṃ. Dvepi maranti, pārājikañca akusalarāsi ca. Esa nayo sambahulesu. Anuddissa maraṇaṃ saṃvaṇṇento āhiṇḍati, yo yo taṃ saṃvaṇṇanaṃ ñatvā marati, sabbo tena mārito hoti.

Dūtena saṃvaṇṇanāyaṃ “asukāṃ nāma gehaṃ vā gāmaṃ vā gantvā itthannāmassa evaṃ maraṇavaṇṇaṃ saṃvaṇṇehī”ti sāsane ārocitamatte dukkaṭaṃ. Yassatthāya pahito tassa dukkhupattiyā mūlaṭṭhassa thullaccayaṃ, maraṇena pārājikaṃ. Dūto “ñāto dāni ayaṃ saggamaggo”ti tassa anārocetvā attano ñātissa vā sālohitassa vā āroceti, tasmim̐ mate visaṅketo hoti, mūlaṭṭho muccati. Dūto tatheva cintetvā sayāṃ saṃvaṇṇanāya vuttaṃ katvā marati, visaṅketova. Anuddissa pana sāsane ārocite yattakā dūtassa saṃvaṇṇanāya maranti, tattakā paṇātipātā. Sace mātāpitāro maranti, ānantariyaṃ hoti.

176. Lekhāsaṃvaṇṇanāya - lekhaṃ chindatīti paṇṇe vā potthake vā akkharāni likhati - “yo satthaṃ vā āharitvā papāte vā papatitvā aññehi vā aggippavesanaudakappavesanādīhi upāyehi marati, so idañcidañca labhatī”ti vā “tassa dhammo hotī”ti vāti. Etthāpi dukkaṭathullaccayā vuttanayeneva veditabbā. Uddissa likhite pana yaṃ uddissa likhitaṃ tasseeva maraṇena pārājikaṃ. Bahū uddissa likhite yattakā maranti, tattakā paṇātipātā. Mātāpitūnaṃ maraṇena ānantariyaṃ. Anuddissa likhitepi eseva nayo. “Bahū maranti”ti vippaṭisāre uppanne taṃ potthakaṃ jhāpetvā vā yathā vā akkharāni na paññāyanti tathā katvā muccati. Sace so parassa potthako hoti, uddissa likhito vā hoti anuddissa likhito vā, gahitaṭṭhāne ṭhapetvā muccati. Sace mūlena kīto hoti, potthakassāmikānaṃ potthakaṃ, yesaṃ hatthato mūlaṃ gahitaṃ, tesāṃ mūlaṃ datvā muccati. Sace sambahulā “maraṇavaṇṇaṃ likhissāmā”ti ekajjhāsayā hutvā eko tālarukkhaṃ ārohitvā paṇṇaṃ chindati, eko āharati, eko potthakaṃ karoti, eko likhati, eko sace kaṇṭakalekhā hoti, masim̐ makkheti, masim̐ makkhetvā taṃ potthakaṃ sajjetvā sabbeva sabhāyaṃ vā āpaṇe vā yattha vā pana lekhādassanakotūhalakā bahū sannipatanti, tattha ṭhapenti. Taṃ vācetvā sacepi eko marati, sabbesaṃ pārājikaṃ. Sace bahukā maranti, vuttasadisova nayo. Vippaṭisāre pana uppanne taṃ potthakaṃ sacepi mañjūsāyaṃ gopenti, añño ca taṃ disvā nīharitvā puna bahūnaṃ dasseti, neva muccanti. Tiṭṭhatu mañjūsā, sacepi taṃ potthakaṃ nadiyaṃ vā samudde vā khipanti vā dhovanti vā khaṇḍākhaṇḍaṃ vā chindanti, aggimhi vā jhāpenti, yāva saṅghaṭṭitepi duddhote vā dujjhāpīte vā patte akkharāni paññāyanti, tāva na muccanti. Yathā pana akkharāni na paññāyanti tatheva kate muccantīti.

Idāni thāvarapayogassa vibhāgadassanatthaṃ vuttesu opātādimātikāniddesesu manussaṃ uddissa opātaṃ khanatīti “itthannāmo patitvā marissatī”ti kañci manussaṃ uddisitvā yattha so ekato vicarati, tattha āvāṭaṃ khanati, khanantassa tāva sacepi jātapathaviyā khanati, paṇātipātassa payogattā payoge payoge dukkaṭaṃ. Yaṃ uddissa khanati, tassa dukkhupattiyā thullaccayaṃ, maraṇena pārājikaṃ. Aññasim̐ patitvā mate anāpatti. Sace anuddissa “yo koci marissatī”ti khato hoti, yattakā patitvā maranti, tattakā paṇātipātā. Ānantariyavatthūsu ca ānantariyaṃ thullaccayapācittiyavatthūsu thullaccayapācittiyāni.

Bahū tattha cetanā; katamāya pārājikaṃ hotīti? Mahāaṭṭhakathāyaṃ tāva vuttaṃ - “āvāṭaṃ gambhīrato ca āyāmaṃ vitthārato ca khanitvā pamāṇe ṭhapetvā tacchetvā puñchitvā paṃsupacchim̐ uddharantassa sannitṭhāpikā atthasādhakacetanā

maggānantaraphalasadisā. Sacepi vassasatassa accayena pativā avassam maraṇakasatto hoti, sannitṭhāpakacetanāyameva pārājika”nti. Mahāpaccariyaṃ pana saṅkhepaṭṭhakathāyañca - “imasmim āvāṇe pativā marissatīti ekasmimpi kuddālapahāre dinne sace koci tattha pakkhalito pativā marati, pārājikameva. Suttantikattherā pana sannitṭhāpakacetanaṃ gaṇhantī”ti vuttaṃ.

Eko “opātaṃ khanivā asukaṃ nāma ānetvā idha pātetvā mārehī”ti aññaṃ āṇāpeti, so taṃ pātetvā māreti, ubhinnaṃ pārājikaṃ. Aññaṃ pātetvā māreti, sayaṃ pativā marati, añño attano dhammatāya pativā marati, sabbattha visaṅketo hoti, mūlaṭṭho muccati. “Asuko asukaṃ ānetvā idha māressatī”ti khatēpi eseṇa nayo. Maritukāmā idha marissantīti khanati, ekassa maraṇe pārājikaṃ. Bahunnaṃ maraṇe akusalarāsi, mātāpitūnaṃ maraṇe ānantariyaṃ, thullaccayapācittiyavattḥsu thullaccayapācittiyāni.

“Ye keci māretukāmā, te idha pātetvā māressantī”ti khanati, tattha pātetvā mārenti, ekasmim mate pārājikaṃ, bahūsu akusalarāsi, ānantariyādivattḥsu ānantariyādīni. Idheva arahantāpi saṅgahaṃ gacchanti. Purimanaye pana “tesaṃ maritukāmatāya patanaṃ natthī”ti te na saṅgayhanti. Dvīsupi navesu attano dhammatāya pativā mate visaṅketo. “Ye keci attano verike ettha pātetvā māressantī”ti khanati, tattha ca verikā verike pātetvā mārenti, ekasmim mārite pārājikaṃ, bahūsu akusalarāsi, mātari vā pitari vā arahante vā verikehi ānetvā tattha mārite ānantariyaṃ. Attano dhammatāya pativā matesu visaṅketo.

Yo pana “maritukāmā vā amaritukāmā vā māretukāmā vā amāretukāmā vā ye keci ettha patitā vā pātītā vā marissantī”ti sabbathāpi anuddisseva khanati. Yo yo marati tassa tassa maraṇena yathānūrūpaṃ kammañca phusati, āpattiñca āpajjati. Sace gabbhinī pativā sagabbhā marati, dve paṇātipātā. Gabbhoyeva vinassati, eko. Gabbho na vinassati, mātā marati, ekoyeva. Corehi anubaddho pativā marati, opātakhanakasseva pārājikaṃ. Corā tattha pātetvā mārenti, pārājikameva. Tattha patitaṃ bahi nīharitvā mārenti, pārājikameva. Kasmā? Opāte patitappayogena gahitattā. Opātato nikkhamitvā teneva ābādhena marati, pārājikameva. Bahūni vassāni atikkamitvā puna kupitena tenevābādhena marati, pārājikameva. Opāte patanappaccayā uppannarogena gilānasseeva añño rogo uppajjati, opātarogo balavataro hoti, tena matepi opātakhaṇako na muccati. Sace pacchā uppannarogo balavā hoti, tena mate muccati. Ubho hi mate na muccati. Opāte opapātikamanusso nibbattitvā uttaritūṃ asakkonto marati, pārājikameva. Manussaṃ uddissa khate yakkhādīsu pativā matesu anāpatti. Yakkhādayo uddissa khate manussādīsu marantesupi eseṇa nayo. Yakkhādayo uddissa khanantassa pana khananēpi tesaṃ dukkhuppattiyampi dukkaṭameva. Maraṇe vattḥvasena thullaccayaṃ vā pācittiyaṃ vā. Anuddissa khate opāte yakkhārūpena vā petarūpena vā patati, tiracchānarūpena marati, patanarūpaṃ pamāṇaṃ, tasmā thullaccayanti upatissatthero. Maraṇarūpaṃ pamāṇaṃ, tasmā pācittiyanti phussadevatthero. Tiracchānarūpena pativā yakkhapetarūpena matepi eseṇa nayo.

Opātakhanako opātaṃ aññaṃ vikkiṇāti vā mudhā vā deti, yo yo pativā marati, tappaccayā tasseva āpatti ca kammabandho ca. Yena laddho so niddoso. Atha sopi “evaṃ patitā uttaritūṃ asakkontā nassissanti, suuddharā vā na bhavissantī”ti taṃ opātaṃ gambhīrataraṃ vā uttānataraṃ vā dīghataraṃ vā rassataraṃ vā vitthatataraṃ vā sambādhatarāṃ vā karoti, ubhinnaṃ āpatti ca kammabandho ca. Bahū marantīti vipphaṇṇāre uppanne opātaṃ paṃsunā pūreti, sace koci paṃsumhi

patitvā marati, pūretvāpi mūlaṭṭho na muccati. Deve vassante kaddamo hoti, tattha laggitvā matepi. Rukkho vā patanto vāto vā vassodakam vā paṃsum harati, kandaṃulattam vā pathaviṃ khaṇantā tattha āvāṭam karonti. Tattha sace koci laggitvā vā patitvā vā marati, mūlaṭṭho na muccati. Tasmiṃ pana okāse mahantaṃ taḷākam vā pokkharaniṃ vā kāretvā cetiyam vā patiṭṭhāpetvā bodhiṃ vā ropetvā āvāsam vā sakaṭamaggam vā kāretvā muccati. Yadāpi thiram katvā pūrite opāte rukkhādīnam mūlāni mūlehi saṃsibbitāni honti, jātapathavī jātā, tadāpi muccati. Sacepi nadī āgantvā opātam harati, evampi muccatīti. Ayam tāva opātakathā.

Opātasseva pana anulomesu pāsādīsupi yo tāva pāsam oḍḍeti “ettha bajjhivā sattā marissantī”ti avassam bajjhanakasattānam vasena hatthā muttamatte pārājikānantariyathullaccayapācittiyāni veditabbāni. Uddissa kate yaṃ uddissa oḍḍito, tato aññesam bandhane anāpatti. Pāse mūlena vā mudhā vā dinnepi mūlaṭṭhasseva kammabandho. Sace yena laddho so uggalitam vā pāsam saṇṭhapeti, passena vā gacchante disvā vatim katvā sammukhe paveseti, thaddhataram vā pāsayaṭṭhim ṭhapeti, daḷhataram vā pāsarajjum bandhati, thirataram vā khāṇukam vā ākoṭeti, ubhopi na muccanti. Sace vipphaṇisāre uppanne pāsam uggaḷāpetvā gacchati, tam disvā puna aññe saṇṭhapenti, baddhā baddhā maranti, mūlaṭṭho na muccati.

Sace pana tena pāsayaṭṭhi sayam akatā hoti, gahitaṭṭhāne ṭhapetvā muccati. Tatthajātakayaṭṭhim chinditvā muccati. Sayam katayaṭṭhim pana gopentopi na muccati. Yadi hi tam añño gaṇhitvā pāsam saṇṭhapeti, tappaccayā marantesu mūlaṭṭho na muccati. Sace tam jhāpetvā alātam katvā chaḍḍeti, tena alātena pahāram laddhā marantesupi na muccati. Sabbaso pana jhāpetvā vā nāsetvā vā muccati, pāsarajjampi aññehi ca vaṭṭitam gahitaṭṭhāne ṭhapetvā muccati. Rajjuke labhitvā sayam vaṭṭitam ubbaṭṭetvā vāke labhitvā vaṭṭitam hīram hīram katvā muccati. Araññato pana sayam vāke āharitvā vaṭṭitam gopentopi na muccati. Sabbaso pana jhāpetvā vā nāsetvā vā muccati.

Adūhalaṃ sajento catūsu pādesu adūhalamañcam ṭhapetvā pāsāṇe āropeti, payoge payoge dukkaṭam. Sabbasajjam katvā hatthato muttamatte avassam ajjhottharittabbakasattānam vasena uddissakānuddissakānurūpena pārājikādīni veditabbāni. Adūhale mūlena vā mudhā vā dinnepi mūlaṭṭhasseva kammabaddho. Sace yena laddham so patitam vā ukkhipati, aññepi pāsāṇe āropetvā garukataram vā karoti, passena vā gacchante disvā vatim katvā adūhale paveseti, ubhopi na muccanti. Sacepi vipphaṇisāre uppanne adūhalaṃ pādetvā gacchati, tam disvā añño saṇṭhapeti, mūlaṭṭho na muccati. Pāsāṇe pana gahitaṭṭhāne ṭhapetvā adūhalapāde ca pāsayaṭṭhiyaṃ vuttanayena gahitaṭṭhāne vā ṭhapetvā jhāpetvā vā muccati.

Sūlam ropentassāpi sabbasajjam katvā hatthato muttamatte sūlamukhe patitvā avassam maraṇakasattānam vasena uddissānuddissānurūpato pārājikādīni veditabbāni. Sūle mūlena vā mudhā vā dinnepi mūlaṭṭhasseva kammabaddho. Sace yena laddham so “ekappahāreneva marissantī”ti tikhiṇataram vā karoti, “dukkham marissantī”ti kuṇṭhataram vā karoti, “ucca”nti sallakkhetvā nīcataram vā “nīca”nti sallakkhetvā uccataram vā puna ropeti, vaṇkam vā ujukam atiujukam vā īsakam poṇam karoti, ubhopi na muccanti. Sace pana “aṭṭhāne ṭhita”nti aññasmim ṭhāne ṭhapeti, tam ce māraṇatthāya ādito pabhuti pariyesitvā katam hoti, mūlaṭṭho na muccati. Apariyesitvā pana katameva labhitvā ropite mūlaṭṭho muccati. Vipphaṇisāre uppanne pāsayaṭṭhiyaṃ vuttanayena gahitaṭṭhāne vā ṭhapetvā jhāpetvā vā muccati.

177. Apassene satthaṃ vāti ettha apassenam nāma niccaparibhogo mañco vā pīṭhaṃ vā apassenaphalakaṃ vā divātṭhāne nisīdantassa apassenakatthambho vā tatthajātakarukkho vā caṅkame apassāya tiṭṭhantassa ālambanarukkho vā ālambanaphalakaṃ vā sabbampetaṃ apassayanīyaṭṭhena apassenam nāma; tasmim apassene yathā apassayantaṃ vijjhati vā chindati vā tathā katvā vāsipharasusattiāraṇṭakādīnaṃ aññataraṃ satthaṃ ṭhapeti, dukkaṭaṃ. Dhuvaparibhogaṭṭhāne nirāsaṅkassa nisīdato vā nipajjato vā apassayantassa vā satthasamphassapaccayā dukkhuppattiyā thullaccayaṃ, maraṇena pārājikaṃ. Taṃ ce aññopi tassa veribhikkhu viharacārikaṃ caranto disvā “imassa maññe maraṇatthāya idaṃ nikhittaṃ, sādhu suṭṭhu maratū”ti abhinandanto gacchati, dukkaṭaṃ. Sace pana sopi tattha “evaṃ kate sukataṃ bhavissatī”ti tikhiṇatarādikaraṇena kiñci kammaṃ karoti, tassāpi pārājikaṃ. Sace pana “aṭṭhāne ṭhita”nti uddharitvā aññasmim ṭhāne ṭhapeti tadatthameva katvā ṭhapite mūlaṭṭho na muccati. Pākatiṃ labhitvā ṭhapitaṃ hoti, muccati. Taṃ apanetvā aññaṃ tikhiṇataraṃ ṭhapeti mūlaṭṭho muccateva.

Visamakkhanepi yāva maraṇābhinandane dukkaṭaṃ tāva eseṇa nayo. Sace pana sopi khuddakaṃ visamaṇḍalanti sallakkhetvā mahantataraṃ vā karoti, mahantaṃ vā “atirekaṃ hotī”ti khuddakaṃ karoti, tanukaṃ vā bahalaṃ; bahalaṃ vā tanukaṃ karoti, agginā tāpetvā heṭṭhā vā upari vā saṅcāreti, tassāpi pārājikaṃ. “Idaṃ aṭṭhāne ṭhita”nti sabbameva tacchettvā puñchitvā aññasmim ṭhāne ṭhapeti, attanā bhesajjāni yojetvā kate mūlaṭṭho na muccati, attanā akate muccati. Sace pana so “idaṃ visaṃ atiparitta”nti aññampi ānetvā pakkhipati, yassa visena marati, tassa pārājikaṃ. Sace ubhinnaṃpi santakena marati, ubhinnaṃpi pārājikaṃ. “Idaṃ visaṃ nibbisa”nti taṃ apanetvā attano visameva ṭhapeti, tasseva pārājikaṃ mūlaṭṭho muccati.

Dubbalaṃ vā karotīti mañcapīṭhaṃ aṭaniyā heṭṭhābhāge chinditvā vidalehi vā rajjukehi vā yehi vītaṃ hoti, te vā chinditvā appāvasesameva katvā heṭṭhā āvudhaṃ nikkhipati “ettha patitvā marissatī”ti. Apassenaphalakādīnaṃpi caṅkame ālambanarukkaphalakapariyosānānaṃ parabhāgaṃ chinditvā heṭṭhā āvudhaṃ nikkhipati, sobbhādīsu mañcaṃ vā pīṭhaṃ vā apassenaphalakaṃ vā ānetvā ṭhapeti, yathā tattha nisinnamatto vā apassitamatto vā patati, sobbhādīsu vā saṅcaraṇasetu hoti, taṃ dubbalaṃ karoti; evaṃ karontassa karaṇe dukkaṭaṃ. Itarassa dukkhuppattiyā thullaccayaṃ, maraṇe pārājikaṃ. Bhikkhuṃ ānetvā sobbhādīnaṃ taṭe ṭhapeti “disvā bhayena kampaṇaṃ patitvā marissatī”ti dukkaṭaṃ. So tattheva patati, dukkhuppattiyā thullaccayaṃ, maraṇe pārājikaṃ. Sayam vā pāteti, aññena vā pātāpeti, añño avutto vā attano dhammatāya pāteti, amanusso pāteti, vā tappahārena patati, attano dhammatāya patatti, sabbattha maraṇe pārājikaṃ. Kasmā? Tassa payogena sobbhāditaṭe ṭhitattā.

Upanikkhipanaṃ nāma samīpe nikkhipanaṃ. Tattha “yo iminā asinā mato so dhanam vā labhatī”tiadinā nayena maraṇavaṇṇaṃ vā saṃvaṇṇetvā “iminā maraṇatthikā marantu, māraṇatthikā mārentū”ti vā vatvā asim upanikkhipati, tassa upanikkhipane dukkaṭaṃ. Maritukāmo vā tena attānaṃ paharatu, māretukāmo vā aññaṃ paharatu, ubhayathāpi parassa dukkhuppattiyā upanikkhepakassa thullaccayaṃ, maraṇe pārājikaṃ. Anuddissa nikkhitte bahūnaṃ maraṇe akusalarāsi. Pārājikādivatthūsu pārājikādīni. Vipphaṇṇasāre uppanne asim gahitaṭṭhāne ṭhapetvā muccati. Kiṇitvā gahito hoti, asissāmikānaṃ asim, yesam hatthato mūlaṃ gahitaṃ, tesam mūlaṃ datvā muccati. Sace lohapiṇḍim vā phālaṃ vā kudālaṃ vā gahetvā asi kārāpito hoti, yaṃ

bhaṇḍaṃ gahetvā kārito, tadeva katvā muccati. Sace kudālaṃ gahetvā kāritaṃ vināsetvā phālaṃ karoti, phālena pahāraṃ labhitvā marantesupī pāṇātipātato na muccati. Sace pana lohaṃ samuṭṭhāpetvā upanikkhipanattameva kārito hoti, arena ghaṃsitvā cuṇṇavicuṇṇaṃ katvā vippakiṇṇe muccati. Sacepi saṃvaṇṇanāpotthako viya bahūhi ekajjhāsayehi kato hoti, potthake vuttanayeneva kammabandhavinicchayo veditabbo. Esa nayo sattibheṇḍīsu. Laguḷe pāsayaṭṭhisadiso vinicchayo. Tathā pāsāṇe. Satthe asisadisova. Viṣaṃ vāti viṣaṃ upanikkhipantassa vatthuvasena uddissānuddissānurūpato pārājikādivatthūsu pārājikādīni veditabbāni. Kiṇitvā ṭhapite purimanayena paṭipākatikaṃ katvā muccati. Sayāṃ bhesajjehi yojite avisaṃ katvā muccati. Rajjuyā pāsarajjusadisova vinicchayo.

Bhesajje - yo bhikkhu veribhikkhussa pajjarake vā visabhāgaroge vā uppanne asappāyānīpi sappiādīni sappāyānīti maraṇādhippāyo deti, aññaṃ vā kiñci kandaṃūlaphalaṃ tassa evaṃ bhesajjadāne dukkaṭaṃ. Parassa dukkhupattiyaṃ maraṇe ca thullaccayaṃ pārājikāni, ānantariyavatthumhi ānantariyanti veditabbaṃ.

178. Rūpūpahāre - upasaṃharatīti paraṃ vā amanāparūpaṃ tassa samīpe ṭhapeti, attanā vā yakkhapetādivesaṃ gahetvā tiṭṭhati, tassa upasaṃhāramatte dukkaṭaṃ. Parassa taṃ rūpaṃ disvā bhayupattiyaṃ thullaccayaṃ, maraṇe pārājikaṃ. Sace pana tadeva rūpaṃ ekaccassa manāpaṃ hoti, alābhakena ca sussitvā marati, viṣaṅketo. Manāpiyepi eseva nayo. Tattha pana visesena itthīnaṃ purisarūpaṃ purisānañca itthirūpaṃ manāpaṃ taṃ alaṅkaritvā upasaṃharati, diṭṭhamattakameva karoti, aticiraṃ passitumpi na deti, itaro alābhakena sussitvā marati, pārājikaṃ. Sace uttasitvā marati, viṣaṅketo. Atha pana uttasitvā vā alābhakena vāti avicāretvā “kevalaṃ passitvā marissatī”ti upasaṃharati, uttasitvā vā sussitvā vā mate pārājikameva. Etenevūpāyena saddūpahārādayopi veditabbā. Kevalañhettha amanussasaddādayo utrāsajanakā amanāpasaddā, purisānaṃ itthisaddamadhuragandhabbasaddādayo cittassādakarā manāpasaddā. Himavante visarukkhaṇaṃ mūlādigandhā kuṇapagandhā ca amanāpagandhā, kāḷānūsārīmūlagandhādayo manāpagandhā. Paṭikūlamūlarasādayo amanāparasā, appaṭikūlamūlarasādayo manāparasā. Visaphassamahākacchuphassādayo amanāpaphoṭṭhabbā, cīnapaṭahaṃsapupphatūlikaphassādayo manāpaphoṭṭhabbāti veditabbā.

Dhammūpahāre - dhammoti desanādhammo veditabbo. Desanāvasena vā niraye ca sagge ca vipattisampattibhedāṃ dhammārammaṇameva. Nerayikassāti bhinnasaṃvarassa katapāpassa niraye nibbattanārahassa sattassa pañcavidhabandhanakammakaraṇādinirayakathaṃ katheti. Taṃ ce sutvā so uttasitvā marati, kathikassa pārājikaṃ. Sace pana so sutvāpi attano dhammatāya marati, anāpatti. “Idaṃ sutvā evarūpaṃ pāpaṃ na karissati oramissati viramissati”ti nirayakathaṃ katheti, taṃ sutvā itaro uttasitvā marati, anāpatti. Saggakathanti devanāṭakādīnaṃ nandanavanādīnañca sampattikathaṃ; taṃ sutvā itaro saggādhimutto sīghaṃ taṃ sampattiṃ pāpuṇitukāmo satthāharaṇavisakhādānaāhārūpaccheda-assāsapassāsasannirundhanādīhi dukkhaṃ uppādeti, kathikassa thullaccayaṃ, marati pārājikaṃ. Sace pana so sutvāpi yāvatāyukaṃ ṭhatvā attano dhammatāya marati, anāpatti. “Imaṃ sutvā puññaṃ karissati”ti katheti, taṃ sutvā itaro adhimutto kālaṃkaroti, anāpatti.

179. Ācikkhanāyaṃ - puṭṭho bhaṇatīti “bhante kathaṃ mato dhaṇaṃ vā labhati sagge vā upapajjati”ti evaṃ pucchito bhaṇati.

Anusāsaniyaṃ - apuṭṭhoti evaṃ apucchito sāmāñña eva bhaṇati.

Saṅketakammanimittakammāni adinnādānakathāyaṃ vuttanayeneva veditabbāni.

Evaṃ nānappakārato āpattibhedam dassetvā idāni anāpattibhedam dassento “anāpatti asaṅciccā”tiādimāha. Tattha asaṅciccāti “iminā upakkamena imaṃ māremī”ti acetetvā. Evañhi acetetvā katena upakkamena pare matepi anāpatti, vakkhati ca “anāpatti bhikkhu asaṅciccā”ti. Ajānantassāti “iminā ayaṃ marissatī”ti ajānantassa upakkamena pare matepi anāpatti, vakkhati ca visagatapiṇḍapātavatthusmiṃ “anāpatti bhikkhu ajānantassā”ti.

Namaraṇādhippāyassāti maraṇam anicchantassa. Yena hi upakkamena paro marati, tena upakkamena tasmim māritepi namaraṇādhippāyassa anāpatti. Vakkhati ca “anāpatti bhikkhu namaraṇādhippāyassā”ti. Ummattakādayo pubbe vuttanayā eva. Idha pana ādikammikā aññaamaññaṃ jīvita voropitabhikkhū, tesam anāpatti. Avasesānaṃ maraṇavaṇṇasaṃvaṇṇanakādīnaṃ āpattiyevāti.

Padabhājanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Samuṭṭhānādīsu - idaṃ sikkhāpadaṃ tisamuṭṭhānaṃ; kāyacittato ca vācācittato ca kāyavācācittato ca samuṭṭhāti. Kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedanaṃ. Sacepi hi sirisayaṇaṃ ārūḷho rajjasampattisukhaṃ anubhavanto rājā “coro deva ānīto”ti vutte “gacchatha naṃ mārethā”ti hasamānova bhaṇati, domanassacitteneva bhaṇatīti veditabbo. Sukhavokiṇṇattā pana anuppabandhābhāvā ca dujjānametaṃ puthujjanehi.

Vinītavatthuvaṇṇanā

180. Vinītavatthukathāsu paṭhamavatthusmiṃ - kāruṇṇenāti te bhikkhū tassa mahantaṃ gelaṇṇadukkhaṃ disvā kāruṇṇaṃ uppādetvā “sīlavā tvaṃ katakusalo, kasmā mīyamāno bhāyasi, nanu sīlavato saggo nāma maraṇamattapaṭibaddhoyevā”ti evaṃ maraṇatthikāva hutvā maraṇatthikabhāvaṃ ajānantā maraṇavaṇṇaṃ saṃvaṇṇesuṃ. Sopi bhikkhu tesam saṃvaṇṇanāya āhārupacchedaṃ katvā antarāva kālamakāsi. Tasmā āpattiṃ āpannā. Vohāravasena pana vuttaṃ “kāruṇṇena maraṇavaṇṇaṃ saṃvaṇṇesu”nti. Tasmā idānipi paṇḍitena bhikkhunā gilānassa bhikkhuno evaṃ maraṇavaṇṇo na saṃvaṇṇetabbo. Sace hi tassa saṃvaṇṇanaṃ sutvā āhārupacchedādīnā upakkamena ekajavanavārāvasesepi āyusmiṃ antarā kālaṃkaroti, imināva mārito hoti. Iminā pana nayena anusitṭhi dātabbā - “sīlavato nāma anacchariyā maggaphaluppatti, tasmā viharādīsu āsattiṃ akatvā buddhagataṃ dhammagataṃ saṅghagataṃ kāyagatañca satim upaṭṭhapetvā manasikāre appamādo kātabbo”ti. Maraṇavaṇṇe ca saṃvaṇṇitepi yo tāya saṃvaṇṇanāya kañci upakkamaṃ akatvā attano dhammatāya yathāyunā yathānusandhināva marati, tappaccayā saṃvaṇṇako āpattiyā na kāretabboti.

Dutiyavatthusmiṃ - na ca bhikkhave appaṭivekkhitvāti ettha kīdisaṃ āsanaṃ paṭivekkhitabbaṃ, kīdisaṃ na paṭivekkhitabbaṃ? Yaṃ suddhaṃ āsanaṃ eva hoti apaccattharaṇakaṃ, yañca āgantvā tṭhitānaṃ passatameva atthariyati, taṃ napaccavekkhitabbaṃ, nisīdituṃ vaṭṭati. Yampi manussā sayam hatthena akkamitvā “idha bhante nisīdathā”ti denti, tasmimpi vaṭṭati. Sacepi paṭhamamevāgantvā nisinnā pacchā uddhaṃ vā adho vā saṅkamanti, paccavekkhaṇakiccaṃ natthi. Yampi tanukena vatthena yathā talaṃ dissati, evaṃ paṭicchannaṃ hoti, tasmimpi paccavekkhaṇakiccaṃ natthi. Yaṃ pana paṭikacceva pāvārakojavādīhi atthataṃ hoti,

taṃ hatthena parāmasitvā sallakkhetvā nisīditabbaṃ. Mahāpaccariyaṃ pana “ghanasāṭakenāpi atthate yasmaṃ vali na paññāyati, taṃ nappaṭivekkhitabbanti vuttaṃ.

Musalavatthusmiṃ - asaṅciccoti avadhakacetano viraddhapayogo hi so. Tenāha “asaṅcicco aha”nti. Udukkhalavatthu uttānameva.

Vuḍḍhapabbajitavatthūsupaṭhamavatthusmiṃ “bhikkhusaṅghassa paṭibandhaṃ mā akāsī”ti paṇāmesi. Dutiyavatthusmiṃ - saṅghamajjhapi gaṇamajjhapi “mahallakattherassa putto”ti vuccamāno tena vacanena aṭṭiyamāno “maratu aya”nti paṇāmesi. Tatiyavatthusmiṃ - tassa dukkhuppādanena thullaccayaṃ.

181. Tato parāni tīṇi vatthūni uttānatthāneva. Visagatapiṇḍapātavatthusmiṃ - sārāṇiyadhammapūraṃ so bhikkhu aggapiṇḍaṃ sabrahmacārīnaṃ datvāva bhuñjati. Tena vuttaṃ “aggakārikaṃ adāsī”ti. Aggakārikanti aggakiriyaṃ; paṭhamam laddhapīṇḍapātaṃ aggaggaṃ vā paṇītapāṇītaṃ piṇḍapātanti attho. Yā pana tassa dānasaṅkhātā aggakiriya, sā na sakkā dātuṃ, piṇḍapātāñhi so therāsanato paṭṭhāya adāsī. Te bhikkhūti te therāsanato paṭṭhāya paribhuttapiṇḍapātā bhikkhū; te kira sabbepi kalamakaṃsu. Sesamettha uttānameva. Assaddhesu pana micchādīṭṭhikesu kulesu sakkaccaṃ paṇītabhojanaṃ labhitvā anupaparikkhitvā neva attanā paribhuñjitabbaṃ, na paresaṃ dāttabbaṃ. Yampi ābhidosikaṃ bhattaṃ vā khajjakaṃ vā tato labhati, tampi na paribhuñjitabbaṃ. Apihitavatthumpi hi sappavicchikādīhi adhisayitaṃ chaḍḍanīyadhammaṃ tāni kulāni denti. Gandhahaliddādimakkhitopi tato piṇḍapāto na gahetabbo. Sarīre rogaṭṭhānāni puñchitvā ṭhapitabhattampi hi tāni dāttabbaṃ maññantīti.

Vīmaṃsanavatthusmiṃ - vīmaṃsamāno dve vīmaṃsati - “sakkoti nu kho imaṃ māretuṃ no”ti visaṃ vā vīmaṃsati, “mareyya nu kho ayaṃ imaṃ visaṃ khāditvā no”ti puggalaṃ vā. Ubhayathāpi vīmaṃsādhippāyena dinne maratu vā mā vā thullaccayaṃ. “Idaṃ visaṃ etaṃ māretū”ti vā “idaṃ visaṃ khāditvā ayaṃ maratū”ti vā evaṃ dinne pana sace marati, pārājikaṃ; no ce, thullaccayaṃ.

182-183. Ito parāni tīṇi silāvatthūni tīṇi iṭṭhakavāsīgopānasīvatthūni ca uttānatthāneva. Na kevalaṅca silādīnaṃyeva vasena ayaṃ āpattānāpattibhedo hoti, daṇḍamuggaranikhādanavemādīnampi vasena hotiyeva, tasmā pāḷiyaṃ anāgatampi āgatanayeneva veditabbaṃ.

Aṭṭakavatthūsu - aṭṭakoti vehāsamaṅco vuccati; yaṃ setakammamālākammalatākammādīnaṃ atthāya bandhanti. Tattha āvuso atraṭṭhito bandhāhīti maraṇādhippāyo yatra ṭhito patitvā khāṇunā vā bhijjeyya, sobbhapaṭādīsū vā mareyya, tādisaṃ ṭhānaṃ sandhāyāha. Ettha ca koci upariṭhānaṃ niyāmeti “ito patitvā marissatī”ti, koci heṭṭhā ṭhānaṃ “idha patitvā marissatī”ti, koci ubhayampi “ito idha patitvā marissatī”ti. Tatra yo upari niyamitaṭṭhānā apatitvā aññato patati, heṭṭhā niyamitaṭṭhāne vā apatitvā aññattha patati, ubhayaniyāme vā yaṃkiñci ekaṃ virādhettvā patati, tasmaṃ mate visaṅketattā anāpatti. Vihāracchādanavatthusmimpi eseṃ nayo.

Anabhirativatthusmiṃ - so kira bhikkhu kāmavitakkādīnaṃ samudācāraṃ disvā nivāretuṃ asakkonto sāsane anabhirato gihibhāvābhimukho jāto. Tato cintesi - “yāva silābhedaṃ na pāpuṇāmi tāva marissāmi”ti. Atha taṃ pabbataṃ abhiruhitvā papāte papatanto aññataraṃ vilīvakāraṃ ottharivā māresi. Vilīvakāranti veṇukāraṃ. Na ca bhikkhave attānaṃ pātetabbanti na attā pātetabbo. Vibhattibiyattayena panetaṃ

vuttaṃ. Ettha ca na kevalaṃ na pātetabbaṃ, aññenapi yena kenaci upakkamena antamaso āhārupacchedenapi na māretabbo. Yopi hi gilāno vijjamāne bhesajje ca upaṭṭhākesu ca maritukāmo āhāraṃ upacchindati, dukkaṭameva. Yassa pana mahāābādho cirānubaddho, bhikkhū upaṭṭhahantā kilamanti jigucchanti “kadā nu kho gilānato muccissāmā”ti aṭṭiyanti. Sace so “ayaṃ attabhāvo paṭijaggiyamānopi na tiṭṭhati, bhikkhū ca kilamantī”ti āhāraṃ upacchindati, bhesajjaṃ na sevati vaṭṭati. Yo pana “ayaṃ rogo kharo, āyusaṅkhārā na tiṭṭhanti, ayañca me visesādhigamo hatthappatto viya dissatī”ti upacchindati vaṭṭatiyeva. Agilānassāpi uppannasamvegassa “āhārapariyesanaṃ nāma papañco, kammaṭṭhānameva anuyuñjissāmī”ti kammaṭṭhānasīsenā upacchindantassa vaṭṭati. Visesādhigamaṃ byākaritvā āhāraṃ upacchindati, na vaṭṭati. Sabhāgānañhi lajjībhikkhūnaṃ kathetuṃ vaṭṭati.

Silāvattusmiṃ - davāyāti davena hassena; khiḍḍāyāti attho. Silāti pāsāṇo; na kevalaṃ pāsāṇo, aññampi yaṃkiñci dārukhaṇḍaṃ vā iṭṭhakākhaṇḍaṃ vā hatthena vā yantena vā pavijjhituṃ na vaṭṭati. Cetiyādīnaṃ atthāya pāsāṇādayo hasantā hasantā pavaṭṭentipi khipantipi ukkhipantipi kammāsamayoti vaṭṭati. Aññampi īdisaṃ navakammaṃ vā karontā bhaṇḍakaṃ vā dhovantā rukkaṃ vā dhovanadaṇḍakaṃ vā ukkhipitvā pavijjhanti, vaṭṭati. Bhattavissaggakālādīsu kāke vā soṇe vā kaṭṭhaṃ vā kathalaṃ vā khipitvā palāpeti, vaṭṭati.

184. Sedanādivatthūni sabbāneva uttānatthāni. Ettha ca ahaṃ kukkucakoti na gilānupaṭṭhānaṃ na kātābbaṃ, hitakāmatāya sabbāṃ gilānassa balābalañca ruciñca sappāyāsappāyañca upalakkhetvā kātābbaṃ.

185. Jāragabbhinivatthusmiṃ - pavutthapatikāti pavāsaṃ gatapatikā. Gabbhapātananti yena paribhuttaṃ gabbho patati, tādisaṃ bhesajjaṃ. Dve pajāpatikavatthūni uttānatthāneva. Gabbhamaddanavatthusmiṃ - “madditvā pātehi”ti vutte aññena maddāpetvā pātehi, visaṅketaṃ. “Maddāpetvā pātāpehi”ti vuttepi sayaṃ madditvā pātehi, visaṅketaṃ. Manussaviggahe pariyāyo nāma natthi. Tasmā “gabbho nāma maddite patati”ti vutte sā sayaṃ vā maddatu, aññena vā maddāpetvā pātetu, visaṅketo natthi; pārājikameva tāpanavatthusmimpi eseva nayo.

Vañjhithivatthusmiṃ - vañjhithī nāma yā gabbhaṃ na gaṇhāti. Gabbhaṃ agaṇhanakaitthī nāma natthi, yassā pana gahitopi gabbho na saṇṭhāti, taṃyeva sandhāyetaṃ vuttaṃ. Utusamaye kira sabbithiyo gabbhaṃ gaṇhanti. Yā panāyaṃ “vañjhā”ti vuccati, tassā kucchiyaṃ nibbattasattānaṃ akusalavipāko sampāpuṇāti. Te parittakusalavipākena gahitapaṭisandhikā akusalavipākena adhibhūtā vinassanti. Abhinavapaṭisandhiyaṃyeva hi kammānubhāvena dvīhākārehi gabbho na saṇṭhāti - vātena vā pāṇakehi vā. Vāto sosetvā antaradhāpeti, pāṇakā khāditvā. Tassa pana vātassa pāṇakānaṃ vā paṭighātāya bhesajje kate gabbho saṇṭhaheyya; so bhikkhu taṃ akatvā aññaṃ kharabhesajjaṃ adāsi. Tena sā kālamakāsi. Bhagavā bhesajjassa kaṭattā dukkaṭaṃ paññāpesi.

Dutiyavatthusmimpi eseva nayo. Tasmā āgatāgatassa parajanassa bhesajjaṃ na kātābbaṃ, karonto dukkaṭaṃ āpajjati. Pañcannaṃ pana sahadhammikānaṃ kātābbaṃ bhikkhusa bhikkhuniyā sikkhamānāya sāmaṇerassa sāmaṇeriyāti. Samasīlasaddhāpaññānañhi etesaṃ tīsu sikkhāsu yuttānaṃ bhesajjaṃ akātuṃ na labbhati, karontena ca sace tesāṃ atthi, tesāṃ santakaṃ gahetvā yojetvā dātābbaṃ.

Sace natthi, attano santakaṃ kātappaṃ. Sace attanopi natthi, bhikkhācāravattena vā ñātakapavāritatthānato vā pariyesitappaṃ. Alabhantena gilānassa atthāya akataviññattiyāpi āharitvā kātappaṃ.

Aparesampi pañcannaṃ kātuṃ vaṭṭati - mātu, pitu, tadupaṭṭhākānaṃ, attano veyyāvaccakarassa, paṇḍupalāsassāti. Paṇḍupalāso nāma yo pabbajjāpekkho yāva pattacīvaraṃ paṭiyādiyati tāva vihāre vasati. Tesu sace mātāpitāro issarā honti, na paccāsīsanti, akātuṃ vaṭṭati. Sace pana rajjēpi tthitā paccāsīsanti, akātuṃ na vaṭṭati. Bhesajjaṃ paccāsīsantānaṃ bhesajjaṃ dātappaṃ, yojetuṃ ajānantānaṃ yojetvā dātappaṃ. Sabbesaṃ atthāya sahadhammikesu vuttanayeneva pariyesitappaṃ. Sace pana mātaraṃ vihāre ānetvā jaggati, sappaṃ parikkamaṃ anāmasantena kātappaṃ. Khādanīyaṃ bhojanīyaṃ sahatthā dātappaṃ. Pitā pana yathā sāmaṇero evaṃ sahatthēna nhāpanasambāhanādīni katvā upaṭṭhātabbo. Ye ca mātāpitāro upaṭṭhahanti paṭijagganti, tesampi evameva kātappaṃ. Veyyāvaccakaro nāma yo vetanaṃ gahetvā araṇṇe dārūni vā chindati, aññaṃ vā kiñci kammaṃ karoti, tassa roge uppanne yāva ñātakā na passanti tāva bhesajjaṃ kātappaṃ. Yo pana bhikkhunissitakova hutvā sabbakammāni karoti, tassa bhesajjaṃ kātappameva. Paṇḍupalāsepi sāmaṇere viya paṭipajjitappaṃ.

Aparesampi dasannaṃ kātuṃ vaṭṭati - jeṭṭhabhātu, kaniṭṭhabhātu, jeṭṭhabhaginiyā, kaniṭṭhabhaginiyā, cūḷamātuyā, mahāmātuyā, cūḷapituno, mahāpituno, pitucchāya, mātulassāti. Tesampi sabbesampi karontena tesampiyeva santakaṃ bhesajjaṃ gahetvā kevalaṃ yojetvā dātappaṃ. Sace pana nappahonti, yācanti ca “detha no, bhante, tumhākaṃ paṭidassāmā”ti tāvakālikaṃ dātappaṃ. Sacepi na yācanti, “amhākaṃ bhesajjaṃ atthi, tāvakālikaṃ gaṇhathā”ti vatvā vā “yadā nesampi bhavissati tadā dassanti”ti ābhogaṃ vā katvā dātappaṃ. Sace paṭidentī, gahetappaṃ, no ce denti, na codetabbā. Ete dasa ñātake tthapetvā aññesaṃ na kātappaṃ.

Etesampi puttaparamparāya pana yāva sattamo kulaparivaṭṭo tāva cattāro paccaye āharāpentassa akataviññatti vā bhesajjaṃ karontassa vejjakammaṃ vā kuladūsakāpatti vā na hoti. Sace bhātujāyā bhaginisāmiko vā gilānā honti, ñātakā ce, tesampi vaṭṭati. Aññātakā ce, bhātu ca bhaginiyā ca katvā dātappaṃ, “tumhākaṃ jagganattthāne dethā”ti. Atha vā tesampi puttānaṃ katvā dātappaṃ, “tumhākaṃ mātāpitūnaṃ dethā”ti. Etenupāyena sabbapadesupi vinicchayo veditabbo.

Tesampi atthāya ca sāmaṇerehi araṇṇato bhesajjaṃ āharāpentena ñātisāmaṇerehi vā āharāpetappaṃ. Attano atthāya vā āharāpetvā dātappaṃ. Tehipi “upajjhāyassa āharāmā”ti vattasīsenā āharitappaṃ. Upajjhāyassa mātāpitāro gilānā vihāraṃ āgacchanti, upajjhāyo ca disāpakkanto hoti, saddhivihārikaṃ upajjhāyassa santakaṃ bhesajjaṃ dātappaṃ. No ce atthi, attano bhesajjaṃ upajjhāyassa pariccajitvā dātappaṃ. Attanopi asante vuttanayena pariyesitvā upajjhāyassa santakaṃ katvā dātappaṃ. Upajjhāyenapi saddhivihārikassa mātāpitūsu evameva paṭipajjitappaṃ. Esa nayo ācariyantevāsikesupi. Aññopi yo āgantuko vā coro vā yuddhaparājito issaro vā ñātakehi pariccatto kapaṇo vā gamiyamanusso vā gilāno hutvā vihāraṃ pavisati, sabbesaṃ apaccāsīsentena bhesajjaṃ kātappaṃ.

Saddhaṃ kulaṃ hoti catūhi paccayehi upaṭṭhāyakaṃ bhikkhusaṅghassa mātāpitutthāniyaṃ, tatra ce koci gilāno hoti, tassatthāya viśāsena “bhesajjaṃ katvā bhante dethā”ti vadanti, neva dātappaṃ na kātappaṃ. Atha pana kappiyaṃ ñatvā

evaṃ pucchanti - “bhante, asukassa nāma rogassa kiṃ bhesajjaṃ karontī”ti? “Idaṇcīdaṇca gahetvā karontī”ti vattuṃ vaṭṭati. “Bhante, mayhaṃ mātā gilānā, bhesajjaṃ tāva ācikkhathā”ti evaṃ pucchite pana na ācikkhitabbaṃ. Aññaṃaṇñaṃ pana kathā kātabbā - “āvuso, asukassa nāma bhikkhuno imasmiṃ roge kiṃ bhesajjaṃ kariṃsū”ti? “Idaṇcīdaṇca bhante”ti. Taṃ sutvā itaro mātu bhesajjaṃ karoti, vaṭṭateva.

Mahāpadumattheropi kira vasabharaṇṇo deviyā roge uppanne ekāya itthiyā āgantvā pucchito “na jānāmi”ti avatvā evameva bhikkhūhi saddhiṃ samullapesi. Taṃ sutvā tassā bhesajjamakaṃsu. Vūpasante ca roge ticivarena tīhi ca kahāpaṇasatehi saddhiṃ bhesajjacaṅkoṭakaṃ pūretvā āharitvā therassa pādamūle ṭhapetvā “bhante, pupphapūjaṃ karoṭhā”ti āhaṃsu. Thero “ācariyabhāgo nāmāya”nti kappiyavasena gāhāpetvā pupphapūjaṃ akāsi. Evaṃ tāva bhesajje paṭipajjitabbaṃ.

Paritte pana “gilānassa parittaṃ karoṭha, bhante”ti vutte na kātabbāṃ, “bhaṇathā”ti vutte pana kātabbāṃ. Sace pissa evaṃ hoti “manussā nāma na jānanti, akayiramāne vippaṭṭisārino bhavissanti”ti kātabbāṃ; “parittodakaṃ parittasuttaṃ katvā dethā”ti vuttena pana tesāmyeva udakaṃ hatthena cāletvā suttaṃ parimajjetvā dātabbāṃ. Sace viharato udakaṃ attano santakaṃ vā suttaṃ deti, dukkaṭaṃ. Manussā udakaṇca suttaṇca gahetvā nisīditvā “parittaṃ bhaṇathā”ti vadanti, kātabbāṃ. No ce jānanti, ācikkhitabbaṃ. Bhikkhūnaṃ nisinnānaṃ pādesu udakaṃ ākiritvā suttaṇca ṭhapetvā gacchanti “parittaṃ karoṭha, parittaṃ bhaṇathā”ti na pādā apanetabbā. Manussā hi vippaṭṭisārino honti. Antogāme gilānassatthāya viharāṃ pesenti, “parittaṃ bhaṇantū”ti bhaṇitabbaṃ. Antogāme rājagehādīsu roge vā upaddave vā uppanne pakkosāpetvā bhaṇāpentī, āṭṇāṭṭiyasuttādīni bhaṇitabbāni. “Āgantvā gilānassa sikkhāpadāni dentu, dhammaṃ kathentu. Rājantepure vā amaccagehe vā āgantvā sikkhāpadāni dentu, dhammaṃ kathentū”ti pesitepi gantvā sikkhāpadāni dātabbāni, dhammo kathetabbo. “Matānaṃ parivāratthaṃ āgacchantū”ti pakkosanti, na gantabbāṃ. Sīvathikadassane asubhadassane ca maraṇassatiṃ paṭilabhissāmīti kammaṭṭhānasīsenā gantuṃ vaṭṭati. Evaṃ paritte paṭipajjitabbaṃ.

Piṇḍapāte pana - anāmaṭṭhapiṇḍapāto kassa dātabbo, kassa na dātabbo? Mātāpitunaṃ tāva dātabbo. Sacepi kahāpaṇagghanaṃ hoti, saddhādeyyavinipātanaṃ natthi. Mātāpituupatṭhākānaṃ veyyāvaccakarassa paṇḍupalāsassatī etesampi dātabbo. Tattha paṇḍupalāsassa thālake pakkhipitvāpi dātuṃ vaṭṭati. Taṃ ṭhapetvā aññesaṃ āgārikānaṃ mātāpitunampi na vaṭṭati. Pabbajitaparibhogo hi āgārikānaṃ cetiyatṭhāniyo. Apica anāmaṭṭhapiṇḍapāto nāmesa sampattassa dāmarikacorassāpi issarassāpi dātabbo. Kasmā? Te hi adīyamānēpi “na dentī”ti āmasitvā dīyamānēpi “ucchiṭṭhakaṃ dentī”ti kujjhanti. Kuddhā jīvītāpi voropenti, sāsanassāpi antarāyaṃ karonti. Rajjaṃ patthayamānassa vicarato coranāgassa vatthu cettha kathetabbaṃ. Evaṃ piṇḍapāte paṭipajjitabbaṃ.

Paṭisanthāro pana kassa kātabbo, kassa na kātabbo? Paṭisanthāro nāma viharāṃ sampattassa yassa kassaci āgantukassa vā daliddassa vā corassa vā issarassa vā kātabboyeva. Kathaṃ? Āgantukaṃ tāva khīṇaparibbayaṃ viharāṃ sampattaṃ disvā pānīyaṃ dātabbāṃ, pādamakkhanatelaṃ dātabbāṃ. Kāle āgatassa yāgubhattaṃ, vikāle āgatassa sace taṇḍulā atthi; taṇḍulā dātabbā. Avelāyaṃ sampatto “gacchāhi”ti na vattabbo. Sayanaṭṭhānaṃ dātabbāṃ. Sabbāṃ apaccāsīsenteneva kātabbāṃ. “Manussā nāma catupaccayadāyakaṃ evaṃ saṅgahe kayiramāne punappunaṃ pasīditvā upakāraṃ karissanti”ti cittaṃ na uppādetabbaṃ. Corānaṃ

pana saṅghikampi dātabbam.

Paṭisanthārānisamsadīpanatthañca coranāgavatthu, bhātarā saddhiṃ jambudīpagatassa mahānāgarañño vatthu, piturājassa rajje catunnaṃ amaccānaṃ vatthu, abhayacoravatthūti evamādini bahūni vatthūni mahāaṭṭhakathāyaṃ vitthārato vuttāni.

Tatrāyaṃ ekavatthudīpanā - sīhaḷadīpe kira abhayo nāma coro pañcasataparivāro ekasmiṃ ṭhāne khandhāvāraṃ bandhitvā samantā tiyojanaṃ ubbāsetvā vasati. Anurādhapuravāsino kadambanadiṃ na uttaranti, cetiyagirimagge janasañcāro upacchinno. Athekadivasam coro “cetiyaḡiriṃ vilumpissāmī”ti agamāsi. Ārāmikā disvā dīghabhāṇakaabhayattherassa ārocesuṃ. Thero “sappiphāṇitādini atthī”ti pucchi. “Atthi, bhante”ti. “Corānaṃ detha, taṇḍulā atthī”ti? “Atthi, bhante, saṅghassatthāya āhaṭā taṇḍulā ca pattasākañca goraso cā”ti. “Bhattaṃ sampādetvā corānaṃ dethā”ti. Ārāmikā tathā karimsu. Corā bhattaṃ bhuñjitvā “kenāyaṃ paṭisanthāro kato”ti pucchiṃsu. “Amhākaṃ ayyena abhayattherenā”ti. Corā therassa santikaṃ gantvā vanditvā āhaṃsu - “mayaṃ saṅghassa ca cetiyassa ca santakaṃ acchinditvā gahessāmāti āgatā, tumhākaṃ pana iminā paṭisanthārenamha pasannā, ajja paṭṭhāya vihāre dhammikā rakkhā amhākaṃ āyattā hotu, nāgarā āgantvā dānaṃ dentu, cetiyaṃ vandantū”ti. Tato paṭṭhāya ca nāgare dānaṃ dātuṃ āgacchante nadītīreyaeva paccuggantvā rakkhantā vihāraṃ nenti, vihārepi dānaṃ dentānaṃ rakkhaṃ katvā tiṭṭhanti. Tepi bhikkhūnaṃ bhuttāvasesaṃ corānaṃ denti. Gamanakālepi te corā nadītīraṃ pāpetvā nivattanti.

Athekadivasam bhikkhusaṅghe khīyanakakathā uppannā “thero issaravatāya saṅghassa santakaṃ corānaṃ adāsi”ti. Thero sannipātaṃ kārāpetvā āha - “corā saṅghassa pakativatṭaṇca cetiyasantakañca acchinditvā gaṇhissāmā”ti āgamiṃsu. Atha nesaṃ mayā evaṃ na harissantīti ettako nāma paṭisanthāro kato, taṃ sabbampi ekato sampiṇḍetvā agghāpetha. Tena kāraṇena aviluttaṃ bhaṇḍaṃ ekato sampiṇḍetvā agghāpethāti. Tato sabbampi therena dinnakaṃ cetiyaghare ekaṃ varapotthakacittattharaṇaṃ na agghati. Tato āhaṃsu - “therena katapaṭisanthāro sukato codetuṃ vā sāretuṃ vā na labbhā, gīvā vā avahāro vā natthī”ti. Evaṃ mahānisamsa paṭisanthāroti sallakkhetvā kattabbo paṇḍitena bhikkhunāti.

187. Aṅgulipatodakavatthusmiṃ - uttantoti kilamanto. Anassāsakoti nirassāso. Imasmiṃ pana vatthusmiṃ yāya āpattiyā bhavitabbaṃ sā “khuddakesu nidiṭṭhā”ti idha na vuttā.

Tadanantare vatthusmiṃ - ottharivāti akkamitvā. So kira tehi ākaḍḍhiyamāno patito. Eko tassa udaraṃ abhiruhitvā nisīdi. Sesāpi pannarasa janā pathaviyaṃ ajjhottharivā adūhalapāsāṇā viya migaṃ māresuṃ. Yasmā pana te kammādhippāyā, na maraṇādhippāyā; tasmā pārājikaṃ na vuttaṃ.

Bhūtavejjakavatthusmiṃ - yakkhaṃ māresīti bhūtavijjākapāṭhakā yakkhagahitaṃ mocetukāmā yakkhaṃ āvāhetvā muñcāti vadanti. No ce muñcati, piṭṭhena vā mattikāya vā rūpaṃ katvā hatthapādādini chindanti, yaṃ yaṃ tassa chijjati taṃ taṃ yakkhassa chinnameva hoti. Sīse chinne yakkhopi marati. Evaṃ sopi māresi; tasmā thullaccayaṃ vuttaṃ. Na kevalaṇca yakkhameva, yopi hi sakkaṃ devarājaṃ māreyya, sopi thullaccayameva āpajjati.

Vālayakkhavatthusmiṃ - vālayakkhavihāranti yasmiṃ vihāre vālo caṇḍo yakkho vasati, taṃ vihāraṃ. Yo hi evarūpaṃ vihāraṃ ajānanto kevalaṃ vasanattāya peseti, anāpatti. Yo maraṇādhippāyo peseti, so itarassa maraṇena pārājikaṃ, amaraṇena thullaccayaṃ āpajjati. Yathā ca vālayakkhavihāraṃ; evaṃ yattha vālasīhabyagghādimigā vā ajagaraṇhasappādayo dīghajātikā vā vasanti, taṃ vālavihāraṃ pesentassāpi āpattānāpattibhedo veditabbo. Ayaṃ pālimuttakanayo. Yathā ca bhikkhuṃ vālayakkhavihāraṃ pesentassa; evaṃ vālayakkhampi bhikkhusantikaṃ pesentassa āpattānāpattibhedo veditabbo. Eseva nayo vāḷakantārādivatthūsupi. Kevalañhettha yasmiṃ kantāre vāḷamigā vā dīghajātikā vā atthi, so vāḷakantāro. Yasmiṃ corā atthi, so corakantāroti evaṃ padatthamattameva nānaṃ. Manussaviggahapārājikaṃ nāmetaṃ saṇhaṃ, pariyāyakathāya na muccati; tasmā yo vadeyya “asukasmiṃ nāma okāse coro nisinno, yo tassa sīsaṃ chinditvā āharati, so rājato sakkāravisesaṃ labhatī”ti. Tassa cetaṃ vacanaṃ sutvā koci naṃ gantvā māreti, ayaṃ pārājiko hotīti.

188. Taṃ maññaṃānoti ādīsu so kira bhikkhu attano veribhikkhuṃ māretukāmo cintesi - “imaṃ me divā mārentassa na sukaraṃ bhaveyya sotthinā gantuṃ, rattiṃ naṃ māressāmī”ti sallakkhetvā rattiṃ āgamma bahūnaṃ sayitaṭṭhāne taṃ maññaṃāno tameva jīvitā voropesi. Aparo taṃ maññaṃāno aññaṃ, aparo aññaṃ tasseva sahāyaṃ maññaṃāno taṃ, aparo aññaṃ tasseva sahāyaṃ maññaṃāno aññaṃ tassa sahāyameva jīvitā voropesi. Sabbesampi pārājikameva.

Amanussagahitavatthūsu paṭhame vatthusmiṃ “yakkhaṃ palāpessāmī”ti pahāraṃ adāsi, itaro “na dānāyaṃ virajjhituṃ samattho, māressāmi na”nti. Ettha ca namaraṇādhippāyassa anāpatti vuttāti. Na ettakeneva amanussagahitassa pahāro dātabbo, tālapaṇṇaṃ pana parittasuttaṃ vā hatthe vā pāde vā bandhitabbaṃ, ratanasuttādīni parittāni bhaṇitabbāni, “mā sīlavantaṃ bhikkhuṃ vihetṭhehī”ti dhammakathā kātābbāti. Saggakathādīni uttānatthāni. Yañhettha vattabbaṃ taṃ vuttameva.

189. Rukkhaçchedanavatthu aṭṭabandhanavatthusadisāṃ. Ayaṃ pana viseso - yo rukkhena otthatopi na marati, sakkā ca hoti ekena passena rukkhaṃ chetvā pathaviṃ vā khanitvā nikkhamituṃ, hatthe cassa vāsi vā kuṭhārī vā atthi, tena api jīvitaṃ pariccajitaṃ, na ca rukkho vā chinditabbo, na pathavī vā khaṇitabbā. Kasmā? Evaṃ karonto hi pācittiyaṃ āpajjati, buddhassa āṇaṃ bhaṇjati, na jīvitapariyantaṃ sīlaṃ karoti. Tasmā api jīvitaṃ pariccajitaṃ, na ca sīlanti pariggahetvā na evaṃ kātābbā. Aññaṃ pana bhikkhuno rukkhaṃ vā chinditvā pathaviṃ vā khanitvā taṃ nīharituṃ vaṭṭati. Sace udukkhalayantakena rukkhaṃ pavaṭṭetvā nīharitabbo hoti, taṃyeva rukkhaṃ chinditvā udukkhalaṃ gahetabbanti mahāsumatthero āha. Aññaṃpi chinditvā gahetuṃ vaṭṭatīti mahāpadumatthero. Sobbhādīsu patitassāpi nisseṇiṃ bandhitvā uttāraṇe eseva nayo. Attanā bhūtagāmaṃ chinditvā nisseṇī na kātābbā, aññaṃsaṃ katvā uddharituṃ vaṭṭatīti.

190. Dāyālimpanavatthūsu - dāyaṃ ālimpesunti vane aggim ādaṃsu. Ettha pana uddissānuddissavasena pārājikānantariyathullaccayaṃ pācittivatthūnaṃ anurūpato pārājikādīni akusalarāsibhāvo ca pubbe vuttanayeneva veditabbo. “Allaṇṇavanappagumbādayo ḍayhantū”ti ālimpentassa ca pācittiyaṃ. “Dabbūpakaraṇāni vinassantū”ti ālimpentassa dukkaṭaṃ. Khiddādhippāyenāpi dukkaṭanti saṅkhepaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. “Yaṃkiñci allasukkhaṃ saindriyānindriyaṃ ḍayhatū”ti ālimpentassa vatthuvaseṇa

pārājīkathullaccayapācittiyadukkaṭṭāni veditabbāni.

Paṭaggidānaṃ pana parittakaraṇaṃca bhagavatā anuññātaṃ, tasmā araṇṇe vanakammikehi vā dinnam sayam vā uṭṭhitam aggiṃ āgacchantam disvā “tiṇakuṭiyo mā vinassantū”ti tassa aggino paṭiaggiṃ dātuṃ vaṭṭati, yena saddhiṃ āgacchanto aggi ekato hutvā nirupādāno nibbāti. Parittampi kātuṃ vaṭṭati tiṇakuṭikānaṃ samantā bhūmitacchanam parikhākhaṇanam vā, yathā āgato aggi upādānaṃ alabhitvā nibbāti. Etaṃca sabbam uṭṭhiteyeva aggismiṃ kātuṃ vaṭṭati. Anuṭṭhite anupasampannehi kappiyavohārena kāretabbam. Udakena pana nibbāpentehi appāṇakameva udakaṃ āsiñcitabbam.

191. Āghātanavatthusmiṃ - yathā ekappahāravacane; evaṃ “dvīhi pahārehī”ti ādivacanesupi pārājīkam veditabbam. “Dvīhī”ti vutte ca ekena pahārena māritepi khattameva otiṇṇattā pārājīkam, tīhi mārite pana visaṅketam. Iti yathāparicchede vā paricchedabbhantare vā avisaṅketam, paricchedātikkame pana sabbattha visaṅketam hoti, āṇāpako muccati, vadhakasseva doso. Yathā ca pahāresu; evaṃ purisesupi “eko māretū”ti vutte ekeneva mārite pārājīkam, dvīhi mārite visaṅketam. “Dve mārentū”ti vutte ekena vā dvīhi vā mārite pārājīkam, tīhi mārite visaṅketanti veditabbam. Eko saṅgāme vegena dhāvato purisassa sīsam asinā chindati, asīsakam kabandham dhāvati, tamañño paharivā pātesi, kassa pārājīkanti vutte upaḍḍhā therā “gamanūpacchedakassā”ti āhaṃsu. Ābhidhammikagodattatthero “sīsacchedakassā”ti. Evarūpānipi vatthūni imassa vatthussa atthadīpane vattabbānīti.

192. Takkavatthusmiṃ - aniyametvā “takkaṃ pāyethā”ti vutte yaṃ vā taṃ vā takkaṃ pāyetvā mārite pārājīkam. Niyametvā pana “gotakkaṃ mahimsatakkam ajikātakka”nti vā, “sītam uṇham dhūpitaṃ adhūpita”nti vā vutte yaṃ vuttam, tato aññaṃ pāyetvā mārite visaṅketam.

Loṇasovīrakavatthusmiṃ - loṇasovīrakam nāma sabbarasābhisaṅkhatam ekam bhesajjam. Taṃ kira karontā harītakāmalakavibhītakakasāve sabbadhaññāni sabbaaparaṇṇāni sattannampi dhaññānaṃ odanaṃ kadalīphalādīni sabbaphalāni vettaketakakhajjūrīkaḷīrādayo sabbakaḷīre macchamaṃsakhaṇḍāni anekāni ca madhuphāṇitasindhavalonaṇikaṭukādīni bhesajjāni pakkhipitvā kumbhimukham limpitvā ekam vā dve vā tīni vā saṃvaccharāni ṭhapenti, taṃ paripaccitvā jamburasavaṇṇam hoti. Vātakāsakutṭhapaṇḍubhagandarādīnaṃ siniddhabhojanaṃ bhuttānaṃca uttarapānaṃ bhattajīraṇakabhesajjam tādisaṃ natthi. Taṃ panetaṃ bhikkhūnaṃ pacchābhattampi vaṭṭati, gilānānaṃ pākatikameva, agilānānaṃ pana udakasambhinnaṃ pānaparibhogenāti.

Samantapāsādikāya vinayasamvaṇṇanāya

Tatīyapārājīkavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthapārājīkam

Catusaccavidū satthā, catuttham yaṃ pakāsai;
Pārājīkam tassa dāni, patto saṃvaṇṇanākkamo.

Yasmā tasmā suviññeyyam, yaṃ pubbe ca pakāsitaṃ;
Taṃ vajjayitvā assāpi, hoti saṃvaṇṇanā ayaṃ.

Vaggumudātīriyabhikkhuvatthuvaṇṇanā

193. Tena samayena buddho bhagavā vesāliyaṃ viharati...pe... gihīnaṃ kammantaṃ adhiṭṭhemāti gihīnaṃ khettesu ceva ārāmādisu ca kattabbakiccaṃ adhiṭṭhāma; “evaṃ kātappaṃ, evaṃ na kātappa”nti ācikkhāma ceva anusāsāma cāti vuttaṃ hoti. Dūteyyanti dūtakammaṃ. Uttarimanussadhammassāti manusse uttiṇṇadhammassa; manusse atikkamitvā brahmattaṃ vā nibbānaṃ vā pāpanakadhammassāti attho. Uttarimanussānaṃ vā seṭṭhapurisānaṃ jhāyīnañca ariyānañca dhammassa. Asuko bhikkhūtiādīsu attanā evaṃ mantayitvā pacchā gihīnaṃ bhāsantā “buddharakkhito nāma bhikkhu paṭhamassa jhānassa lābhī, dhammarakkhito dutiyassā”ti evaṃ nāma vaseneva vaṇṇaṃ bhāsimṣūti veditabbo. Tattha esoyeva kho āvuso seyyoti kammantādhiṭṭhānaṃ dūteyyaharaṇaṃ bahuṣapattaṃ mahāsamārambhaṃ na ca samaṇasārappaṃ. Tato pana ubhayatopi eso eva seyyo pāsamsataraṃ sundarataraṃ yo amhākaṃ gihīnaṃ aññamaññassa uttarimanussadhammassa vaṇṇo bhāsito. Kiṃ vuttaṃ hoti? Iriyāpathaṃ saṇṭhapetvā nisinnaṃ vā caṅkamaṃ vā pucchantaṃ vā apucchantaṃ vā gihīnaṃ “ayaṃ asuko nāma bhikkhu paṭhamassa jhānassa lābhī”ti evamādinā nayena yo amhākaṃ aññena aññassa uttarimanussadhammassa vaṇṇo bhāsito bhavissati, eso eva seyyoti. Anāgatasambandhe pana asati na etehi so tasmīṃ khaṇe bhāsitova yasmā na yujjati, tasmā anāgatasambandhaṃ katvā “yo evaṃ bhāsito bhavissati, so eva seyyo”ti evamettha attho veditabbo. Lakkhaṇaṃ pana saddasatthato pariyesitappaṃ.

194. Vaṇṇavā ahesunti aññoyeva nesaṃ abhinavo sarīravaṇṇo uppajji, tena vaṇṇena vaṇṇavanto ahesuṃ. Pīṇindriyāti pañcahi pasādehi abhiniviṭṭhokāsassa paripuṇṇattā manacchatṭhānaṃ indriyānaṃ amilātābhāvena pīṇindriyā. Pasannamukhavaṇṇāti kiñcāpi avisesena vaṇṇavanto sarīravaṇṇato pana nesaṃ mukhavaṇṇo adhikataṃ pasanno; accho anāvilo parisuddhoti attho. Vipprasannachavivaṇṇāti yena ca te mahākaṇikārapupphādisadisena vaṇṇena vaṇṇavanto, tādiso aññesampi manussānaṃ vaṇṇo atthi. Yathā pana imesaṃ; evaṃ na tesāṃ chavivaṇṇo vipprasanno. Tena vuttaṃ - “vipprasannachavivaṇṇā”ti. Itiha te bhikkhū neva uddesaṃ na paripucchāṃ na kammaṭṭhānaṃ anuyuñjantā. Atha kho kuhakatāya abhūtaguṇasaṃvaṇṇanāya laddhāni paṇītabhojanāni bhuñjitvā yathāsukhaṃ niddārāmatāṃ saṅgaṇikārāmatañca anuyuñjantā imaṃ sarīrasobhaṃ pāpuṇṇṃsu, yathā taṃ bālā bhantaṃ gappaṭibhāgātī.

Vaggumudātīriyāti vaggumudātīravāsino. Kacci bhikkhave khamanīyanti bhikkhave kacci tumhākaṃ idaṃ catucakkaṃ navadvāraṃ sarīrayantaṃ khamanīyaṃ sakkā khamituṃ sahituṃ pariharituṃ na kiñci dukkhaṃ uppādetīti. Kacci yāpanīyanti kacci sabbakiccesu yāpetuṃ gametuṃ sakkā, na kiñci antarāyaṃ dassetīti. Kucchi parikantoti kucchi parikantito varaṃ bhaveyya; “parikatto”tipi pāṭho yujjati. Evaṃ vaggumudātīriye anekapariyāyena vigarahitvā idāni yasmā tehi katakammaṃ corakammaṃ hoti, tasmā āyatīṃ aññesampi evarūpassa kammaṃ akaraṇatthaṃ atha kho bhagavā bhikkhū āmantesi.

195. Āmantetvā ca pana “pañcime bhikkhave mahācorā”tiādīmāha. Tattha santo saṃvijjamānāti atthi ceva upalabbhanti cāti vuttaṃ hoti. Idhāti imasmīṃ sattaloke. Evaṃ hotīti evaṃ pubbabhāge icchā uppajjati. Kudāssu nāmāhanti ettha suiti nipāto; kudā nāmāti attho. So aparena samayenāti so pubbabhāge evaṃ cintetvā anukkamaṃ paraṃ vaḍḍhento panthadūhanakammaṃ paccantimagāmaṃ vilopanti evamādinī katvā vepullappattapariso hutvā gāme pi agāme, janapade pi ajanapade

karonto hananto ghātento chindanto chedāpento pacanto pācento.

Iti bāhirakamahācoraṃ dassetvā tena sadise sāsane pañca mahācore dassetuṃ “evameva kho”tiādimāha. Tattha pāpabhikkhunoti aññesu ṭhānesu mūlacchinno pārājikappatto “pāpabhikkhū”ti vuccati. Idha pana pārājikaṃ anāpanno icchācāre ṭhito khuddānukhuddakāni sikkhāpadāni madditvā vicaranto “pāpabhikkhū”ti adhippeto. Tassāpi bāhirakacorassa viya pubbabhāge evaṃ hoti - “kudāssu nāmāhaṃ...pe... parikkhārāna”nti. Tattha sakkatoti sakkārappatto. Garukatoti garukārappatto. Mānitoti manasā piyāyito. Pūjitoti catupaccayābhīhārapūjāya pūjito. Apacitoti apacitippatto. Tattha yassa cattāro paccaye sakkarivā suṭṭhu abhisāṅkhate pañītapañīte katvā denti, so sakkato. Yasmiṃ garubhāvaṃ paccupetvā denti, so garukato. Yaṃ manasā piyāyanti, so mānito. Yassa sabbampetaṃ karonti, so pūjito. Yassa abhivādanapaccuṭṭhānaañjalikammādivasena paramanipaccakāraṃ karonti, so apacito. Imassa ca pana sabbampi imaṃ lokāmisam patthayamānassa evaṃ hoti.

So aparena samayenāti so pubbabhāge evaṃ cintetvā anukkamena sikkhāya atibbagārave uddhate unnaḷe capale mukhare vikiṇṇavāce mutṭhassatī asampajāne pākatindriye ācariyupajjhāyehi pariccattake lābhagaruke pāpabhikkhū saṅgaṇhitvā iriyāpathasaṅṭhapanādīni kuhakavattāni sikkhāpetvā “ayaṃ thero asukasmīṃ nāma senāsane vassaṃ upagamma vattapaṭipattiṃ pūrayamāno vassaṃ vasitvā niggato”ti lokasammataśāsanasaṃvaṇṇanādīhi upāyehi lokaṃ paripācetuṃ paṭibalehi jātakādīsu kataparicayehi sarasampannehi pāpabhikkhūhi saṃvaṇṇiyamānaguṇo hutvā satena vā sahasena vā parivuto...pe... bhesajjaparikkhārānaṃ. Ayaṃ bhikkhave paṭhamo mahācoroti ayaṃ sandhicchedādicorako viya na ekaṃ kulaṃ na dve, atha kho mahājanaṃ vañcetvā catupaccayagahaṇato “paṭhamo mahācoro”ti veditabbo. Ye pana suttantikā vā ābhidhammikā vā vinayadharā vā bhikkhū bhikkhācāre asampajjamāne pāliṃ vācentā aṭṭhakathaṃ kathentā anumodanāya dhammakathāya iriyāpathasampattiyaṃ ca lokaṃ pasādentā janapadacārikaṃ caranti sakkatā garukatā mānitā pūjitā apacitā, te “tantipaveṇighaṭanakā sāsanaṇṇakā”ti veditabbā.

Tathāgatappaveditanti tathāgatena paṭividdhaṃ paccakkhakataṃ jānāpitaṃ vā. Attano dahatīti parisamajjhe pāliṃca aṭṭhakathaṃca saṃsanditvā madhurena sarena pasādanīyaṃ suttantaṃ kathetvā dhammakathāvasena acchariyabbhutaajātena viññūjanena “aho, bhante, pāli ca aṭṭhakathā ca suparisuddhā, kassa santike uggaṇhitthā”ti pucchito “ko amhādisse uggaṇhetuṃ samattho”ti ācariyaṃ anuddisitvā attanā paṭividdhaṃ sayambhuññādhigataṃ dhammavinayaṃ pavedeti. Ayaṃ tathāgatena satasahassakappādhikāni cattāri asaṅkheyyāni pāramiyo pūretvā kicchena kasirena paṭividdhadhammatthenako dutiyo mahācoro.

Suddhaṃ brahmacārinti khīṇāsavabhikkhuṃ. Parisuddhaṃ brahmacariyaṃ carantanti nirupakkilesaṃ seṭṭhacariyaṃ carantaṃ; aññampi vā anāgāmiṃ ādiṃ katvā yāva sīlavantaṃ puthujjanaṃ avippaṭisārādivatthukaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ carantaṃ. Amūlakena abrahmacariyena anuddhamsetīti tasmīṃ puggale avijjamānena antimavatthunā anuvadati codeti; ayaṃ vijjamānaguṇamakkhī ariyaguṇatthenako tatiyo mahācoro.

Garubhaṇḍāni garuparikkhārānīti yathā adinnādāne “caturo janā saṃvidhāya garubhaṇḍaṃ avāharu”nti ettha pañcamāsakagghanakaṃ “garubhaṇḍa”nti vuccati, idha pana na evaṃ. Atha kho “pañcimāni, bhikkhave, avissajjiyāni na vissajjetabbāni

saṅghena vā gaṇena vā puggalena vā. Vissajjitānīpi avissajjitāni honti. Yo vissajjeyya, āpatti thullaccayassa. Katamāni pañca? Ārāmo, ārāmavattu...pe... dārubhaṇḍaṃ, mattikābhaṇḍa'nti vacanato avissajjitabbattā garubhaṇḍāni. "Pañcimāni, bhikkhave, avebhaṅgiyāni na vibhajitabbāni saṅghena vā gaṇena vā puggalena vā. Vibhattānīpi avibhattāni honti. Yo vibhajeyya, āpatti thullaccayassa. Katamāni pañca? Ārāmo, ārāmavattu...pe... dārubhaṇḍaṃ, mattikābhaṇḍa'nti vacanato avebhaṅgiyattā sādharmaṇaparikkhārabhāvena garuparikkhārāni. Ārāmo ārāmavattūtiādīsu yaṃ vattabbaṃ taṃ sabbaṃ "pañcimāni, bhikkhave, avissajjiyānī"ti khandhake āgatasuttavaṇṇanāyameva bhaṇissāma. Tehi gihī saṅgaṇhātīti tāni datvā datvā gihīṃ saṅgaṇhāti anuggaṇhāti. Upalāpetīti "aho amhākaṃ ayyo"ti evaṃ lapanake anubandhanake sasnehe karoti. Ayaṃ avissajjiyaṃ avebhaṅgiyañca garuparikkhāraṃ tathābhāvato thenetvā gihi saṅgaṇhanako catuttho mahācoro. So ca paṇāyaṃ imaṃ garubhaṇḍaṃ kulasaṅgaṇhanatthaṃ vissajjento kuladūsakadukkaṭaṃ āpajjati. Pabbājanīyakammāraho ca hoti. Bhikkhusaṅghaṃ abhibhavitvā issaravatāya vissajjento thullaccayaṃ āpajjati. Theyyacittena vissajjento bhaṇḍaṃ agghāpetvā kāretabboti.

Ayaṃ aggo mahācoroti ayaṃ imesaṃ corānaṃ jeṭṭhacoro; iminā sadiso coro nāma natthi, yo pañcindriyaggahaṇātītaṃ atisaṅhasukhumāṃ lokuttaradhammaṃ theneti. Kiṃ pana sakkā lokuttaradhammo hiraññasuvaṇṇādīni viya vañcetvā thenetvā gahetunti? Na sakkā, tenevāha - "yo asantaṃ abhūtaṃ uttarimanussadhammaṃ ullapatī"ti. Ayañhi attani asantaṃ taṃ dhammaṃ kevalaṃ "atthi mayhaṃ eso"ti ullapati, na pana sakkoti tṭhānā cāvetuṃ, attani vā saṃvijjamānaṃ kātuṃ. Atha kasmā coroti vuttoti? Yasmā taṃ ullapitvā asantasambhāvanāya uppanne paccaye gaṇhāti. Evañhi gaṇhatā te paccayā sukhumena upāyena vañcetvā thenetvā gahitā honti. Tenevāha - "taṃ kissa hetu? Theyyāya vo bhikkhave raṭṭhapiṇḍo bhutto"ti. Ayañhi ettha attho - yaṃ avocumha - "ayaṃ aggo mahācoro, yo asantaṃ abhūtaṃ uttarimanussadhammaṃ ullapatī"ti. Taṃ kissa hetūti kena kāraṇena etaṃ avocumhāti ce. "Theyyāya vo bhikkhave raṭṭhapiṇḍo bhutto"ti bhikkhave yasmā so tena raṭṭhapiṇḍo theyyāya theyyacittena bhutto hoti. Ettha hi vokāro "ye hi vo ariyā araññavanapatthānī"tiādīsu viya padapūraṇamatte nipāto. Tasmā "tumhehi bhutto"ti evamassa attho na daṭṭhabbo.

Idāni tamevatthaṃ gāthāhi vibhūtataṃ karonto "aññathā santa"ntiādīmāha. Tattha aññathā santanti aparisuddhakāyasamācārādikena aññenākārena santaṃ. Aññathā yo pavedayeti parisuddhakāyasamācārādikena aññena ākārena yo pavedeyya. "Paramaparisuddho ahaṃ, atthi me abbhantare lokuttaradhammo"ti evaṃ jānāpeyya. Pavedetvā ca pana tāya pavedanāya uppannaṃ bhojanaṃ arahā viya bhuñjati. Nikacca kitavasseva bhuttaṃ theyyena tassa tanti nikaccāti vañcetvā aññathā santaṃ aññathā dassetvā. Agumbaagacchabhūtameva sākāpālāsapallavādicchādanena gumbamiva gacchamiva ca attānaṃ dassetvā. Kitavassevāti vañcakassa kerāṭikassa gumbagacchasaññāya araññe āgatāgate sakuṇe gahetvā jīvitakappakassa sakuṇikasaveva. Bhuttaṃ theyyena tassa tanti tassāpi anarahantasseva sato arahantabhāvaṃ dassetvā laddhabhojanaṃ bhuñjato; yaṃ taṃ bhuttaṃ taṃ yathā sakuṇikakitavassa nikacca vañcetvā sakuṇaggahaṇaṃ, evaṃ manusse vañcetvā laddhassa bhojanassa bhuttattā theyyena bhuttaṃ nāma hoti.

Imaṃ pana atthavasam aṇānantā ye evaṃ bhuñjanti, kāsāvakaṇṭhā...pe... nirayaṃ te upapajjare kāsāvakaṇṭhāti kāsāvena veṭhitakaṇṭhā. Ettakameva ariyaddhajadhāraṇamattaṃ, sesaṃ sāmāññaṃ natthi vuttaṃ hoti. “Bhavissanti kho paṇānanda anāgatamaddhānaṃ gotrabhuno kāsāvakaṇṭhā”ti evaṃ vuttadussīlānaṃ etaṃ adhivacanaṃ. Pāpadhammāti lāmakadhammā. Asaññatāti kāyādīhi asaññatā. Pāpāti lāmakapuggalā. Pāpehi kammehi tehi karaṇakāle ādīnaṃ adisvā katehi paravañcanādīhi pāpakammehi. Nirayaṃ te upapajjareti nirassādaṃ duggatiṃ te upapajjanti; tasmā seyyo ayoguloti gāthā. Tassattho - sacāyaṃ dussīlo asaññato icchācāre ṭhito kuhanāya lokaṃ vañcako puggalo tattaṃ aggisikhūpamaṃ ayogulaṃ bhuñjeyya ajjhohareyya, tassa yañcetaṃ raṭṭhapiṇḍaṃ bhuñjeyya, yañcetaṃ ayogulaṃ, tesu dvīsu ayogulova bhutto seyyo sundarataro paṇītataro ca bhavēyya, na hi ayogulassa bhuttattā samparāye sabbaññutaññānāpi dujjānaparicchedaṃ dukkhaṃ anubhavati. Evaṃ paṭiladdhassa pana tassa raṭṭhapiṇḍassa bhuttattā samparāye vuttappakāraṃ dukkhaṃ anubhoti, ayañhi koṭṭipatto micchājīvoti.

Evaṃ pāpakiriyāya anādīnavadassāvīnaṃ ādīnaṃ dassetvā “atha kho bhagavā vaggumudātīriye bhikkhū anekapariyāyena vigarahitvā dubbharatāya dupposatāya...pe... imaṃ sikkhāpadaṃ uddiseyyāthā”ti ca vatvā catutthapārājikaṃ paññapento “yo pana bhikkhu anabhijāna”nti ādimāha.

Evaṃ mūlacchejjasena daḷhaṃ katvā catutthapārājike paññatte aparaṃpi anuppaññattatthāya adhimānavatthu udapādi. Tassuppattidīpanatthaṃ etaṃ vuttaṃ - “evañcidaṃ bhagavatā bhikkhūnaṃ sikkhāpadaṃ paññattaṃ hoti”ti.

Adhimānavatthuvaṇṇanā

196. Tattha adiṭṭhe diṭṭhasaññinoti arahatte ñāṇacakkhunā adiṭṭheyeva “diṭṭhaṃ amhehi arahatta”nti diṭṭhasaññino hutvā. Esa nayo appattādīsu. Ayaṃ pana viseso - appatteti attano santāne uppattivasena appatte. Anadhigateti maggabhāvanāya anadhigate; appaṭiladdhetipi attho. Asacchikateti appaṭividdhe paccavekkhaṇavasena vā appaccakkhakate. Adhimānenāti adhigatamānena; “adhigatā maya”nti evaṃ uppannamānenāti attho, adhikamānena vā thaddhamānenāti attho. Aññaṃ byākariṃsūti arahattaṃ byākariṃsu; “pattaṃ āvuso amhehi arahattaṃ, kataṃ karaṇīya”nti bhikkhūnaṃ ārocesuṃ. Tesaṃ maggena appahīnakilesattā kevalaṃ samathavipassanābalena vikkhambhitakilesānaṃ aparena samayena tathārūpapaccayasamāyoge rāgāya cittaṃ namati; rāgatthāya namatīti attho. Esa nayo itaresu.

Taṅca kho etaṃ abbohārikanti taṅca kho etaṃ tesaṃ aññabyākaraṇaṃ abbohārikaṃ āpattipaññāpane vohāraṃ na gacchati; āpattiyā aṅgaṃ na hotīti attho.

Kassa paṇāyaṃ adhimāno uppajjati, kassa nuppajjatīti? Ariyasāvakassa tāva nuppajjati so hi maggaphalanibbānapahīnakilesaavasiṭṭhakilesapaccavekkhaṇena sañjātasomanasso ariyaguṇapaṭivedhe nikkāṅkho. Tasmā sotāpannādīnaṃ “ahaṃ sakadāgāmī”tiādivasena adhimāno nuppajjati. Dussīlassa nuppajjati, so hi ariyaguṇādhigame nirāsova. Sīlavatopi pariccattakammaṭṭhānassa niddārāmatādimanuyuttassa nuppajjati. Suparisuddhasīlassa pana kammaṭṭhāne appamattassa nāmarūpaṃ vavatthapetvā paccayapariggahena vitiṇṇakaṅkhasa tilakkaṇaṃ āropetvā saṅkhāre sammasantassa āraddhavipassakassa uppajjati, uppanno ca suddhasamathalābhiṃ vā suddhavipassanālābhiṃ vā antarā ṭhapeti, so hi dasapi vīsatiṃ tiṃsampi vassāni kilesasamudācāraṃ apassitvā “ahaṃ

sotāpanno”ti vā “sakadāgāmī”ti vā “anāgāmī”ti vā maññati.

Samathavipassanālābhiṃ pana arahatteyeva ṭhapeti. Tassa hi samādhibalena kilesā vikkhambhitā, vipassanābalena saṅkhārā supariggahitā, tasmā satṭhimpī vassāni asītipi vassāni vassasatampi kilesā na samudācaranti, khīṇāsavasessa cittacāro hoti. So evaṃ dīgharattaṃ kilesasamudācāraṃ apassanto antarā aṭhatvāva “arahā aha”nti maññatīti.

Savibhaṅgasikkhāpadavaṇṇanā

197. Anabhijānanti na abhijānaṃ. Yasmā panāyaṃ anabhijānaṃ samudācarati, svassa santāne anuppanno ñāṇena ca asacchikatoti abhūto hoti. Tenassa padabhājane “asantaṃ abhūtaṃ asaṃvijjamāna”nti vatvā “ajānanto apassanto”ti vuttaṃ.

Uttarimanussadhammanti uttarimanussānaṃ jhāyīnañceva ariyānañca dhammaṃ. Attupanāyikanti attani taṃ upaneti, attānaṃ vā tattha upanetīti attupanāyiko, taṃ attupanāyikaṃ; evaṃ katvā samudācareyyāti sambandho. Padabhājane pana yasmā uttarimanussadhammo nāma jhānaṃ vimokkhaṃ samādhī samāpatti ñāṇadassanaṃ...pe... suññāgāre abhīratīti evaṃ jhānādayo anekadhammā vuttā. Tasmā tesāṃ sabbesāṃ vasena attupanāyikabhāvaṃ dassento “te vā kusale dhamme attani upanetī”ti bahuvacananiddesaṃ akāsi. Tattha “ete dhammā mayi sandissanti”ti samudācaranto attani upaneti. “Ahaṃ etesu sandissāmī”ti samudācaranto attānaṃ tesu upanetīti veditabbo.

Alamariyañāṇadassananti ettha lokiyalokuttarā paññā jānanaṭṭhena ñāṇaṃ, cakkhunā diṭṭhamiva dhammaṃ paccakkhakaraṇato dassanaṭṭhena dassananti ñāṇadassanaṃ. Ariyaṃ visuddhaṃ uttamaṃ ñāṇadassananti ariyañāṇadassanaṃ. Alaṃ pariyattaṃ kilesaviddhamśanasamatthaṃ ariyañāṇadassanamettha, jhānādibhede uttarimanussadhamme alaṃ vā ariyañāṇadassanamassāti alamariyañāṇadassano, taṃ alamariyañāṇadassanaṃ uttarimanussadhammanti evaṃ padatthasambandho veditabbo. Tattha yena ñāṇadassanena so alamariyañāṇadassanoti vuccati. Tadeva dassetuṃ “ñāṇanti tisso vijjā, dassananti yaṃ ñāṇaṃ taṃ dassanaṃ; yaṃ dassanaṃ taṃ ñāṇa”nti vijjāsīsena padabhājanaṃ vuttaṃ. Mahaggatalokuttarā panettha sabbāpi paññā “ñāṇa”nti veditabbā.

Samudācareyyāti vuttappakārametaṃ uttarimanussadhammaṃ attupanāyikaṃ katvā āroceyya. Itthiyā vātiādi pana ārocetabbapuggalanidassanaṃ. Etesaṃhi ārocite ārocitaṃ hoti na devamārabrahmānaṃ, nāpi petayakkhatiracchānagatānanti. Iti jānāmi iti passāmīti samudācaraṇākāranidassanametaṃ. Padabhājane panassa “jānāmahaṃ ete dhamme, passāmahaṃ ete dhamme”ti idaṃ tesu jhānādīsu dhammesu jānanapassanānaṃ pavattidīpanaṃ, “atthi ca me ete dhammā”tiādi attupanāyikabhāvadīpanaṃ.

198. Tato aparena samayenāti āpattiṇijānanasamayadassanametaṃ. Ayaṃ pana ārocitakkhaṇeyeva pārājikaṃ āpajjati. Āpattiṃ pana āpanno yasmā parena codito vā acodito vā paṭijānāti; tasmā “samanuggāhiyamāno vā asamanuggāhiyamāno vā”ti vuttaṃ.

Tattha samanuggāhiyamāne tāva - kiṃ te adhigatanti adhigamapucchā; jhānavimokkhādīsu, sotāpattimaggādīsu vā kiṃ tayā adhigatanti. Kinti te adhigatanti upāyapucchā. Ayaṃhi etthādhīppāyo - kiṃ tayā aniccalakkhaṇaṃ dhuraṃ katvā

adhigataṃ, dukkhānattalakkhaṇesu aññataraṃ vā? Kiṃ vā samādhivasena abhinivisitvā, udāhu vipassanāvasena? Tathā kiṃ rūpe abhinivisitvā, udāhu arūpe? Kiṃ vā ajjhataṃ abhinivisitvā, udāhu bahiddhāti? Kadā te adhigatanti kālapucchā. Pubbaṇhamajjhanhikādīsu katarasmiṃ kāleti vuttaṃ hoti? Kattha te adhigatanti okāsapucchā. Katarasmiṃ okāse, kiṃ rattiṭṭhāne, divāṭṭhāne, rukkhamaññe, maṇḍape, katarasmiṃ vā vihareti vuttaṃ hoti. Katame te kilesā pahīnāti pahīnakilesapucchā. Kataramaggavajjhā tava kilesā pahīnāti vuttaṃ hoti. Katamesaṃ tvaṃ dhammānaṃ lābhīti paṭiladdhadhammapucchā. Paṭhamamaggādīsu katamesaṃ dhammānaṃ tvaṃ lābhīti vuttaṃ hoti.

Tasmā idāni cepi koci bhikkhu uttarimanussadhammādhigamaṃ byākareyya, na so ettāvatāva sakkātabbo. Imesu pana chasu ṭhānesu sodhanatthaṃ vattabbo - “kiṃ te adhigataṃ, kiṃ jhānaṃ, udāhu vimokkhādīsu aññataraṃ”nti? Yo hi yena adhigato dhammo, so tassa pākaṭo hoti. Sace “idaṃ nāma me adhigataṃ”nti vadati, tato “kinti te adhigataṃ”nti pucchitabbo, “aniccalakkhaṇādīsu kiṃ dhuraṃ katvā aṭṭhatimsāya vā ārammaṇesu rūpārūpaajjhatabhiddhādibhedesu vā dhammesu kena mukhena abhinivisitvā”ti yo hi yassābhiniveso, so tassa pākaṭo hoti. Sace “ayaṃ nāma me abhiniveso evaṃ mayā adhigataṃ”nti vadati, tato “kadā te adhigataṃ”nti pucchitabbo, “kiṃ pubbaṇhe, udāhu majjhanhikādīsu aññatarasmiṃ kāle”ti sabbesañhi attanā adhigatakālo pākaṭo hoti. Sace “asukasmiṃ nāma kāle adhigatanti vadati, tato “kattha te adhigataṃ”nti pucchitabbo, “kiṃ divāṭṭhāne, udāhu rattiṭṭhānādīsu aññatarasmiṃ okāse”ti sabbesañhi attanā adhigatokāso pākaṭo hoti. Sace “asukasmiṃ nāma me okāse adhigataṃ”nti vadati, tato “katame te kilesā pahīnā”ti pucchitabbo, “kiṃ paṭhamamaggavajjhā, udāhu dutiyādimaggavajjhā”ti sabbesañhi attanā adhigatamaggena pahīnakilesā pākaṭā honti. Sace “ime nāma me kilesā pahīnā”ti vadati, tato “katamesaṃ tvaṃ dhammānaṃ lābhī”ti pucchitabbo, “kiṃ sotāpattimaggassa, udāhu sakadāgāmimaggādīsu aññatarassā”ti sabbesaṃ hi attanā adhigatadhammā pākaṭā honti. Sace “imesaṃ nāmāhaṃ dhammānaṃ lābhī”ti vadati, ettāvatāpissa vacanaṃ na saddhātappaṃ, bahussutā hi uggahaparipucchākusalā bhikkhū imāni cha ṭhānāni sodhetuṃ sakkonti.

Imassa pana bhikkhuno āgamanapaṭipadā sodhetabbā. Yadi āgamanapaṭipadā na sujjhati, “imāya paṭipadāya lokuttaradhammo nāma na labbhati”ti apanetabbo. Yadi panassa āgamanapaṭipadā sujjhati, “dīgharattaṃ tīsu sikkhāsu appamatto jāgariyamanuyutto catūsu paccayesu alaggo ākāse pañisamena cetasa viharatī”ti paññāyati, tassa bhikkhuno byākaraṇaṃ paṭipadāya saddhiṃ saṃsandati. “Seyyathāpi nāma gaṇḍodakaṃ yamunodakena saddhiṃ saṃsandati sameti; evameva supaññattā tena bhagavatā sāvakānaṃ nibbānagāminī paṭipadā saṃsandati nibbānañca paṭipadā cā”ti vuttasadisā hoti.

Apica kho na ettakenāpi sakkāro kātabbo. Kasmā? Ekaccassa hi puthujjanassāpi sato khīṇāsavaṃ paṭipattisadisā paṭipadā hoti, tasmā so bhikkhu tehi tehi upāyehi uttāsetabbo. Khīṇāsavassa nāma asaniyāpi matthake patamānāya bhayaṃ vā chambhitattaṃ vā lomahaṃso vā na hoti. Sacassa bhayaṃ vā chambhitattaṃ vā lomahaṃso vā uppajjati, “na tvaṃ arahā”ti apanetabbo. Sace pana abhīrū acchambhī anutrāsī hutvā siho viya nisīdati, ayaṃ bhikkhu sampannaveyyākaraṇo samantā rājarājamahāmattādīhi pesitaṃ sakkāraṃ arahatīti.

Pāpicchoti yā sā “idhekacco dussīlova samāno sīlavāti maṃ jano jānātūti icchatī”tiādinā nayena vuttā pāpicchā tāya samannāgato. Icchāpakatoti tāya

pāpikāya icchāya apakato abhibhūto pārājiko hutvā.

Visuddhāpekkhoti attano visuddhiṃ apekkhamāno icchamāno patthayamāno. Ayañhi yasmā pārājikaṃ āpanno, tasmā bhikkhubhāve tathavā abhabbo jhānādīni adhigantum, bhikkhubhāvo hissa saggantarāyo ceva hoti maggantarāyo ca. Vuttañhetam - “sāmaññaṃ dupparāmaṭṭham nirayāyupakaḍḍhatī”ti. Aparampi vuttaṃ - “sithilo hi paribbājo, bhiyyo ākirate raja”nti. Iccassa bhikkhubhāvo visuddhi nāma na hoti. Yasmā pana gihī vā upāsako vā ārāmiko vā sāmaṇero vā hutvā dānasaraṇasīlasaṃvarādīhi saggamaggaṃ vā jhānavimokkhādīhi mokkhamaggaṃ vā ārādetuṃ bhabbo hoti, tasmāssa gihiādibhāvo visuddhi nāma hoti, tasmā taṃ visuddhiṃ apekkhanato “visuddhāpekkho”ti vuccati. Teneva cassa padabhājane “gihī vā hotukāmo”tiādi vuttaṃ.

Evaṃ vadeyyāti evaṃ bhaṇeyya. Kathaṃ? “Ajānamevaṃ āvuso avacaṃ jānāmi, apassaṃ passāmi”ti. Padabhājane pana “evaṃ vadeyyā”ti idaṃ padaṃ anuddharitvā yathā vadanto “ajānamevaṃ āvuso avacaṃ jānāmi, apassaṃ passāmi”ti vadati nāmāti vuccati, taṃ ākāraṃ dassetuṃ “nāhaṃ ete dhamme jānāmi”tiādi vuttaṃ. Tucchaṃ musā vilapinti ahaṃ vacanattavirahato tucchaṃ vañcanādhippāyato musā vilapiṃ, abhaṇinti vuttaṃ hoti. Padabhājane panassa aññaena padabyañjanena atthamattaṃ dassetuṃ “tucchakaṃ mayā bhaṇita”ntiādi vuttaṃ.

Purime upādāyāti purimāni tīṇi pārājikāni āpanne puggale upādāya. Sesam pubbe vuttanayattā uttānatthattā ca pākaṭamevāti.

Padabhājanīyavaṇṇanā

199. Evaṃ uddiṭṭhasikkhāpadaṃ padānukkamena vibhajitvā idāni yasmā heṭṭhā padabhājanīyamhi “jhānaṃ vimokkhaṃ samādhi samāpatti ñāṇadassanaṃ...pe... suññāgāre abhiratī”ti evaṃ saṃkhitteneva uttarimanussadhammo dassito, na vitthārena āpattiṃ āropetvā tanti tthapitā. Saṅkhepadassite ca atthe na sabbe sabbākārena nayaṃ gahetuṃ sakkonti, tasmā sabbākārena nayaggahaṇatthaṃ puna tadeva padabhājanaṃ mātikāthāne tthapetvā vitthārato uttarimanussadhammaṃ dassetvā āpattibhedam dassetukāmo “jhānanti paṭhamam jhānaṃ, dutiyam jhāna”ntiādimāha. Tattha paṭhamajjhānādīhi mettājhānādīni asubhajjhānādīni ānāpānassatisamādhijjhānampi lokiyajjhānampi lokuttarajjhānampi saṅgahitameva. Tasmā “paṭhamam jhānaṃ samāpajjintipi...pe... catuttham jjhānaṃ, mettājhānaṃ, upekkhājhānaṃ asubhajjhānaṃ ānāpānassatisamādhijjhānaṃ, lokiyajjhānaṃ, lokuttarajjhānaṃ samāpajji”ntipi bhaṇanto pārājikova hotīti vedittabbo.

Suṭṭhu mutto vividhehi vā kilesehi muttoti vimokkho. So panāyaṃ rāgadosamohehi suññattā suññato. Rāgadosamohanimittehi animittattā animitto. Rāgadosamohapaṇidhīnaṃ abhāvato appaṇihitoti vuccati. Cittaṃ samaṃ ādahati ārammaṇe tthapetīti samādhi. Ariyehi samāpajjitabbato samāpatti. Sesamettha vuttanayameva. Ettha ca vimokkhattikena ca samādhittikena ca ariyamaggova vutto. Samāpattittikena pana phalasamāpatti. Tesu yaṃkiñci ekampi padaṃ gahetvā “ahaṃ imassa lābhīmhi”ti bhaṇanto pārājikova hoti.

Tisso vijjāti pubbenivāsānussati, dibbacakkhu, āsavānaṃ khaye ñāṇanti. Tattha ekissāpi nāmaṃ gahetvā “ahaṃ imissā vijjāya lābhīmhi”ti bhaṇanto pārājiko hoti. Saṅkhepaṭṭhakathāyaṃ pana “vijjānaṃ lābhīmhi”ti bhaṇantopi ‘tissannaṃ vijjānaṃ

lābhīmhi'ti bhaṇantopi pārājiko vā'ti vuttaṃ. Maggabhāvanāpadabhājane vuttā sattatiṃsabodhipakkhiyadhammā maggasampayuttā lokuttarāva idhāhippetā. Tasmā lokuttarānaṃ satipaṭṭhānānaṃ sammappadhānānaṃ iddhipādānaṃ indriyānaṃ balānaṃ bojjaṅgānaṃ ariyassa aṭṭhaṅgikassa maggassa lābhīmhi'ti vadato pārājikanti mahāaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Mahāpaccariyādīsu pana "satipaṭṭhānānaṃ lābhīmhi'ti evaṃ ekekakoṭṭhāsavasenāpi 'kāyānupassanāsatiṃsatipaṭṭhānassa lābhīmhi'ti evaṃ tattha ekekaḍḍhamavasenāpi vadato pārājikamevā'ti vuttaṃ tampi sameti. Kasmā? Maggakkhaṇuppanneyeva sandhāya vuttattā. Phalasacchikiriyāyapi ekekaphalavasena pārājikaṃ veditabbaṃ.

Rāgassa pahānantiādittike kilesappahānameva vuttaṃ. Taṃ pana yasmā maggena vinā natthi, tatiyamaggena hi kāmarāgadosānaṃ pahānaṃ, catutthena mohassa, tasmā "rāgo me pahīno'tiādīni vadatopi pārājikaṃ vuttaṃ.

Rāgā cittaṃ vinīvaraṇatātiādittike lokuttaracittameva vuttaṃ. Tasmā "rāgā me cittaṃ vinīvaraṇa'tiādīni vadatopi pārājikameva.

Suññāgārapadabhājane pana yasmā jhānena aghaṭetvā "suññāgāre abhiraṃmāmi'ti vacanamattena pārājikaṃ nāhippetam, tasmā "paṭhamena jhānena suññāgāre abhirati'tiādi vuttaṃ. Tasmā yo jhānena aghaṭetvā "iminā nāma jhānena suññāgāre abhiraṃmāmi'ti vadati, ayameva pārājiko hotīti veditabbo.

Yā ca "ñāṇa'ti imassa padabhājane ambaṭṭhasuttādīsu vuttāsu aṭṭhasu vijjāsu vipassanāñāṇamanomayiddhiiddhividhadibbasotacetopariyañāṇabhedā pañca vijjā na āgatā, tāsu ekā vipassanāva pārājikavatthu na hoti, sesā hontīti veditabbā. Tasmā "vipassanāya lābhīmhi'ti tipaṭṭhi "vipassanāñāṇassa lābhīmhi'ti tipaṭṭhi vadato pārājikaṃ natthi. Phussadevatthero pana bhaṇati - "itarāpi catasso vijjā ñāṇena aghaṭitā pārājikavatthū na honti. Tasmā 'manomayassa lābhīmhi, iddhividhassa, dibbāya sotadhātuyā, cetopariyassa lābhīmhi'ti vadatopi pārājikaṃ natthi'ti. Taṃ tassa antevāsikeheva paṭikkhittaṃ - "ācariyo na ābhidhammiko bhummantaraṃ na jānāti, abhiññā nāma catutthajjhānapāḍakova mahaggatadhammo, jhāneneva ijjhati. Tasmā manomayassa lābhīmhi'ti vā 'manomayañāṇassa lābhīmhi'ti vā yathā vā tathā vā vadatu pārājikamevā'ti. Ettha ca kiñcāpi nibbānaṃ pāṭiyā anāgataṃ, atha kho "nibbānaṃ me patta'ti vā "sacchikata'ti vā vadato pārājikameva. Kasmā? Nibbānassa nibbattitalokuttarattā. Tathā "cattāri saccāni paṭivijjhiṃ paṭividdhāni mayā'ti vadatopi pārājikameva. Kasmā? Saccappaṭivedhoti hi maggassa pariyāyavacanaṃ. Yasmā pana "tisso paṭisambhidā kāmāvacarakusalato catūsu ñāṇasampayuttesu cittuppādesu uppajjanti, kriyato catūsu ñāṇasampayuttesu cittuppādesu uppajjanti, atthapaṭisambhidā etesu ceva uppajjati, catūsu maggesu catūsu phalesu ca uppajjati'ti vibhaṅge vuttaṃ. Tasmā "dhammapaṭisambhidāya lābhīmhi'ti vā, "nirutti...pe... paṭibhānapaṭisambhidāya lābhīmhi'ti vā "lokiyaatthapaṭisambhidāya lābhīmhi'ti vā vuttepi pārājikaṃ natthi. "Paṭisambhidānaṃ lābhīmhi'ti vutte na tāva sīsaṃ otarati. "Lokuttaraatthapaṭisambhidāya lābhīmhi'ti vutte pana pārājikaṃ hoti. Saṅkhepaṭṭhakathāyaṃ pana atthapaṭisambhidāppattomhīti avisesenāpi vadato pārājikaṃ vuttaṃ. Kurundiyampi "na muccatī'ti vuttaṃ. Mahāaṭṭhakathāyaṃ pana "ettāvatā pārājikaṃ natthi, ettāvatā sīsaṃ na otarati, ettāvatā na pārājika'ti vicāritattā na sakkā aññaṃ pamāṇaṃ kātunti.

“Nirodhasamāpattiṃ samāpajjāmi”ti vā “lābhīmāhaṃ tassā”ti vā vadatopi pārājikaṃ natthi. Kasmā? Nirodhasamāpattiya neva lokiyattā na lokuttarattāti. Sace panassa evaṃ hoti - “nirodhaṃ nāma anāgāmī vā khīṇāsavo vā samāpajjati, tesamā aññataroti jānissatī”ti byākaroti, so ca naṃ tathā jānāti, pārājikanti mahāpaccarisāṅkhepaṭṭhakathāsu vuttaṃ. Taṃ vīmaṃsitvā gahetabbaṃ.

“Atītabhave kassapasammāsambuddhakāle sotāpannomhī”ti vadatopi pārājikaṃ natthi. Atītakhandhānañhi parāmaṭṭhattā sīsaṃ na otaratīti. Saṅkhepaṭṭhakathāyaṃ pana “atīte aṭṭhasamāpattilābhīmhi”ti vadato pārājikaṃ natthi, kuppadhammattā idha pana “atthi akuppadhammattāti keci vadantī”ti vuttaṃ. Tampi tattheva “atītatabhāvaṃ sandhāya kathentassa pārājikaṃ na hoti, paccuppannattabhāvaṃ sandhāya kathentasseva hotī”ti paṭikkhittaṃ.

Suddhikavāraṇakathāvaṇṇanā

200. Evaṃ jhānādīni dasa mātikāpadāni vitthāretvā idāni uttarimanussadhammaṃ ullapanto yaṃ sampajānamusāvādaṃ bhaṇati, tassa aṅgaṃ dassetvā tasseeva vitthārassa vasena cakkapeyyālaṃ bandhanto ullapanākārañca āpattibhedañca dassetuṃ “tīhākārehi”tiādimāha. Tattha suddhikavāro vattukāmaṃvāro paccayapaṭisaṃyuttavāro ti tayo mahāvārā. Tesu suddhikavāre paṭhamajjhānaṃ ādim katvā yāva mohā cittaṃ vinīvaraṇapadaṃ, tāva ekamekaṃmiṃ pade samāpajjīṃ, samāpajjāmi, samāpanno, lābhīmhi, vasīmhi, sacchikataṃ mayāti imesu chasu padesu ekamekaṃ padaṃ tīhākārehi, catūhi, pañcahi, chahi, sattahākārehiṭi evaṃ pañcakkhattuṃ yojetvā suddhikanayo nāma vutto. Tato paṭhamañca jhānaṃ, dutiyañca jhānanti evaṃ paṭhamajjhānena saddhiṃ ekamekaṃ padaṃ ghaṭentena sabbapadāni ghaṭetvā teneva vitthārena khaṇḍacakkaṃ nāma vuttaṃ. Tañhi puna ānetvā paṭhamajjhānādīhi na yojitaṃ, tasmā “khaṇḍacakka”nti vuccati. Tato dutiyañca jhānaṃ, tatiyañca jhānanti evaṃ dutiyajjhānena saddhiṃ ekamekaṃ padaṃ ghaṭetvā puna ānetvā paṭhamajjhānena saddhiṃ sambandhitvā teneva vitthārena baddhacakkaṃ nāma vuttaṃ. Tato yathā dutiyajjhānena saddhiṃ, evaṃ tatiyajjhānādīhi saddhiṃ, ekamekaṃ padaṃ ghaṭetvā puna ānetvā dutiyajjhānādīhi saddhiṃ sambandhitvā teneva vitthārena aññānīpi ekūnatimsa baddhacakkāni vatvā ekamūlakanayo niṭṭhāpito. Pāṭho pana saṅkhepena dassito, so asammuyhantena vitthārato veditabbo.

Yathā ca ekamūlako, evaṃ dumūlakādayopi sabbamūlakapariyosānā catunnaṃ satānaṃ upari pañcatimsa nayā vuttā. Seyyathidaṃ - dvimūlakā ekūnatimsa, timūlakā aṭṭhavāsa, catumūlakā sattavāsa; evaṃ pañcamūlakādayopi ekekaṃ ūnaṃ katvā yāva tiṃsamūlakā, tāva veditabbā. Pāṭhe pana tesamā nāmaṃpi saṅkhipitvā “idaṃ sabbamūlaka”nti tiṃsamūlakanayo eko dassito. Yasmā ca suññāgārapadaṃ jhānena aghaṭitaṃ sīsaṃ na otarati, tasmā taṃ anāmasitvā mohā cittaṃ vinīvaraṇapadapariyosānāyeva sabbattha yojanā dassitāti veditabbā. Evaṃ paṭhamajjhānādīni paṭipāṭiyā vā uppaṭipāṭiyā vā dutiyajjhānādīhi ghaṭetvā vā aghaṭetvā vā samāpajjintiādinā nayena ullapato mokkho natthi, pārājikaṃ āpajjatiyevāti.

Imassa atthassa dassanavasena vutte ca panetasmimā suddhikamahāvāre ayaṃ saṅkhepato atthavaṇṇanā - tīhākārehiṭi sampajānamusāvādassa aṅgabhūtehi tīhi kāraṇehi. Pubbevassa hotīti pubbabhāgeyeve assa puggalassa evaṃ hoti “musā bhaṇissa”nti. Bhaṇantassa hotīti bhaṇamānassa hoti. Bhaṇitassa hotīti bhaṇite assa

hoti, yaṃ vattabbaṃ tasmim vutte hotīti attho. Atha vā bhaṇitassāti vuttavato niṭṭhitavacanassa hotīti. Yo evaṃ pubbabhāgepi jānāti, bhaṇantopi jānāti, pacchāpi jānāti, “musā mayā bhaṇita”nti so “paṭhamajjhānaṃ samāpajji”nti bhaṇanto pārājikaṃ āpajjati ayamettha attho dassito. Kiñcāpi dassito, atha kho ayamettha viseso - pucchā tāva hoti “musā bhaṇissa”nti pubbabhāgo atthi, ‘musā mayā bhaṇita’nti pacchābhāgo natthi, vuttamattameva hi koci pamussati, kiṃ tassa pārājikaṃ hoti, na hoti”ti? Sā evaṃ aṭṭhakathāsu vissajjitā - pubbabhāge “musā bhaṇissa”nti ca bhaṇantassa “musā bhaṇāmī”ti ca jānato pacchābhāge “musā mayā bhaṇita”nti na sakkā na bhavitum. Sacepi na hoti pārājikameva. Purimameva hi aṅgadvayaṃ pamāṇaṃ. Yassāpi pubbabhāge “musā bhaṇissa”nti ābhogo natthi, bhaṇanto pana “musā bhaṇāmī”ti jānāti, bhaṇitepi “musā mayā bhaṇita”nti jānāti, so āpattiyā na kāretabbo. Pubbabhāgo hi pamāṇataro. Tasmim asati davā bhaṇitaṃ vā ravā bhaṇitaṃ vā hoti”ti.

Ettha ca taṃñāṇatā ca ñāṇasamodhānañca pariccajitabbaṃ. Taṃñāṇatā pariccajitabbāti yena cittaṇa “musā bhaṇissa”nti jānāti, teneva “musā bhaṇāmī”ti ca “musā mayā bhaṇita”nti ca jānātīti evaṃ ekacitteneva tīsu khaṇesu jānātīti ayaṃ taṃñāṇatā pariccajitabbā, na hi sakkā teneva cittaṇa taṃ cittaṃ jānitum yathā na sakkā teneva asinā so asi chinditunti. Purimaṃ purimaṃ pana cittaṃ pacchimassa pacchimassa cittassa tathā uppattiyā paccayo hutvā nirujjhati. Tenetaṃ vuccati -

“Pamāṇaṃ pubbabhāgova, tasmim sati na hessati;
Sesadvayanti nattheta, miti vācā tivaṅgikā”ti.

“Ñāṇasamodhānaṃ pariccajitabba”nti etāni tīṇi cittāni ekakkhaṇe uppajjantīti na gahetabbāni. Idañhi cittaṃ nāma -

Aniruddhamhi paṭhame, na uppajjati pacchimaṃ;
Nirantaruppajjanato, ekaṃ viya pakāsati.

Ito paraṃ pana yvāyaṃ “paṭhamaṃ jhānaṃ samāpajji”nti sampajānamusā bhaṇati, yasmā so “natthi me paṭhamaṃ jhāna”nti evaṃdiṭṭhiko hoti, tassa hi atthevāyaṃ laddhi. Tathā “natthi me paṭhamaṃ jhāna”nti evamassa khamati ceva ruccati ca. Evaṃsabhāvameva cassa cittaṃ “natthi me paṭhamaṃ jhāna”nti. Yadā pana musā vattukāmo hoti, tadā taṃ diṭṭhiṃ vā diṭṭhiyā saha khantiṃ vā diṭṭhikhantīhi saddhiṃ ruciṃ vā, diṭṭhikhantiruciṃ saddhiṃ bhāvaṃ vā vinidhāya nikkhipitvā paṭicchādetvā abhūtaṃ katvā bhaṇati, tasmā tesampi vasena aṅgabhedam dassetum “catūhākārehī”tiādi vuttaṃ. Parivāre ca “aṭṭhaṅgiko musāvādo”ti vuttattā tattha adhippetāya saññāya saddhiṃ aññopi idha “aṭṭhahākārehī”ti eko nayo yojetabbo.

Ettha ca vinidhāya diṭṭhinti balavadhammavinidhānavasenetam vuttaṃ. Vinidhāya khantintiādīni tato dubbaladubbalānaṃ vinidhānavasena. Vinidhāya saññanti idam panettha sabbadubbaladhammavinidhānaṃ. Saññāmatampi nāma avinidhāya sampajānamusā bhāsissatīti netaṃ ṭhānaṃ vijjati. Yasmā pana “samāpajjissāmī”tiādinā anāgatavacanena pārājikaṃ na hoti, tasmā “samāpajji”ntiādinī atītavattamānapadāneva paṭṭhe vuttānīti veditabbāni.

207. Ito paraṃ sabbampi imasmim suddhikamahāvāre uttānatthameva. Na hettha taṃ atthi - yaṃ iminā vinicchayena na sakkā bhavēyya viññātum, ṭhapetvā kilesappahānapadassa padabhājane “rāgo me catto vanto”tiādinam padānaṃ atthaṃ. Svāyaṃ vuccati - ettha hi cattoti idam sakabhāvapariccajanavasena vuttaṃ.

Vantoti idaṃ puna anādiyanabhāvadassanavasena. Muttoti idaṃ santatito vimocanavasena. Pahīnoti idaṃ muttassāpi kvaci anavaṭṭhānadassanavasena. Paṭinissaṭṭhoti idaṃ pubbe ādinnapubbassa paṭinissaggadassanavasena. Ukkheṭṭoti idaṃ ariyamaggena uttāsītattā puna anallīyanabhāvadassanavasena. Svāyamattho saddasatthato pariyesitabbo. Samukkheṭṭoti idaṃ suṭṭhu uttāsetvā aṇusahagatassāpi puna anallīyanabhāvadassanavasena vuttanti.

Suddhikavāraṇakathā niṭṭhitā.

Vattukāmaṇṇakathā

215. Vattukāmaṇṇarepi “tīhākārehi”tiādīnaṃ attho, vārapeyyālabhedo ca sabbo idha vuttanayeneva veditabbo. Kevalaṇhi yaṃ “mayā virajjhivā aññaṃ vattukāmena aññaṃ vuttaṃ, tasmā natthi mayhaṃ āpatti”ti evaṃ okāsagavesakānaṃ pāpapuggalānaṃ okāsanisedhanatthaṃ vutto. Yattheva hi “buddhaṃ paccakkhāmi”ti vattukāmo “dhammaṃ paccakkhāmi”tiādīsu sikkhāpaccakkhānapadesu yaṃ vā taṃ vā vadantopi khetto otiṇṇattā sikkhāpaccakkhātakova hoti; evaṃ paṭhamajjhānādīsu uttarimanussadhammapadesu yaṃkiñci ekaṃ vattukāmo tato aññaṃ yaṃ vā taṃ vā vadantopi khetto otiṇṇattā pārājikova hoti. Sace yassa vadati, so tamatthaṃ taṅkhaṇaṇṇeva jānāti. Jānanalakkhaṇaṇcetta sikkhāpaccakkhāne vuttanayeneva veditabbaṃ.

Ayaṃ pana viśeso - sikkhāpaccakkhānaṃ hatthamuddāya sīsaṃ na otarati. Idaṃ abhūtārocanaṃ hatthamuddāyapi otarati. Yo hi hatthavikārādīhi pi aṅgapaccaṅgacopanehi abhūtaṃ uttarimanussadhammaṃ viññattipathe ṭhitassa puggalassa āroceti, so ca tamatthaṃ jānāti, pārājikova hoti. Atha pana yassa āroceti, so na jānāti “ki ayaṃ bhaṇati”ti, saṃsayāṃ vā āpajjati, ciraṃ vīmaṃsitvā vā pacchā jānāti, appaṭivijānanto icceva saṅkhaṃ gacchati. Evaṃ appaṭivijānantassa vutte thullaccayaṃ hoti. Yo pana jhānādīni attano adhigamavasena vā uggahaparipucchādivasena vā na jānāti, kevalaṃ jhānanti vā vimokkhoti vā vacanamattameva suttaṃ hoti, sopi tena vutte “jhānaṃ kira samāpajjinti esa vadati”ti yadi ettakamattampi jānāti, jānāticceva saṅkhaṃ gacchati. Tassa vutte pārājikameva. Seso ekassa vā dvinnaṃ vā bahūnaṃ vā niyamitāniyamitavasena viśeso sabbo sikkhāpaccakkhānakathāyaṃ vuttanayeneva veditabboti.

Vattukāmaṇṇakathā niṭṭhitā.

Paccayaṇṇasammuttavāraṇakathā

220. Paccayaṇṇasammuttavārepi - sabbaṃ vārapeyyālabhedo pubbe āgatapadānaṇca atthaṃ vuttanayeneva ṇatvā pālīkkamo tāva evaṃ jānitabbo. Ettha hi “yo te vihāre vasi, yo te cīvaraṃ paribhuñji, yo te piṇḍapātaṃ paribhuñji, yo te senāsanaṃ paribhuñji, yo te gilānapaccayaḥsajjaparikkhāraṃ paribhuñji”ti ime pañca paccattavacanavārā, “yena te vihāro paribhutto”tiādayo pañca karaṇavacanavārā, “yaṃ tvaṃ āgamma vihāraṃ adāsī”tiādayo pañca upayogavacanavārā vuttā, tesāṃ vasena idha vuttana suññāgārapadena saddhiṃ pubbe vuttasu paṭhamajjhānādīsu sabbapadesu vārapeyyālabhedo veditabbo. “Yo te vihāre, yena te vihāro, yaṃ tvaṃ āgamma vihāra”nti evaṃ pariyāyena vuttattā pana “aha”nti ca avuttattā paṭivijānantassa vuttepi idha thullaccayaṃ, apaṭivijānantassa dukkaṇṇanti ayamettha vinicchayo.

Anāpattibhedakathā

Evam vitthāravasena āpattibhedam dassetvā idāni anāpattiṃ dassento “anāpatti adhimānenā”tiādīmāha. Tattha adhimānenāti adhigatamānena samudācarantassa anāpatti. Anullapanādhippāyassāti kohaññe icchācāre aṭṭhatvā anullapanādhippāyassa sabrahmacārīnaṃ santike aññaṃ byākarontassa anāpatti. Ummattakādayo pubbe vuttanayāeva. Idha pana ādikammikā vaggumudātīriyā bhikkhū. Tesam anāpattīti.

Padabhājanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Samuṭṭhānādīsu idaṃ sikkhāpadaṃ tisamuṭṭhānaṃ -hatthamuddāya ārocentassa kāyacittato, vacībhedenā ārocentassa vācācittato, ubhayaṃ karontassa kāyavācācittato samuṭṭhāti. Kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, tivedanaṃ hasantopi hi somanassiko ullapati bhāyantopi majjhattopīti.

Vinītavatthuvaṇṇanā

223. Vinītavatthūsu - adhimānavatthu anupaññattiyaṃ vuttanayameva.

Dutiyavatthusmiṃ - paṇidhāyāti patthanaṃ katvā. Evam maṃ jano sambhāvēssatīti evam araṇṇe vasantaṃ maṃ jano arahatte vā sekkhabhūmiyaṃ vā sambhāvēssati, tato lokassa sakkato bhavissāmi garukato mānito pūjitoti. Āpatti dukkaṭassāti evam paṇidhāya “araṇṇe vasissāmī”ti gacchantassa padavāre padavāre dukkaṭaṃ. Tathā araṇṇe kuṭikaraṇaṇkamananisīdananivāsanapāvuraṇādīsu sabbakiccesu payoge payoge dukkaṭaṃ. Tasmā evam araṇṇe na vasitabbaṃ. Evam vasanto hi sambhāvanaṃ labhatu vā mā vā dukkaṭaṃ āpajjati. Yo pana samādinnaḍḍhantaṃ “dhutaṅgaṃ rakkhissāmī”ti vā “gāmaṇe me vasato cittaṃ vikkhipati, araṇṇaṃ sappāya”nti cintetvā vā “addhā araṇṇe tiṇṇaṃ vivekānaṃ aññataraṃ pāpuṇissāmī”ti vā “araṇṇaṃ pavisitvā arahattaṃ apāpuṇitvā na nikkhamissāmī”ti vā “araṇṇavāso nāma bhagavatā pasattho, mayi ca araṇṇe vasante bahū sabrahmacārīno gāmaṇaṃ hitvā āraṇṇakā bhavissantī”ti vā evam anavajjavāsaṃ vasitukāmo hoti, tena vasitabbaṃ.

Tatīyavatthusmimpi - “abhikkantādīni saṅṭhapetvā piṇḍāya carissāmī”ti nivāsanapārūpanakiccato pabhuṭi yāva bhojanapariyosānaṃ tāva payoge payoge dukkaṭaṃ. Sambhāvanaṃ labhatu vā mā vā dukkaṭameva. Khandhakavattasekhiyavattaparipūraṇatthaṃ pana sabrahmacārīnaṃ diṭṭhānugatiāpajjanatthaṃ vā pāsādikhehi abhikkamapaṭikkamādīhi piṇḍāya pavisanto anupavajjo viññūnanti.

Catutthapañcamavatthūsu - “yo te vihāre vasi”ti ettha vuttanayeneva “aha”nti avuttattā pārājikaṃ natthi. Attupanāyikameva hi samudācarantassa pārājikaṃ vuttaṃ.

Paṇidhāya caṅkamītiādīni heṭṭhā vuttanayāneva.

Samyojanavatthusmiṃ - samyojanā pahīnāti “dasa samyojanā pahīnā”tipi “ekaṃ samyojanaṃ pahīna”ntipi vadato kilesappahānameva ārocitaṃ hoti, tasmā pārājikaṃ.

224. Rahovatthūsu - raho ullapatīti “rahogato arahā aha”nti vadati, na manasā cintitameva karoti. Tenettha dukkaṭaṃ vuttaṃ.

Vihāravatthu upaṭṭhānavatthu ca vuttanayameva.

225. Na dukkaravatthusmiṃ - tassa bhikkhuno ayaṃ laddhi - “ariyapuggalāva bhagavato sāvaka”ti. Tenāha - “ye kho te bhagavato sāvaka te evaṃ vadeyyu”nti. Yasmā cassa ayamadhippāyo - “sīlavatā āradhaviṇṇasakena na dukkaraṃ aññaṃ byākātuṃ, paṭibalo so arahattaṃ pāpuṇitu”nti. Tasmā “anullapanādhippāyo aha”nti āha.

Vīriyavatthusmiṃ ārādhanīyoti sakkā ārādetuṃ sampādetuṃ nibbattetunti attho. Sesam vuttanayameva.

Maccuvatthusmiṃ so bhikkhu “yassa vippaṭisāro uppajjati, so bhāyeyya. Mayhaṃ pana avippaṭisāravatthukāni parisuddhāni sīlāni, svāhaṃ kiṃ maraṇassa bhāyissāmī”ti etamatthavasam paṭicca “nāhaṃ āvuso maccuno bhāyāmī”ti āha. Tenassa anāpatti.

Vipphaṭisāravatthusmimpi eseva nayo. Tato parāni tīṇi vatthūni vīriyavatthusadisāneva.

Vedanāvatthūsupaṭhamasmiṃ tāva so bhikkhu paṭisaṅkhānabalena adbhivāsanaṃ khamatiṃ tathā “nāvuso sakkā yena vā tena vā adbhivāsetu”nti āha. Tenassa anāpatti.

Dutiye pana attupanāyikaṃ akatvā “nāvuso sakkā puthujjanenā”ti pariyāyena vuttatā thullaccayaṃ.

226. Brāhmaṇavatthūsususo kira brāhmaṇo na kevalaṃ “āyantu bhonto arahanto”ti āha. Yaṃ yaṃ panassa vacanaṃ mukhato niggaṇṇhāti, sabbam “arahantānaṃ āsanāni paññāpetha, pādodakaṃ detha, arahanto pāde dhovantū”ti arahantavādapaṭisaṃyuttaṃ yeveva. Taṃ panassa pasādaḥkhamānaṃ saddhācaritattā attano saddhābalena samussāhitassa vacanaṃ. Tasmā bhagavā “anāpatti, bhikkhave, pasādaḥkhamāne”ti āha. Evaṃ vuccamānena pana bhikkhunā na haṭṭhatuṭṭheneva paccayā paribhuñjitabbā, “arahattasampāpikaṃ paṭipadam paripūressāmī”ti evaṃ yogo karaṇīyoti.

Aññabyākaraṇavatthūnisamyojanavatthusadisāneva. Agāravatthusmiṃ so bhikkhu gihibhāve anattikāyā anapekkhātāyā “abhabbo kho āvuso mādiso”ti āha, na ullapanādhippāyena. Tenassa anāpatti.

227. Āvaṭakāvatthusmiṃ so bhikkhu vatthukāmesu ca kilesakāmesu ca lokiyeveva ādīnavadassanena nirapekkho. Tasmā “āvaṭa me āvuso kāmā”ti āha. Tenassa anāpatti. Ettha ca āvaṭāti āvāritā nivāritā, paṭikkhittāti attho.

Abhirativatthusmiṃ so bhikkhu sāsane anukkaṇṭhitabhāvena uddesaparipucchādīsu ca abhiratabhāvena “abhirato ahaṃ āvuso paramāya abhiratiyā”ti āha, na ullapanādhippāyena. Tenassa anāpatti.

Pakkamanavatthusmiṃ yo imamah āvāsā paṭhamam pakkamissatīti evam āvāsam vā maṇḍapaṃ vā sīmaṃ vā yaṃkiñci tṭhānaṃ paricchinditvā katāya katikāya yo “maṃ arahatī jānantū”ti tamhā tṭhānā paṭhamam pakkamati, pārājiko hoti. Yo pana

ācariyupajjhāyānaṃ vā kiccena mātāpitūnaṃ vā kenacideva karaṇīyena bhikkhācāratthaṃ vā uddesaparipucchānaṃ vā atthāya aññaṃ vā tādisena karaṇīyena taṃ ṭhānaṃ atikkamitvā gacchati, anāpatti. Sacepissa evaṃ gatassa pacchā icchācāro uppajjati “na dānaṃ tattha gamissāmi evaṃ maṃ arahāti sambhāvessanti”ti anāpattiyeva.

Yopi kenacideva karaṇīyena taṃ ṭhānaṃ patvā sajjhāyamanasikārādivasena aññavihito vā hutvā corādīhi vā anubaddho meghaṃ vā uṭṭhitaṃ disvā anovassakaṃ pavisitukāmo taṃ ṭhānaṃ atikkamati, anāpatti. Yānena vā iddhiyā vā gacchantopi pārājikaṃ nāpajjati, padagamaneneva āpajjati. Tampi yehi saha katikā katā, tehi saddhiṃ apubbaṃ macarimaṃ gacchanto nāpajjati. Evaṃ gacchantā hi sabbe pi aññaṃ aññaṃ rakkhanti. Sacepi maṇḍaparukkhamulādīsu kiñci ṭhānaṃ paricchinditvā “yo ettha nisīdati vā caṅkamati vā, taṃ arahāti jānissāma” pupphāni vā ṭhapetvā “yo imāni gahetvā pūjaṃ karissati, taṃ arahāti jānissāma”tiādinā nayena katikā katā hoti, tatrāpi icchācārasena tathā karontassa pārājikameva. Sacepi upāsakena antarāmagge vihāro vā kato hoti, cīvarādīni vā ṭhapitāni honti, “ye arahanto te imasmiṃ vihāre vasantu, cīvarādīni ca gaṇhantū”ti. Tatrāpi icchācārasena vasantassa vā cīvarādīni vā gaṇhantassa pārājikameva. Etaṃ pana adhammakatikavattaṃ, tasmā na kātabbaṃ, aññaṃ vā evarūpaṃ “imasmiṃ temāsabbhantare sabbeva āraññaṃ hontu, piṇḍapātikaṃ gādīavasesadhutaṃ gadharā vā atha vā sabbeva khīṇāsavā hontū”ti evamādi. Nānāverajjakā hi bhikkhū sannipatanti. Tattha keci dubbalā appathāmā evarūpaṃ vattaṃ anupāletuṃ na sakkonti. Tasmā evarūpampi vattaṃ na kātabbaṃ. “Imaṃ temāsaṃ sabbeheva na uddisitabbaṃ, na paripucchitabbaṃ, na pabbājetabbaṃ, mūgabbataṃ gaṇhitabbaṃ, bahi sīmaṭṭhassāpi saṅghalābho dātabbo”ti evamādikaṃ pana na kātabbameva.

228. Lakkhaṇasaṃyutte yvāyaṃ āyasmā ca lakkhaṇoti lakkhaṇatthero vutto, esa jaṭilasahassassa abbhantare ehibhikkhūpasampadāya upasampanno ādittapariyāyāvasāne arahattappatto eko mahāsāvakoti veditabbo. Yasmā panesa lakkhaṇasampanna sabbākāraparipūrena brahmasamena attabhāvena samannāgato, tasmā lakkhaṇoti saṅkhaṃ gato. Mahāmoggallānatthero pana pabbajitadivasato sattame divase arahattappatto dutiyo aggasāvako.

Sitaṃ pātvākāsīti mandahasitaṃ pātuakāsi, pakāsayi dassesīti vuttaṃ hoti. Kiṃ pana disvā therō sitaṃ pātvākāsīti? Upari pāḷiyaṃ āgataṃ aṭṭhikasaṅkhalikaṃ ekaṃ petaloke nibbattaṃ sattaṃ disvā, tañca kho dibbena cakkhunā, na pasādacakkhunā. Pasādacakkhussa hi ete attabhāvā na āpāthaṃ āgacchanti. Evarūpaṃ pana attabhāvaṃ disvā kāruṇṇe kātabbe kasmā sitaṃ pātvākāsīti? Attano ca buddhañāṇassa ca sampattisamanussaraṇato. Tañhi disvā therō “adiṭṭhasaccena nāma puggalena paṭilabhitabbā evarūpā attabhāvā mutto ahaṃ, lābhā vata me, suladdhaṃ vata me”ti attano ca sampattiṃ anussaritvā “aho buddhassa bhagavato ñāṇasampatti, yo ‘kammavipāko, bhikkhave, acinteyyo; na cintetabbo’ti desesi, paccakkaṃ vata katvā buddhā desenti, suppaṭividdhā buddhānaṃ dhammadhātū”ti evaṃ buddhañāṇasampattiñca saritvā sitaṃ pātvākāsīti. Yasmā pana khīṇāsavā nāma na akāraṇā sitaṃ pātukaronti, tasmā taṃ lakkhaṇatthero pucchi - “ko nu kho āvuso moggallāna hetu, ko paccayo sitassa pātukammāyā”ti. Therō pana yasmā yehi ayaṃ upapatti sāmaṃ adiṭṭhā, te dussaddhāpayā honti, tasmā bhagavantaṃ sakkhiṃ katvā byākātukāmatāya “akālo kho, āvuso”tiādimāha. Tato bhagavato santike puṭṭho “idhāhaṃ āvuso”tiādinā nayena byākāsi.

Tattha aṭṭhikasaṅkhalikanti setaṃ nimmaṃsalohitaṃ aṭṭhisaṅghātaṃ. Gijjhāpi kākāpi kulalāpīti etepi yakkhagijjhā ceva yakkhakākā ca yakkhakulalā ca paccetabbā. Pākatikānaṃ pana gijjhādīnaṃ āpāthampi etaṃ rūpaṃ nāgacchati. Anupatitvā anupatitvāti anubandhitvā anubandhitvā. Vituḍentīti vinivijjhītvā gacchanti. Vituḍentīti vā pāṭho, asidhārūpamehi tikhiṇehi lohātuṇḍehi vijjhantīti attho. Sā sudamā aṭṭassaraṃ karotīti ettha sudanti nipāto, sā aṭṭhikasaṅkhalikā aṭṭassaraṃ āturassaraṃ karotīti attho. Akusalavipākānubhavanatthaṃ kira yojanappamāṇāpi tādisā attabhāvā nibbattanti, pasādussadā ca honti pakkagaṇḍasadisā; tasmā sā aṭṭhikasaṅkhalikā balavavedanāturā tādisaṃ saramakāsīti. Evañca pana vatvā puna āyasmā mahāmoggallāno “vaṭṭagāmikasattā nāma evarūpā attabhāvā na muccantī”ti sattesu kāruṇṇaṃ paṭicca uppannaṃ dhammasaṃvegaṃ dassento “tassa mayhaṃ āvuso etadahosi; acchariyaṃ vata bho”tiādimāha.

Bhikkhū ujjhāyantīti yesaṃ sā petūpapatti appaccakkhā, te ujjhāyanti. Bhagavā pana therassānubhāvaṃ pakāsento “cakkhubhūtā vata bhikkhave sāvakā viharantī”tiādimāha. Tattha cakkhu bhūtaṃ jātaṃ uppannaṃ tesanti cakkhubhūtā; bhūtacakkhukā uppannacakkhukā, cakkhuṃ uppādetvā, viharantīti attho. Dutiyapadehi ese va nayo. Yatra hi nāmāti ettha yatrāti kāraṇavacanaṃ. Tatrāyamatthayojanā; yasmā nāma sāvakopi evarūpaṃ ñassati vā dakkhati vā sakkhiṃ vā karissati, tasmā avocumha - “cakkhubhūtā vata bhikkhave sāvakā viharanti, ñāṇabhūtā vata bhikkhave sāvakā viharantī”ti.

Pubbeva me so bhikkhave satto diṭṭhoti bodhimaṇḍe sabbaññutañāṇappaṭivedhena appamāṇesu cakkavāḷesu appamāṇe sattanikāye bhavagatiyonīṭhitinivāse ca paccakkhaṃ karontena mayā pubbeva so satto diṭṭhoti vadati.

Goghātakoti gāvo vadhitvā vadhitvā aṭṭhito maṃsaṃ mocetvā vikkiṇitvā jīvikaḥkappanakasatto. Tasseva kammaṃ vipākāvasesenāti tassa nānācetanāhi āyūhitassa aparāpariyakammaṃ. Tatra hi yāya cetanāya narake paṭisandhi janitā, tassā vipāke parikkhīṇe avasesakammaṃ vā kammanimittaṃ vā ārammaṇaṃ katvā puna petādīsu paṭisandhi nibbattati, tasmā sā paṭisandhi kammaṃ abhāgatāya vā ārammaṇasabhāgatāya vā “tasseva kammaṃ vipākāvaseso”ti vuccati. Ayañca satto evaṃ upapanno. Tenāha - “tasseva kammaṃ vipākāvasesenā”ti. Tassa kira narakā cavanakāle nimmaṃsakatānaṃ gunnaṃ aṭṭhirāsi eva nimittaṃ ahosi. So paṭicchannaṃpi taṃ kammaṃ viññūnaṃ pākaṭaṃ viya karonto aṭṭhisaṅkhalikapeto jāto.

229. Maṃsapesivatthusmiṃ goghātakoti gomaṃsapesiyo katvā sukkhāpetvā vallūravikkayaṇaṃ anekāni vassāni jīvikaṃ kappesi. Tenassa narakā cavanakāle maṃsapesiye va nimittaṃ ahosi. So maṃsapesipeto jāto.

Maṃsapiṇḍavatthusmiṃ so sākuṇiko sakuṇe gahetvā vikkiṇānakāle nippakkhacamme maṃsapiṇḍamatte katvā vikkiṇanto jīvikaṃ kappesi. Tenassa narakā cavanakāle maṃsapiṇḍova nimittaṃ ahosi. So maṃsapiṇḍapeto jāto.

Nicchavivatthusmiṃ tassa orabbhikassa eḷake vadhitvā niccamme katvā kappitajīvikaṃ purimanayeneva niccammaṃ eḷakasaṃvāsaṃ nimittamahosi. So nicchavipeto jāto.

Asilomavatthusmiṃ so sūkariko dīgharattaṃ nivāpapuṭṭhe sūkare asinā vadhitvā vadhitvā dīgharattaṃ jīvikaṃ kappesi. Tenassa ukkhittāsikabhāvova nimittaṃ ahosi. Tasmā asilomapeto jāto.

Sattilomavatthusmiṃ so māgaviko ekaṃ migañca sattiñca gahetvā vanaṃ gantvā tassa migassa samīpaṃ āgatāgate mige sattiya vijjhivā māresi, tassa sattiya vijjhanakabhāvoyeva nimittaṃ ahosi. Tasmā sattilomapeto jāto.

Usulomavatthusmiṃ kāraṇikoti rājāparādhike anakāhi kāraṇāhi pīletvā avasāne kaṇḍena vijjhivā māraṇakapuriso. So kira asukasmīṃ padese viddho maratīti ñatvāva vijjhati. Tassevaṃ jīvikaṃ kappetvā narake uppannassa tato pakkāvasesena idhūpapattikāle usunā vijjhanabhāvoyeva nimittaṃ ahosi. Tasmā usulomapeto jāto.

Sūcilomavatthusmiṃ sārathīti assadamako. Godamakotipi kurundaṭṭhakathāyaṃvuttaṃ. Tassa patodasūciya vijjhanabhāvoyeva nimittaṃ ahosi. Tasmā sūcilomapeto jāto.

Dutiyasūcilomavatthusmiṃ sūcakoti pesuññakārako. So kira manusse aññamaññañca bhindi. Rājakule ca “imassa imaṃ nāma atthi, iminā idaṃ nāma kata”nti sūcetvā sūcetvā anayabyasanaṃ pāpesi. Tasmā yathānena sūcetvā manussā bhinnā, tathā sūcihi bhedanadukkhaṃ paccanubhotuṃ kammameva nimittaṃ katvā sūcilomapeto jāto.

Aṇḍabhāritavatthusmiṃ gāmakūṭoti vinicchayāmacco. Tassa kammāsabhāgatāya kumbhamattā mahāghaṭappamāṇā aṇḍā ahesuṃ. So hi yasmā raho paṭicchanna ṭhāne lañjaṃ gahetvā kūṭavinicchayena pākaṭaṃ dosaṃ karonto sāmike assāmike akāsi. Tasmāssa rahassaṃ aṅgaṃ pākaṭaṃ nibbattaṃ. Yasmā daṇḍaṃ paṭṭhapento paresaṃ asayaṃ bhāraṃ āropesi, tasmāssa rahassaṃ aṅgaṃ asayabhāro hutvā nibbattaṃ. Yasmā yasmiṃ ṭhāne ṭhiteṇa samena bhavitabbaṃ, tasmiṃ ṭhatvā visamo ahosi, tasmāssa rahassaṃ aṅge visamā nisajjā ahosīti.

Pāradārikavatthusmiṃ so satto parassa rakkhitaṃ gopitaṃ sassāmikaṃ phassaṃ phusanto mīlhasukhena kāmasukhena cittaṃ ramayitvā kammāsabhāgatāya gūthaphassaṃ phusanto dukkhamanubhavituṃ tattha nibbatto. Duṭṭhabrahmaṇavatthu pākaṭameva.

230. Nicchavitthivatthusmiṃ yasmā mātugāmo nāma attano phasse anissaro, sā ca taṃ sāmikassa santakaṃ phassaṃ thenetvā paresaṃ abhiraṭṭhi uppādesi, tasmā kammāsabhāgatāya sukkhasamphassā dhamasitvā dukkhasamphassaṃ anubhavituṃ nicchavitthi hutvā upapannā.

Maṅgulitthivatthusmiṃ maṅgulinti virūpaṃ duddasikaṃ bībhaccaṃ, sā kira ikkhaṇikākammaṃ yakkhadāsikammaṃ karonti “iminā ca iminā ca evaṃ balikamme kate ayaṃ nāma tumhākaṃ vaḍḍhi bhavissati”ti mahājanassa gandhapupphādīni vañcanāya gahetvā mahājanaṃ duddiṭṭhiṃ micchādiṭṭhiṃ gaṇhāpesi, tasmā tāya kammāsabhāgatāya gandhapupphādīnaṃ thenitattā duggandhā duddassanassa gāhitattā duddasikā virūpā bībhaccā hutvā nibbattā.

Okiliniyatthusmiṃ uppakkaṃ okiliniṃ okirinti sā kira aṅgāraceutake nipannā vipphandamānā viparivattamānā paccati, tasmā uppakkā ceva hoti kharena agginā pakkasarīrā; okilini ca kilinnasarīrā bindubindūni hissā sarīrato paggharanti. Okirini ca aṅgārasampariṇṇā, tassā hi heṭṭhatopi kiṃsukapupphavaṇṇā aṅgārā,

ubhayapassesupi, ākāsatopissā upari aṅgārā patanti, tena vuttaṃ - “uppakkaṃ okiliniṃ okirini”nti. Sā issāpakatā sapattiṃ aṅgarakaṭāhena okirīti tassā kira kalingarañño ekā nāṭakinī aṅgarakaṭāhaṃ samīpe ṭhapetvā gattato udakañca puñchatī, pāṇinā ca sedaṃ karoti. Rājāpi tāya saddhiṃ kathañca karoti, parituttāhākārañca dasseti. Aggamahesī taṃ asahamānā issāpakatā hutvā acirapakkantassa rañño taṃ aṅgarakaṭāhaṃ gahetvā tassā upari aṅgāre okiri. Sā taṃ kammaṃ katvā tādisaṃyeva vipākaṃ paccanubhavitum petaloke nibbattā.

Coraghātakavatthusmiṃ so rañño āṇāya dīgharattaṃ corānaṃ sīsāni chinditvā petaloke nibbattanto asīsakaṃ kabandhaṃ hutvā nibbatti.

Bhikkhuvatthusmiṃ pāpabhikkhūti lāmakabhikkhu. So kira lokassa saddhādeyye cattāro paccaye paribhuñjitvā kāyavacīdvārehi asaṃ yato bhinnājīvo cittakeḷiṃ kīlanto vicari. Tato ekaṃ buddhantaṃ niraye paccitvā petaloke nibbattanto bhikkhusadiseneva attabhāvena nibbatti. Bhikkhunī-sikkhamānā-sāmaṇera-sāmaṇerīvattūsupi ayameva vinicchayo.

231. Tapodāvatthusmiṃ acchodakoti pasannodako. Sītodakoti sītalaudako. Sātodakoti madhurodako. Setakoti parisuddho nissevālapaṇakakaddamo. Suppatitthoti sundarehi titthehi upapanno. Ramaṇīyoti ratijanako. Cakkamattānīti rathacakkappamāṇāni. Kuthitā sandatīti tatrā santattā hutvā sandati. Yatāyaṃ bhikkhavi yato ayaṃ bhikkhave. So dahoti so rahado. Kuto panāyaṃ sandatīti? Vebhārapabbatassa kira heṭṭhā bhummaṭṭhakanāgānaṃ pañcayojanasatikam nāgabhavanaṃ devalokasadisam maṇimayena talena āramuyyānehi ca samannāgataṃ; tattha nāgānaṃ kīlanaṭṭhāne so udakadaho, tato ayaṃ tapodā sandati. Dvinnaṃ mahānirayānaṃ antarikāya āgacchatīti rājagahanagaraṃ kira āviñjetvā mahāpetaloko, tattha dvinnaṃ mahālohakumbhinirayānaṃ antarena ayaṃ tapodā āgacchati, tasmā kuthitā sandatīti.

Yuddhavatthusmiṃ nandī caratīti vijayabherī āhiṇḍati. Rājā āvuso licchavīhīti thero kira attano divāṭṭhāne ca rattiṭṭhāne ca nisīditvā “licchavayo katahatthā katūpāsana, rājā ca tehi saddhiṃ sampahāraṃ detī”ti āvajjento dibbena cakkhunā rājānaṃ parājitaṃ palāyamānaṃ addasa. Tato bhikkhū āmantetvā “rājā āvuso tumhākaṃ upaṭṭhāko licchavīhi pabhaggo”ti āha. Saccaṃ, bhikkhave, moggallāno āhāti parājikakāle āvajjitvā yaṃ diṭṭhaṃ taṃ bhaṇanto saccaṃ āha.

232. Nāgogāhavatthusmiṃ sappinikāyāti evaṃnāmikāya. Āneñjaṃ samādhinti anejaṃ acalaṃ kāyavācāvipphandavirahitaṃ catutthajjhānasamādhim. Nāgānanti hatthīnaṃ. Ogayha uttarantānanti ogayha ogāhetvā puna uttarantānaṃ. Te kira gambhīraṃ udakaṃ otarivā tattha nhatvā ca pivitvā ca soṇḍāya udakaṃ gahetvā aññamaññaṃ ālolentā uttaranti, tesam evaṃ ogayha uttarantānanti vuttaṃ hoti. Koñcaṃ karontānanti nadītīre ṭhatvā soṇḍaṃ mukhe pakkhipitvā koñcanādaṃ karontānaṃ. Saddaṃ assosinti taṃ koñcanādasaddaṃ assosiṃ. Attheso, bhikkhave, samādhī so ca kho aparisuddhoti atthi eso samādhī moggallānassa, so ca kho parisuddho na hoti. Thero kira pabbajitato sattame divase tadahuarahattappatto aṭṭhasu samāpattīsu pañcahākārehi anāciṇṇavasībhāvo samādhiparipanthake dhamme na suṭṭhu parisodhetvā āvajjanasamāpajjanādhīṭṭhānavuṭṭhānapaccavekkhaṇānaṃ saññāmatlakameva

katvā catutthajjhānaṃ appetvā nisinno, jhānaṅgehi vuṭṭhāya nāgānaṃ saddaṃ sutvā “antosamāpattiyaṃ assosi”nti evaṃsaññī ahoṣi. Tena vuttaṃ - “attheso, bhikkhave, samādhī; so ca kho aparisuddho”ti.

Sobhitavatthusmiṃ ahaṃ, āvuso, pañca kappasatāni anussarāmīti ekāvajjanena anussarāmīti āha. Itarathā hi anacchariyaṃ ariyasāvakānaṃ paṭipāṭiyā nānāvajjanena tassa tassa atīte nivāsassa anussaraṇanti na bhikkhū ujjhāyeyyūṃ. Yasmā panesa “ekāvajjanena anussarāmī”ti āha, tasmā bhikkhū ujjhāyimsu. Atthesā, bhikkhave, sobhitassa, sā ca kho ekāyeva jātīti yaṃ sobhito jātīṃ anussarāmīti āha, atthesā jātī sobhitassa, sā ca kho ekāyeva anantarā na uppaṭipāṭiyā anussarītāti adhippāyo.

Kathaṃ panāyaṃ etaṃ anussarīti? Ayaṃ kira pañcannaṃ kappasatānaṃ upari titthāyatane

Pabbajitvā asaṅṅhasamāpattiṃ nibbattetvā aparihīnājjhāno kālaṃ katvā asaṅṅhabhave nibbatti. Tattha yāvatāyukaṃ ṭhatvā avasāne manussaloke uppanno sāsane pabbajitvā tisso vijjā sacchākāsi. So pubbenivāsaṃ anussaramāno imasmiṃ attabhāve paṭisandhiṃ disvā tato paraṃ tatiye attabhāve cutimeva addasa. Atha ubhinnaṃ antarā acittakaṃ attabhāvaṃ anussarituṃ asakkonto nayato sallakkhesi - “addhāhaṃ asaṅṅhabhave nibbatto”ti. Evaṃ sallakkhentaṃ panānena dukkaraṃ kataṃ, satadhā bhinnassa vālassa koṭiyā koṭi paṭividdhā, ākāse padaṃ dassitaṃ. Tasmā naṃ bhagavā imasmiṃyeva vatthusmiṃ etadagge ṭhapesi - “etadaggaṃ bhikkhave, mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ pubbenivāsaṃ anussarantānaṃ yadidaṃ sobhito”ti.

Vinītavatthuvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanavaṇṇanā

233. Uddiṭṭhā kho āyasmanto cattāro pārājikā dhammāti idaṃ idha uddiṭṭhapārājikaparidīpanameva. Samodhānetvā pana sabbāneva catuvīsati pārājikāni veditabbāni. Katamāni catuvīsati? Pāḷiyaṃ āgatāni tāva bhikkhūnaṃ cattāri, bhikkhunīnaṃ asādhāraṇāni cattārīti aṭṭha. Ekādasa abhabbapuggalā, tesu paṇḍakatiracchānagataubhatobyañjanakā, tayo vatthuvipannā ahetukapaṭisandhikā, tesu saggo avārito maggo pana vārito, abhabbā hi te maggappaṭilābhāya vatthuvipannattāti. Pabbajjāpi nesaṃ paṭikkhattā, tasmā tepi pārājikā. Theyyasaṃvāsako, titthiyapakkantako, mātughātako, pitughātako, arahantaghātako, bhikkhunīdūsako, lohituppādako, saṅghabhedakoti ime aṭṭha attano kiriyāya vipannattā abhabbatṭhānaṃ pattāti pārājikāva. Tesu theyyasaṃvāsako, titthiyapakkantako, bhikkhunīdūsakoti imesaṃ tiṇṇaṃ saggo avārito maggo pana vāritova. Itaresaṃ pañcannaṃ ubhayampi vāritaṃ. Te hi anantarabhave narake nibbattanakasattā. Iti ime ca ekādasa, purimā ca aṭṭhāti ekūnavīsati. Te gihiliṅge ruciṃ uppādetvā gihinivāsananivatthāya bhikkhuniyā saddhiṃ vīsati. Sā hi ajjhācāravitikkamaṃ akatvāpi ettavatāva assamaṇīti imāni tāva vīsati pārājikāni.

Aparānipi - lambī, mudupiṭṭhiko, parassa aṅgajātaṃ mukhena gaṇhāti, parassa aṅgajāte abhinisīdatīti imesaṃ catunnaṃ vasena cattāri anulomapārājikānīti vadanti. Etāni hi yasmā ubhinnaṃ rāgavasena sadisabhāvūpagatānaṃ dhammo “methunadhammo”ti vuccati. Tasmā etena pariyāyena methunadhammaṃ appaṭisevitvāyeva kevalaṃ maggena maggappavesanavasena āpajjitabbattā

methunadhammapārājikassa anulomentīti anulomapārājikānīti vuccanti. Iti imāni ca cattāri purimāni ca vīsati samodhānetvā sabbāneva catuvīsati pārājikāni veditabbāni.

Na labhati bhikkhūhi saddhiṃ saṃvāsanti uposatha-pavāraṇa-pātimokkhuddesa-saṅghakammappabhedam bhikkhūhi saddhiṃ saṃvāsam na labhati. Yathā pure tathā pacchāti yathā pubbe gihikāle anupasampannakāle ca pacchā pārājikaṃ āpannopi tatheva asaṃvāso hoti. Natthi tassa bhikkhūhi saddhiṃ uposathapavāraṇapātimokkhuddesasaṅghakammappabhedo saṃvāsoti bhikkhūhi saddhiṃ saṃvāsam na labhati. Tatthāyasmante pucchāmīti tesu catūsu pārājikesu āyasmante “kaccittha parisuddhā”ti pucchāmi. Kaccitthāti kacci ettha; etesu catūsu pārājikesu kacci parisuddhāti attho. Atha vā kaccittha parisuddhāti kacci parisuddhā attha, bhavathāti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Samantapāsādikāya vinayasaṃvaṇṇanāya

Catutthapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Tīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. 2. Ο Κανόνας της διαγωγής - Σχόλια. 1. Σχόλια για την απέλαση. 1. Η ενότητα για την απέλαση έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org